राजतरङ्गिणी।

प्रथमस्तरङ्गः ।



[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

कोऽन्यः कालमतिक्रान्तं नेतुं प्रत्यक्षतां क्षमः । कविप्रजापतींस्त्यक्त्वा रम्यनिर्माणशालिनः ।

न पश्येत् सर्वसंवेद्यान् भावान् प्रतिभया यदि । तदन्यद् दिव्यदृष्टित्वे किमिव ज्ञापकं कवेः ।

कथादैर्घ्यानुरोधेन वैचित्र्येऽप्यप्रपञ्चिते । तदत्र किंचिदस्त्येव वस्तु यत्प्रीतये सताम् ।

श्लाघ्यः स एव गुणवान् रागद्वेषबहिष्कृता । भूतार्थकथने यस्य स्थेयस्येव सरस्वती ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

॥ राजतरङ्गिणी ॥

[illegible] भोगाः [illegible] । ते [illegible] पुरातनैः ।
इयं नृपाणामुल्लासे ह्रासे वा देशकालयोः । भैषज्यभूतसंवादि कथा युक्तोपयुज्यते ।
संक्रान्तप्राक्तनानन्तव्यवहारः [illegible] । कस्येदृशो न संदर्भो यदि वा हृदयंगमः ।
क्षणभङ्गिनि जन्तूनां स्फुरिते परिचिन्तिते । मूर्धाभिषेकः शान्तस्य रसस्यात्र विचार्यताम् ।
तदमन्दरसस्यन्दसुन्दरेयं निपीयताम् । श्रोत्रशुक्तिपुटैः स्पष्टमधुना राजतरङ्गिणी ।
पुरा सतीसरः कल्पारम्भात्प्रभृति भूरभूत् । कुक्षौ हिमाद्रेरर्णोभिः पूर्णं मन्वन्तराणि षट् ।
अथ वैवस्वतीयेऽस्मिन्प्राप्ते मन्वन्तरे सुरान् । द्रुहिणोपेन्द्ररुद्रादीनवतार्य प्रजापतिः ।
कश्यपेन तदन्तःस्थं घातयित्वा जलोद्भवम् । निर्ममे तत्सरोभूमौ कश्मीरा इति मण्डलम् ।
[illegible] कुण्डातपत्रिणा । यत् सर्वनागाधीशेन नीलेन परिपाल्यते ।
गुहोद्गता [illegible] यत्र रुचिः । गौरी यत्र वितस्तात्वं [illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] भवेत् ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] तीर्थैर्विवर्जितः ।
जीयते पुण्यबलैर्बलैर्यन्न तु शस्त्रिणाम् । परलोकात्ततो भीतिर्यस्मिन्निवसतां परम् ।
[illegible] । [illegible] यत्र [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
विद्यावेश्मानि तुङ्गानि कुङ्कुमं सहिमं पयः । द्राक्षेति यत्र सामान्यमस्ति त्रिदिवदुर्लभम् ।
त्रैलोक्ये रत्नसूः श्लाघ्या [illegible] । [illegible] गौरीगुरुः शैलस्तस्मिन्नपि च मण्डलम् ।
[illegible] । [illegible] नृपान् ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] विना
[illegible] ।
[illegible] । [illegible]
[illegible] जगत् [illegible] ।

॥ प्रथमस्तरङ्गः ॥

षट्पञ्चाशिकामिन्दुप्रमदालिम्बितानृपाः । [illegible] युगे ।
भारतं द्वापरान्तेऽभूद्वार्तयेति विमोहिताः । केचिदेतां मृषा तेषां कालसंख्यां प्रचक्रिरे ।
॥ कुलकं ॥ लङ्काधिपत्यसङ्ख्यातो [illegible] भूभुजां । [illegible] काले [illegible]
शतेषु षट्सु सार्धेषु त्र्यधिकेषु च भूतले । कलेर्गतेषु वर्षाणामभूवन् कुरुपाण्डवाः ।
लौकिकेऽब्दे चतुर्विंशे शककालस्य साम्प्रतं । सप्तत्याभ्यधिकं यातं सहस्रं परिवत्सराः ।
प्रायस्तृतीयगोनन्दादारभ्य शरदां तदा । द्वे सहस्रे गते त्रिंशदधिकं च शतत्रयं ।
वर्षाणां द्वादशशती षष्टिः षड्भिश्च संयुता । भूभुजां कालसङ्ख्यायां तद्द्वापञ्चाशतो मता ।
ऋक्षादृक्षं शतेनाब्दैर्यात्सु चित्रशिखण्डिषु । तच्चारे संहिताकारैरेवं दत्तोऽत्र निर्णयः ।
आसन् मघासु मुनयः शासति पृथ्वीं युधिष्ठिरे नृपतौ । षड्द्विकपञ्चद्वियुतः शककालस्तस्य राज्यस्य ।
काश्मीरेन्द्रः स गोनर्दो [illegible] । [illegible] कैलासप्रभया [illegible]
विहाय देशं [illegible] । [illegible] भुवि स्थितिं [illegible]
साहाय्यकार्यमाहूतो जरासन्धेन बन्धुना । [illegible] रुरोध [illegible] मथुरां पुरीं ।
तीरोपकूले कालिन्द्याः स्कन्धावारं निवेशयन् । [illegible] यशः ।
हलायुधेन [illegible] । तं संपराये [illegible] ।
तयोः [illegible] चिराय [illegible] । [illegible] ।
अथ [illegible] । [illegible] काश्मीरेन्द्रो राजा [illegible] ।
गते [illegible] तस्मिन् [illegible] । दामोदरो नाम [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
[illegible] गान्धारैः [illegible] । [illegible] ।
ततस्तस्यात्मजो [illegible] प्रति । [illegible] ।
तदा [illegible] । [illegible] ।
तद्द्वा [illegible] । [illegible] ।
[illegible] तदा [illegible] । [illegible] यशोवतीं [illegible] ।
तस्मिन् [illegible] । [illegible] मधुसूदनः ।
काश्मीराः पार्वती तत्र राजा ज्ञेयो हरांशजः । नावज्ञेयः स दुष्टोऽपि विदुषा भूतिमिच्छता ।
पुंसां [illegible] । [illegible] ।
[illegible] देवी [illegible] । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
स [illegible] बालभूपतिः । [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।

तस्यावश्यं प्रसादेन [illegible] । पार्श्वगास्ते ददुर्नित्यं [illegible] ।
प्रबुद्धा ननु तिष्ठन्ति [illegible] । [illegible] ।
पितुः सिंहासनं येन [illegible] । [illegible] पादपीठस्य [illegible] ।
[illegible] । विधाय [illegible] प्रजानां धर्मनिर्णयम् ।
इति काश्मीरिको राजा [illegible] । भारताख्ये समरे न निन्ये कुरुपाण्डवैः ।
[illegible] परं । पञ्चत्रिंशन्महीपाला मग्ना विस्मृतिसागरे ।
अथाभवल्लवो नाम भूपालो भूमिभूषणं । [illegible] प्रीतिपात्रं [illegible] ।
[illegible] जगदस्थिरदायिना । लेभिरे वैरिणः [illegible] विधितो ।
येन लोलोरं [illegible] । कोटिं निष्पाद्य [illegible] ।
दत्त्वा [illegible] । स दानशौण्डो [illegible] महाभुजः ।
कुशेशयाख्यस्तत्पुत्रः [illegible] । [illegible] दाता [illegible] ।
ततस्तस्य सुतः प्राप रिपुनागकुलान्तकः । [illegible] श्रीमान् खगेन्द्रः पार्थिवेन्द्रतां ।
खागीखोनमुषौ कृत्वा [illegible] । [illegible] कृतैः [illegible] ।
[illegible] । अथ [illegible] सुरेन्द्रस्तत्सुतो नृपः ।
[illegible] । येने यस्य सुरेन्द्रस्य सुरेन्द्रो [illegible] ।
दरदेशान्तिके कृत्वा सोरकाख्यं च पत्तनं । [illegible] विहारं विदधे नरेन्द्रभवनाभिधं ।
[illegible] । विहारः सुकृतोदारैर्निर्मितो [illegible] ।
[illegible] गोधरो नाम [illegible] वसुन्धरां ।
[illegible] । स प्रदाय द्विजन्मभ्यः पुण्यकर्मा दिवं ययौ ।
तस्य सूनुः सुवर्णाख्यस्ततोऽभूत् सर्वदोऽर्थिनां । सुवर्णमणिकुल्यां यः कराले [illegible] ।
तत्सूनुर्जनको नाम प्रजानां जनकोपमः । विहारमग्रहारं च [illegible] विनिर्ममे ।
शचीनरः क्षमाशीलस्तस्य सूनुः क्षितिं [illegible] । ततः श्रीमान् [illegible] ।
[illegible] । [illegible] ।
प्रपौत्रः शकुनेस्तस्य भूपतेः प्रपितृव्यजः । अथावहदशोकाख्यः सत्यसन्धो वसुन्धरां ।
यः शान्तवृजिनो राजा प्रपन्नो जिनशासनं । शुष्कलेत्रवितस्तात्रौ तस्तार स्तूपमण्डलैः ।
धर्मारण्यविहारान्तर्वितस्तात्रपुरेऽभवत् । यत्कृतं चैत्यमुत्सेधावधिप्राप्त्यक्षमेक्षणं ।
स षण्णवत्या गेहानां लक्षैर्लक्ष्मीसमुज्ज्वलैः । गरीयसीं पुरीं श्रीमांश्चक्रे श्रीनगरीं नृपः ।
जीर्णं श्रीविजयेशस्य [illegible] । [illegible] प्राकारो येन कारितः ।
सभायां विजयेशस्य समीपे च विनिर्मिते । [illegible] प्रासादावशोकेश्वरसंज्ञितौ ।
म्लेच्छैः संछादिते देशे स तदुच्छित्तये नृपः । तपःसन्तोषितान्लेभे भूतेशात् सुकृती सुतं ।

सोऽथो भूभृल्ललोकोऽभूल्लोकसुरनायकः। यो यशःश्रद्धया शुद्धं व्यधाद्ब्रह्माण्डमण्डलं।
यस्य दिव्यप्रभावस्य कथाः श्रुतिपथं गताः। आश्चर्य्याश्चर्य्यतां यान्ति नियतं सुधियामपि।
कोटिवेधिनि सिद्धे हि सरसे शाटकार्पणैः। आसीत् सुचिरतां कर्त्तुं हेमाण्डस्य ध्रुवं क्षमः।
संस्तम्भ्याम्भःप्रविष्टेन तेन नागसरोऽन्तरं। तारुण्यं फणिकन्यानां निन्ये संभोगभव्यतां।
तत्कालप्रबलप्रेक्षबौद्धवादिसमूहजित्। अवधूतोऽभवत् सिद्धस्तस्य ज्ञानोपदेशकृत्।
विजयेश्वरनन्दीशक्षेत्रज्येष्ठेशपूजने। तस्य सत्यगिरो राज्ञः प्रतिज्ञा सर्व्वदाऽभवत्।
ग्रामे ग्रामे स्थितैरश्वैर्धावनं प्रतिषिद्धवान्। खेनावहत्तं सततं नागः कोऽपि सुहृत्तया।
स रुद्धवसुधान् म्लेच्छान्निर्व्वासयितुमूर्ज्जविक्रमः। जिगाय जैत्रयात्राभिर्महीमर्णवमेखलां।
स तत्रोज्झटितस्तेन म्लेच्छाच्छादितमण्डलः। स्थानमुज्झटडिम्बाख्यं जनैरद्यापि गद्यते।
जित्वोर्व्वीं कन्यकुब्जाद्यां तत्रत्यं स न्यवेशयत्। चातुर्व्वर्ण्यं निजे देशे धर्म्यांश्च व्यवहारिणः।
यथावद्वृद्धिमप्राप्तं व्यवहारधनादिभिः। सामान्यदेशवद्राज्यं तावदस्मिन् हि मण्डले।
धर्म्माध्यक्षो धनाध्यक्षः कोषाध्यक्षश्चमूपतिः। दूतः पुरोधा दैवज्ञः सप्त प्रकृतयोऽभवन्।
॥ युगलकं ॥ कर्म्मस्थानानि धर्म्याणि तेनाष्टादश कुर्व्वता। ततः प्रभृति भूपेन कृता यौधिष्ठिरी स्थितिः।
स विक्रमप्रभावाभ्यां समुपार्ज्जितया श्रिया। विदधे वारवालादीनग्रहारानुदग्रधीः।
द्वारादिषु प्रदेशेषु प्रभावोद्दामशुद्धया। ईशानदेव्या तत्पत्न्या मातृचक्राणि चक्रिरे।
श्रुतनन्दिपुराणः स व्यासाक्षेवासिनो नृपः। सेवनं सोदरादीनां नन्दीशस्पर्द्धया व्यधात्।
प्रतिष्ठां ज्येष्ठरुद्रस्य श्रीनगर्य्यां वितन्वता। तेन नन्दीशसंस्पर्द्धा न मेने सोदरं विना।
विस्मारितो नित्यकृत्यं कार्य्यव्यग्रतयैकदा। विदूरसोदरजलाप्लावनालाभदुर्म्मनाः।
अपश्यन्निर्ज्जलात् स्थानादकस्मादुत्थितं पयः। स सोदराविसम्वादि वर्णस्वादादिभिर्गुणैः।
॥ युग्मं ॥ प्रादुर्भूते ततस्तस्मिंस्तीर्थे कृतनिमज्जनः। स नन्दिरुद्रस्पर्द्धायां मानी पर्य्यासमासदत्।
तेन जातु परीक्षार्थं निक्षिप्तः सोदराम्भसि। सपिधानाननः स्वर्णभृङ्गारः सुषिरोदरः।
दिनद्वयेन सार्द्धेन श्रीनगर्य्युद्भवाश्मसः। उन्मग्नः स महीभर्त्तुस्तस्य चिच्छेद संशयं।
नूनं नन्दीश एवासौ भोक्तुं भोगानवातरत्। दृष्टादृष्टक्रियासिद्धिर्न भवेत्तादृगन्यथा।
राज्ञस्तस्य कदाचित्तु व्रजतो विजयेश्वरं। ययाचे काचिदबला भोजनं मार्गमध्यगा।
यथेष्टमशनं दातुं ततोऽनेन प्रतिश्रुते। व्यक्तणोद्विकृता भूत्वा सा नृमांसाशने स्पृहां।
स सत्त्वहिंसाविरतस्तस्यै दातुं स्वविग्रहात्। अनुज्ञां प्रददौ भोक्तुं यदा सैवं तदाब्रवीत्।
बोधिसत्त्वोऽसि भूपाल कोऽपि सत्त्वोर्ज्जितव्रतः। कारुण्यं प्राणिषु दृढं यस्येदृक्त्वं महात्मनः।
बौद्धभाषामजानानो माहेश्वरतया नृपः। को बोधिसत्त्वो यं भद्रे मां वेत्सीति जगाद तां।
पुनर्ब्बभाषे सा भूपं श्रोतव्यं मत्प्रयोजनं। अहन्त्याधिता बौद्धैः क्रोधाद्विप्रकृतैस्त्वया।
लोकालोकाद्रिपार्श्वस्थास्तामस्याः कृत्तिका वयं। बोधिसत्त्वैकशरणाः कारुण्यस्ततमसः स्वयं।

लोके भगवतो लोकनाथादारभ्य केचन । ये जन्तवो गतक्लेशान् बोधिसत्त्वानवेहि तान् ।
सागसेऽपि न कुप्यन्ति क्षमया चोपकुर्वते । बोधिं स्वस्यैव नेच्छन्ति ते विश्वभरणोद्यताः ।
विहारतूर्य्यनिर्घोषैरुन्निद्रः प्रेरितः खलैः । पुरा भवान् वधात् क्रोधाद्विहारोद्दलनं यदा ।
महासत्त्वः स नृपतिर्न शक्तो बाधितुं तथा । तस्मिन्दृष्टे तु कस्यापि भविता ते तमःक्षयः ।
अस्माद्दृशा प्रेरणीयो विहारकरणाय सः । हन्ता स्वेच्छमव्यापारं तथा मलिनितः खलैः ।
तस्मिन् हते न जायेत विहारच्छेदवैशसं । तच्च तत्प्रेरकाणाञ्च प्रायश्चित्तं कृतं भवेत् ।
क्रुद्धैर्बौद्धैरनुध्याता त्वद्वधाय प्रधाविता । अनुद्दिष्टा समाहृत्य बोधिसत्त्वैरहं त्वयं ।
॥ कुलकं ॥ तस्मात् सत्त्वातिरेकात्ते नियादेवं परीक्षितः । कोपपापाय सम्पन्ना सन्ति ते साधवाऽद्ययं ।
कृतप्रतिश्रवे राज्ञि विहारकृतये पुनः । प्रहर्षोत्फुल्लनयना कृत्यादेवी तिरोदधे ।
अथ कृत्याश्रमे कृत्वा विहारं वसुधाधिपः । तत्रैव चोपलमयं कृत्यादेवीमनन्दयत् ।
विधाय सोऽश्मप्रासादं नन्दिक्षेत्रे उमापतिः । भूतेशाय समं कोषैः पूजां रत्नमयीं ददौ ।
चीरमोचनतीर्थान्तर्गणरात्रं तपस्यता । स्नायतननिविष्टेन ध्याननिष्पन्नमूर्त्तिना ।
राज्ञा कनकवाहिन्याः कृतिरात् पुण्यकर्मणा । नन्दीशस्पर्शनोत्कण्ठा तेनानीयत कुण्ठतां ।
ज्ञादेदयानृत्यगीतज्ञे नर्त्तितुमुत्थितं । प्रददौ ज्येष्ठरुद्राय स्वावरोधवधूशतं ।
भुक्त्वाऽब्दं स पर्य्यन्ते प्रतिष्ठं चीरमोचनं । पत्न्या समं ययौ राजा सायुज्यं गिरिजापतेः ।
अथाशोककुलोत्पन्नो यद्वान्याभिजनोद्भवः । भूमिं दामोदरो नाम जुगोप जगतीपतिः ।
शैवा जाज्वल्यमानस्य विश्ववरचिन्तामणेः । अद्यापि श्रूयते यस्य प्रभावो भुवनाद्भुतः ।
हरप्रसादमात्रेण सवरिचानुरागिणा । सनन्ध सुखिना सख्यं येन वैश्रवणः स्वयं ।
कुबेरवद्योऽराज्ञामयः स्वाज्ञाविधायिनः । आदिश्य गुह्यकान् दीर्घं गुरुसेतुमबन्धयत् ।
सूदे दामोदरीये यत्तस्थापीत् सकलं पुरं । सेतुना तेन तत्रैवाकृत कर्त्तुं सोऽम्भःप्रतारणं ।
हितं लोकोत्तरं किञ्चिच्चिकीर्षोर्बलशालिनः । रोहन्ति हा धिक् प्रत्यूहा भितपुण्यतया नृणां ।
स हि कारयितुं यज्ञैर्यतते सम्पत्स्थले । दीर्घानभ्ययात् सेतुं तोयविप्लवशङ्कया ।
तपोविभूतयश्चिन्त्या द्विजानामुग्रतेजसां । तादृशामपि ये कुर्युः प्रभावस्य विपर्ययं ।
श्राद्धादाविव बलैर्गोष्ठी दृष्टा भूपः समुत्थिता । श्रीविप्रावज्ञया राज्ञामपुनःश्रवणा पुनः ।
स्नानार्थमुत्थितः स्नातुं द्विजैः कैश्चिद्बुभुक्षितैः । प्राक् स्नानाद्भोजनं राजा च कदाचिद्याच्यत ।
यियासुना वितस्तां स्नानार्थं तदा तेनावधीरितैः । तदा प्रभावात्तैस्तत्र तां भुवमागतो यधुः ।
सेयं वितस्ता दृष्टेनां भोजयाऽस्मान् स नेरिति । उक्तोऽपि मायाविहितामस्नासीत् सरिदाहृतिं ।
भोज्यं ददानि नाशातो द्विजाः सर्पेन साम्प्रतं । तेनेत्युक्तास्तमशपंस्तनः सर्पो भवेति ते ।
व्याख्येयमेकेनैवाश्चैव श्रुत्वा रामायणं तव । शापस्य शान्तिर्भवितेत्यूचिरे ते प्रसादिताः ।
स दामोदरसूदान्ते धावन् दूरमुदन्यया । शापोच्चाटनभूमेन जनैरद्यापि लक्ष्यते ।

अथाभवन् स्वनामाङ्कपुरत्रयविधायिनः । हुष्कजुष्ककनिष्काख्यास्त्रयस्तत्रैव पार्थिवाः ।
स विहारस्य निर्माता जुष्को जुष्कपुरस्य यः । जयस्वामिपुरस्यापि शुद्धधीः स विधायकः ।
ते तुरुष्कान्वयोद्भूता अपि पुण्याश्रया नृपाः । शुष्कलेत्रादिदेशेषु मठचैत्यादि चक्रिरे ।
प्राज्ये राज्यक्षणे तेषां प्रायः काश्मीरमण्डलं । भोज्यमास्ते स्म बौद्धानां प्रव्रज्योर्जिततेजसां ।
ततो भगवतः शाक्यसिंहस्य पुरनिर्वृतेः । अस्मिन् सह लोकधातौ सार्द्धं वर्षशतं ह्यगात् ।
बोधिसत्त्वश्च देशेऽस्मिन्नेकभूमीश्वरोऽभवत् । स तु नागार्जुनः श्रीमान् षडर्हद्वनसंश्रयी ।
अथ निष्कण्टको राजा कण्टकोत्सादपारदः । अभीरभूदभिमन्युः शतमन्युरिवापरः ।
स्वनामाङ्कमथाङ्काङ्कशेखरं विरचय्य सः । पराध्यविभवं श्रीमानभिमन्युपुरं व्यधात् ।
चन्द्राचार्यादिभिर्लब्ध्वादेशं तस्मात्तदागमं । प्रवर्त्तितं महाभाष्यं स्वञ्च व्याकरणं कृतं ।
तस्मिन्नवसरे बौद्धा देशे प्रबलतां ययुः । नागार्जुनेन सुधिया बोधिसत्त्वेन पालिताः ।
ते वादिनः पराजित्य वादेन निखिलान् बुधान् । क्रियां नीलपुराप्रोक्तामच्छिन्दन्नागमद्विषः ।
मण्डले विप्लुताचारे विच्छिन्नबलिकर्मभिः । नागैर्जनक्षयश्चक्रे प्रभूतहिमवर्षिभिः ।
हिमान्यां बौद्धबाधाय पतन्त्यां प्रतिवत्सरं । शीते दार्वाभिसारादौ षण्मासान् पार्थिवोऽवसत् ।
तदा प्रभावः कोऽप्यासीद्बलिहोमविधायिनः । नाशमगन् यद्भयादिमा बौद्धाश्च निधनङ्गताः ।
नीलमुद्दिश्य देशस्य रक्षितारं महेश्वरं । काश्यपश्चन्द्रदेवाख्यस्तपस्तेपे ततो द्विजः ।
तस्य प्रत्यक्षतां यातो नीलस्तुहिनविप्लवं । न्यवारयत् जगादापि स्वपुराणविधिं पुनः ।
आद्येन चन्द्रदेवेन शमितो यक्षविप्लवः । द्वितीयेन तु देशेऽस्मिन् दुःसहो भिक्षुविप्लवः ।
राजा तृतीयगोनर्दः प्राप्तराज्यस्तदन्तरे । यात्रायागादि नागानां प्रावर्त्तयत पूर्ववत् ।
राज्ञा प्रवर्त्तिते तेन पुनर्नीलोदिते विधौ । भिक्षवो हिमदोषाश्च सर्वतः प्रशमं ययुः ।
काले काले प्रजापुण्यैः सम्भवन्ति महीभुजः । यैर्मण्डलस्य क्रियते दूरोत्सन्नस्य योजनं ।
ये प्रजापीडनपरास्ते विनश्यन्ति सान्वयाः । नष्टास्तु ये योजयेयुस्तेषां वंशानुगाः श्रियः ।
इत्येतत् प्रतिष्ठस्यां देशेऽस्मिन् वीक्ष्य लक्षणं । भाविनां भूमिपालानां प्राबल्यं च शुभाशुभं ।
नवीकृतवतो देशं तस्य वंशैरियं मही । चिरैः प्रवरवंशाद्यैश्चिरं भुक्ता सुकर्मभिः ।
गोनर्दान्वयिनामाद्यः स रघूणां रघुर्यथा । नृपतिः काश्यपीं वर्षान् पञ्चत्रिंशतमन्वशात् ।
वर्षषष्टिं सषण्मासैः षड्भिर्वर्षैर्विवर्जितां । विभीषणाभिधोऽरक्षत् क्षितिं गोनर्दनन्दनः ।
इन्द्रजिद्रावणाख्यौ पितापुत्रौ नृपौ क्रमात् । पञ्चत्रिंशत्सार्द्धाश्च वर्षांस्त्रिंशच्च योऽवतुः ।
बिन्दुः स्वाच्छन्द्यिथस्य दृष्टा आश्चर्यदर्शिनी । स रावणस्य पूजार्थे लिङ्गं भाति वटेश्वरः ।
चतुःशालमठश्चास्मैः कृताधारोऽपि भूभुजा । वटेश्वराय निर्विष्टं तस्मै काश्मीरमण्डलं ।
पञ्चत्रिंशतमब्दानां क्ष्मां बुभोज महाभुजः । रावणस्याभिभूसूनुः सार्द्धमब्दो विभीषणः ।
किन्नरनामाथ किन्नरैर्गीतविक्रमः । विभीषणस्य पुत्रोऽभून्नरनामा नराधिपः ।

सदाचारोऽपि स नृपः प्रजाभाग्यविपर्य्ययैः। व्यधाद्विषयदोषेण महानर्थपरम्परां।
विहारे निवसन्नेककिन्नरग्रामवर्त्तिनि। तस्य योगबलात् कोऽपि श्रमणोऽपाहरत् प्रियां।
विहाराणां सहस्राणि तत्कोपाग्निरदीदहत् सः। प्रतिपद्य च तद्ग्रामान् द्विजेभ्यो मध्यमठाश्रये:। २००
चत्वरापणं राजपथैर्नीयमानोज्ज्वलनिम्नगं। स्फीतपुण्यफलोद्यानं स्वर्गस्येवाभिधान्तरं।
दिग्जयोपार्ज्जितैर्व्वित्तैर्ज्जितविश्वमपत्तनं। वितस्तापुलिने तेन नगरं निरमीयत।
॥ युगलकं ॥ तत्रैकस्मिन् किलोद्याने स्वच्छस्वादुजलाश्रितः। आसीत् सुश्रवसो नाम्नो नागस्य वसतिः सरः।
कदाचित्तस्य दूराध्वक्लान्तो मध्यदिने युवा। छायार्थी तत् सरःकच्छं विशाखाख्योऽविशद्द्विजः।
स च्छायपादपतले समीरैः शमितक्रमः। शनैर्जलमुपस्पृश्य भोक्तुं सक्तून् प्रचक्रमे। २०५
तान् पाणौ ग्रहीतैवाथ तेन तीरविहारिभिः। पूर्व्वमाकर्णितो हंसैः शुश्रुवे नूपुरध्वनिः।
निर्गते सत्वरं कुञ्जादपश्यत् पुरतस्ततः। कन्ये नीलनिचोलिन्यौ स केलिचलल्लोचने।
कर्णिकापद्मरागांशुजालक्रीडायितस्मिता। मनोज्ञधवलापाङ्गे तनीयोऽञ्जनरेखया।
हारिणीसाद्भुतैर्मन्दमारुतान्दोलनाकुलैः। समाधानयुगे रूपपताकापल्लवैरिव।
॥ तिलकं ॥ ते शशाङ्काननै दृष्ट्वा शनैरभ्यर्णमागते। विरराम स्मरस्मारात् मुहुर्मौग्ध्यजडीकृतः। २१०
भक्षणे कच्छगुच्छानां शिम्बीरम्बुजलोचने। ते पुनर्द्दृष्टवानग्रे किञ्चिल्लज्जापाविनिर्गतः।
आकृतेरस्य धिगीदृश्या भोज्यमेतदिति द्विजः। ध्यायन् कृपार्द्रः सम्मान्य स ते सक्तूनभोजयत्।
उपनिन्ये च सक्तूश्च पुटकैश्चाटुसीत्कृतैः। तयोः पानाय पानीयं सरसः स्वच्छशीतलं।
आचान्ते शुचितां प्राप्ते कृतासनपरिग्रहे। ततश्च वीजयन् पर्णतालवृन्तैरभाषत।
भवत्यौ पूर्व्वसुकृतैः कैश्चित् सम्प्राप्तदर्शनः। चापलादिप्रसङ्गात् प्रष्टुमिच्छत्ययं जनः। २१५
कल्याणिनीभ्यां कतमा पुण्या जातिः परिष्कृता। कुत्र वा कान्तमेतादृग्विरसं येन भुज्यते।
एका तमूचे विद्धावामत्र सुश्रवसः सुते। स्वादुभोज्यमप्राप्य किमीदृक्षोपभुज्यते।
पित्रा विद्याधरेन्द्राय प्रदातुं परिकल्पिता। इरावत्यहमेषा मे चन्द्रलेखा यवीयसी।
पुनर्द्विजोऽभ्यधादेवं नैश्चिन्त्यं किमस्ति वः। ताभ्यामवादि तातोऽत्र हेतुर्वेत्ति स पृच्छ्यतां।
ज्येष्ठेऽत्र कृष्णपक्षे द्रष्टा यात्रार्थी तक्षकस्य तं। आगतं बुद्ध्या नीलनन्दिन्या शास्यसि ध्रुवं। २२०
द्रक्ष्यस्यावामपि तदा तदभ्यर्णकृतस्थिती। इत्युक्त्वा फणिकन्ये ते क्षणाद्दांक्षा तिरोहिते।
क्रमात् प्रवृत्ते सोऽथ नटचारणसङ्कुलः। प्रेक्षिलोकसमाकीर्णस्तत्र यात्रामहोत्सवः।
द्विजोऽपि कौतुकाकृष्टः पर्य्यटन् रङ्गमण्डपं। कन्योक्तचिह्नज्ञातञ्च नागं कान्तिकमाययौ।
पार्श्वस्थिताभ्यां कन्याभ्यां पूर्व्वमावेदितोऽथ सः। द्विजन्मने व्याजहार स्वागतं नागनायकः।
ततः कथान्तरे क्वापि पृष्टः कारणमापदां। जगाद तं द्विजन्मानं निःश्वस्य श्वसनाशनः। २२५
अभिमानवतां जन्तुर्न्युकार्युक्तविवेकिनां। युज्यते वक्तुमोग्यानां दुःखानामप्रकाशनं।
परदुःखसमाकर्ण्य स्वभावसुजनो जनः। उपकारासमर्थत्वात् प्राप्नोति हृदयव्यथां।

हन्ति स्वां बत मन्यते यदि गुरुं धर्मेऽनुकम्पोक्तिभिर्व्यर्थं निन्दति योग्यतां मितमतिः कुर्वन् स्तुतीरात्मनः ।
गर्भोपायनिषेवणं कथयति स्वाकुं वदन् व्यापदं मुक्ता दुःखमहन्तुदां वितनुते पीडां जनः प्राकृतः ।
अतएव विवक्रणां यावदायुस्त्वमानवे । दीर्घाणि सुखदुःखानि दहत्यन्ते चितानलः ।
कः स्वभावगभोगाणां लङ्घयेद्दुहिरापदं । वालापत्येन भर्त्रेन यदि मा न मकाश्यते ।
तदस्मिन्नेतयोर्व्याख्यादस्तुनि व्यक्तिमागते । तवाये गोपनं साधो न ममाप्युपपद्यते ।
स्वयाप्यस्मद्धितार्थाय निसर्गसरलात्मना । दैवप्रयासः कल्याणिन् क्रियतां यदि शक्यते ।
योऽयं तरुतले मुण्डचूडालो दृश्यते व्रती । अमुना क्षत्रपालेन कान्दिशीकाः कृता वयं ।
अभुक्ते मान्त्रिकैरस्मै नवे नागैर्न भुज्यते । अयं नास्ति च तनेन समयेन हता वयं ।
क्षेत्राणि रत्नवेतस्मिन् दृष्ट्वापि फलसम्पदं । भोक्तुं नैव समर्थाः स्मः प्रेतादव सरिज्जलं ।
तथा कुरु यथा भ्रश्येत समयादेष नैष्ठिकः । योग्या प्रतिक्रियां विप्रो वयमप्युपकर्त्तृषु ।
स तथेति ततो नागमुक्तो यत्नपरो द्विजः । अचिन्तयद्दिवारात्रौ क्षत्रपालस्य वञ्चनां ।
गूढं तस्य वहिःक्षेत्रकुटीगर्भकृतस्थितेः । पच्यमानान्नभाण्डान्तर्नवान्नं न्यक्षिपत्ततः ।
भुञ्जान एव तत्तस्मिन् क्षणादेव जहार सः । महीन्द्रः करकासारवर्षी स्फीतां फलश्रियं ।
तस्य व्युत्क्रान्तदारिद्र्यः सर्वोऽभ्यर्णमागतं । कृतोपकारमन्येद्युर्निजोर्वीमनयद्द्विजं ।
तत्र पितुरादेशात् कन्याभ्यो विहितार्हणः । अमर्त्यैर्नूतभैर्भोगैरतोष्यत दिने दिने ।
कालेन सर्व्वनामस्य स्वां भुवं गन्तुमुद्यतः । प्रतिश्रुतं वरं नागं चन्द्रलेखामयाचत ।
समन्ध्यायोग्यमपि तं कृतज्ञत्वप्रमोदः । संविभेजे स भुजगः कन्यया च धनेन च ।
एवं नागवरावाप्तश्रियस्तस्य द्विजन्मनः । महानगरपुरे कालस्तेनैनिर्योत्सवैर्ययौ ।
भुजगेन्द्रतनूजापि तं पतिं पतिदेवता । अतोषयत् परार्ध्यश्रीशीलाचारादिभिर्गुणैः ।
तस्यां कदाचित् सौधाग्रस्थितायां प्राङ्गणाद्वहिः । आतपायोऽभिद्रुतं धान्यं बुभुजे विहरन् हयः ।
तं वारयितुमाकृता भृत्या नासन् गृहे यदा । शिञ्जानमञ्जुमञ्जीरा सा तदावातरत् स्वयं ।
एकहस्तधृतावेगलस्तनीवीसुकाम्बया । तया पाणिसरोजेन धावित्वा सोऽथ ताडितः ।
भोज्यमुत्सृज्य यातस्य फणिस्त्रीस्पर्शतस्ततः । सौवर्णीं पाणिमुद्राङ्कां तुरगस्योदपद्यत ।
तस्मिन् काले नरो राजा चारैस्तां चारुलोचनां । श्रुत्वा द्विजवधूं तस्या प्रागेवाङ्कुरितस्मरः ।
तस्य धावन्तमुत्पन्नमन्तःकरणवारणं । बलान्नियमितुं नाशकदपवादभयाङ्कुशः ।
तस्मिन्नुद्बुद्धरागाग्नि विश्वे भूपतेः पुनः । उवाह हयहस्ताङ्को धूमवातानुकारितां ।
चक्रे पर्यस्तमर्यादः सरलाङ्गुलिशोभिना । सकाश्चनकराङ्केन शशाङ्केनेव वारिधिः ।
श्रीडानिगडनिर्मुक्तो दूतैराकृतमर्मभिः । तामुपच्छन्दयन् सोऽथ सुन्दरीमुदवेजयत् ।
सर्व्वोपायैरसाध्यासु विप्रस्त्यपतिरप्यसौ । तेनायाच्यत लुब्धेन रागान्धानां कुतस्त्रपा ।
अथ निर्भर्त्सितो तस्मादपि मायत्नामकृत् । हठेन हर्तुं तां राज्ञा समादिश्यन्त सैनिकाः ।

तैर्दृष्टाये कृताक्रन्दो निर्गत्यान्येन वर्त्मना । भार्यार्थी नागभवनं वज्राभिः प्राविशद्द्विजः ।
ताभ्यामभ्येत्य दृष्टाभ्यां तत्रास्मिन्निवेदिते । क्रोधान्धः सरसस्तस्मादुज्जगाम फणीश्वरः ।
उद्भूतनिबिडाशीमूतजनितध्वान्तसन्ततिः । घोराशनिनिवर्षेण ददाह सपुरं नृपं ।
दग्धप्राण्यङ्गविगलद्वसाहृतकुचेवाहिनी । मयूरपत्रकाण्डेव वितस्ता समपद्यत ।
शरणाय प्रविष्टानां भयाच्चक्रधरान्तिकं । मुहूर्तात्तिरदह्यन्त सहस्राणि शरीरिणां ।
मधुकैटभयोर्मेदः प्रागुर्वीरिव चक्रिणं । दग्धानां प्राणिनां तत्रास्तदा वंशाङ्कमस्पृशत् ।
स्वसा सुश्रवसो नागी रमण्याख्याद्रिगह्वरात् । ग्रामायकायाग्रराशीन् समादाय तदा ययौ ।
योजनाधिके मेघे मार्गव्यापात् सरोदरं । कृतकार्य्य निवृत्ताग्रवर्षं ग्रामेषु तत्सवे ।
योजनानि ततः पञ्च जाता ग्रामधरा शिला । सा रमण्यटवीत्यद्याप्यस्ति स्थूलशिलाविला ।
घोरं जनक्षयं कृत्वा प्राप्तः सानुशयोऽप्यहिः । लोकापवादनिर्विण्णः स्थानमुत्सृज्य तद्ययौ ॥
दुग्धाब्धिधवलं तेन सरो दूरगिरौ कृतं । अमरेश्वरयात्रायां जनैरद्यापि दृश्यते ।
स्वगुरानुयायागीभूतस्यापि द्विजन्मनः । जामातृसर इत्यन्यत्तत्र च प्रथितं सरः ।
प्रजानां पालनव्याजान्निःशङ्कक्षयकारिणः । अकस्मादन्तकाः केचित् सम्भवन्ति तथाविधाः ।
अद्यापि तत्पुरं दग्धं शुष्कीभूतस्य तत्सरः । चक्रधरं दृष्ट्वा कथेयं स्मर्यते जनैः ।
राज्ञां रागः क्रियात्याग दोषः स्वल्पदृशां मते । तत्रास्य तेन संदृष्टं यद्भाभूत्कापि कस्यचित् ।
सतीदैवतविप्राणामप्येकस्य प्रकोपतः । सुतो हि प्रतिहत्यान्ते चैलकस्यापि विप्लवः ।
तस्यात्मजस्तमब्दान् स सामेशानां त्रिभिः समां । भुवं भुक्त्वा विनिहृया दुर्णयेन क्षयं ययौ ।
अथ स्वल्पकालसन्दृष्टप्राकाराट्टालमण्डलं । तत् किन्नरपुरं लेभे गन्धर्वनगरोपमां ।
एकस्तु तनयस्तस्य वैचित्र्यात् कर्मणां गतेः । सुधावा विजयक्षेत्रं गतः प्राणैर्न तत्यजे ।
राजा सिद्धाभिधः सोऽथ तथा निःशेषितं जनं । नवीचकार जलदो दावदग्धमिवाचलं ।
इति दृष्टं महाश्चर्यं तस्य पित्रं महामतेः । संसारासारताज्ञेन प्राप पुण्योपदेशतां ।
भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं स्वच्छगतोऽपि सः । न शक्यते स्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः ।
दर्पज्वरार्तभूपालमध्ये निर्ध्यायतोऽनिशं । सुधासूतिकलामौलिं तस्यैवाजायतेऽयथा ।
गणितं गुणिना तेन मणीभूषणमिवाजकृता । खण्डेन्दुमण्डनार्चायां मण्डनमखण्डितं ।
राज्ञस्तस्यैव राजश्रीः परलोकानुगाभवत् । यतामशोजयच्छूता धर्मिणाव्यभिचारिणा ।
षष्टिमब्दान् प्रजास्यार्थीमामसानुचरान्वितः । आरुरोह सदेहोऽसौ लोकाञ्छशिशिखामणेः ।
भृत्यान्तरं समाश्रित्य प्रययुः शोचनीयतां । तत्सुतास्तु समालम्ब्य प्रभुं भुवनवन्द्यतां ।
धात्र्यास्मिन् किल समाप्यशीर्षलभ्यां सिद्धां गतिं जगति सर्वजनार्थितां वा ।
सच्चरित्यवधस्थगुणः श्रितकृपयन्तः पुण्यात्मको सुरशिरोभुवि कडिमेति ।
सिद्धः सिद्धः सदेहोऽयमिति सम्यक् सुरादिवि । प्रोद्घोषयन्तो ढक्कयन् पटहं सप्ताहवासरान् ।

उत्पलाक्ष इति ख्यातिं येनैकान्तनया गतः । स त्रिंशतं सार्द्धान् वर्षाणामन्वशान्महीं ।
तस्य सूनुर्हिरण्याक्षः स्वनामाङ्कं पुरं व्यधात् । क्ष्मां सप्तत्रिंशतं वर्षान् सप्त मासांश्च भुक्तवान् ।
हिरण्यकुल इत्यस्य हिरण्याक्षस्य चात्मजः । षष्टिं षष्टिं च मुकुलस्तत्सूनुरभवत् समाः । २९०
अथ म्लेच्छगणाकीर्णे मण्डले चण्डचेष्टितः । तस्यात्मजोऽभून्मिहिरकुलः कालोपमो नृपः ।
दक्षिणां सान्तकामाशां स्पर्द्धया जेतुमुद्यता । अभिषादुत्तरहरिद्भाराज्यमिवान्तकं ।
याखिथं यस्य सैन्यान्तर्वर्त्यमानाञ्जनोत्सुकान् । अजानन् गृध्रकाकादीन् दृष्ट्वाग्रे धावतो जनाः ।
दिवारात्रं हतप्राणिसहस्रपरिवारितः । योऽभूद्भूपालवेतालो विलासभवनेष्वपि ।
बालेषु करुणा स्त्रीषु घृणा वृद्धेषु गौरवं । न बभूव नृशंसस्य यस्य घोराकृतेर्जितः । २९५
स जातु देवीं सम्बीतसिंहलांशुककञ्चुकां । हेमपादाङ्कितकुचां दृष्ट्वा जज्वाल मन्युना ।
सिंहलेषु नरेन्द्राङ्घ्रिमुद्राङ्कः क्रियते पटः । इति कञ्चुकिना पृष्टेनोक्तो यात्रामधात्ततः ।
तत्सेनाकुम्भिदानाम्भोनिम्नगाकृतसङ्गमः । यमुनालिङ्गनप्रीतिं प्रपेदे दक्षिणार्णवः ।
स सिंहलेन्द्रेण समं संरम्भादुदपाटयत् । चिरेण चरणस्पृष्टप्रियालोकनजां रुषं ।
दूरात्तत्सैन्यमालोक्य लङ्कासौधैर्निशाचराः । भूयोऽपि राघवोद्योगमाशङ्क्य प्रचकम्पिरे । ३००
स तत्रान्यं नृपं दत्त्वा तीव्रशक्तिरुपाहरत् । पटं यमुषदेवाख्यं मार्तण्डप्रतिमाङ्कितं ।
व्यावृत्य चोलकर्णाटलाटादींश्च नरेश्वरान् । सिन्धुरानिव गन्धेभो गन्धेनैव व्यधारयत् ।
तस्मिन् प्रयाते प्राग्भ्यः ध्वंसस्त्यपराभवं । नगर्यो सरणाघ्रस्तस्म्यदट्टालमेखलाः ।
काश्मीरं द्वारमासाद्य स्वभ्रभ्रष्टस्य दन्तिनः । श्रुत्वा सत्रासजं रावं तोषरोमाञ्चितोऽभवत् ।
तदाकर्णनसंरम्भे सहर्षोऽथ विरुद्धधीः । शतमन्यद्गजेन्द्राणां घटेन निरलोठयत् । ३०५
स्पर्शोऽङ्गानि यथा वार्थं कीर्त्तनं पापिनां तथा । सन्दूषयेदतो नोक्ता तस्यान्यापि नृशंसता ।
कोऽवेत्त्यद्भुतचेष्टानां कार्यं प्राकृतचेतसां । धर्म्यं सुकृतसम्प्राप्तिहेतोः सोऽपि यदाददे ।
श्रीनगर्यां हि दुर्बुद्धिर्विदधे मिहिरेश्वरं । होलाडायां समिहिरपुराख्यं पृथुपत्तनं ।
अग्रहारान् जगृहिरे गान्धारब्राह्मणास्ततः । समानशीलास्तस्यैव ध्रुवं तेऽपि द्विजाधमाः ।
भगिनीवर्गसम्भोगनिर्लज्जाम्लेच्छवंशजाः । स्नुषासङ्गतिसक्ताश्च दारदाः सन्ति पापिनः । ३१०
वस्तुभावैस्तथा भाट्टा भार्याविक्रयकारिणः । परोपभोगितास्तेषां निर्लज्जाकारि योषितः ।
मेघागमः फणिभुजं प्रथितान्धकारः प्रीणाति हंसममलो जलदात्ययश्च ।
प्रीतेः समानरुचितैव भवेन्निदानं दातुः प्रतिग्रहकृतश्च परस्परस्य ।
स वर्षसप्ततिं भुक्त्वा भुवं भूलोकभैरवः । भूरिरोगार्दितवपुः प्राविशज्जातवेदसं ।
सोऽयं त्रिकोटिहा भुक्तो यः स्वात्मन्यपि निर्घृणः । दैवत्यागेऽस्य गगनादुच्चचारेति भारती । ३१५
इत्यूचुर्ये मते तेषां स एव परिहारदः । क्षुद्रजन्तीतघृतामयचारादिकर्मभिः ।
आक्रान्ते दारदैर्भौट्टैर्म्लेच्छैरशुचिकर्मभिः । विनष्टधर्मे देशेऽस्मिन् पुण्याचारप्रवर्त्तनं ।

आर्य्यदेशान् स संस्थाप्य [illegible] तपः । संक्रम्य क्षत्रपुष्पाद्यं प्रायश्चित्तक्रियां व्यधात् ।
अतएवाग्रहाराणां सहस्रं प्रत्यपादयत् । गान्धारदेशजातेभ्यो द्विजेभ्यो विजयेश्वरे ।
सुरङ्गाभिधेन्यादिपूर्णे यः फलके तदा । वह्निप्रदीप्ते सहसा पर्य्यन्ते स्वां तनुं जहौ । ११०
इत्येतत्क्षितिनाथाये केचिद्व्यभिचारिणि । प्राज्ञाः पुरुषसिंहस्य क्रौर्य्यन्तस्याविगर्हितं ।
॥ कुलकं ॥ ये नागेन रुषा सुप्ते नगरे प्राभवन् जनाः । तेषां नाशाय दुष्टानां पूर्व्वोक्तं जगदुः परे ।
अवतारयतस्तस्य चन्द्रकुल्याभिधां नदीं । अत्र श्योनाकुलनामाख्ये शिलाभूद्विघ्नकारिणी ।
ततः कृततपाः स्वप्ने देवैरुक्तः स भूपतिः । यस्याः शिलायां बलवान् यक्षश्चार्य्यंच तिष्ठति ।
साध्वी स्पृशति चेदेनां निरोद्धुं तत्र शक्नुयात् । ततोऽपरेद्युः स्वप्नोक्तं शिलायां तेन कारितं । ११५
तासु तासु कुलस्त्रीषु व्यर्थयत्नास्वथाचलत् । चन्द्रवत्याख्यया स्पृष्टा कुलाख्या सा महाशिला ।
कोटित्रयं नरपतिः क्रुद्धस्तेनागसा ततः । सपतिभ्रातृपुत्राणामवधीत् कुलयोषितां ।
इयं चान्यमते ख्यातिः प्रथते तथ्यतः पुनः । अभव्या सनिमित्तापि प्राणिहिंसा गरीयसी ।
एवं क्रूरोऽपि यद्राजा सम्भूय न हतो जनैः । तत्कर्म्म कारयद्भिस्तद्दैवैरेव रक्षितः ।
प्रजापुण्योदयैस्तस्मिन् [illegible] क्षयं गते । एकस्तदन्वयः पौरैः सदाचारोऽभ्यषिच्यत । १२०
तथापि पूर्व्वसंस्कारानुकृता सर्व्वेध जनैः । स्वधामनिविष्टे लीलावेश्मनीव नृपास्पदे ।
अतिसन्तापदात्यातः सज्जनाह्लादकोऽभवत् । जलौघो जलदश्यामात्तापात्ययदिनादिव ।
लोकान्तरादिवायातं मेने धर्म्मं तदा जनः । अभयश्च परावृत्तं प्रवासाद्दूरतादिव ।
स नरेशां वकः स्वभ्रे वकवत्यापगां तथा । कृत्वा पुरं परार्ध्यश्रीर्लवणोत्साभिधं व्यधात् ।
सत्रिषष्टिं वर्षाणां स त्रयोदशवासरान् । अभ्यशान्तं भूपेन तेन पृथ्वी प्रशासिता । १२५
अथ योगेश्वरी काचिद्भट्टाख्या रजनीमुखे । कृत्वा कान्ताकृतिं कान्त्यामुपतस्थे विशाम्पतिं ।
तया मनोहरैस्तैस्तैर्वचनैरर्पितस्पृहः । स यागोत्सवमाहात्म्यं द्रष्टुं चक्रे न्यमन्त्र्यत ।
पुत्रपौत्रशतोपेतः प्रातस्तत्र ततो गतः । चक्रवर्त्ती तया निन्ये देवीचक्रोपहारतां ।
कर्म्मणा तेन सिद्धाया व्योमाक्रमणलक्षणं । जानुमुद्राद्वयं तस्या दृषत्यद्यापि दृश्यते ।
देवः शतकपालेशो मातृचक्रं शिला च सा । खेरौ मठेषु तद्वार्त्तां स्मृतिमद्यापि गच्छति । १३०
देव्या कुलनगोः कन्दः क्षितिनन्दोऽवशेषितः । ततस्तस्य सुतस्त्रिंशद्वत्सरानन्वशान्महीं ।
द्वापञ्चाशतमब्दान् स्वां द्वौ च मासौ तदात्मजः । अपासीद्वसुनन्दाख्यः प्रख्यातस्मरशास्त्रकृत् ।
नरः षष्टिं तस्य सूनुस्तावतोऽक्षस्तत्सुतः । वर्षानभूद्विभुग्यामं योऽक्षवालमकारयत् ।
जुगोप गोपादित्योऽथ क्ष्मां सद्वीपां तदात्मजः । वर्णाश्रमप्रत्यवेक्षादर्शितादियुगोदयः ।
सखोलखागिकाहारिं ग्रामे स्कन्दपुराभिधान् । शमाङ्गादिमुखांश्चापहारान् यः प्रत्यपादयत् । १३५
ज्येष्ठेश्वरं प्रतिष्ठाप्य गोपाद्रावार्य्यदेशजाः । गोपाग्रहारान् कृतिना येन स्वीकारिता द्विजाः ।
भूक्षीरवाटिकायां यो निर्व्वास्य लशुनाशिनः । खासटायां व्यधात् विप्रान् निजाचारविवर्ज्जितान् ।

अन्योऽव्यानीय देशेभ्यः पुण्येभ्यो वसिकादिषु । पाकशालयदारेषु ब्राह्मणान् स न्यरोपयत् ।
उत्तमो लोकपालोऽयमिति लब्ध प्रशस्तिषु । यः प्राप्तवान् विना यज्ञं चक्रमे न पशुवधं ।
सपञ्चदिशां वर्षषष्टिं पालयित्वा स मेदिनीं । भोक्तुं पुण्यपरीपाकं लोकान् सुकृतिनामगात् ।
गोकर्णस्तत्सुतः क्षोणीं गोकर्णेश्वरकृद्ददे । अष्टपञ्चाशतं वर्षांस्त्रिंशत्यज्ञा विवर्जितान् ।
सूनुर्नरेन्द्रादित्योऽस्य खिङ्खिलाख्याभिधोऽभवत् । भूतेश्वरप्रतिष्ठानामग्रधिष्ण्यस्य कारकः ।
दिव्यानुग्रहभाग्यूपाभिधो यस्य गुरुर्व्यधात् । उग्रेशं मातृचक्रस्य प्रभावोदयविषयः ।
भूत्वा षट्त्रिंशतं वर्षान् शतं चाह्नां विभुर्भुवः । यदीयैरनघान् लोकानामदत् सुकृतैः कृती ।
युधिष्ठिराभिधानोऽभूदथ राजा तदात्मजः । यः सूक्ष्माक्षतया लोकैः कथितोऽन्धयुधिष्ठिरः ।
तेन क्रमागतं राज्यं सावधानेन शासता । अनुजह्रे मितं कालं पूर्वभूपालपद्धतिः ।
काले कियत्यपि ततो यात्यभाग्यवशादसौ । सिषेवे श्रीमदक्षीबो यत्किञ्चन विधायितां ।
नान्वग्रहीदनुग्राह्यान् सञ्जग्राह धीमतः । न सत्कोपचाराणां प्रागिवासीत् प्रियङ्करः ।
दुर्विदग्धपर्षदा साकं निर्विशेषं सभाजितैः । परिजह्रे स दुर्ज्ञातो जाततेजोवधैर्बुधैः ।
सर्व्वत्र समदृष्टित्वं गुणोऽयं खलु योगिनः । अकीर्त्तिहेतुः स महान्दोषस्तु पृथिवीपतेः ।
नयज्ञैर्गणितां दोषान् दोषतांश्च गुणान् विटैः । स लुप्तप्रतिभश्चक्रे शशकैस्तोजितोपमः ।
वाङ्मर्म्मच्छेदिनो दीर्घनर्म्मस्वल्पकथा विटैः । अनीश्वरोचिता तस्य क्रीडापि भयदाभवत् ।
पुरो मिथ्यागुणग्राही परोक्षे दोषदर्शकः । असुस्थिरादरो भूभृत् सोऽभूद्द्वेष्योऽनुजीविनां ।
मनागनवधानेन स्खलतस्तस्य भूपतेः । इत्थं राज्यस्थितिरगादचिरेण विसूत्रतां ।
उपेक्षितास्यनिर्द्रोहैरयतन्ताजितात्मनः । अथ लब्धबलास्तस्य नाशाय द्रोहिमन्त्रिणः ।
प्रभोः सङ्कोचिताशेषैश्वर्याङ्गैर्निरवग्रहं । राज्यं जिहीर्षवो भूपाश्चक्रिरे भूम्यनन्तराः ।
तदनु प्रार्थिताः सर्व्वे ते ते नानादिगाश्रयाः । आसन् राज्यामिषं प्राप्तुं श्येना इव ससम्भ्रमाः ।
अथोत्पन्नभयो राजा न शशाक निजस्थितिं । व्यवस्थापयितुं यन्त्रच्युतां कारुः शिलामिव ।
विरक्ते क्षमाभर्त्तुस्तस्मिन् राज्ये विसंस्थुले । उपायोऽस्य स्थितेर्हेतुर्नैकः कस्य न पप्रथे ।
इष्टदोषान् स्थितिं प्राप्तो हन्यादस्मानसंशयं । विचिन्त्येति स सामात्य जगृहेऽनिशमन्त्रिणः ।
अथ निरुरुधुस्ते सन्नद्धाबलैर्नृपमन्दिरं । व्यवहितजनाक्रन्दं भेरीरवैरतिभैरवैः ।
मदकरिघटाकेतुच्छायानिरुद्धरविप्रभा भवनवलभीः सम्मग्नो दिवापि तमोहताः ।
तैरन्तः स्वभुजो निवारितरणोद्देऽवकाशे ततस्त्यक्तश्रीर्नगरान्तरात्स नृपतिस्तात्पर्यतो निर्ययौ ।
आजानेयरजोऽङ्गरागललनासंस्थानमन्दश्रमक्षुभ्यत्पौरजनाश्रुलाजकणिकाकीर्णेन राजाध्वना ।
राज्याच्च्युतस्य बहवः परिवाररामाः कोशादि तस्य रिपवो भजतो विजह्रुः ।
सर्व्वोदितो विगलितस्य नगेन्द्रशृङ्गाद्दलीफलादिरभसादिव गण्डशैलाः ।

रम्यैः शैलपथैर्व्रजन् श्रमवशाच्छायां श्रितः शाखिनामासीनः प्रचलायितेन सुमहद्दुःखं विसस्मार सः ।
दूरात्पामरफुत्कृतैः श्रुतिपथप्राप्तैः प्रबुद्धस्त्वभूद्दृष्टैर्निर्झरवारिभिः सहमनाः श्वभ्रे निमज्जन्निव ।
नानावीरुत्तृणपरिमलैरुग्रगन्धा वनोर्व्योरम्याःक्षोभप्रतिहतशिलाः पिच्छिलाश्चाद्रिकुल्याः ।
कान्ता श्रान्तीर्भ्रमरकिसलयच्छायमुग्धाङ्गुलीभैरत्युच्चं निहिततनुभिर्भुक्तं तस्य दारैः ।
पर्य्यस्ताद्रितटाद्विलोक्य सुचिरं दूरीभवन्मण्डलं ग्रामाणामन्वयितुं जहतु नृपतेर्दारेषु दृष्ट्याञ्चलान् ।
चोलोरस्थविकीर्णपल्लवितमम्लानं स्वकीयस्थितैः सावेगं गिरिकन्दरासु पततां वृन्दैरपि क्रन्दितं ।
स्तनयुगवलनबद्धस्रस्तमूर्द्धांशुकानां त्रिकवलनविलोलं वीक्ष्य दूरात् स्वदेशं ।
अवहत रुदतीनां नीविविन्यस्तहस्तं पथि नृपवनितानामश्रुभिर्निर्झराम्भः ।
प्रीतिस्थैर्य्यैरचितवचनाश्चित्रयाशोककान्त्या मिथ्याजाग्रत्परणगुरुभिस्तैश्च तैश्चोपचारैः ।
तस्य क्लेशादुपगतवतो राज्यविभ्रंशदुःखं मन्दीचक्रुः स्वभुवि सुजना भूपतेर्भूमिपालाः ।

इति श्रीकाश्मीरकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कह्लणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां प्रथमस्तरङ्गः ।

चतुर्दशाधिकं वर्षं सहस्रं नवशामराः । मासाश्च विगताश्चाष्टाविंशति राजसु ॥

॥ अथ द्वितीयस्तरङ्गः ॥



विहितसमङ्गाः स्फुटाभ्यां धनुर्घटितं तथा नरकरटिनोर्द्दिष्टाङ्गाभ्यां गर्भं प्रतिग्रहक्रमतः ।
द्विविधघटनावाङ्म्यायां निषेवयिता विभोर्जयति ललनापुन्नागाभ्यां शरीरविनिर्म्मितिः ॥
भूयो राज्यार्जनोद्योगस्तेनात्यज्यत भूभुजा । जरसा शमिवाप्या च कर्म्ममूलमवाप्सया ।
अनयद्विनयोदान्तः समं स्वविपर्येण तान् । विषयान् वशिनामग्र्यः स तान्पश्चादपि विस्मृतिं ।
धावन्नाज्येच्छया दुर्गागलिकायां स्वमन्त्रिभिः । कालेन स्थापितो बद्धैस्त्यभ्यधायि तु कैरपि ।
अथ प्रतापादित्याख्यस्तैरानीय दिगन्तरात् । विक्रमादित्यभूभर्त्तुर्ज्ञातिरभ्यर्थ्यषिच्यत ।
शकारिर्व्विक्रमादित्य इति स भ्रममाश्रितैः । अन्यैरत्रान्यथालेखि विसंवादि कदर्थितं ।
इदं स्वभेदविधुरं हर्षादीनां धराभुजां । कञ्चित्कालमभूद्भोज्यं ततःप्रभृति मण्डलं ।
असपूर्व्वापि तेनोर्व्वी सपूर्व्वेव महीभुजा । लालिता हृदयज्ञेन पत्या नववधूरिव ।
भुक्त्वा द्वात्रिंशतं वर्षान् भुवं तस्मिन्दिवं गते । जलौकास्तत्सुतो भूमेर्भूषणं समपद्यत ।
पितुरेव समं कालं हृद्धिहेतोः स दिद्युते । विधुरत्पूर्णशीतांशुरिव शीतेतरार्चिषः ।
अथ वाक्पुष्टया सार्द्धं देव्या दिव्यप्रभावया । भुवन्तत्प्रभवोऽभुङ्क्त तुञ्जीनो रञ्जयन् प्रजाः ।
दम्पतीभ्यामियं ताभ्यामभूष्यत वसुन्धरा । गङ्गाशशाङ्कखण्डाभ्यां जटाभूरिव धूर्जटेः ।
मण्डलं साध्वसत्राणौ नानाशैवमनोरमं । शतद्रुदापयेयातां माहेन्द्रमिव कार्म्मुकं ।
चक्राते च महाभागौ विश्वमाभरणं भुवः । तुङ्गेश्वरं हरावासं कतिकाख्यञ्च पत्तनं ।
कश्चिन्नारवराज्यान्तः स्थाने चण्डातपोत्कटे । तत्प्रभावेण फलितं हृष्टैस्तत्रारोपितैः ।
शाक्यं सर्व्वजनप्रेक्ष्यं यस्मिंश्च महाकवेः । द्वैपायनमुनेरंशस्तत्काले चन्द्रकोऽभवत् ।
तयोः प्रभावमाहात्म्यजिज्ञासार्थमिवोद्यता । प्रजासु दुःसहा जातु व्यापद्दैवी व्यजृम्भत ।
पाकोन्मुखसमस्तशालिच्छन्ने केदारमण्डले । मासि भाद्रपदेऽकस्मात् पपात तुहिनं महत् ।
तस्मिन् विषमयोधुककालाकलुषितोपमे । न्यमज्जन् शालयः सार्कं प्रजानां जीविताशया ।

अथासीत् क्षुत्परिक्षामजनप्रेतकुलाकुलः । प्राकारो निरयस्येव घोरो दुर्भिक्षविप्लवः ।
पत्नीप्रीतिं सुतस्नेहं पितृदाक्षिण्यमातुरः । कुक्षिम्भरिः क्षुदन्धो विषयाराखिलो जनः ।
क्षुत्तापाग्निप्रगन् लज्जामभिमानं कुलोन्नतिं । असमाप्तक्रियाघाता लोकोलक्ष्मीकटाक्षितः ।
क्षामं कण्ठगतप्राणं याचमानं सुतं पिता । सुतो वा पितरं त्यक्त्वा चकार स्वस्य पोषणं ।
आर्य्यविशेषं बीभत्से स्वदेहेऽहंक्रियावतां । अभूद्राज्यार्थिनां युद्धं प्रेतानामिव देहिनां ।
इत्याभिभाषी क्षुत्क्षामो घोरो दिक्षिणो विपन् । एक एको जगज्जीवैरियेष स्वात्मपोषणं ।
तस्मिन् महाभये घोरे प्राणिनामतिदुःसहे । ददृशे लोकनाथस्य तस्यैव करुणार्द्रता ।
निवारितप्रतीहारः सर्वौषधिप्रोभितः । दर्शनेनैव दीनानामलक्ष्मीक्रममच्छिनत् ।
सपत्नीको निजैः कोशैः सञ्चयैर्मन्त्रिणामपि । क्रीतान्नः स दिवारात्रं प्राणिनः समजीवयत् ।
अटवीषु श्मशानेषु रथ्यास्ववसथेषु च । क्षुत्क्षामः क्ष्माभुजा तेन नहि कश्चिदुपेक्ष्यत ।
अतो निःशेषितधनः क्षोणाङ्गां वीक्ष्य मेदिनीं । कपायामेकदा देवीमेवमूचे सुदुःखितः ।
दैव्यस्मदपचारेण ध्रुवं केनापि दुस्तरा । जाता निरपराधानां जनानां व्यापदीदृशी ।
धिग्मामधन्यं यस्याग्रे लोकोऽयं शोकपीडितः । पश्यन्नशरणामुर्व्वीमनुयान्ती विपद्यते ।
प्रजा निःशरणा एता अन्योन्यं सान्त्वनोज्झिताः । अरक्षिता मयेऽमुष्मिन् किं कार्य्यं जीवितेन मे ।
यथा कथञ्चिल्लोकोऽयं दिनान्येतानि यत्नतः । मयानिवारिताः सर्व्वे नच कोऽपि व्यपद्यत ।
अतिक्रान्तप्रभावेयं कालदौरात्म्यपीडिता । निष्किञ्चनाद्य सञ्जाता पृथिवी गतगौरवा ।
तदिमाः सर्व्वतो मग्ना दारुणे व्यसनार्णवे । उपायः कतमस्तावत् समुद्धर्त्तुं ममः प्रजाः ।
निरालोको हि लोकोऽयं दुर्दिनग्रस्तभास्करः । कालरात्रिकुलैर्भिस्वकपरीत इव वर्त्तते ।
हिमसङ्घातदुर्लङ्घ्यक्षितिभृद्दुर्गनिर्गमाः । सहदारकुलायस्थखगवद्विवशा जनाः ।
गृहराय मतिमन्तश्च विद्यावन्तश्च जन्तवः । कालदौरात्म्यतः पश्य जाता निहतयोग्यताः ।
आशाः काञ्चनपुष्पकुड्मलकुलच्छन्ना न काः क्ष्मातले सौजन्यामृतवर्षिभिस्तिलकितं सेव्यैर्न किं मण्डलं ।
पन्थानः सुचिरोपचाररुचिरैर्व्याप्ता न कैः संस्तुतैस्तेषामद्य न सन्ति निष्कृतगुणाः कालेन ये साधिताः ।
तदेष गलितोपायो जुहोमि ज्वलने तनुं । नतु द्रष्टुं समर्थोऽस्मि प्रजानां नाशमीदृशं ।
धन्यास्ते पृथिवीपालाः सुखं ये निशि शेरते । पौरान् पुत्रानिव पुरः सर्व्वतो वीक्ष्य निर्वृतान् ।
इत्युक्त्वा करुणाविष्टो मुखमाच्छाद्य वाससा । निपत्य तल्पे निःशङ्कं रुरोद पृथिवीपतिः ।
निर्वातस्तिमितैर्दीपैरङ्गोरैः कौतुकादिव । वीक्ष्यमाणाय तं देवी जगाद जगतीभुजं ।
राजन् प्रजानां कुरुते कोऽयं मतिविपर्य्ययः । येनेतर इव स्वैरमधीरोचितमीहसे ।
यदसाध्यानि दुःखानि हन्तुं न प्रभविष्णुता । तस्मात्क्षितिपाल महतां महत्त्वस्य किमद्भुतं ।
कः शक्रः कतमः स्रष्टा वराकः कतमो यमः । सत्यव्रतानां भूपानां कर्त्तुं शासनलङ्घनं ।
पत्यौ भक्तिव्रतं स्त्रीणामद्रोहो मन्त्रिणां व्रतं । प्रजानुपालनेऽनन्यकर्म्मता भूभृतां व्रतं ।

उत्तिष्ठ प्रतिमामस्य क विपर्येति मद्वचः । प्रजापाल प्रजानां ते मास्त्वेव क्षुत्कृतं भयं ।
इति संरम्भतः प्रोक्ते तयानुध्यायदेवताः । प्रतिगेहं गतप्राणः कपोतनिवहोऽपतत् ।
प्रातस्तन्नृपतिर्वीक्ष्य व्यरंसीन्मरणोद्यमात् । प्रजास्तु प्रत्यहं प्राणैः कपोतैर्जीवितं दधुः ।
वस्त्वन्तरं किमपि तत् साध्वी नूनं ससर्ज सा । जनताजीविताशास्थै न कपोतास्तु तेऽभवन् ।
तादृशं नहि निर्व्याजप्राणिकारुण्यशालिनां । हिंसया धर्मचर्यायाः शक्यं चापि कलङ्कनं ।
अभवद्विर्मलं व्योम देवीकृत्यैः सह क्रमात् । साकं भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च शमं ययौ ।
सा भूतिविभवोदयमयहारं द्विजन्मनां । सती कतीमुपन्यस्के रामुषं चापकल्पया ।
वर्षैः षट्त्रिंशता शान्तं पत्यौ विरहजो ज्वरः । तत्याजे ज्वलनज्वालासलिलप्रच्छदे तथा ।
सा यत्र शुद्धचारित्रा विपन्नं पतिमन्वगात् । स्थानं जनैस्तदाकटाटवीत्यद्यापि गद्यते ।
चारुचारित्रया तत्र तया सत्येऽवतारिते । नानापथागतानाद्यमार्थैरद्यापि भुज्यते ।
आभ्यामभ्यधिकं कर्त्तुं शक्तिः कस्येति निश्चितं । विचिन्त्यारोचकी धाता नापत्यं निर्ममे तयोः ।
वेधाः परां धुरमुपैति परीक्षकाणामिक्षोः फलप्रजननेन कृतश्रमो यः ।
विस्तारिताङ्कुरमुदारमयोग्यता तु तस्माद्देत्य किमिवाभ्यधिकं विदध्यात् ।
दीर्घदुर्दिनसन्ताकरा श्रमात्मापचारतः । ज्ञात्वा राज्यश्रियाहृदं सा चकारेति केचन ।
ततोऽन्यकुलजो राजा विजयोऽष्टावभुक्त समाः । पत्तनेन परीतं यश्चकार विजयेश्वरं ।
सुतो महीमहेन्द्रस्य जयेन्द्रस्तस्य भूपतेः । आजानुभुजो राजा बभौजाय प्रथुप्रथः ।
अम्लानकीर्त्तिकल्लोलदुकूलवलनोज्ज्वलां । बभार यद्भुजस्तम्भो जयश्रीशालभञ्जिकां ।
तस्याभूदद्भुतोदन्तभरभक्तिविभूषितः । राज्ञस्सन्धिमतिर्नाम मन्त्री मतिमतां वरः ।
नास्त्युपायः स संसारे कोऽपि योऽपिहितुं क्षमः । भूपालमत्तकरिणामेषां चपलकर्णतां ।
अत्यद्भुतमतिः शंस्य सोऽयमुक्तेति चर्विटैः । तस्मिन्नीर्षयिते दैवसेनायाज्ञात भूभुजा ।
निवारितप्रवेशोऽयं सकोपसमहेतुकं । निनाय शतसन्तेसं यावदायुर्दरिद्रतां ।
तस्य भूपतिविद्वेषग्रेषमापरिशेषिणः । आप्यायं राजपुरुषा वार्त्तयापि न चक्रिरे ।
गिरं गभीरां रटन्ति स्माश्रयावनदयगाः । शुकानुवादिसत्त्वाश्रमं प्रतिरवा इव ।
स तु राजविरुद्धत्वदारिद्र्याभ्यां न विव्यथे । गतप्रत्यूहया प्रीतः प्राप्तया हरसेवया ।
अथ भाव्यर्थमाहात्म्यात् पप्रथे प्रतिमन्दिरं । राज्यं सन्धिमतेर्भावीत्यश्रुतापि सरस्वती ।
साचोदितावाक्प्रवृत्तीत्याशिभ्यः श्रुतवान्नृपः । ततः सम्भूतसन्त्रासः कारावेश्मनि तं न्यधात् ।
तत्र तस्योग्रनिगडैः पीडिताङ्घ्रेर्व्यधिष्ठ्यतः । पूर्णोऽभूद्दशमो वर्षो भूपतेश्चायुषोऽवधिः ।
निष्पुत्रः स महीपालो मुमूर्षुर्दाहमाददे । रोगार्त्तया पीडया च चिन्तया च तदीयया ।
ऊह्यमानोऽविदेषवक्रिणा ज्वलनाग्निं । न विना तद्वधं मेने भवितव्यप्रतिक्रियां ।
भाव्यर्थस्य बुधाः कुर्युरुपायं लङ्घनाय यं । स एवापाहतं द्वारं श्रेयं दैवेन कल्पितं ।

दग्धापाग्रकदम्बके विलुठतः शोकोर्मिवत्तेजसो वेधा वक्त्रिकणस्य शक्तिमतुलामाधातुकामो हठात् ।
तन्निर्ध्यापणमिच्छतः प्रतनुते पुंसः समीपस्थिते सत्यापद्गतभूरिसर्पिषि घटे पानीयकुम्भभ्रमं ।
अथ राजाज्ञया क्रूरैर्वधकर्माधिकारिभिः । निशि सन्धिमतिः शूले समारोप्य विपादितः ।
प्रोतशूले मृते तस्मिन् शोकशङ्कुसमर्पितः । निरगाद्योगभाजस्य पूर्वं पश्चात्तु जीवितं ।
सप्तत्रिंशतिवर्षेषु यातेष्वस्मिन्निरन्वये । प्रशान्तभूमिपालाभूत् कतिचिद्दिवसानि भूः ।
अथ सन्धिमतिं बुद्ध्वा तथा व्यापादितं गुरुः । ईशानाख्यस्य हृदयं विदीर्णं वशिनोऽप्यभूत् ।
शिरीष इव संसारे सुखोत्कर्षे मनीषिणां । हन्ता नृशंस्यमनृक्तमिवैकमवशिष्यते ।
स श्मशानभुवं प्रायादनाथस्येव शुष्यतः । कर्त्तुं विनष्टिनस्तस्य स्वोचितामन्त्यसत्क्रियां ।
तस्यास्थिशेषमद्राक्षीत्कृष्यमाणं वलादृकैः । शूलमूलावबद्धास्थिखण्डावष्टम्भनिश्चलं ।
समीरणसमाकीर्णं सुषिररन्ध्रार्यनिर्गतैः । ध्वनितैरसुभो वक्तनिजावस्थां तथाविधां ।
हा वत्स दृष्टमीदृक्ते शीशाम्यंशति वादिना । तस्याकृष्यत शूलान्तः प्रोतं तेनाथ कीकसं ।
वेष्टिताङ्घ्रिः शिरःशीर्णस्तन्त्वैर्धूलिधूसरैः । अनेनोक्तं स्वकं कालं वारयन् भाषितो हकाम् ।
उचितां सत्क्रियां कर्त्तुं ततस्तस्य समुद्यतः । भाले विधात्रालिखितं श्लोकमेनमवाचयत् ।
यावज्जीवं दरिद्रत्वं दशवर्षाणि बन्धनं । शूलस्य पृष्ठे मरणं पुनाराज्यं भविष्यति ।
पादत्रयस्य दृष्टार्थे श्लोकस्यासीत् स योगवित् । द्रष्टव्ये तुर्यपादार्थे प्रत्यर्थं कौतुकान्वितः ।
अविस्मयश्च संभ्रान्तः कथमेतद्भविष्यति । उवाच च विधेः शक्तिमचिन्त्यां कलयंश्चिरं ।
तत्सत्कर्मव्यतिकरहतः पाकतस्यानुरोधात् सत्त्वाः सर्वे व्यवसितहठोन्मूलनाय प्रयत्नात् ।
चित्रं तत्रापुद्दयति विधिः शक्तिरत्यद्भुतेयं सत्याहात्यादिविविधघटनासिद्धयोर्निर्निरोधाः ।
मणिपूरपुरे पार्थं निहतं समजीवयत् । फणिकन्याप्रभावेण सर्वाश्चर्यनिधिर्विधिः ।
द्रोणपुत्रास्त्रनिर्दग्धं मातुर्गर्भे परीक्षितं । जीवयन् कृष्णमाहात्म्याद्धाता धुर्योऽधिकारिणां ।
कथं भस्मीकृतं दैत्यैर्नागोलार्चिष भक्षिताम् । पुनर्जीवयितुं को वा दैवादन्यः प्रगल्भते ।
इत्युक्त्वा भाविनोऽर्थस्य द्रष्टुं सिद्धिं समुद्यतः । तत्रैव मठवसतिः कङ्कालं स ररक्ष तं ।
अथार्द्धरात्रे निर्निद्रस्तत्रैवाद्भुतचिन्तया । धूपाधिवासमीशानो घ्रातवान् दिव्यमेकदा ।
चण्डवादनादण्डाहृष्टघण्टाघटाकृतेः । घण्टेर्डमरुनिर्घोषघर्घरं श्रुतवान् ध्वनिं ।
उद्घाटिततमोऽरिः स ततः पितृवनावनौ । ददर्श योगिनीस्तेजःपरिवेषान्तरस्थिताः ।
सासां संभ्रमसाकल्यं कङ्कालं चापवाहितं । ईशानस्तां सभां नीर्वी धृतासिश्चकितो ययौ ।
अथापश्यत् स तत्रस्थः शाखितं मण्डलान्तरे । सन्धीसमागमस्याङ्गं कङ्कालं योगिनीगणैः ।
सुरासवरसंयोगवाञ्छामपदेवताः । वीरालाभात् समन्विष्य कङ्कालं तमपाहरन् ।
एकमेकं समाकृष्य विनिधाय क्षणादथ । कुतोऽप्यानीय पुंलक्ष्यपूर्णाङ्गं तं प्रचक्रिरे ।
अथ पुष्पेष्टकभ्राम्यदनाकाम्लान्वितपदं । योगेनाकृष्य योगिभ्यस्तत्र सन्धिमतेर्वधुः ।

ततः सुप्तोत्थित इव प्रभुर्दिव्यविलेपनः । समभुज्यत ताभिः स यथेच्छं चक्रनायकः ।
ईशानस्तस्य देवीभ्यां वितीर्णाङ्गदृतिं पुनः । अपायां चोद्यमाणायां चकितः पर्य्यशङ्कत ।
नदंस्तद्वचसा धीरः स च तत् स्वाङ्गमाययौ । तत्र योगेश्वरीचक्रं क्षिप्रमन्तरधीयत ।
अथाश्रूयत वाक्कासां माभूदीशान भीरुता । आस्वद्गृहाणि रत्नाङ्कं कृते चाक्षिप्य वञ्चना ।
अस्मद्वराद्दिव्यवपुः सन्धितः सन्धिमानसौ । आर्य्यत्वादार्य्यराजाख्यः ख्यातो भुवि भविष्यति ।
ततो दिव्याम्बरः स्रग्वी दिव्यभूषणभूषितः । ववन्दे सन्धिमान् प्रह्वः प्रागपूर्व्वस्मृतिर्गुरुं ।
ईशानोऽपि तमालिङ्ग्य स्वप्नेष्वपि सुदुर्लभं । भूमिकामाललम्बे कामिति को वक्तुमर्हति ।
असारस्य विचित्रस्य संसारं ध्यायतोर्मिथः । विवेकविशदा तत्र प्रावर्त्तत तयोः कथा ।
अथ वार्त्तां विदित्वेमां कुतोऽपि नगरौकसः । सवालवृद्धाः सामात्यास्तमभिवोद्धुमाययुः ।
पूर्व्वाकृतिविसंवादाद्भूमेनायं स इत्यथ । तेनाक्रियत संवासितिमिखिलान् स्वकृता वचः ।
अर्थानां शासितुं राष्ट्रं पौराणामपराजकं । सोऽभ्यमन्यत कृच्छ्रेण निस्पृहः शासनाद्गुरोः ।
प्रापय्योपवनोपान्तं तं दिव्याकृतिशोभिनं । सद्यः स्नापयामासुरभिषेकाम्बुभिर्द्विजाः ।
सत्वराजोचिताचारे न स शिक्षामपेक्षत । दृष्टकर्म्मा समस्तासु शिक्षुवाः प्रक्रिया व्यधात् ।
स राजोचितनेपथ्यः पौरस्त्रीचक्षुर्भिर्नी । सौधोत्सिक्तसाजलर्द्धा ससैन्यो प्राविशत् पुरीं ।
तस्मिन् विरजसि प्राज्यमाक्रामति नृपासनं । आचक्राम प्रजा व्यापत् दैवी न च मानुषी ।
प्राहरन् हृदयं तस्य स्त्रकाश्चरितविभ्रमाः । नितम्बिन्यो वनभुवः शमिनो न तु योषितः ।
वनप्रसूनसम्पर्कपुण्यगन्धसमर्पिणां । कर्पूरधूपसुरभिः कपैः पृष्टः स पिप्रिये ।
भूतेशवर्द्धमानेशविजयेशानपश्यतः । नियमो राजकार्येषु तस्याभूत् प्रतिवासरं ।
हरायतनसोपानक्षालनाम्भःकणाङ्कितैः । संस्पृष्टः पवनैः सोऽभूदामन्दानन्दविग्रहः ।
पूर्व्वपूजापनयने निराडम्बरमन्दरः । तेनैव द्रष्टुमशायि क्षपितो विजयेश्वरः ।
लिङ्गपीठलुठत्स्नानकुम्भाम्भःसम्भूर्ध्वनिः । शयानस्यार्थभूतस्य बभौ बन्दीदिवः ।
तापसैर्भस्मरुद्राक्षजटाजूटाङ्कितैर्बभौ । तस्य माहेश्वरी पर्षदिव भूमिपतेः सभा ।
शिवलिङ्गसहस्रस्य प्रतिष्ठाकर्म्मणि प्रभोः । प्रतिज्ञा प्रत्यहं तस्य नाभूद्विघटिता क्वचित् ।
प्रमादात्तदनिष्पत्तौ शिलामुत्कीर्य्य कल्पिता । सहस्रलिङ्गी तत्कृत्यै सर्व्वतोऽद्यापि दृश्यते ।
तासु तासु स वापीषु लिङ्गव्याजादरोपयत् । स पुण्यपुण्डरीकाणां जन्मनेऽसपरम्पराम् ।
स्थाने स्थाने जलान्तस्थ बहुसंख्यैर्निवेशितैः । असमशर्म्मदाभाति शिवलिङ्गैस्तरङ्गिणी ।
प्रतिलिङ्गं महाग्रामाः प्रत्यपाद्यन्त तेन ये । पर्य्यन्तामस्य तद्भागः कालेनाक्रान्तिमागतः ।
अकरोत् स महाहर्म्यैर्महालिङ्गैर्महाश्रयैः । महाविष्णुलिङ्गदर्शी महामाहेश्वरो महीं ।
कृत्वा सन्धीश्वरं देवमस्थानपिठकानने । ईशानस्य गुरोर्नाम्ना व्यधादीशेश्वरं परं ।
भेदाश्च भीमां देवीश्च देवांश्चान्यान् पदे पदे । समठप्रतिमालिङ्गहर्म्यैर्निन्ये महार्थतां ।

स्वयं भूमिश्च तीर्थैश्च पूतं भक्तिविभूषितः । स एव भोक्तुमध्यासीत् प्रायः काश्मीरमण्डलं ।
स्नातस्य निर्झराम्भोभिः पुष्पलिङ्गार्चनोत्सवैः । राज्ञस्तस्य वनोर्वीषु मासः पुष्पाकरो ययौ ।
स शान्तिरम्यः काश्मीरे ग्रीष्मस्त्रिदिवदुर्लभः । हिमलिङ्गार्चनैः प्रायाद्वनान्तेषु कृतार्थतां ।
फुल्लाब्जषण्डकह्लाराः प्राप्य पुष्करिणीतटीः । लब्धोदयः स कम्बुन्दुपूजाध्यानपरोऽभवत् ।
शीतोत्पलवनोर्व्वापीरगन्धोद्धर्षनिर्वृताः । अवगाह्य स्वरार्थाभिः शरदं निर्विवेश सः ।
सार्द्धं तपोधनैस्तैस्तैर्भजतः सागरोत्सवम् । तस्याभूवन् भुवोभर्त्तुः सोमामाश्च रात्रयः ।
अत्यद्भुतं राज्यलाभमित्थं सफलयन् कृती । पञ्चाशतं निवर्षाणामत्यक्रामन् स वत्सरान् ।
ममत्वमतिनष्टस्य राज्यकार्य्याण्यपश्यतः । तस्मिन् काले प्रकृतयो विरागं प्रतिपेदिरे ।
अन्विष्यत नृपस्ताभिः कश्चिद्राज्याय सद्भुवे । राजपुत्रो जिगीषुश्च श्रीमान् यौधिष्ठिरे कुले ।
अगोप गोपादित्याख्यः काश्मीरेन्द्रजिगीषया । युधिष्ठिरप्रपौत्रं हि गान्धाराधिपतिस्तदा ।
वसन्नुपास्तमायाख्यः स तत्र तनयं क्रमात् । अवाप लक्षणैर्दिव्यैरमोघं मेघवाहनं ।
स तत्र पितुरादेशाद्वैष्णवाश्रयमानसः । राज्ञः प्राग्ज्योतिषेन्द्रस्य ययौ कन्यास्वयम्बरे ।
तत्र तं वारुणं छत्रं छायया राजसन्निधौ । भेजे वरस्रजा राजकन्यका चामृतप्रभा ।
तेन तस्य निमित्तेन वृद्धिमागामिनीं जनाः । प्रजामम्बुवाहस्य पाश्चात्येनेव वायुना ।
राज्ञा हि नरकेणैतद्वरुणाद्दुर्निवारणं । आनीतमकरोच्छायां न विना चक्रवर्त्तिनं ।
तमन्तिकं पितुः प्राप्तं पत्न्या लक्ष्म्या च संश्रितं । भूत्या निमन्त्रयामासुर्म्मन्त्रिणो वंश्ययोग्यतान् ।
अथार्य्यराजो विज्ञाय स्वराज्यं भेदजर्ज्जरं । प्रतिचक्रे न शोकोऽपि तस्थौ तत्यक्तुमुत्सुकः ।
अचिन्तयच्च सत्यं मे सम्प्रीतोऽभूत भावनः । सिद्धिविघ्नाममूल दोषानपाकर्त्तुं समुद्यतः ।
एत्य वसुनि निष्पाद्ये श्रमात् कौसीद्यमाश्रयन् । प्राहृषीवाध्वगो दिष्ट्या सोऽहितोऽस्मि न निद्रया ।
स्वकुले त्यजता लक्ष्मीं विरक्तां पण्यस्त्रीमिव । हठनिर्वासनक्रोडा दिष्ट्या नासादिता मया ।
शैलूषस्येव मे राज्यं रङ्गेऽस्मिन् वल्लनस्थिरं । निर्व्यूढावपि वैराग्यं दिष्ट्या न प्रेक्षकागताः ।
दिष्ट्या सदैव वैमुख्यमुच्चैरुद्घोषयन् श्रियः । त्यागक्षणेन भीतोऽस्मि विकत्थन इवाहवे ।
इति सञ्चिन्तयन्नन्तः सर्व्वत्यागोन्मुखो नृपः । मनोराज्यानि कुर्व्वाणो दरिद्र इव पिप्रिये ।
अन्येद्युः प्रकृतीः सर्व्वाः सन्निपात्य सभान्तरे । ताभ्यः प्रत्यर्पयच्छासमिव राज्यं सुरक्षितं ।
उज्झितं स्वेच्छया तच्च प्रयत्नेनापि नाशकन् । तं स्वीकारयितुं कश्चित् फणीन्द्रमिव कञ्चुकं ।
अर्च्चालिङ्गमुपादाय सोऽथ प्रायादुदङ्मुखः । धौतवासा निरुष्णीषः पद्भ्यामेव प्रजेश्वरः ।
तस्य पादार्पितदृशो व्रजतो नातिमितः प्रभोः । पश्चात्तं जग्मुः पौरा निःशब्दस्रवदस्रवः ।
स विलङ्घितगव्यूतिरुपविश्य तरोरधः । जनमेकैकमुद्वाष्पं न्यवर्त्तयत सान्त्वयन् ।
पथि शिखरिणां मूले मूले विलम्ब्य जनव्रजान् मितपरिकरो गच्छन्नूर्द्ध्वं क्रमात् समदृश्यत ।
गलितवसुधः सम्पूर्णोऽव्रजन् स निशापदाच्चन्द्र इव विनिर्यातः लोकैः कृतानुगमो जनैः ।

निःशेषं निकटात् स लोकमटवीमध्ये निरध्वास्पदं श्रीकाशेश्वरवाससमद्भुतपदं संप्राप्य चोत्साह्य च ।
भुजगनृपरिरोधमम्बरमत्सिद्धाङ्गसिद्धाङ्गनामेखीमौलिमणिप्रभोज्ज्वलगुहागेहं जगाहे वनं । १००
अथ वनचरस्रोतटद्रुमाधःपुटकघटोदरसंभृताम्बुपूरां । वसतिमकृत वासराबसाने शुचिमिलदपलवकल्पितोपतल्पां ।
स्फुटतारकास्तिमितातपाः शवलितच्छायाभुवः प्रादेशस्फुटमलमसिकातलमिलत्पुष्पप्रच्छन्नाः ।
सन्ध्यानावनपालरेणुरणितोन्मिश्रैः प्रपातान्बुभिः प्राप्तं दृक्पथमागतास्तमनघसिद्धामदूराद्वथः ।
वनहरिरसितैः पदे पदे स प्रतिभटतां पटहध्वनेर्दधानैः । अमनुत रटितैश्च कर्कटैटाः परिगलितां गमनोन्मुखश्रियामाम् ।
अन्येद्युर्विधिवदुपास्य पूर्वसन्ध्यामासन्ने नलिनसरस्युपात्तनिद्रः । आपालः परिचितगोदरामृतौघैः नन्दीशाध्युषितमवाप
भूतभर्तुः ।
नन्दिक्षेत्रे त्रिभुवनगुरोः सोऽयतमान यावत्तस्मा तावत् स्वयमभिमताप्तये आयते स्म । १०५
भस्मश्वेरः सुघटितजटाजूटबन्धोऽक्षसूत्री रुद्राक्षाढ्यो जरठमुनिभिः सस्पृहं वीक्ष्यमाणः ।
भ्राम्यच्छ्रीकण्ठदग्पनिनतजनितमहाघण्टिकयो भैक्ष्यदेतोर्भिक्षाभार्गोपधानासु प्रतिमुनिनिलयं संभ्रमात्तापसीषु ।
दूरैर्भिक्षाकपाले शुचिफलकुसुमश्रेणिभिः पूर्यमाणे काले वैराग्यवेश्यमनुपतनपरमार्थमात्राभवोऽभूत् ॥ १०८
राजानः ॥ ६ ॥ आदितः राजानः ॥ ४४ ॥ समाः आदितः ॥ ५४२ ॥
इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां द्वितीयस्तरङ्गः ॥
शतद्वये वत्सराणामष्टभिः परिवर्जिते । अस्मिन् द्वितीये व्याख्याताः षट् प्रख्यातगुणा नृपाः ॥

॥ तृतीयतरङ्गः ॥



मुग्धेभाजिनमस्य कुम्भकुहरे मुक्ताः कृपाणोचिताः किं भालज्वलनेन कज्जलमतः स्त्रीकार्यमत्रोचिताः कृते ।
संधाने वपुरर्धयोः प्रतिवदत्येवं निषेधेऽन्ययोः कर्णेऽभ्येत्य मिथोऽन्तरानुसरणेनाद्युक्तो हरः पातु वः ।

अथानयन्पृथुश्लाघमानिन्युर्मेघवाहनं । गान्धारविषयं गत्वा मन्त्रिवर्गाधिष्ठिताः प्रजाः ।
रक्तप्रजस्य भूभर्तुः पश्चात्तोकानुरञ्जनं । तस्याभाति जनैर्गीतनाम चाननसन्निभं।
स पुनर्बोधिसत्त्वानामपि सत्त्वानुकम्पिनां । चर्यामुदारचरितैरत्यशेत महाशयः ।
तस्याभिषेक एवाज्ञां धारयन्तोऽधिकारिणः । सर्वतो मारमर्यादापटहानुदघोषयन् ।
कल्पान्तिना प्राणिवधे तेन राज्ञा निवारिते । निष्कार्यं प्रापितां वृत्तिं स्वकोषात् सौनिकादयः ।
तस्य राज्ये जिनस्येव मारविद्वेषिणः प्रभोः । क्रतौ घृतपशुः पिष्टपशुर्भूतबलावभूत् ।
स मेघवननामानमग्रहारं विनिर्ममे । स वृष्ट्यामकृत पुण्यज्येष्ठो मेघमठं तथा ।
भोगाय देव्यभिक्षूणां मेघाभाख्याद्भुतप्रभा । विहारमुच्चैरद्भुतभवनाख्यमकारयत् ।
देशैकदेशाल्लोनाम्नः प्राप्तसंस्था पितुर्गृहः । स्वया तद्भाषया प्रोक्तो लोस्तोन्यास्तूपकार्यकृत् ।
चक्रे नड्वने राज्ञी यूकदेव्यभिधा वधूः । विहारमद्भुताकारं सपत्नीस्पर्धयोद्यता ।
अर्धे यद्भिक्षवः शिक्षाचाराश्चार्पितास्तथा । अर्धे गार्हस्थ्यगर्हाश्च सस्त्रीपुत्रपशुश्रियः ।
अथेन्द्रदेवीभवनमिन्द्रदेव्यभिधा व्यधात् । विहारं सचतुःशालं स्तूपं भूपप्रियापरा ।
अन्याभिः खादनामख्यामसुखाभिर्निजाख्यया । देवीभिरस्य सहिता विहारा बहवः कृताः ।
अर्थाकालोद्भवस्यापि राज्यकालोऽस्य भूपतेः । मान्धात्रादिनृपोदन्तैस्तात्तैरद्भुतोऽभवत् ।
स बहिर्निर्गतो जातु भूभृद्दोनैर्दरोषितं । चौरश्चौरोऽयमित्यारादशृणोत् क्रन्दितध्वनिं ।
कः कोऽत्र वध्यते चौर इत्युक्ते तेन साक्रुधा । श्रुतास्माकन्दितध्वानो नत्र चौरोऽत्यभाष्यत ।
पुनर्दिग्भेदैर्निर्गतस्याथ निर्गतस्यायतस्ततः । अभवन्नभसार्द्रिन्यो दिवा दिव्यप्रभा स्त्रियः ।
ताः संभ्रान्तेप्सितालोक हस्ताग्रेण कृपालुना । अश्वमापन्न बीभत्सपुष्पिताञ्जलयो वचः ।

देव दिव्यप्रभावेण भुवने भवता धृते । अपरत्राकृतं जातु कस्य स्यात् करुणानिधे ।
तदानीं तोयदाभ्राच्छादयन्तो नभस्तलं । चकाङ्कुरकापातवर्षिभिः शयकैरिव ।
पक्कशालिकणश्रेणीनिरवाशुभितमानवैः । नानाकल्पोपसंरम्भभूमिं ते गमिताः प्रभो ।
तेऽस्माकं पतयश्चौरचौररत्यार्तभाषितं । श्रुत्वा देवेन मध्यस्थामित्यवादि यदा क्रुधा ।
तदा तदाज्ञामात्रेण न्यपतन् पार्श्ववेष्टिताः । प्रसादः क्रियतां तेषामस्मत्करुणयाधुना ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ तदाकर्ण्यावदद्राजा प्रसादविशदाननः । सर्वे ते बन्धनागारान्मुच्यन्तामिति सस्मितः ।
तथा तस्याज्ञया राज्ञो नागा विधुतबन्धनाः । प्रणम्य चरणौ तूर्णं प्रययुः सपरिग्रहाः ।
अथ याचयितुं भूपानाज्ञां सिंहासनस्थिते । सदिग्जयाय निर्व्याजधर्माचार्यो विनिर्ययौ ।
अभ्रतभीतजनताविश्राणश्लाघ्यविक्रमः । स्पृहणीयो जनस्यापि तदीयविजयोद्यमः ।
प्रभावविजितान् कृत्वा सोऽहिंसादीक्षितान्नृपान् । चर्चवां पत्युरभ्यर्णमवापावर्णवर्जितः ।
तत्र तालीवनच्छायासुखविश्रामवैनिकः । युक्तिं द्वीपान्तराकाले क्षणमन्वर्थचिन्तयत् ।
अथ वेलावनोपान्ते तेनार्तोक्रन्दितध्वनिः । मेघवाहनराज्येऽपि श्रुतोऽयमिति शुश्रुवे ।
तमायःसंकुलेनाकर्णितस्य द्रुतं ततः । अश्वारिव्यातपथेव स यातां वसुधामगात् ।
अपश्यदथ केनापि चण्डिकायतनागतः । नरं प्रवरसेनाख्यां बध्यमानमधोमुखं ।
अनाथमथ धिगेतत्ते कुकर्मेति महीभुजा । तर्जितः स भयादेव प्रवरस्तं व्यजिज्ञपत् ।
शिशुर्ममूर्षुर्मे राजन्नयं रोगार्दितः सुतः । कर्णीतदैवतैकस्य ममास्य मेघोत्सवावयं ।
उपहारनिरोधेन मदस्य विपद्यते । बन्धुवर्गमशेषं च विश्वस्तजीवजीवितं ।
अरण्यगहनालम्बमनाथं देव रक्षसि । बहुलोकाश्रयं बालं कथमेतदुपेक्षसे ।
अथाभ्यधान्महात्मा स वचोभिः प्रवरस्य तैः । बध्यस्य दृष्टिपातेन विलोलैर्निर्विलोकितः ।
किरात कातरो मा भूः स्वयं संरक्ष्यते मया । बहुबन्धुरयं सुतो बध्योऽप्ययमबान्धवः ।
उपहारीकरोम्येव चण्डिकायै स्ववपुः । मयि प्रवर निःशङ्कं जीवत्वेतज्जनद्वयं ।
तदद्भुतमहामल्लविक्रमादात्मविस्मितः । उन्मिषद्रोमहर्षश्च ततः स प्रवरोऽभ्यधात् ।
अतिकारुण्यमेतत्तवायं पृथिवीपते । कस्यार्तिविपर्यासप्रकारो हृदि रोचते ।
त्रैलोक्यजीवितेनापि यो रक्ष्यो देवदैवतं । पृथिवीभोगसुभगं कथंकारमुपेक्षसे ।
न मानं न यशोमार्थाश्च दारांश्च च बान्धवान् । न धर्मं न सुतान् भूपा रक्षन्ति प्राणतृष्णया ।
तत् प्रसीद प्रजानाथ मा कृथोऽस्मिन् कृपां वृथा । शिशुरेव प्रजा येना जीवन्तु मयि जीवति ।
उपार्जिहीर्षुरात्मानं हस्तधातार्थकर्मरैः । अर्थयन्निव चामुण्डामवोचत् स पार्थिवः ।
सदाचारसुधास्वादे के भवन्तो वनौकसः । कारुण्यीमज्जनप्रीतिं न जानन्ति मदाविलाः ।
भुवापायेन कायेन क्रीणतः कीर्तिमव्ययां । ममाभोगं प्रमार्ष्टुं ते मूढ कोऽयमाग्रहः ।
मा वोचः किञ्चिदपरं प्रहर्तुं येन त्वरा तव । न किं निजकृपाणोऽसि ततः प्रकाशयितुं ये ।

इत्युक्त्वा स स्वयं देवमुपसर्पन् समुद्यतः । कण्ठनालं समुत्कृत्य विकीर्य प्रक्रमाददे ।
ततः प्रहर्तुकामस्य तस्य क्षुरक्षतैः शिरः । करश्च दिव्यवपुषा सद्यः केनाप्यगृह्यत ।
अथापश्यन्नथाभूतः कश्चित् दिव्याकृतिं पुरः । न चक्रिकां न तं वध्यं न किरातं न दारकं ।
स तं दिव्यस्तदावादीत्त्वां मां वलवशीकृतं । विद्धि मध्यमलोकेन्द्र वरुणं करुणानिधे ।
यदेतन् त्वामुपासेऽद्य छद्म तन्मत्पुरात्पुरा । महाबलोऽहरद्रोमः पुराणः क्षुद्ररक्षव ।
रसातलैकतिलकं मातास्मन्ददिदं विना । उपद्रवाः प्राणहराः पौराणां नः पदे पदे ।
तदिदं प्राप्तुकामेन त्वदौदार्यं परीक्षितं । करुणामय मायेयं निरमायि मयेदृशी ।
स्वदादिष्टो व्यधात्त्वन्नूनं यस्तन् वसुकुलात्मजः । प्रायश्चित्तममारेण चरत्येव तदेनसः ।
भयस्पृहाजनकयोर्धरणीधरयोचिते । शेषदेहे विषोद्गारफणारत्नौषधयोरिव ।
तमःप्रकाशावहयोस्तेजः क्षान्तदिगन्तरे । उदर्चिषि धूमजालज्वालाप्रसवयोरिव ।
क्षमाप्यायक्रियाभाजो वहुतेजस्विमण्डले । प्रावृट्पयोदकल्पेऽस्मिन् सन्तापापारयोरिव ।
दयोगर्भीकृतं चित्रं अनीकस्मिन् महाकुले । तस्य त्रिकोटिदन्तुश नताहिंसस्य च प्रभोः ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ ततः सत्त्वधैर्ये स वदतो यादसां प्रभोः । चकार पूजां स्तोत्रेण कर्मेण च कृताञ्जलिः ।
तत्र सम्प्रति गृह्णन्तं प्रणयादुपचारकं । जगाद शुचिनामग्र्यो वरुणं धरणीधरः ।
कल्पद्रुमाद्य सर्वस्य नार्हन्ति समतीर्थिकां । अर्थिनां प्रार्थिताः पूर्वं फलन्त्यन्ये स्वयं यतः ।
भवान्सम्भिन्नदन्तश्च कथं न पुण्यपुण्यतां । तत्प्रार्थ्यैश्वत न चेदार्तोपकृतये भवान् ।
वदान्यः सम्बिभागिभ्यः पूर्तिं कुर्यादनुग्रहं । छायया प्यायपन् दद्यात् फलान्यपि महीरुहः ।
तदेवं विदितोदारसम्बिभागाभिचोदितः । अतोऽयं भगवन् किञ्चिदरं प्रार्थयते परं ।
वशीकृतेयं पृथिवी कृत्स्ना भवदनुग्रहात् । जेतुं द्वीपान् कथ्यतान्नु युक्तिः पाथोधिलङ्घने ।
इत्यभ्यर्थमानोऽकथयत् भूमिपालं जलेश्वरः । निर्तोवी भवति साम्यं नीयतेऽम्भो मयाम्बुधेः ।
ततो महान् प्रसादोऽयमित्युक्ते पृथिवीभुजा । तिरोबभूव भगवान् वरुणः तोयवारणः ।
अन्येद्युर्विस्मयस्मेरैः सैन्यैः सीमन्तयन् जलं । प्रभावस्तम्भितजलं प्रोत्ततार स वारिधिं ।
गुणरत्नाकरः शैलं रत्नाकरशेखरं । नानारत्नाकरं सैन्यैरारुरोहाथ रोहणं ।
तत्र तालीतरुवनच्छायाश्यामितमेखलं । प्रीत्या लङ्काधिराजस्तमुपतस्थे विभीषणः ।
समागमः स शुशुभे नरराक्षसराजयोः । बन्दिनादाद्भुतान्योन्यप्रणामालापसम्भ्रमः ।
अथ रक्षःपतिर्लङ्कां नीत्वालङ्करणं क्षितेः । समर्थैः सुलभाभिस्तं विभूतिभिरुपाचरत् ।
यद्दोर्नूर्धिकितात्मा रत्नध्यं नाम रक्षसां । तदा तदाज्ञायत्ते प्रापि तद्भूतिमस्मृतां ।
रक्षः शिरःप्रतिच्छन्नैः चिरप्रणतिसूचकैः । समार्जिश्वरान् प्रादात् तस्मै रक्षःपतिर्ध्वजान् ।
पारावारनिधेः प्राप्ताः काश्मीरेष्वधुनापि ये । राज्ञां यात्रासु निर्यान्ति ख्याताः पारध्वजाः पुरः ।
इत्थमाराध्य कुलं प्राणिहिंसां निषिध्य सः । समस्तं प्रति क्षतौ न्यवर्तत नराधिपः ।

ततः प्रभृति तस्याज्ञा सार्व्वभौमस्य भूपतेः। हिंसाविरतिरूपा या न कैश्चिदुदलङ्घ्यत। ८०
क्षुद्रैश्चादिभिर्नाप्सु हिंसाकर्मेष्यते न च। न श्येनप्रमुखैर्व्योम्नि तद्राज्ये जन्तवो हताः।
अतिक्रामति कालेऽथ कोऽपि शोकाकुलो द्विजः। पुत्रं गतासुमादाय द्वारि चक्रन्द भूपतेः।
दुर्गया प्रार्थितं राजन्नुपहारं विनैव मे। अनन्यसन्ततेः सूनुर्ज्वरेणाद्य विपद्यते।
यद्यहिंसाग्रहेणेमं क्षितिपाल न रक्षसि। एतद्विपत्तौ तत्कोऽन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे।
निर्णयो वर्णगुरुणा त्वयैव महीयतां। मा गुणस्य परीक्षा स्यात् प्राणानां कियदन्तरं। ८५
तपस्विनामपि ये जग्मुर्ब्राह्मणप्राणसंक्षये। का मानसेऽधुना भूमेः प्रजापालाश्चिरोषिताः।
इति ब्रुवति साक्षेपं शोकदुःखातुरे द्विजे। आपदार्त्तिहरो राजा चिरमेवं व्यचिन्तयत्।
न वध्याः प्राणिनइति प्राग्योऽस्मि समकल्पयं। विप्रार्थमपि किं कुर्यां स प्रतिज्ञातविप्लवं।
निमित्तीकृत्य मामद्य विपद्येत द्विजो यदि। तथाप्यत्यन्तपापीयानर्थः संकल्पविभ्रमः।
नैति मे संशयभ्रान्तमेकपक्षावलम्बनं। सङ्कटावर्त्तपतितं प्लवमानमिव मानसं। ९०
तत् स्वदेहोपहारेण दुर्गां तोषयता मया। प्रतिज्ञया समं न्याय्यं रक्षितुं जीवितं द्वयोः।
इति सञ्चिन्त्य सुचिरं देहदानोद्यतो नृपः। यः प्रियं तव कर्त्तास्मीत्युक्ता विप्रं व्यसर्जयत्।
क्षपायां क्ष्मापतिमथ समुपाहर्त्तुमुद्यतं। निषिध्य दुर्गा व्यधित प्रकृतिस्थं द्विजात्मजं।
इत्याद्यद्भुतमन्यदपि चरितं तस्य भूपतेः। पृथग्जनेषु सम्भाव्यं वर्णयन्तस्त्रपामहे।
अथवा रचनानिर्व्विशेषमार्गेण वर्त्मना। प्रस्थितानमुदन्वन्ति कोऽर्थश्चित्तानुवर्त्तनं। ९५
तस्मिन्नस्तं गते भुक्ता क्ष्मां चतुस्त्रिंशतं समाः। असादित्यमिवाशेषं निरालोकमभूज्जगत्।
अथ क्ष्मामध्यरक्षत्तां श्रेष्ठसेनस्तदात्मजः। प्राहुः प्रवरसेनं यं तुञ्जीनं चापरे जनाः।
दोस्तम्भसम्भृतामन्दकृपाणमणिदर्पणे। सङ्क्रान्तेवाम्बुधौ यस्य भुवनश्रीर्व्यभाव्यत।
समातृचक्रं निर्माय यः पूर्वं प्रवरेश्वरं। पुण्याः पुराणाधिष्ठाने प्रतिष्ठा विविधा व्यधात्।
गृहाङ्गनमिव क्षोणीं गमयन्व्याप्तवर्त्तिनीं। त्रिगर्त्तोर्व्वीं शासनत्वे प्रवरेशाय यो ददौ। १००
ईशो नृपाणां निःशेषक्ष्माकेदारकुटुम्बिनां। स समास्त्रिंशतं भूभृदनिर्व्विग्नाशयोऽभवत्।
हिरण्यतोरमाणाख्यौ व्यधत्तामथ तत्सुतौ। साम्राज्ययुवराजत्वभाजने रञ्जनं क्षितेः।
बालाहतानां प्राचुर्यं विनिवार्य समस्तसम्। तोरमाणेन दीनाराः स्वाहताः सम्प्रवर्त्तिताः।
मामवज्ञाय राज्ञेव कस्मादेतेन वल्गितं। इति तं पूर्व्वजो राजा क्रोधनो बन्धने व्यधात्।
चिरं क्लिश्यत्यकद्वच्च तत्र तस्याञ्जनाभिधा। ऐक्ष्वाकस्यात्मजा राज्ञी वज्रेन्द्रस्यास्त गुर्व्विणी। १०५
आसन्नप्रसवा भर्त्रा सचपं तेन बोधिता। सुतं प्रविष्टा प्रासोष्ट कुलालनिलये क्वचित्।
स कुम्भकारगेहिन्या काकेव पिकशावकः। पुत्रीकृतो राजपुत्रः पर्याप्तं पर्यवर्द्धत।
जनयित्र्या कुलाख्यायां रक्षित्र्या विहितोऽभवत्। रक्षन्तं भुजङ्गप्राय प्रच्छन्नमिव सेवधिः।
पौत्रः प्रवरसेनस्य गिरा मातुर्नृपात्मजः। पैतामहेन नाम्नैव कुलाख्या स्थापितोऽभवत्।

वर्द्धमानस्य सम्पर्कं न सेहे सवयास्विनां । तेजस्विनेत्री रविकः शिशुः पद्म इवाम्भसां ।
तं कुलीनेषु पूर्गेषु विद्याविद्विष दारकैः । अन्वीतमेव ददृशुः क्रीडन्तं विस्मयाकुलाः ।
स्वच्छन्दस्यात्युदारेच्छा राजा चक्रे स दारकैः । स्तोमस्त्रावः क्रीडद्भिर्येन बालमृगैरिव ।
संविभेजे स जयाद वयोऽचक्र स सोऽर्भकान् । अराजोचितमाचारं नैव किञ्चिदसेवत ।
भाण्डादि कर्तुं मृत्पिण्डं कुम्भकारैः समर्पितं । क्रीडता चक्रिरे तेन शिवलिङ्गपरम्पराः ।
तथा माधुर्य्यचर्य्यः स क्रीडन् जातु व्यलोक्यत । मातुलेन जयेन्द्रेण सादरं चाभ्यनन्द्यत ।
आवेद्यमानं शिशुभिस्तं जयेन्द्रोऽयमित्यसौ । भूपालवत्सावहेलं पश्यन्नन्वपतीदिव ।
समाप्य मन्त्रावष्टम्भात्समसा मान्यवंशजं । मातृष्वाद्भगिनीभर्तुर्भागिनेयमग्रहत ।
मत्सरस्तर्कजिज्ञासारम्भेनानुससार तं । प्राप्तकृदमौत्सुक्यात् स्मारं स व्यलोकयत् ।
सा स चान्योन्यमन्वन्यू पश्यन्तौ भ्रातरौ चिरात् । निःश्वासात् द्विगुणोष्माणि मुक्तस्मून्यमुञ्चतां ।
कुत्राप्यादारको मातः कावेतावित्ति पृष्टवान् । अकथ्यतेत्यं वत्सैषा माता ऽयं मातुलस्य ते ।
पितुर्बन्धेन सक्रोधं तं कालापेक्षया क्षमं । विज्ञाप्यित्वा जयेन्द्रोऽथ कार्य्यसंघाय निर्ययौ ।
उत्पिञ्जात्पादगामञ्च तस्मिन् भ्राता यदृच्छया । बन्धात्मुक्तासृनरणिस्मोरमाणोऽसमाययौ ।
निवार्य्य मरणोद्योगं मातुर्निर्वेदखेदितः । ययौ प्रवरसेनोऽथ तीर्थान्स्वाहिगन्तरं ।
रक्षिता दशमासोनाः षष्टिमेकविंशतं समाः । तस्मिन् क्षणे हिरण्योऽपि प्रान्ति निःसन्ततिर्ययौ ।
तत्रानेहस्युज्जयिन्यां श्रीमान् हर्षापराभिधः । एकच्छत्रश्चक्रवर्ती विक्रमादित्य इत्यभूत् ।
भूपमद्भुतसौभाग्यं श्रीर्यद्भुजमभजत् । विहाय हरिवक्षस्य चतुरस्रागराश्च यं ।
मन्त्री कल्यापकरणं गुणो येन प्रवर्त्तते । श्रीमत्सुगुणिनोऽद्यापि तिष्ठन्त्युन्नतकन्धराः ।
म्लेच्छोच्छेदाय वसुधां हरेरवतरिष्यतः । शकान्विनाश्य येनादौ कार्य्यभारो लघुः कृतः ।
नानादिगन्तराख्यातं गुणवत्सुलभं नृपं । तं कविर्मातृगुप्ताख्यः सभास्थानस्थमासदत् ।
स गम्भीरस्य भूभर्तुरनुभावं गुणाद्भुतं । विविधाख्यानसंहृष्टस्तस्याभ्युन्नम्य व्यचिन्तयत् ।
सोऽयमासादितः पुण्यैः क्षोणिपालो गुणिप्रियः । परभागोपरागाय पूर्व्वोऽनुस्य महीभुजः ।
अस्मिन् राजनि तत्त्वज्ञैः सूरिभिः सम्पदस्तुते । नाङ्गनिर्दीयते जातु मानाय च गुणाय च ।
भङ्गामुक्ताम्स्विदधती स्वाभिप्रायप्रकाशनं । वैदग्ध्यं मन्थरां नैति बुद्धिः कुलवधूरिव ।
खिलीकृतस्वनालापे युक्तायुक्तविवेकरि । नायाति सेव्यमानेऽस्मिन् स्वगुणोऽनर्थकारितां ।
चलाप्तवद्भिः सावद्यद्विवेचमणीषिकां । जीवन्मरणमप्याप्ते गुणिभिर्नानुभूयते ।
सद्भावनानुसारेण प्रवृत्तोऽस्माद्विवेकिनः । प्राप्यते नाशिनोऽध्यासं प्रीतिदायी महाशयैः ।
ग्रहण् यथा गुणं सम्यक्मुचितप्रतिपत्तिभिः । अन्तरज्ञः समस्तानामयमुत्साहवर्द्धनः ।
सेवया दृष्टकष्टस्य दाक्षिण्योत्पादनक्षमः । अत्र को न स भृत्यानां हिमाद्रौ हिमविक्रयः ।
मिथ्याख्यातगुणो नास्मो नामात्यः कलहप्रियः । चलत्यसन्धः क्षेयो वा नास्त्यनेऽस्य महीपतेः ।

अश्लीलालापिनोऽन्योन्यं नर्मोक्ता मर्मभेदिनः। अन्यप्रवेशासहनाः संहतास्तत्र सेवकाः। १४०
छन्दानुवर्त्तिनामेव निजविश्वासवन्दिनाम्। सर्वेषामन्यतान्यासां मुखप्रेक्षी न पार्थिवः।
अनेन सह सञ्जातः संलापो विपुलोदयः। लभ्यते नान्तरा चैकं दुर्जातैर्जातु दुर्जनैः।
सर्वदोषोज्झितं सेव्यं नृपमेवमिमं मम। समासादयतः पुण्यैरदूरे स्वार्थसिद्धयः।
गम्भीरश्च गुणज्ञश्च स्थिरबुद्धिश्च पार्थिवः। एष सेवाभयं त्यक्त्वा निषेव्यः प्रतिभाति मे।
नवाम्बुजमिवादाय रक्षितादन्यराजवत्। भ्राम्यतो भूतलेऽमुष्मिन् सेव्योऽन्यः प्रतिभाति मे। १४५
इति सञ्चिन्त्य सुदृढं स नवामिव तां सभां। नानुरञ्जयमासे स्म गुणिगोष्ठीषु सभ्यगः।
स्तुतिपूर्वं गुणानेव दर्शयन्तं विशाम्पतिः। विशिष्टयोग्यतासिद्ध्यै विवेदाराधनोन्मुखं।
अचिन्तयच्च नायं स्याद्गुणिमात्रं महाशयः। उदात्तं सत्क्रियार्हत्वं वदत्यस्य गभीरता।
इति सञ्चिन्त्य राजापि ज्ञातुं तस्यान्तरं मतेः। नाक्रियन्त परीक्षार्थं यथावत्ताभ्यसत्क्रियाः।
स तेनानुपचारेण तमुदात्ताशयं नृपं। स्वीकर्त्तारं विदन्धीमान् सिषेवे प्रीतिमाश्रितः। १५०
क्रमोपचीयमानेन सेवाभ्यासेन धीमतः। तस्य नोद्वेगमगमत् स्वकाय इव पार्थिवः।
नातीव स्वल्पया स्थित्या नातीवाप्यथ दीर्घया। सरलिमार्जवेनेव राजा निन्ये प्रसन्नतां।
नर्मभिर्गर्भचेटानां दाःस्थानां विक्रियाक्रमैः। मिथ्यास्तवैर्विटानाञ्च न स क्षोभमनीयत।
प्रसन्नालापसम्प्रीतो छायापहरवाचनः। प्रतिस्पर्द्धि च कुष्यत्वावज्ञायामभूत् प्रभोः।
वीक्षणं राजदासीनां राजद्विष्टैस्सहासनम्। राजाग्रे च कथां नीचैः कार्यविज्ञाचचार सः। १५५
स्वभावाद्राजपुत्रैः सज्जनैराजनिन्दकैः। नाक्षमप्रभोरुपालम्भो लेभे पैशुन्यजीविभिः।
वदद्भिरादरात् स्थैर्य्यैकफलाश्रयं प्रभोः। निन्ये सोत्साहवैचित्र्यं सेवोत्साहावसरिष्णुभिः।
अन्यात्कर्षानपि वदन् प्रयत्नेन निरायतः। स्वविद्याद्योतकश्चोऽभूत् सत्यानां हृदयंगमः।
एवं स सेवमानस्समुद्योगेन बलीयसा। अनिर्विण्णो महागुप्तः षडृतूनत्यवाहयत्।
अथ तं कृशमव्याजं धूसरं जीर्णवाससं। वहिर्यातु विनिर्यान्तो राजा वीक्ष्य व्यचिन्तयत्। १६०
देशिको निःशरणो गुणवान् बान्धवोज्झितः। दार्ढ्यञ्चिरमुना कष्टं सोऽयमावासितो मया।
कोऽस्याश्रयः किमशनं कानि प्रावरणानि वा। इत्येवमर्थविमूढेन मया हन्त न चिन्तितम्।
दशनेनैव न मया शोभयाद्यापि योजितः। शीतवातातपैः शुष्यन् सोऽयं पुरुषपादपः।
अस्य म्लानस्य भैषज्यं निर्विण्णस्य विनोदनं। आनन्दश्च वा क्षमश्चेदं कोऽपि दध्यादसंपदः।
नास्मै चिन्तामणिं दद्यां नामृतं वा निषेवितः। मया यदयमेनावज्ञामूढेन परीक्ष्यते। १६५
तदमुष्य गुणित्वस्य लीनं सेवाश्रमस्य च। प्रतिपत्त्या कतमया तावदानृण्यमाप्नुयात्।
इति चिन्तयतस्तस्य राज्ञस्तं सेवकं प्रति। सम्प्रसादोचिता काचित् प्रत्यग्राऽभूत् सत्क्रिया।
ततः प्रावर्त्तत स्फारनीहारलवदायिभिः। दक्षिणवायुं प्रालेयपवमानैर्हिमागमः।

सम्पातध्वान्तमिषतश्शीतशीत्कारिताः । आशाश्वकाशिरे नीलनिचोलाच्छादिता इव ।
शीतार्त्या युमणिर्व्याटकतेशाभिलाषतः । तुर्णं यातीव जलधिं दिनानि लघुतां ययुः ।
अथ दीपोज्ज्वले धाम्नि समहीतवर्मणिके । कदाचिन्नृपतिर्दैवादर्द्धरात्रे व्यबुध्यत ।
स हेमकान्तिनिर्भूरिभीकारपवनैः पुरः । दीपान् प्रकम्पितालोकान् प्रविष्टेऽधाम्नि दृष्टवान् ।
तानुज्ज्वलयितुं भृत्यानन्विष्यन्नभ्यधात्ततः । यामिकेषु बहिस्थाः कोऽवर्त्ततइति स्फुटम् ।
सुखसुप्तेषु सर्व्वेषु वाह्यकक्षान्तरान्ततः । राजन्नयमहं मातृगुप्तइत्युदगादवः ।
प्रविशेति स्वयं राज्ञा दत्तानुज्ञस्ततो गृहं । लक्ष्मीमानिवास्यन्तदपूर्णोऽन्तर्विवेश सः ।
दीपानुज्ज्वलयेत्युक्तो निष्पाद्य चतुरैः पदैः । वहिर्यियासु ऊचेऽथ क्षणं तिष्ठेति भूभुजा ।
समयद्विगुणीभूतशीतकम्पः प्रभोः पुरः । किंचिदक्कीति विस्पष्टानिद्रेऽप्युपाविशत् ।
अथ पप्रच्छ भूपालः कियत्यस्ति निशेति तम् । सोऽभ्यधाद्देव यामिन्यायामः सार्धोऽवशिष्यते ।
ततोऽभ्यधाद्वा वेत्ति कथं सम्यग्विजाग्रतः । त्वयावधारितो निद्रा कथं नाभूच्च ते निशि ।
अथ कृत्वा क्षणाच्छ्लोकमेतं तं व्यजिज्ञपत् । अवस्थावेदनादाशां दैन्यं वा त्यक्तुमुद्यतः ।
शीतेनोद्धूषितस्य माषमषिवन्निश्चिन्तयार्णवे मज्जतः शान्ताग्निं स्फुटिताधरस्य धमतः क्षुत्क्षामकण्ठस्य मे ।
निद्रा क्वाप्यवमानितेव दयिता सन्त्यज्य दूरं गता सत्पात्रप्रतिपादितेव वसुधा न क्षीयते शर्व्वरी ।
तदाकर्ण्य महीपालः साधुवादैः परिश्रमं । अभिनन्द्य कवीन्द्रं तं पूर्व्वस्थाने व्यसर्जयत् ।
अचिन्तयच्च धिङ्मां यः स्वगुणात् खिन्नचेतसः । दुःखोत्तप्तं वच श्रुत्वा नैनमेवाधुना धियः ।
निरर्थकान् साधुवादानस्यैव विदन्मम । अयमज्ञातहृदयो दुःखमास्ते ध्रुवं वहिः ।
चिरं चिन्तयतो यत्नात् सदृशीमस्य सत्क्रियां । देयं महार्हमद्यापि न किञ्चित् प्रतिभाति मे ।
अथवास्त्येव सङ्केतः स्मारितोऽस्म्यधुना यथा । वर्त्तते राजरहितं काम्यं काश्मीरमण्डलं ।
पात्रायास्मै महीं तस्मात् सा मया प्रतिपाद्यते । अवधीर्य महीपालान् सततोऽप्यर्थनापरान् ।
इति निश्चित्य चतुरं क्षपायामेव पार्थिवः । गूढं व्यसर्जयद्दूतान् काश्मीरीः प्रकृतीः प्रति ।
आदिदेश च तान् यो वा दर्शयेच्छासनं मम । मातृगुप्ताभिधो राज्ये निःशङ्कं सोऽभिषिच्यतां ।
अथ दूतेषु यातेषु लेखयित्वा स्वशासनम् । आपतिष्णुः क्षपाशेषं कृतकृत्योऽत्यवाहयत् ।
मातृगुप्तस्तु नृपतेः संलापमपि निष्फलम् । ध्यायन् गृहीतनैराश्यस्त्यक्तभार इवाभवत् ।
अन्तर्दध्यौ च कर्त्तव्यं कृतं शास्त्राऽस्य संशयः । आशापिशाचिकात्यक्तस्तिष्ठाम्यधुना सुखं ।
गतानुगतिकत्वेन कोऽयमासीन्मम भ्रमः । जनप्रवादात् मत्वैव येनास्य ज्ञातवानहम् ।
भुञ्जाना: पवनं सरीसृपगणा: प्रख्यापिता भोगिनो गायद्भृङ्गनिवारकाणि गदिता विस्तीर्णकर्णा गजाः ।
यस्याभ्यन्तरसंभृतार्थविकृतिः प्रोक्तः शमीसद्गुणो लोकेनेति निरर्गलं प्रलपता सर्व्वं विपर्य्यासितं ।
अथ वा विद्यतेऽमुष्य न काप्यनभिगम्यता । लक्ष्मीप्रणयिनो येन कृताः प्रणयिनां स्पृहाः ।

त्यागिनो निष्कलङ्कस्य कोदोषोऽस्य महीपतेः । ममापुण्यस्य तच्चिह्नं यच्छ्रेयःप्रतिबन्धकम्।
रत्नोज्ज्वलाः प्रविकिरेल्लहरीसमीरैरब्धिः क्रियेत यदि रत्नतटाभिमुख्यः । १००
दोषोऽर्थिनः स खलु भाग्यविपर्ययाणां दातुर्मनागपि न तस्य तु दातृतायाः ।
उद्यानफललुब्धानां वरं राजोपजीविनः । न तु तत्स्वामिनस्तीव्रपरिक्लेशैः फलन्ति ये ।
तिष्ठन्ति ये पशुपतेः किल पादमूले सम्प्राप्यते झटिति तैर्नहि भस्मनोऽन्यत् ।
ये तद्वृषस्य तु समुज्ज्वलजातरूपप्राप्त्या न कानि सुदिनानि सदैव तेषां ।
चिन्तयन्नपि पश्यामि न किञ्चिद्दोषमात्मनः । यातो विरक्तिं यं ज्ञात्वा सेव्यमानोऽप्ययं नृपः ।
अथवा नादृतोऽन्येन सम्प्राप्तोऽन्तिकमाश्रयात् । कः फलेनाभिसम्बन्धं गतानुगतिकात् प्रभोः ।
अन्तर्ये सततं लुठन्ति गणितास्तानेव पाथोधरैरात्तानापतितांस्तरङ्गवलयैरालिङ्ग्य रत्नश्रियो ।
व्यक्तं मौक्तिकरत्नतां जलकणान् सम्प्रापयत्यम्बुधिः प्रायोऽन्येन कृतादरो लघुरपि प्राप्तोऽर्च्यते स्वामिभिः । १०५
इदं संचिन्तयन् सोऽभूत्तस्य तस्मिन्निरादरः । खिन्नस्य हि विपर्य्येति तत्त्वज्ञस्यापि शेमुषी ।
प्रभातायां विभावर्य्यामथास्थानस्थितो नृपः । आकार्य्यतां मातृगुप्त इति क्षत्तारमादिशत् ।
ततः प्रधावितानेकप्रतीहारप्रवेशितः । प्रविवेश सभीभर्त्तुस्सकम्प इव सोऽन्तिकं ।
तस्मै कृतप्रणामाय भूर्ज्जपत्रादेव पार्थिवः । भ्रूसंज्ञितेन व्यतरल्लेखं लेखाधिकारिणा ।
स्वयञ्च तमुवाचाङ्ग कश्मीरान् वेत्ति किं भवान् । गत्वा तत्राधिकारिभ्य एतच्छासनमर्प्यतां । ११०
स ज्ञापितोऽस्मद्देशेन यो लेखं वाचये त्वयि । सन्दिष्टा प्रयत्नेन विमर्शव्या न जातुचित् ।
अविज्ञाताशयो राज्ञस्तामाज्ञां क्लेशशंकितः । सोऽवहद्दहनस्थानां सन् रत्नाकरद्युतिम् ।
यथादेशस्तथेत्युक्त्वा मातृगुप्ते विनिर्गते । निर्गर्व्वः पूर्ववद्राजा सभ्यावाप्तैः सहालपत् ।
अथ क्लेशार्चितं वासमपाथेयमबान्धवं । दृष्ट्वा यान्तं मातृगुप्तं निनिन्देति नृपं जनः ।
अहो नरेश्वरस्येयं यत्किञ्चन विधायिता । पृथग्जनोचिते कर्मण्यर्हन्तं निदधाति यः । ११५
दुराशया धृतक्लेशं सेवमानमहर्निशं । ध्रुवं क्लेशार्हमेवैनं ज्ञातवानबुधो नृपः ।
उपायं तं पुरस्कृत्य सेवते सेवकः प्रभुं । अनन्तरफलस्तत्रैव योग्यं तं किल मन्यते ।
सुखार्थी नागारिप्रतिभयश्रमात् प्रत्युत सुखं अहो शेषस्तल्पीकृततनुनिषेव्यामुररिपुं ।
यतस्तेनामुष्मिन्नधिगतवता क्लेशमहतां श्रमादायि न्यस्तं निरवधि धराभारवहनम् ।
अयमेतादृशेष्वेषु गुणवत्सु गुणाधिकं । आत्मानं गुणवान्पश्यन्नाश्चर्यमतिमाश्रयत् ।
अनन्तरज्ञः कोऽन्योऽस्माद्गुणान्दर्शयतेऽधिकान् । अस्मै गुणवते पूजां यश्चकार किलेदृशीं । १२०
यो नानाद्युतिमत्पदार्थरसिकोऽसारेऽपि शक्रायुधे सप्रेमा स विलोक्य वर्णमिह मे किं किं न कुर्य्यात् प्रियं ।
इत्याविष्कृतवर्णराजि सहते योऽवशिष्टोऽभ्रोल्लवान् नान्वस्यति तं विहाय जलदं कोऽन्योऽस्ति शून्याशयः ।
गच्छतो मातृगुप्तस्य निर्दैन्यस्यैव वर्त्मसु । नाभूत् क्लेशोऽर्थमाहात्म्यादिकल्पः कोऽपि चेतसि ।
अहंपूर्व्विकयोद्भिर्निमित्तैः शुभशंसिभिः । प्रवितीर्णकरालम्ब इव न श्रममाददे ।

अपश्यत् स फणाकोटौ कञ्चकीटमहेः पथि । खेऽपि प्रासादमारुह्य खद्योतायितनागरम् ।
अचिन्तयच्च शास्त्रज्ञो निमित्तैः शुभशंसिभिः । एतैर्भूभर्तुरादेशो ध्रुवं मे स्याच्छुभावहः ।
फलं मम तपोयोऽपि कार्मीरेषु भवेद्यदि । अनर्घदेशमाहात्म्यात् किं किं नातिशयीत तत् ।
अकण्टकलताः पन्थानो बालभानुनिभा द्रुमाः । उपागमन् गच्छतोऽस्य सत्क्रियार्थं पदे पदे ।
इत्थं विलङ्घिताकाशं लीलानीलकदम्बकम् । मङ्गल्यदधिपात्राभं ददर्शाग्रे हिमाचलम् ।
सरस्वत्स्यन्दसुभगा गङ्गाशीकरवाहिनः । प्रत्युद्ययुस्तं मरुतः पान्थार्थाः संस्तुता भुवः ।
क्रमवर्त्माभिधाने स प्रदेशे प्राप्तवांस्ततः । ठक्कं काम्बुवनामानं योऽत्र शूरपुरे स्थितः ।
नानाजनपदाकीर्णे स्थाने तत्राथ शुश्रुवान् । काश्मीरकान् महामात्यान् स्थितान् केनापि हेतुना ।
ततोऽपनीतप्रावेशः प्रहृष्टो धन्वनांशुकैः । स जगामान्तिकं तेषां दातुं नृपतिशासनम् ।
तत्प्रयाणं समुच्छ्रितैः शकुनैः सूचितोदयम् । पान्थाः केऽप्यन्वयुर्द्रष्टुं निमित्तानां फलोद्गमे ।
श्रुत्वाथ विक्रमादित्यदूतः प्राप्त इति द्रुतम् । द्वास्थाः काश्मीरमन्त्रिभ्यस्तमागतं न्यवेदयन् ।
आगच्छत प्रविशतेत्युच्यमानोऽथ सर्वतः । स तान् समस्तसामन्तानासमादानिवारितः ।
यथाप्रधानं सचिवैर्विहितोचितसत्क्रियः । ततः पराह्णमध्यास्त तन्निर्दिष्टमासनम् ।
कृतांहतेरथामात्यैराज्ञां पृष्टो महीभुजः । शनैस्तच्छासनं तेभ्यो लज्जमानस्तदार्पयत् ।
तेऽभिवन्द्य प्रभोर्लेखमुपांशु मिलितास्ततः । उन्मुच्य वाचयित्वैतमवोचन् विनयान्विताः ।
मातृगुप्त इति श्लाघ्यं भवतामेव नाम किम् । एवमेतदित्युक्ते सोऽपि तान् विहितस्मितः ।
कः कोऽत्र संनिधातृणामित्यश्रूयत वाक् ततः । राज्याभिषेकसम्भारो दृश्यते स च संभृतः ।
ततः कलकलोत्तालभूरिलोकसमाकुलः । प्रदेशः क्षणमात्रेण सोऽभूत् क्षुभ्यन्निवार्णवः ।
अथ प्राङ्मुखसौवर्णभद्रपीठप्रतिष्ठितः । सन्निपत्य प्रकृतिभिर्मातृगुप्तोऽभ्यषिच्यत ।
तस्य विन्ध्यतटव्यूढवक्षसः परिनिर्लुठन् । सशब्दमभिषेकाम्बु रेवान्तरवदाबभौ ।
अथ स्नातानुलिप्ताङ्गमश्नाङ्गामुक्तभूषणम् । व्यजिज्ञपन्तं राजानं कृतराजासनं प्रजाः ।
अर्थितेन स्वयं त्रातुं विक्रमादित्यभूभुजा । निर्दिष्टः स्वसमानस्त्वं शाधि नः पृथिवीमिमाम् ।
मण्डलानि विलभ्यन्ते येन तेन प्रतिक्षणं । मामंस्था मण्डलं राजन् विलम्बन्तदिदं परैः ।
कर्मभिः स्वैरवाप्तस्य जन्मनः पितरौ यथा । राज्ञां तथान्ये राज्यस्य प्रहृत्तावेव कारणम् ।
इत्थं स्थिते परं कश्चिन्नदीयोऽस्मीति शंसता । न सेवा भवता राजन् वयमात्मा च लाघवम् ।
इति तैस्तथ्यमुक्तोऽपि संस्मरन् स्वामिसत्क्रियाम् । मातृगुप्तमहीपालः क्षणमासीत् कृतस्मितः ।
दानेन सुदिनं तूर्णं स्वराज्योर्जितेन सः । तथैव मङ्गलोदर्कं तद्दिनं निरवर्तयत् ।
पुरप्रवेशायान्येद्युरर्थ्यमानोऽथ मन्त्रिभिः । अद्भुतप्राभृतव्यूहं राज्यदातुर्व्यसर्जयत् ।
देशकाल्यानुसारेण स्पर्धामिव च तां विदन् । स्वामिनो मनसि प्रीतस्त्यागं स्वममन्यत ।
अथाकृत्यापरान् भृत्यान् स्वकं सेवास्मृतिं प्रभोः । सप्तार्णास्वपि स्थानानि प्राहिणोत् प्राभृतानि सः ।

असामान्यान् गुणांस्तस्य स्मरन् पर्याकुलेक्षणः । स्वयं लिखित्वा श्लोकञ्च स्वकमेकं व्यदर्शयत् ।
नाकारमुद्वहसि नैव विकत्थसे त्वं दित्सां न सूचयसि मुञ्चसि सत्फलानि ।
निःशब्दवर्षणमिवाम्बुधरस्य राजन् संलक्ष्यते फलत एव तव प्रसादः ।
ततः प्रविश्य नगरं सैन्यैः पिहितदिक्तटैः । क्रमागतामिव महीं यथावत् पर्यपालयत् ।
त्यागे वा पौरुषे वापि तस्यौचित्योन्नतात्मनः । आभुजस्तब्धकस्येव नाभूत् परिमितेच्छता ।
यष्टुं यज्ञान् कृतोद्योगस्त्यागी विततदक्षिणान् । पशुबन्धमनुध्याय करुणाकुलितोऽभवत् ।
अमारमादिदेशाथ यावद्राज्यं स्वमण्डले । पूर्णीकृत्य सुवर्णादि प्रददौ च करम्भकम् ।
करम्भके कीर्यमाणे मातृगुप्तेन भूभुजा । वैतृष्ण्यमुज्झितप्राणो न लोकान् न्यसेवत ।
गुणी च दृष्टकष्टश्च वदान्यश्च स पार्थिवः । विक्रमादित्यतोऽप्यासीदभिगम्यः शुभार्थिनाम् ।
विवेचकतया तस्य श्लाघ्यया सुरभीकृताः । लक्ष्मीविलासाः साफल्यमभजन्त मनीषिषु ।
हयग्रीववधं मेण्ठस्तदग्रे दर्शयन्नवम् । आसमाप्ति ततो नापत् साध्वसाध्विति वा वचः ।
अथ ग्रन्थयितुं तस्मिन् पुस्तकं प्रस्तुते न्यधात् । लावण्यनिर्याणभिया राजाधः स्वर्णभाजनम् ।
अन्तरज्ञतया तस्य तादृश्याकृतसत्कृतिः । भर्तृमेण्ठः कविर्मेने पुनरुक्तं श्रियोऽर्पणम् ।
स मातृगुप्तस्वाम्याख्यं निर्ममे मधुसूदनम् । कालेनादत्त यद्ग्रामान् मम्मः सङ्गरखण्डने ।
इत्यासादितराज्यस्य शासतः क्ष्मां क्षमापतेः । विमार्गेणायमुक्तस्य सैकाब्दाः पञ्च वत्सराः ।
कृतार्थतां तीर्थतोयैरानृण्योऽनयत् पितॄन् । आतत्याद् ग्रसमानोऽपि सखिन्देश पराक्रमं ।
पितृशोकार्द्रता तस्य क्रोधेनान्तरधीयत । तरोरिवार्कतापेन सैकाम्बुलवसिक्तता ।
श्रीपर्वते पाशुपतव्रतिवेशमुपागतम् । आषाढाश्वपादाख्यः सिद्धः कन्दाशनस्तदन् ।
जन्मान्तरे लब्धसिद्धिस्तामप्युपरि साधकम् । वाञ्छामप्यस्य राज्यार्थमभिलाषस्तु तेऽभवत् ।
सयत्नस्त्वं कर्तुमस्मनोरथमनन्यथा । अथ मामित्यमादिक्षत् सपारमणपेश्वरः ।
गणोऽयं मामकः सिद्धो यस्तवोपरि साधकः । जन्मान्तरेऽस्य राज्येच्छां कुर्यामहमनन्यथा ।
भावि भवलप्नतो भगवान्स्मरदर्शनः । साफल्यं मेऽयमीत्येवमभिधाय तिरोदधे ।
साधाज्ञ्येवो स्वामामेका तव तस्य तपस्यतः । लब्धस्मृतिस्तिसद्भुगिरा प्रददौ दर्शनं शिवः ।
प्रतिविम्बस्समादिष्टवाञ्छितार्थसमर्पणम् । स जगन्निर्जयोन्निद्रश्रीनृत्नमयाचत ।
उपेक्ष्य मोक्षं किं याभृद्भोगानिच्छसि भङ्गुरान् । इति जिज्ञासुना भावं प्रभुणा सोऽभ्यधीयत ।
स तं बभाषे प्रह्वं तां बुद्धा व्याजतपोधनं । अन्यथाभिरद्भुतं त्वं न स देवो जगद्गुरुः ।
महान्तोऽप्यर्थिताः स्वल्पं फलमन्यस्पेनरत स्वयं । यदन्यया वदान्योऽदाद्दुग्धाब्धिं स पयोर्थिने ।
अस्य वैकल्यकैवल्यालाभनिश्चलचेतसः । मोक्षेत्थमिश्रमल्पाभिभूतिं सर्वस्यचावहाम् ।
जगत्परिवृढः प्रौढप्रीतिस्तं च फलार्थिनम् । तस्मै प्रादुष्कृतवपुस्ततो भूयोऽप्यभाषत ।
स जनो राजधानीषु धात्र्यामायासिदूतिका । सदाशयासपादस्ते संज्ञां काले करिष्यति ।

इत्युक्त्वान्तर्हिते देवे स कृतव्रतपारणः। अगच्छदश्वपादस्य माढ्यस्याभिमताश्रमम्।
ततो विदितवृत्तान्तो मातृगुप्ताभिषेचनात्। निषिद्धसर्वविधायानामात्यानब्रवीदिदम्।
विक्रमादित्यमुल्लिख्य मुक्त्वेमं यतते मनः। मातृगुप्तस्य प्रति न मे रोषेण कथितं मनः।
अप्रियैरपि निश्चिष्टैः किं स्यात् क्षमावशिक्षुभिः। ये तदुन्मूलने शक्ता जिगीषा तेषु शोभते।
यान्यकान्युदयं द्विषन्ति यमिनः कोऽन्यस्ततोऽसावनस्तमितिर्श्री[?]विकरोऽन्दत्नदलनं यन्नाम कोऽयं नयः।
सामर्थ्यप्रथनाय चित्रमसमैः स्पर्द्धां विधूयोन्नता ये तेषु प्रभवन्ति तत्र महति व्यक्तं प्रकृष्टा रुषः।
त्रिगर्त्तानाश्रुतं जित्वा स प्रजास्थ भूपतिः। विक्रमादित्यमशृणोत् कालधर्ममुपागतं।
तस्मिन्नवसरे भर्त्ता शोकाग्निःस्तमतामितम्। नाकार्षि साम्नि नास्त्यापि स्थितेनात्र नताननम्।
अन्येद्युर्भुवमुत्सृज्य काश्मीरेभ्यो विनिर्गतम्। शुश्राव मातृगुप्तं स नातिदूरे कृतस्थितिं।
कैश्चिन्निर्वासितो मा स्मिन्मदीयैरिति शङ्कितः। ययौ प्रवरसेनोऽस्य पार्श्वे मितपरिच्छदः।
कृतार्हणं सुखासीनं ततः पप्रच्छ तं शनैः। विनयावनतो राजा राज्यत्यागस्य कारणं।
क्षणं तं क्षणं स्थित्वा स निःश्वस्य विहस्य च। गतः स सुकृती राजन् येन भूमिभुजो वयम्।
यावन्मूर्ध्नि रवेः पादास्तावत् द्योतयते दिशः। द्योतयेत्तान्यथा किं न ग्रावेव तपनोपलः।
अथ राजाभ्यधात् केन राजन्नपकृतं त्वव। यत्प्रत्ययचिकीर्षायै तमीशमनुशोचसि।
मातृगुप्तस्ततोऽवादीत् कोपस्मितसिताधरः। अस्मानुन्मदते कश्चिन्नापकर्तुं समाधिकः।
मयतारगन्तामस्मास्मत्स्वर्गेण तेन हि। न भस्मसि कृतं सर्पिस्त्रीसम्भ्रा शस्यमूषरे।
उपकारं स्मरन्नस्तु कृतज्ञत्ववशंवदाः। पदवीमुपकर्तृणां यान्ति निःस्नेहता अपि।
निर्व्याजसकृनिर्वाति तपनस्तपनोपलः। इन्दुमिन्दुमणिः किञ्च शुष्यन्तमनुशुष्यति।
पुण्यां वाराणसीं गत्वा तस्मादहमनुत्सुकः। इच्छामि सर्वसंन्यासं कर्तुं द्विजजनोचितम्।
मणिदीपमिवोन्मुक्तमन्तरेणान्धकारितां। बिभेमि द्रष्टुमवनीं भोगयोगे कथैव का।
इत्थं सत्यनिधेस्तस्य वाणीमाकर्ण्य विस्मितः। धीरः प्रवरसेनोऽपि व्याजहारोचितं वचः।
सत्यं विश्वम्भरा देवी भूपतेरस्मदग्रजे। उत्पत्त्या शोभते धन्यैः कृतार्थो भवादृशैः।
अन्तरज्ञतया श्लाघ्यः कोऽन्यस्तस्मान्महीभुजः। इत्यमुत्र जगत्यकस्त्वां यथावद्विवेद यः।
चिरं खलु विलीभूताः कृतज्ञत्वस्य वीथयः। धीर त्वयैव सत्याम् सञ्चारो यदि दर्श्यते।
वाकर्षन्तु सुभगस्य सोऽद्य तदसौ प्रागेव नादात्किमु स्वार्थं स्वं स यदास्य किं न भजते दोषान् स्वबन्धूनयम्।
सतो रत्नदृशोऽस्य सोऽयदि न तज्ज्ञः किमेष त्यजेदित्यन्तः पुरुषाधमः कलयति प्रायः कृतोपक्रियः।
अत्युदारगुणैस्तेषां कृतपुण्यैः प्ररोपिता। प्रतिभाती भवत्येव यावज्जात्यापि सत्क्रिया।
तत्त्वं गुणवतामग्र्यस्तत्त्वज्ञैश्चापि नन्दितः। परीक्षितो मणिरिव व्यक्तं बहुमतः सतां।
तस्मादनुग्रहाणाम् मास्म त्यागीर्नरेन्द्रताम्। ममापि ख्यातिमायातु गुणवत्पक्षपातिता।
पूर्वस्तेनाद्य चरमं मयापि प्रतिपादिताम्। भवान् पाणिप्रणयिनीं विदधातु पुनर्भुवम्।

अव्याजौदार्य्यधर्य्यस्य श्रुत्वेति नृपतेर्वचः। कृतज्ञो मातृगुप्तः सन्निर्व्याजमभाषत।
यान्त्यक्षराण्यन्तरेण वाच्यं वक्तुं न पार्य्यते। का गतिस्त्वद्गुणादाने सर्व्वोदाहरणं विना।
अतः पक्षमपास्य किञ्चिदेव मयोच्यते। अव्याजार्जवमप्येतदार्य्यैरमवधीर्य्यते ।
सर्व्वः स्मरति सर्व्वस्य प्रागवस्थासु लाघवम्। आत्मैव वेत्ति माहात्म्यं वर्त्तमाने क्षणे पुनः ।
पूर्व्वावस्था मदीया ते त्वदीया या च मे हृदि। ताभ्यां विमोहितावावां न विद्वोऽन्योन्यमाशयम्।
राजा भूत्वा कथं मादृक् प्रतिगृह्णातु सम्पदः। कथमेकपदे सर्व्वमौचित्यपरिमार्जनु।
असाधारणमौदार्य्यमाहात्म्यं तस्य भूपतेः। भोगमाचक्षते मादृक् किं साधारणतां नयेत्।
अपि च स्पृहयालुः स्यां भोगेभ्यो यदि भूपते। म्रियमाणेऽभिमाने मे केन ते विनिवारिताः।
यस्मोपकृतमनेन तद्विना प्रत्युपक्रियां। जीर्णमेवाधुनाङ्गेषु प्रभवत्वेव निश्चयः।
या गतिर्भूभुजोऽमुष्य मया तामनुगच्छता। पापापापविवेकस्य स्थानिर्नैया प्रकाश्यतां।
एतावत्येव कर्त्तव्ये यातेऽस्मिन् कोर्त्तिशेषताम्। भोगमात्रपरित्यागादिदमो मत्प्रसन्नतां।
इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् जगाद जगतीपतिः। त्वदीया न मया स्पृश्या त्वयि जीवति सम्पदः।
अथ वाराणसीं गत्वा कृतकाषायसंग्रहः। सर्व्वं सन्न्यस्य सुकृती मातृगुप्तोऽभवद्यतिः।
राजा प्रवरसेनोऽपि कश्मीरोत्पत्तिमङ्गला। निखिलां मातृगुप्ताय प्राहिणोत् दृढनिश्चयः।
स हठापतितां लक्ष्मीं भिक्षाभुक् प्रतिपादयन्। सर्व्वार्थिभ्यः कृती वर्षान्दश प्राणानधारयत्।
अन्योन्यं साभिमानानामन्योन्यौचित्यशालिनां। त्रयाणामपि वृत्तान्त एष विस्मयदायकः।
राजा प्रवरसेनोऽथ समयत्नवनीधराम्। अलङ्कुलगराः ककुभो दृढुत्य यश्रवो न्यधात्।
पीताश्लिष्टद्वितोर्म्मिभिन् कुम्भयोनिरिवानयन्। तस्य प्रतापः प्रभवन् भुवनानि प्रसह्यतां।
गुप्त्यस्तमालपत्राणि शीर्णताडीदलानि च। तालुनार्णवतीराणि चक्रेऽरिस्त्रीमुखानि च।
स गङ्गानिर्झिताङ्गस्य पूर्व्ववारिनिधेर्व्यधात्। सैन्यैभमदनिस्यन्दैः कालिन्दीसङ्गमश्रियं।
रोधस्यपरपाथोधेः कटकैः स्पृष्टदिक्तटैः। चकारोत्पाद्य वीराद्यामपो राष्ट्रविपाटनम्।
यशोर्थिनः पार्थिवेषु देवरागवशीकृतः। बद्धधे धर्मविजयस्तस्य विनिश्चितकृतो।
वैरिनिर्वासितं पित्र्ये विक्रमादित्यजं न्यधात्। राज्ये प्रतापशीलं स शीलादित्यापराभिधं।
सिंहासनं स्ववंश्यानां तेनाहितमतन्द्रितः। विक्रमादित्यवसतेरानीतं स्वपुरं पुनः।
हेठनुदीर्य्य विविधानमन्यानं पराजयम्। सप्त वारान् स तत्याज जित्वा मुमूर्षुमभुजं।
धार्ष्ट्याद्याष्टम वारे हेतुमाख्यातुमुद्यतम्। धिक्पराङ्मुख्यतां सोऽयमित्यूचे नृपतिः क्रुधा।
अवध्योऽयं परपत्नेन वीरेत्युक्त्वा भयोन्मुकः। मध्यसभं नतन्नोऽस्य सोऽनुकुर्व्वन् कलापिनं।
मत्यं केकाश्च शिखिनो दृष्ट्वास्मै द्रविणं नृपः। अभयेन समं प्रादात्ताताङ्कुरणोचितं।
वसतोऽस्य दिशो जित्वा सनुः पैतामहे पुरे। कर्त्तुं पुरं स्वनामाङ्कं पप्रथे स मनोरथः।
रात्रौ चैकश्च लग्नश्च दिव्यं ज्ञातुमथेकदा। स धीरो वीरचर्य्यायां निर्ययौ पार्थिवार्य्यमा।

गच्छतः क्ष्मापतेस्तस्य सोऽभिरक्षार्थमन्वितः । बभार मायाप्रकरो रक्षार्थमपविभ्रमम् ।
अथानन्तचितालोकस्पष्टसीमतटद्रुमाम् । महानदप्रान्ततटिनीं पर्य्यटन्नाससाद सः ।
ततस्तस्य सरित्पारं मुक्तसंगावमर्पतः । ऊर्द्धबाहुर्महाकूतं प्रादुरासीन्महौजसः ।
नृपतिस्तस्य दृक्पातैर्ज्वलद्भिः कपिशीकृतः । उल्काज्योतिः कलापेन कुलाद्रिरिव दिद्युते ।
तमथ प्रतिशब्देन घोरेणापूरयन्निव । अथायं निवसन्नुच्चैर्वाच जलदारवः ।
संत्यज्य विक्रमादित्यं सत्वाद्रिकन्दश्शूद्रकं । मामद्य भूपाल पर्य्याप्तं धैर्य्यमन्यत्र दुर्लभं ।
वसुधाधिपते वाञ्छासिद्धिस्तव विधीयते । सेतुमेतं समुत्तीर्य्य पार्श्वमागम्यतां मम ।
इत्युदीर्य्य निजस्कन्धं रक्षःपारात् प्रसारयत् । तन्मध्यात्सरितो वारि सेतुसीमन्तितं व्यधात् ।
अङ्गेन रक्षःकायस्य ज्ञात्वा सेतुम्प्रकल्पितं । वीरः प्रवरसेनोऽस्य विकोषां छुरिकान्दधे ।
स तथाकृत्य तन्मांसं कृतसोपानपद्धतिः । अतरद्यत्र तत् स्थानं छुरिकाबल उच्यते ।
पार्श्वस्थं स प्रमुक्ता प्रातर्वेतालपालनम् । दृष्ट्वा पुरं विधेहीति वदन्भूतस्तिरोदधे ।
देव्या शारिकयाद्रिस्थ यत्नेनाधिष्ठितश्च सः । धामे शारीटकेऽपश्यत् सूत्रं वेतालपातितं ।
भक्त्या प्रतिष्ठां प्राक् तस्मिन्निर्माणे प्रवरेश्वरम् । जयस्वामी स्वयं पीठं भित्वा यत्नमुपाविशत् ।
वेतालवेदितं सद्यं आगतो जगतीभुजा । स्वपतेः स जयाख्यस्य नाना प्रख्यापितोऽभवत् ।
नगराप्रातिलोम्याय भक्त्या तस्य विनायकः । प्रत्यङ्मुखः प्राङ्मुखतां भीमस्वामी स्वयं ययौ ।
सद्भावश्र्यादिका देव्यस्तेन श्रीशम्भ्वलाञ्छिताः । पञ्च पञ्चजनेन्द्रेण पुरे तस्मिन्निवेशिताः ।
वितस्तायां स भूपालो बृहत्सेतुमकारयत् । ख्याता ततः प्रभृत्येव तादृशी सेतुकल्पना ।
श्रीजयेन्द्रविहारस्य बृहद्बुद्धस्य च व्यधात् । मातुलस्तु नरेन्द्रस्य जयेन्द्रो विनिवेशनम् ।
सभोज सिंहनादीन् यो दीपान् स मषिवोऽकरोत् । मोराकनामा मोराकभवनं भुवनाद्भुतम् ।
षट्त्रिंशद्गृहलक्षाणि पुरञ्च तत्प्रथे पुरा । यस्यास्ताम्वर्द्धनस्वामी विश्वकर्मा च सोमयोः ।
दक्षिणस्मिन्नेव पारे वितस्तायाः पुरा किल । निर्विघ्नत्वेन नगरं विभक्तैर्धृतमापणैः ।
ये तत्राभ्रंलिहाः सौधा वासध्वान्तरा दृश्यते । दृष्टिरिवांध शिलाघात्ते चैत्रे चोत्कुसुमं जगत् ।
तद्विना नगरं कुत्र पविवाः सुलभा भुवि । सुभगाः सिन्धुसम्भेदाः क्रीडावनमयवीथिषु ।
दृष्टः क्रीडागिरोऽन्यत्र न मध्येनगरं क्वचित् । यतः सर्वाकथा लक्ष्मीः पंलक्ष्या गुपत्यादिव ।
वैतस्तं वारि वासन्येऽर्द्दहर्षुलिनशर्करम् । श्रोतोऽपेऽस्ति स्वेच्छयायात् कुतोऽन्यत्र लभ्यते ।
प्रतिदेवस्थं कोशास्ते तस्मिन्नर्पिता नृपैः । सहस्राः समयेते ये क्रतु भूः सागराम्बरा ।
पुरे निवसतस्तस्मिंस्तस्य राजप्रजाश्रजः । शनैः शाशाङ्कभासस्य वहिः सम्वत्सरा ययुः ।
ललाटे स्थूलमुद्राङ्के जराद्युक्ताः शिरोवधाः । तस्य मधुभ्रमःसङ्ग्रामाश्चौविक्रमन्नपुः ।
अथाश्वपादसैन्याय निर्दिशास्त्र कृतागतः । काश्मीरिको जयन्ताख्यो द्विजमायोति पार्थिवः ।
शास्त्रोऽध्यन्य नाग्यशास्त्रेयतोऽभिमतमवेत् । राज्ञे प्रवरसेनाय लेख एष प्रदश्यतां ।

इत्युक्तार्पितलेखोऽसावसमर्थः पथः प्रभुम् । गन्तुं प्रत्यागमिष्योऽस्मि यावत्तेनेत्यगात ।
आगच्छ तावत्त्वं पृष्टो द्विजः कापालिना मया । उक्तेति तेन विप्रोऽयावायवी दोर्भिकाजते ।
पुष्पोर्मितेक्षणोऽद्राक्षीत् स्वं स्वदेशादयोत्थितम् । तत्तुपयार्थेन राज्ञो भृत्यान् सपान् अलापसौ ।
समावेदयितुं सद्यः नीयमाने नृपान्तिकम् । अथाविप्रोऽपि तेनैव स वासकस्ते ततः ।
प्रवरेशं स्थापयता सलग्नात् कलशात् पुनः । राज्ञा लेखं वाचयित्वा जयन्तः प्रापितोऽन्तिकं ।
कृतं कृत्यं महद्दत्तं भोगा भुक्ता यथोचितं । किमन्यत् करणीयं ते रुचि गच्छ शिवालयम् ।
ततस्तं हंसयुक्तेन: स्तोत्राभिमतार्पणात् । भित्वा तमस्प्रासादं जगाहे विमलं नभः ।
जनैः स ददृशे गच्छन् कैलासतिलकां दिशम् । विवरे घटयन् व्योम्नि द्वितीयतपनोदयं ।
जयस्तेनाद्भुतोदन्तहेतुनावाप्य सम्पदः । स्वनामाङ्काग्रहारादिकर्मभिर्निर्मलाः कृताः ।
एवं स भुवनैश्वर्य्यं भुक्त्वा भूमिभृताम्वरः । अनेनैव शरीरेण भेजे भूतपतेः सभाम् ।
प्रासादे प्रवरेशस्य सिद्धक्षेत्रे समापतेः । स्वर्गद्वारप्रतिभटं द्वारमद्यापि दृश्यते ।
तस्य रत्नप्रभादेव्याञ्जातो राजा युधिष्ठिरः । अपालीवत्समासीनः समाश्च द्वाविंशतिं समाः ।
सर्व्वरत्नजयस्कन्धगुप्तसर्व्वाङ्कितामिधाः । आसन्विहारचैत्यादिकर्त्तृत्वेस्तत् सचिवा वराः ।
भवच्छेदाभिधं ग्रामं स्तुत्यदैत्यादि दिद्धिभिः । योऽस्थापयत् सोऽस्य वज्रेन्द्रोऽप्यासीन्मन्त्री जयेन्द्रजः ।
दिक्कामिनीमुखोत्कीर्णकीर्त्तिचन्दनचन्द्रकाः । आसन् कुमारसेनाद्यास्तस्यान्येऽप्यथ मन्त्रिणः ।
पद्मावत्यां सुतस्तस्य नरेन्द्रादित्य इत्यभूत् । लखणापरनामा यो नरेन्द्रस्वामिनं व्यधात् ।
वज्रेन्द्रतनयौ वज्रकनकौ यस्य मन्त्रिणौ । अभूतां सुकृतोदन्तौ राज्ञी च विमलप्रभा ।
स विधायाधिकरणं लिखितस्थितये नवम् । यां कयोरश्मिभिर्वैरिवर्गरोष महाभुजः ।
तस्यानुजो धरणिभृद्रणादित्यस्ततोऽभवत् । तुञ्जीनापरनामानं यञ्जनाः प्राकृतं जगुः ।
जगद्विलक्षणं यस्य शङ्खमुद्राङ्कितं शिरः । अपूर्व्वसर्व्वरीकान्तलीनभानुसमं दधे ।
रिपुकण्ठाटवीस्वामी यस्य धाराधरः पतन् । तद्धूतेषु कुण्डेषु तु जलाधिक्यमधाप्यत ।
अपूर्व्वा यत्प्रतापाग्निः प्रविश्यार्व्वीं दिशां व्यधात् । नारीनेत्रेषु वैरीणां मन्दिरेषु तृणाङ्कुरान् ।
यस्य पाणिप्रणयितां कृपाणे समुपागते । कबन्धेभ्यः परो नृत्यं न व्यधत्त द्विषद्बले ।
तस्याप्यपोह्य माहात्म्या देवी दिव्याकृतेः प्रिया । विष्णुशक्तिः क्षितिं प्राप्ता रणारम्भाभिधाभवत् ।
स हि जन्मान्तरे पूर्व्वं द्यूतकारोऽभवत् किल । कदापि प्राप निर्वेदं सर्व्वस्वे कितवैर्जिते ।
देहत्यागोद्यतोऽध्यासीत् प्रायं किञ्च त्रिविक्रमम् । न पर्य्यन्तेऽप्युपेक्षन्ते कितवाः स्वार्थसाधनं ।
अवन्ध्यदर्शनाद्विन्ध्ये देवीं भ्रमरवासिनीम् । द्रष्टुमैच्छद्वराकाङ्क्षी निर्व्ययेन कथं किल ।
भ्रमरैः मधुपुष्पाद्यैः स्वच्छामासन्त देहिनः । तदाश्चर्यं हि विन्ध्ये ता दुर्लङ्घ्या पद्मयोजनी ।
स वञ्चनाद्भुपुष्पाणां भीमांस्वैश्वर्याप्रतिक्रियां । देवेऽवश्यपरित्याज्ये मन्तोऽभूदवदुस्तराम् ।
प्राणत्यागवर्षणा देवं ततोऽसत्यवचोऽर्पणा । तेन च्छादयता हन्तो महतेऽथ सहीमतः ।

अथ भानुकरोच्चण्डक्षेपाक्षेपितान्तकः। स कोऽप्यदय सञ्चारी प्रतप्तो दूरनिश्चयः।
मरणं सरणिं त्यक्त्वा जीवितस्पृहया समम्। गुहा तेन ततः सान्द्रतमोभीमा व्यगाह्यत।
अयोदतिष्ठन् गर्तेभ्यो घोरा भ्रमरमण्डलाः। पञ्चशब्दैः श्रुतिं प्राप्तौ सत्वगुहाबरवैरिव।
ते तमुच्चण्डकल्लोलपरिकुण्डलितक्षणाः। सहसा नाक्रमन्ते स्म प्रहरन्तोऽपि बाधितुं।
रेणुभिर्बाधितद्युमः ते न्यवर्तन्त षट्पदाः। तेऽप्यक्षयं स्म स्वक्षेपं न्यपतन्नेव वा नवा।
तैः स्वपक्षमाणमुखर्णैर्व्रजतो योजनद्वयीम्। क्रमान्मृत्कवचनस्य पथि संक्षयमाययौ।
ततो मुहुः प्रहरतां तेषां मलिनवर्ष्मणि। घोरकटकटाघोषः प्रादुरासीद्भयङ्करः।
चतुर्थयोजनस्यार्द्धमतिक्रम्य विवेद सः। रणत्कारैर्द्विरेफाणां क्षामयांवर्ष्मणि पातिनः।
धावंस्ततोऽतिवेगेन खण्डयमानेन षट्पदैः। स प्रलक्षणमोर्चिन्त चित्तं धैर्येण नो पुरः।
गव्यूतिमात्रमात्रन्नं देवीधामनि धैर्यवान्। धुन्वन् कराभ्यां मधुपान्धावति स्म स धीरधीः।
अथ स्वाप्यक्षिप्रैषाङ्गो नूनमांसः षडङ्घ्रिभिः। कराभ्यामक्षिणी रुन्धन्देव्यायतनमासदत्।
प्रद्यान्ते भङ्गसम्पाते प्रकाशमवलोकयन्। स देव्याः पादयोरग्रे पपातोद्धान्तजीवितः।
लोकावशेषप्राणान्तं देव्या साधयितुं मनः। अभिरामं वपुः कृत्वा पस्पर्शाङ्गेषु पाणिना।
दिव्येन पाणिस्पर्शेन तेन पीयूषवर्षिणा। स चिप्रासादितस्वास्थ्यो दिक्षु चिक्षेप चक्षुषी।
प्रविष्टमात्रः प्रैक्षिष्ट सिंहविष्टरशोभि यां। घोराकारां स तान्देवीन्तदाऽद्राक्षीन्न तां पुनः।
ददर्श पुनरुद्यानलतावासी विलासिनीम्। स्थितां पुष्करिणीतीरे श्यामाम्पुष्करलोचनाम्।
स्रस्तोत्तरीयमुक्ताढ्यां वक्षःपीनस्तनाञ्चलिं। मन्दारैः कान्तिकुसुमैर्देवनार्चिताङ्गकाम्।
यावकाहारिणौ पादौ दधतीं कङ्कणारिणौ। स्वनं चन्द्रमुखं द्रष्टुं तपस्यान्तामिवान्वहम्।
भास्वद्बिम्बाधरां कृष्णकेशीं स्मितकरानना। स्वर्णमध्यां शिवाकारां सर्वदेवमयीमिव।
तां विभाव्यानवद्याङ्गीं निर्जने यौवनोर्जितां। निन्ये वारितवामेन स कामेन विधेयतां।
दधती रूपमाधुर्यपूरञ्चलामधृष्यतां। अप्सराः प्रत्यभात्तस्य सा हि चिरेण देवता।
कृपाम्बुदरवादीनं व्यथितोऽसि चिरं पथि। मुञ्च सौम्य समाश्वस्य प्रार्थ्यतामुचितो वरः।
स तामभाषे शान्तो मे भवत्या दर्शनश्रमः। अदेवी किन्तु भवती वरं दातुं कथं क्षमा।
देवी जगाद तं भद्र कोऽयमन्ते मनसि भ्रमः। देवी वा श्यामदेवी वा वरीतुं त्वान्तु शक्नुयां।
इति सोऽभीष्टमभ्यासी कारयित्वा प्रतिश्रवम्। दूरमुत्क्रान्तमर्यादः पश्चमं तामयाचत।
तमभ्यधात् सा दुर्बुद्धे कोऽयमन्तेऽनुचितो विधिः। प्रार्थयस्वेतरस्मात् साहं भ्रमरवासिनी।
देवीं तात्वानतोऽप्यस्य नाभूदवचितं मनः। निरुद्धा वासना केन जन्मान्तरनिबन्धना।
स तामुवाच सत्यं देवि स्वाङ्गिरमिच्छसि। प्रमाणीकुरु मद्वाणीमहमन्यन्न कामये।
पूर्वमेव हि जन्तूनां योऽभिवासो निलीयते। तिलानामिव तेषां स पर्यन्तेऽपि न शीर्यते।
देवी वा भवकान्ता वा भीमा वा शोभनापि वा। यादृशीं पूर्वमद्राक्षं तादृश्येवावभासि मे।

तमित्थं कथयन्तं सा ज्ञात्वा निश्चलनिश्चयम्। एवं जन्मान्तरे भावीत्यभ्यधादनुरोधतः।
भुवस्तले हि संस्प्रष्टुं न दिव्या मर्त्यधर्मिभिः। तद्गच्छ कूरमङ्गेत्युक्त्वा सान्तर्दधे ततः।
अनुग्रन्यजन्मा भूयासन्तया देव्येति चिन्तयन्। प्रयागवटशाखायामुद्बन्धादत्यजत् स्ववपुस्ततः।
सोऽजायत रणादित्यो रणारम्भा च सा भुवि। मर्त्यभावेऽपि यज्जैव अस्तो जन्मान्तरस्मृतिं।
रतिसेनाभिधश्चोलराजः सन्ध्योऽब्धिपूजने। तामन्तरङ्गान्तराम्भे रत्नराजिमिवोज्ज्वलाम्।
आवास्याद्भुतदिव्योर्मिं तामलङ्कृतयौवनां। दिव्यांशो इयितोऽस्यो नार्थिभ्योऽपि ददौ नृपः।
रणादित्यनृपामात्ये दूत्यायाते तथैव तं। प्रत्याख्याने कुमाराच्यो सैव तद्वरणं वरम्।
तदर्थमेव कथितस्तोत्पत्तिस्तातस्ततः पिता। द्रुतं कुलूतभर्तुः सुहृदः प्राहिणोद्भृतं।
प्रहृष्टो विप्रकृष्टत्वं देशं गत्वा व्यधत्त तां। परिणीय रणादित्यः शुद्धान्तस्याधिदेवतां।
मर्त्यसंस्पर्शभीरुः सा महादेवी भवन्त्यपि। तं मायया मोहयन्ती न पस्पर्श कदाचन।
व्यधान्मायामयीं गात्रस्पर्शे स्वसदृशीं स्त्रियम्। स्वयमूमरूपा सा निर्जगाम बहिर्निशि।
स्वनाम्ना स्वस्य देव्याश्च कृत्वा परस्परद्वयं। माहेश्वरः शैललिङ्गे कारयामास कारुभिः।
सः प्रतिष्ठाप्रसङ्गेऽथ सज्जे तल्लिङ्गयोर्द्वयं। देशान्तरागतः कश्चित् दूषयामास दैवचित्।
स दृष्टप्रत्ययः सम्यक्तयोर्घटितलिङ्गयोः। सम्यक्खण्डैः समस्तकैरभावे गर्भमाहतम्।
किङ्कर्तव्यतया मूढं प्रतिष्ठाविघ्नविह्वलं। दिव्यदृष्टिः स्वयं देवी ततो राजानमब्रवीत्।
राजन् गिरिसुतोद्वाहे पौरोहित्यपुरा भजन्। सम धर्मदेवमादत्त पूजाभाण्डात् प्रजापतिः।
तां विष्णोः प्रतिमां वीक्ष्य पूजितान्तेन धूर्जटिः। शून्यामिव तदा मेने शक्तिरूपां विना शिवं।
निमन्त्रितैर्दैकितानि रत्नान्यथ सुरासुरैः। पिण्डीकृत्य स्वयं चक्रे त्रिभुवनवन्दितं।
तां विष्णुप्रतिमान्तस्थं लिङ्गं भीशानपूजितं। स्वयं प्रजासृजः पूज्यं कालेनादत्त रावणः।
तेनाप्यभ्यर्च्यमानं तं लङ्कायामभवच्चिरम्। देवद्वयं रावणान्ते नीतमासीच्च वानरैः।
तिर्यक्तया ते कपयो मुग्धा हि मानसौकसः। शान्तोत्सुक्याः शनैर्देवौ न्यधुरन्तर्मानसे।
प्रागेव सरसस्तस्मात् कुशलैः शिल्पिभिर्मया। तावुद्धृतौ प्रातरत्र प्राप्ती द्रक्ष्यस्यसंशयं।
तयोः प्रतिष्ठा क्रियतामित्युक्त्वा पृथिवीभुजं। देवी प्रयाता शुद्धान्तं सिद्धान् सस्मार खेचरान्।
ते ध्यातमात्राः सम्प्राप्ता देव्यादेशेन पावनः। उद्धृत्य नृपतेर्धाम्नि देवौ चरिष्णवो न्यधुः।
दिव्यैः प्रसूनैः संवीतौ हरनारायणौ जनः। प्रातर्नृपस्थाने दृष्ट्वा परं विस्मयमाययौ।
सज्जे प्रतिष्ठालिङ्गेऽथ माहेश्वरतया नृपः। रणेश्वरप्रतिष्ठायां पूर्वं यावत् समुद्यतः।
रणारम्भानुभावेन तावद्देवाद्भुतावहः। स्वयं पीठे रणस्वामी भित्त्वा यन्त्रमुपाविशत्।
॥ युग्मकं ॥ कर्तुं प्रभावविज्ञातां राज्ञा हृष्टधनस्ततः। स स्वयम्भुः स्वयमुल्लासितान् ग्रामानदापयत्।
कुलदासतया ख्यातः सिद्धो ब्रह्माभिधो वशम्। परिज्ञाय तयोर्देव्या प्रतिष्ठाकर्म कारितः।
स दृष्टप्रत्यभिज्ञः सन् प्रतिष्ठाप्य रणेश्वरम्। श्रीमान् ब्रह्मस्वामी प्रतिष्ठां शुद्धमादधे।

अमात्यस्कन्दयम् यत् स स्वयं पाठमवातरत्। इति केषामपि चहि प्रवादोऽद्यापि वर्त्तते।
स ब्रह्मप्रतिमं सिद्धं देवो ब्रह्मविदां वरम्। चकारवत्समुद्दिश्य परार्द्धं मठसत्तमम्।
रणारम्भस्वामिदेवौ दम्पतीभ्यां न्यधीयत। मठः पाशुपतानाञ्च ताभ्यां प्रद्युम्नमूर्द्धनि।
आरोग्यशाला निरपायुक्तावल्लाय रोगिणां। तेन सेनामुखी देवी भयशान्त्यै च कारिता।
ख्यातिं रणपुरस्वामिसंज्ञया सर्वतोगमम्। स सिंहरोत्सिकायामं मार्त्तण्डं प्रत्यपादयत्।
अमृतप्रभया तस्य राज्ञः पत्न्यान्यया कृतः। इचिकविन् रणेशस्य पार्श्वे देवोऽमृतेश्वरः।
मेघवाहनभूभर्त्तृपत्न्या भिन्नाख्यया कृते। विहारेऽपि तया बुद्धबिम्बं साधु निवेशितं।
राज्ञी देव्यनुरक्ताय मातुलोकाय सैकदा। पातालसिद्धिदं मन्त्रं प्रददौ हाटकेश्वरम्।
माभूत्सोढास्य सत्पासिद्धिरिति मत्वा तयार्पितम्। असाधयत् स तत्प्राप्य वसन्तं वत्सरान् बहून्।
कल्हिकापथे कष्टं ततो नन्दिशिलाकृतः। भूरिभिर्वत्सरैर्मन्त्रसिद्धैः प्रणयिना ययौ।
स्वप्नेय सिद्धलिङ्गस्य जातो भक्तुरनिश्चयः। वक्रभागाजलं भित्त्वा समुचेः प्राविशद्दिलं।
विलेऽपावृततां याते दिवसानेकविंशतिं। प्रविश्य पौराम् प्राङ्गिन्ये दैत्यस्त्रीभोगभोगितां।
एत्र स भूपतिर्भूत्वा भुवं वर्षशतत्रयम्। निर्माणख्यातिनिर्व्यूढपातालेश्वरमावहत्।
सानुगे नृपतौ याते दैत्यदयितान्तिकम्। देवी सा वैष्णवीशक्तिः श्वेतद्वीपमगाहत।
राजवंशेष्वनेकेषु राज्ञोर्वंशद्वये परम्। ययोरेवात्र निर्व्यूढिस्पृशा वात्सल्यमागतं।
रणादित्यस्य गोनन्दवंशे रामस्य राघवे। लोकान्तरस्थस्यापि ययोरंशभुजः प्रजाः।
विक्रमाक्रान्तविश्वस्य विक्रमेश्वरकृत्सुतः। तस्यासीद्विक्रमादित्यस्त्रिविक्रमपराक्रमः।
राजा ब्रह्मगलूनाभ्यां सचिवाभ्यां समं मही। सोऽपासीद्राघवसमो द्वाचत्वारिंशतिं समाः।
चक्रे ब्रह्ममठं ब्रह्मा गलूनोऽलूनदुष्कृतः। रत्नावल्याख्यया बध्वा विहारं निरमापयत्।
राज्ञोऽनन्तरजस्तस्य राजाभूत्तदनन्तरम्। तापितारातिभूपालो बालादित्यो बलोर्जितः।
लवणार्णवपानेन तर्षात्कर्षमिवोद्वहन्। यत्प्रतापो रिपुस्त्रीणां सनेत्राम्भोऽभजन्मुखं।
आसन् येऽरिसेनागाधबोधदण्डा इवाहताः। यस्याद्यापि जयस्तम्भाः सन्ति ते पूर्ववारिधौ।
प्रभावाङ्केन वङ्गानां जित्वा येन व्यधीयत। काश्मीरिकनिवासाय कालम्बाख्यो जनाश्रयः।
काश्मीरेषु धनोदयमयहारं द्विजन्मनाम्। राजा मडवराज्ये यो भेडराख्यमकारयत्।
विद्यां विपाटितारिष्टमरिष्टोत्सादने व्यधात्। वल्लभा यस्य बिम्बोष्ठी बिम्बा बिम्बेश्वरं हरम्।
श्रान्तो मन्त्रिणस्तस्य यथा मठगोकथः। खेलाख्य कारका आसन् खङ्खनुप्रमालवाः।
बभूव तस्य भूभर्त्तुर्भुवनाद्भुतविक्रमा। तनयानङ्गलेखाख्या शृङ्गारोदधिकौमुदी।
तां वीक्ष्य लक्षणोपेतां मृगाक्षीं पितुरन्तिके। अमोघप्रत्ययो व्यक्तं व्याहारेति दैववित्।
भविता तव जामाता जगतीभोगभाजनम्। स्वदन्तमेव साम्राज्यं गोनन्दान्वयजन्मनां।
सुतावन्तानशासाज्ञम निच्छन्नथ पार्थिवः। दैवपुरस्कारेण सेतुमासीत् हतोद्यमः।

अराजान्वयिने दत्ता नेयं स्यादवचारिणी । मत्वेति प्रददौ कन्यां न कस्मैचन भूभुजे । ४९०
हेतुं स्वरूपतामात्रं कृत्वा जामातरं नृपः । अथाश्वशालाकायस्थके दुर्लभवर्द्धनम् ।
मातुः कर्कोटनागेन सुप्रतापाः समीयुषा । राज्ञ्यास्यैव हि सञ्जाता राज्ञा ज्ञातापि तेन सा ।
निश्चिन्वाने हि धीमन्या कर्मैवायोग्यमायतात् । जिगीषयैव तत्रैव निदधाति विधिः शुभम् ।
माहात्म्येन जगद्वन्द्यान् विसृज्ञे धूमध्वजे योग्यतां ज्ञात्वा स्वाभिरधिष्ठितं दिनपतिर्धात्वप्रजान्युत्सुकाः ।
दैवं वेत्ति न यः श्रिणो न परतो नामाप्तु तत्सम्भवाः स्वर्दीपा अपि यद्वेन जगतस्तिग्मांशुविस्तारकाः ।
धिया भाग्यानुगामिन्या चेष्टमानो न याचितम् । अभूत् भर्तृस्य चतुरः स तु दुर्लभवर्द्धनः । ४९५
प्रज्ञया द्योतमानं तं प्रज्ञादित्य इति प्रजाम् । कौवीरभाग्यभाग्यस्य जनकैः प्रयुरोऽनयत् ।
पित्रोः प्रेयस्तयोदृत्ता तारुण्यादिमदेन च । राजपुत्री यथावत्तु गणयामास नैव तम् ।
स्वैरिणीसङ्गमो भोगा युवानोऽपि पितुर्गृहम् । पत्युर्दृढत्वमित्यस्याः किनाभूच्छीलविप्लवात् ।
सा नित्यदर्शनाभ्यासाच्छन्नकैर्विज्ञता मनः । अनङ्गलेखा खङ्गेन सम्प्रायुज्यत मन्त्रिणा ।
अकृत्प्रेमसुखाभ्यासनष्टह्रीभीतिसम्भ्रमा । धार्ष्ट्यान्निनाहिनं यान्ती ततस्त्रपतां ययौ । ५००
स मन्त्री दानमानाभ्यां वशीकृतपरिच्छदः । अन्तःपुरे यथाकामं विजहार तया सह ।
उपलेभे च जनकैस्तस्यास्तं शीलविप्लवं । विरागलिङ्गैस्तद्बुद्धिर्धीमान् दुर्लभवर्द्धनः ।
सखीमध्ये स्थः सेरा विवर्णा भर्तृदर्शने । अकाण्ड एव प्रोत्साय पश्यन्ती घर्षिते पथः ।
पत्युः कोपे कृतावज्ञा भूनेच चिवुकाञ्चलैः । तदप्रियं भाषमाणे चक्षितं न्यस्तलोचना ।
तत्पुन्यगुणनिर्विण्णा तद्विपक्षस्तुतौ रता । रिरंसां तस्य संलक्ष्य मन्त्रोभिर्निर्गुदृश्या । ५०५
तत्पुन्ने भग्नकण्ठी तदाश्लेषसशङ्किता । तत्सम्भोगे त्यक्तहर्षा तल्पान्ते व्याजनिद्रिता ।
भर्तृद्विट् प्रायशो योषित्प्रेमविक्रीतचेतना । निवेदयन्ती दौःशील्यमपिशाचावेशचेष्टितं ।
॥ कुलकं ॥ निगूढदारदौरात्म्यचिह्नाकम्पवपुस्ततः । सुप्तामनविशत् ज्ञातुं निशि दुर्लभवर्द्धनः ।
सोऽपश्यत् सुरतक्लान्तिसुखस्वापनिःसहां । दुर्जातमन्त्रिदृष्टेषु प्रत्युप्तामिव वक्षसां ।
स्वासैरगलितावेगैः कम्पयद्भिः कुचाङ्कुरौ । निवेदयन्तौ तत्कालमेव निर्वहणं रतेः । ५१०
अन्यस्यापि क्रुधो हेतुं पुनरप्यसमावहां । तां तथावस्थितां वीक्ष्य स प्रजज्वाल मन्युना ।
प्रजिघांसुः स रोषेण विमर्शेन निवारितः । प्रहर्त्तोः प्रहर्त्तोः निहन्तुं स्वममन्यत ।
ततस्तथाविधः क्षुभ्यत्प्रकोपाविष्टमागरः । विचारवेलया तस्य वलाक्रममनीयत ।
ममसख्ये तत कोऽन्यो गच्छते वधिनाम्बरे । औज्झन्ते येन पथ्याप्ता ईर्ष्याविषविसूचिकाः ।
सोऽचिन्तयद्वो कष्टाश्चेष्टा रागानुगा रमाः । विचारवन्ध्याः क्षिपन्ति क्षिप्रं याभिरधोनराः । ५१५
स्त्रीति नामेन्द्रियार्थोऽयमिन्द्रियार्था यथा परे । तथैव सर्वसामान्या वधिनामच काः क्रुधः ।
निसर्गतरला नारीः को नियन्तयितुं क्षमः । नियमनेन किं मायाध्यस्ता अरणोचितम् ।
यः शुनेरिव कार्यं स्वकार्याभिनिविष्टयोः । रागिणोर्यदि मानः स कोऽवमानस्ततः परः ।

ममकारो मृगाक्षीषु क इवायं सचेतसां । स्वदेहेऽनुपपन्नोऽपि यः सोऽन्यत्र कथं मतः ।
उद्वेगात्पादनादेषा यथा मे प्रतिभाति मे । रागस्त्वविस्मृतः कस्मान्मूलमुद्वेगशालिनः । ५२०
मत्प्रपातानभिज्ञिप्तमूर्नोऽरागमहीरुहः । भूमिभूतममुत्पाद्य द्वेषमुन्मूल्यते कथम् ।
द्वेषो नामैष दुर्धर्षो जितो येन विवेकिना । क्षणार्द्धेनैव रागस्य तेन नामापि नाशितम् ।
बोद्धव्ये नाद्व्यथा दृष्ट्वा रागिणां प्रशमौषधम् । ईर्ष्या जेया ततो रागः स्वयमाशु पलायते ।
इति ध्यात्वाभिसन्दर्शान् स्मृताः स्वांशुकपल्लवे । यथोऽपि न क्रतो यत्नं स्वभैव्यं तपवेत्ययो ।
जनैरन्वेष्यमाणेऽथ याते दुर्लभवर्धने । त्यक्तनिद्रस्य नन्दी तद्दृष्ट्वा वर्णानवाचयत् । ५२५
दाक्षिण्यात् प्राणदस्यास्य यत्नस्य मनसा तदा । विषमारागमङ्गेऽस्यान्दध्यौ तु प्रत्युपक्रियां ।
तस्योपकर्तुमुचितं प्रतिकारमिच्छोऽश्रिताशियस्तु मनः स्मरवाणपंक्तिः ।
दुर्गाचरे परिचयप्रणयं प्रपेदे निर्निद्रता ननु कदाचन राजपुत्री ।
भूत्वा सप्रविंशतिमब्दान् सचतुर्भिर्मासैरेषा मूर्द्धनि राज्ञं नृपतीनां ।
तस्मिन् काले लोकमवापोज्ज्वलकत्यो बालादित्यो बालवधूवाज्छितमौलेः ।
पूर्वं विपक्षतनयेऽभिजनस्य शेषे गोनन्दसन्ततिरजायत तत्र शान्ते ।
प्राग्दन्तिभुग्ननलिनाऽथ हठप्रविष्टतोयौघपाटितबिसा नलिनीव दीना ।
अथ शिथिलितमुख्यामात्यै वाक्यविज्ञः कनकघटविमुक्तैः पावनं तीर्थतोयैः ।
कथमपि स कृतज्ञो राजजामातुरन्वर्थधित विधिवदिष्टं मूर्ध्नि राज्याभिषेकम् । ५३०
कर्कोटप्रभवः प्रभुः स मुकुटप्रत्युप्तमुक्तामणिद्योतश्रेणिफणाङ्कुराङ्कितहृद्दिग्गजाम्भोमुद्वहन् ।
शान्तिप्रीतिमनोज्ञशेषफणभृत्सम्पूर्णभ्रुकुटिककन्यामाकर्णकवाटकाञ्चपटलस्थामश्रीभोऽभवत् ।
अथ विगलिता गोनन्दोर्वीभुजोऽभिजना भुवि निरवधि भूः कर्कोटाहेः कुले व्यधित स्थितिम् ।
चिरपरिचितात् स्वर्गाभोगाच्च्युताः पतनं श्रिता त्रिभुवनगुरोः शम्भोर्मौलात्रिवामरनिम्नगा ॥ ५३२

राजानः १० आदितः ५२ वत्सराः । ५२५ इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कह्लणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां तृतीयस्तरङ्गः समाप्तः ।

॥ अथ चतुर्थस्तरङ्गः ॥



तद्वीतव्यतिरेकमद्रितनयादेहेन सिद्धीभवन्निर्व्यूढमिह व्यपोहतु वपुः स्थाणोरभद्राणि वः ।
वेण्या भोगिवधूशरीरकुटिलश्यामस्रिया वेष्टिता जूटाहेरपि यत्र भाति दयिता मूर्त्यैव सक्ता तनुः ।
स महीं राजकन्यायाः प्राप्तवानेकतः कुलात् । रक्षानाय सुतानाय राज्यभूद्भाजनं शनैः ।
पतिर्गोपितदौःशील्यात्तुल्यसौभाग्यगौरवा । अनङ्गभवनं चक्रे विहारं नृपतिप्रिया ।
खिङ्खुरेवायुषोऽल्पत्वं दैवज्ञोक्तं विचिन्तयन् । राज्ञः सुतो मल्हणाख्यो मल्हणस्वामिनं व्यधात् ।
पारे विशोककोटाद्रौ प्रदत्तप्रतिपत्तिना । आदीयत द्विजेन्द्रेभ्यश्चन्द्रग्रामः क्षमाभुजा । ५
श्रीनगर्यां प्रतिष्ठाप्य दुर्लभस्वामिनं हरिं । षट्त्रिंशता वत्सराणां स्वाहवासमुपाययौ ।
अनङ्गदेव्यां सम्भूतस्तस्य दुर्लभकः सुतः । शशास वासवसमस्ततो वसुमतीं कृती ।
मातामहस्य यो नाम्ना दौहित्रत्वमयीकृतः । प्रतापादित्य इत्याख्यां तत्कुलानुगुणां दधे ।
सोऽज्ञैरविज्ञात प्राप्तश्रिया चक्रिणा कृता । अग्रहारा हनुमता पुण्या ममनकास्पदा ।
प्रतापतापितारातिः प्रतापपुरपत्तनं । मघवन्नगरस्पर्द्धि दीर्घबाहुर्व्यधत्त सः । १०
नानादिगन्तरायाततत्क्रयिकसंकुले । नोणाभिधोऽवसत्तस्य देशे रौहीतको वणिक् ।
रौहीतदेशे जातानां निवेशाय द्विजन्मनां । महागुणो नोणमठं पुण्यश्रेष्ठं चकार सः ।
स जातु राजभवने राज्ञा प्रीत्या निमन्त्रितः । अर्चितोऽभवदेकाहमुपचारैर्नृपोचितैः ।
प्रातः सुखासिकां प्रश्ने पृष्टोऽथ पृथिवीभुजा । शीर्षव्यथामकथयत् प्रशान्तां दीपकज्जलैः ।
ततः क्रमेण नृपतिस्तेन जातु कृतार्थनः । वसंस्तदास्पदेऽद्राक्षीत् क्षपायां मणिदीपकान् । १५
विलासितेन लक्ष्म्या च तादृश्या तस्य विस्मितः । अथ द्वित्राण्यहान्यासीत्तथैव स कृतार्हणः ।
एकदा तेन तत्कान्ता विलोक्य ललिताकृतिः । श्रीनरेन्द्रप्रभा नाम हर्म्ये हिमकरानना ।
पुरोऽपूर्वकुरङ्गाक्षीदर्शितविभ्रमः । मूर्त्तिमन्मङ्गलं तस्मै वरस्य च गृहस्य च ।
हर्म्यस्य निर्जनतया स निःशङ्कविहारिणी । तां विलोक्यानवद्याङ्गीमभिलाषेण पस्पृशे ।

सापि दर्शितमालीभिः किंचित् साचीकृतानना। अपश्यत् काश्यपीकान्तं श्रोत्रविश्रान्तया दृशा।
प्रागजन्मप्रेमबन्धाद्वा निदेशाद्वा मनोभुवः। सपक्षपातं सा तस्मै दृष्टैव विदधे मनः।
क्षणाद्लब्धसर्वोऽपि तां सौभाग्यसुधामयीं। मज्जानामपि संस्पृश्य स्थितामिव विवेद सः।
ह्रमैस्यसाध्वसभ्रगामी क्षणं भूत्वा जगाम सा। वावर्त्य वक्त्रं पश्यन्ती पार्थिवं तं मुहुर्मुहुः।
गृहीतहृदयस्तस्याः साकेव महीपतिः। स चिन्ताजिह्मनयनो राजधानीं शनैर्ययौ।
तत्र तस्य तदाकारध्यानावस्थितचक्षुषः। समसन्तःपुरप्रीत्या प्रपेदे तानवं तनुः।
अचिन्तयत् स धिक् कष्टं रूढोऽयमशुभावहः। अस्मिन् मे मानसोद्याने रागनामा विषद्रुमः।
अहो नु सुभगा रागशल्पिशिखं विजित्य यः। विवेकादीन् व्यधाद्दूरे सुहृदः परिपन्थकान्।
भाव्यं कौलीनभीतेन येन भूमिभृता सता। तस्य मे दुःसहः कोऽयं सदाचारविपर्य्ययः।
यत्र दारापहरणं राजैव कुरुते स्वयं। परः को नाम तत्रास्तु शमिता नीत्यतिक्रमे।
विमृश्यन्निति भूपालो विस्मर्तुमभवत् क्षमः। न पद्धतिं साधुसेव्यां न च तां दीर्घलोचनां।
तमथ प्रथितास्वस्थं मदीयासरणं वणिक्। स जनाऽज्ञातवृत्तान्तः सुजनो विजनेऽब्रवीत्।
इमामवस्थां प्राप्तोऽसि किं धर्म्मेण निरुध्यसे। न प्राणसंशये जन्तोरकृत्यं नाम किंचन।
यस्मतानि प्रतीक्ष्यन्ते विबुधैर्धर्म्मसंश्रये। तेषामपीदृशे कृत्ये श्रूयते संयमव्ययः।
यशोऽनुरोधाद्विषं नापि देवमुपेक्षितुं। स्वकीर्त्तिरेव परा ध्रुवा कार्य्यकर्णरसायना।
माभूस्मदनुरोधस्ते त्वत्प्रियार्थं हि पार्थिव। प्राणा अपि न मे गण्या इन्द्रियार्थेषु का कथा।
एवमुक्तोऽपि साधुः स ताश्चेत्सत सा सुरास्पदान्। गृहीतां नर्त्तकी भूत्वा नृत्यशाल्यामयापिता
तेनेति प्रेर्य्यमाणः स बलिना च मनोभुवा। प्राक्तन्यामथ जग्राह कथञ्चित्तां सुलोचनां।
कृत्यैरुदात्तैः शापास्तताद्दूरक्पारिव्यसाधवा। नरेन्द्रमहिषी चक्रे श्रीनरेन्द्रेश्वरं हरं।
क्रमेण च प्रजापुण्यैश्चन्द्रापीडाभिधं सुतं। प्रासोष्ट पार्थिववधूर्निधानमिव मेदिनी।
तस्याभिजनमालिन्यं स्वच्छैरच्छेदि तद्गुणैः। शाणाश्मककलैः कार्ष्ण्यमाकरोत्थं मणेरिव।
धूमाद्राक्षमलीमसात्कुलिशपथः स्फुटे घनस्योद्गमो लोहस्याति सितस्य जातिरचलात् कुण्ठाश्ममालामयात्।
कियाज्ज्वलजडाज्जलाद्युतिमतो ज्वालाध्वजस्योद्भवो जन्मावश्यनुकारिणो न महतां सत्यं स्वभावाः क्वचित्।
तारापीडोऽपि तनयः क्रमात्तस्यामजायत। अविमुक्तापीडनामा मुक्तापीडोऽपि भूपतेः।
वज्रादित्योदयादित्यललितादित्यसंज्ञकाः। प्रतापादित्यजाः ख्यातास्चन्द्रापीडादयोऽपि ते।
वर्षान् पञ्चाशतं भुक्त्वा भुवं दुर्लभभूपतिः। पुण्यनिःश्रेणिभिः पुण्यामारुरोह दिवं शनैः।
राजचूडामणिः श्रीमांश्चन्द्रापीडस्ततोऽभवत्। पीडितेन्दुत्विषा कीर्त्या कलेः पीडाञ्चकार यः।
एकपादाश्रितो धर्म्मः समस्थेवोज्झितो नृपैः। प्रबुद्धैः कृतकाले येन पादैः संयोजितस्त्रिभिः।
यं क्षमाविक्रममुख्याः परस्परविरोधिनः। सिषेविरे गुणास्तुल्यं दिक्षोपासमिवर्त्तवः।
स्थाने स्थाने यदीया श्रीस्तुल्यमाप्यायनप्रभून्। समानुगामकुल्येव निखिलाननुजीविनः।

दोषांस्त्यक्त्वान्यभूपेषु यं दृष्ट्वा शोरविक्षिपत् । मार्गाद्रिरोधकाकुत्स्थं क्षिप्रा सिन्धुरिवार्णवं ।
कार्य्यज्ञो यो मतस्त्यक्त यत्फलीभूतविग्रधीः । परं समाचरत् स्तुत्यं स्तूयमानत्रपां दधे ।
व्यनीयत नयोऽमात्यैर्विनयं तान् व्यशिक्षयत् । वत्सं न भिद्यते कैश्चित्कमन्यान् मणीस्तु तत् ।
यस्य धर्म्मभयादासीत् मंत्राज्ञा धर्म्मसंशये । निजोऽपि पक्षः कुलिशपाशादिव गरुत्मता ।
न्यायं दर्शयता वर्त्म तेन राज्ञा प्रवर्त्तिताः । स्थितयो वीतसन्देहा भास्वतेव दिनक्रियाः ।
नियन्त्रिता यद्गुणितिरस्कृतोदीरणादियं । अतिप्रसङ्गभङ्गात्तकेवलावाप्तिरतः पुनः ।
तस्य त्रिभुवनस्वामिप्रासादारम्भकर्म्मणि । चर्म्मकृत् कोऽपि न प्रादात् कुटीं सैकोपयोगिनीं ।
प्रश्नप्रतिश्रुतार्थानां नव कर्म्माधिकारिणां । नैसर्गिकपदग्रस्तः सूत्रपातं न चक्षमे ।
विज्ञापितोऽथ तैरेत्य तमर्थं पृथिवीपतिः । नागेव सागसो मेने चर्म्मकारं न तं पुनः ।
सोऽभ्यधात्तान् धिगेतेषामप्रेक्षापूर्व्वकारितां । प्रागेव येर पृष्ट्वा तं प्रविष्टं नवकर्म्मणि ।
नियम्यतां विनिर्म्माणं यद्वान्यत्र विधीयतां । परभूम्यपहारेण सुकृतं कः कलङ्कयेत् ।
ये द्रष्टारः सदसतां ते धर्म्मविगुणाः क्रियाः । वयमेव विदध्मश्चेद्यातु न्यायेन कोऽधुना ।
इत्युक्तवति भूपाले सेवितो मन्त्रिपर्षदा । पार्श्वात् पादूकृतस्तस्य दूतः प्राप्तो व्यजिज्ञपत् ।
इच्छति स्वामिनं द्रष्टुं स च मूले न चक्रम । युक्तः प्रवेश आस्थाने वाह्यास्थावसरेऽस्तु तत् ।
अन्येद्युरथ भूपेन स वहिर्दत्तदर्शनः । पृथक्कर्म्मणि नो विघ्नः किं त्वमेवेत्यपृच्छत ।
प्रतिभाति गृहं तच्चेद्रम्यं नव ततोऽधिकं । तदर्थितां धनं वापि भूय्यैव चाभ्यधीयत ।
तूष्णीं स्थितं ततो भूपं चर्म्मकारो व्यजिज्ञपत् । दन्तांशुस्वैरसन्तमसमानं स्नातुमिवोद्यतः ।
राजन् विज्ञाप्यते कश्चिद्यदस्माभिर्यथाश्रयं । न स्थेयमवलित्वेन तच्च द्रष्टा सता त्वया ।
नाहमूनः शुनो नास्मि काकुत्स्थात् पार्थिवः पृथुः । कुम्भसीवाद्य तत्सभ्याः संलापेऽस्मिन् किमावयोः ।
जातस्य जन्तोः संसारे भङ्गुरः कायकञ्चुकः । अहन्ताममताख्याभ्यां शृङ्खलाभ्यामेव बध्यते ।
कङ्कणाङ्गदहारादिशोभिनां भवतां यथा । निष्किञ्चनानामस्माकं स्वदेहेऽहंक्रियः तथा ।
देवस्य राजधानीयं यादृशी सौम्यहारिणी । कुटीघटमुखानद्धगवाक्षा तादृशी मम ।
आजन्मना साक्षिणीयं मातेव सुखदुःखयोः । मठिका लोभ्यमानाद्य नेक्षितुं शक्यते मया ।
नृणां यद्वेश्महरणे दुःखमाख्यातुमीश्वरः । तद्विमानच्युतोऽमर्त्यो राज्यभ्रष्टोऽथ पार्थिवः ।
एवमप्येत्य मद्वेश्म मार्गहेत्र न याच्यते । सदाचारानुरोधेन दातुं तदुचितं मम ।
इति तेनोत्तरे दत्ते भूभृद्गत्वा तदास्पदं । कुटीं जग्राह वित्तेन नाभिमानः शुभार्थिनां ।
अथो चर्म्मकारस्तं तत्र व्यञ्जिताञ्जलिः । राजन् धर्म्मानुरोधेन परवत्ता तवोचिता ।
अविरोधेन धर्म्मेण पाण्डुसूनोः पुरा यथा । धार्म्मिकत्वं तथा तेऽद्य मया स्पष्टेन वीक्षितं ।
स्वस्ति तुभ्यं चिरं स्थेया धर्म्मा इत्यात्मपद्धतीः । दर्शयन्नीदृशीः शुद्धाः श्रद्धेया धर्म्मचारिणां ॥
एव निष्कल्मषाचारः स चक्रे पार्थिवो भुवं । राजा त्रिभुवनस्वामिकेशवस्य प्रतिष्ठया ।

अन्यैः प्रकाशदेव्याख्या प्रकाशाकाशकान्तिभिः । प्रकाशिका विहारस्य तत्पत्नी कारयिष्यभूत् । ८०
गुणैर्मिहिरदत्ताख्यस्तस्योदात्तगुणोऽभवत् । विषयस्य गम्भीरस्वामिनाम्नो विधायकः ।
धर्माधिकरणैश्वर्याच्छन्ना चकुलिकाभिधः । नगराधिकृतस्तस्य कलितस्वामिनं व्यधात् ।
कदाचन सभासीनं दृष्ट्वा धर्माधिकारिभिः । प्रायोपविष्टा राजानं ब्राह्मणी काचिदब्रवीत् ।
त्वयि प्रशासति महीमस्यां गर्भानिवर्हणे । सुखसुप्तस्य मे पत्युर्हृतं केनापि जीवितं ।
एषैव महती लज्जा सदाचारस्य भूपतेः । यदकालभवो मृत्युस्तस्य संस्पृशति प्रजाः ८५
कलिकालबलात्तेजस्वाद्यैरपि दृश्यते । पापात् पापतरे ऽमुष्मिन्दोषे कथमुदास्यते ।
चिन्तयन्त्यपि नावैमि भर्तुः कञ्चिद्विरोधिनं । निर्दोषस्य हि तस्यासन् सर्व्वतः प्रीतया द्विजः ।
अनसूयो निरुत्सेकः प्रियवाग्गुणवत्सलः । पूर्व्वाभिभाषी निर्लोभो न विद्वेषो हि कस्यचित् ।
तस्य तुल्यवया बाल्यात् प्रभृत्यध्ययने ऽश्रमः । मान्त्रिकस्वामिवास्तव्यो विप्रः ब्रह्माऽभिचारवित् ।
गुणदारिद्र्यनिर्निद्रैः क्षुद्रैः कोमलशालिनां । प्रसिद्धिस्पृहया बन्ध्यैर्धीध्वंसेऽसूययासवः । ९०
नापुंस्त्वलोभ्या दुःशीलो नाद्रोहो नित्यशङ्कितः । नावाचालो मृषाभाषी नाकायस्थः कृतघ्नधीः ।
नादाहज्वरजो लुब्धो नानीर्ष्यो नित्यदुःखितः । नास्त्रीजितः सर्व्वदासो नाब्रह्मः स्निग्धभाषितः ।
नानन्त्यजः पितृद्रोही नारागी निरपत्रपः । नाशुद्रविद्यः पापीयानिति भूतार्थसंग्रहः ।
तिलकं । इत्युक्तवत्यां ब्राह्मण्यां तत्कष्टातमति द्विजं । आनीय परिशुध्य स्वेत्यस्यधाद्वसुधाधिपः ।
भूयो ब्राह्मण्यवादीत्तं स्वामः स्वातोद्विषया । निःसम्भ्रमः साधयितुं देव दिव्यक्रियामयं । ९५
न्यायदक्षरवावादीत्ततस्तं मेदिनीपतिः । अदृष्टदोषे किं कुर्म्मो वयमत्राधिकारिणः ।
नान्यस्मिन्नपि दण्डस्य प्रसङ्गो निश्चितागसि । किं पुनर्ब्राह्मणो दण्ड्यो यो दोषेऽपि वधं विना ।
उक्त्वेति विरते तस्मिन् द्विजजायाब्रवीत् पुनः । पततः क्षणदाः क्षीणराजन्यपि न मस्यते ।
नान्यं परिणेतारं सन्तुः प्रतिचिकीर्षया । तथाविहितदण्डेऽस्मिंस्त्यजाम्यसमसूनहम् ।
तथा स्थितायां ब्राह्मण्यां कृतप्रायोपवेशनः । स्वयं त्रिभुवनस्वामिपादानुद्दिश्य सोऽभवत् । १००
चिरात्तापोषितं तत्र राजानं रजनीक्षये । स्वप्ने स्वप्नेशमोऽवोचत् सत्याङ्कं सत्यवाहनः ।
ईदृङ् युज्यते राजन् सत्यस्यान्वेषणं कलौ । निशीथे कस्य सामर्थ्यं कर्तुं दिवि विकर्त्तनं ।
भवत्कर्त्त्यनुरोधेन मत्कृतेन प्रवर्त्तते । मत्प्रासादाङ्गनेऽमुष्मिन् शालिचूर्णं विकीर्यतां ।
प्रदक्षिणं कुर्व्वतोऽस्य चिरत्र यदि दृश्यते । मन्त्रवत्यापादमुद्रा पादमुद्रानुयायिनी ।
तदेष वधको भूत्वा सदृशं दण्डमर्हति । राजा विधिः कार्यो दिने पापघ्नदर्शना । १०५
अथ तत्कारयित्वा स दृष्टदोषे द्विजन्मनि । दण्डं दण्डधरस्तक्रे द्विजत्वाद्वधवर्जितं ।
महीमघोना भर्त्सिते तस्मिन् विहितशासने । ततो द्विजजाया सा कृताशीरभ्यधादिदं ।
इयत्यपनिसर्गे गूढपापानुशासनं । कार्त्तवीर्यस्य वा दृष्टं तव वा पृथिवीपते ।
दण्डधारे त्वयि क्ष्मां चिरमेतां प्रशासति । को वैरशत्रयोः पारमनायासादवीदति ।

इत्थं कृतयुगस्येव वैधेयैर्बहुवस्तुभिः। स्वल्पोऽपि राज्यकालोऽस्य पर्याप्तैः पर्यपूर्यत।
दुर्बुद्धिस्तु परापायोपसंसर्गेण निर्गलः। निविडं जडिमा जाने सत्यमस्य धियि सन्निधिं।
विभक्तवर्णशोभस्य तथाभावान्यथा कथं। माहेन्द्रस्येव धनुषो विदधे गुणलुप्ततां।
कारयित्वाभिचारं तं नियन्तोपहतं द्विजं। तं यमः सेवनामोघं तारापीडोऽनुजोऽनयत्।
दुष्कर्मदुर्भगान् भोक्तुं भोगान् पापगुणोन्नतं। स्पृशन्ति कण्टकान् प्राप्तं करभा इव केतकं।
ततः प्रभृति भूपानां राज्येच्छूनां गुरून् प्रति। दृष्टाः प्रवृत्ता राज्येऽस्मिन्नभिचारादिकाः क्रियाः।
श्रीचन्द्रापीडदेवस्य तत्क्षमित्वमपश्चिमं। संस्मर्यमाणं कुरुते न कस्योत्पुलकं वपुः।
मुमूर्षयन् स लब्ध्वापि तं कृत्याध्यायिनं द्विजं। वराकेऽन्यप्रयुक्तेऽस्मिन् को दोष इति नावधीत्।
विस्मृतः स कृतज्ञानृपपंक्तिमध्येऽत्र वेधसा। दत्त्वा कार्त्स्न्यपदं न्यूनं न्यस्तः कलिनृपावलौ।
अष्टौ वर्षान् साष्टमासाननुष्ठायेति मेदिनीं। प्रविवेश वशी स्वर्गमनिशञ्च सतां मनः।
भ्रातृद्रोहासमृद्धदा प्रतापेन भयावहः। उवाह तारापीडः स चण्डः क्ष्मामण्डलं ततः।
पूर्णपात्रप्रतिभटं द्विषां लुण्ठयता यशः। शिशोः प्रतापस्योत्पत्तौ कबन्धा येन नर्त्तिताः।
तस्यानिदुष्टदिष्टस्य लक्ष्मीर्दीप्तापि सर्वतः। अभूदुद्वेगजननी श्मशानाग्नेरिव द्युतिः।
सन्नेव प्रभावसान्निध्यं देवानां क्रियते द्विजैः। मत्वेति देवद्वेषी स द्विजानां दण्डमत्यजत्।
मासं षड्भिर्दिनैरूनं चतस्रश्च समा भुवि। स प्राभवद्गुरुद्रोहप्ररोहत्सुकृतात्ययः।
अथाकृष्टाभिचारेण विशितायुः स्वयो द्विजैः। स भ्रातृसदृशीं शान्तिं प्रपेदे न पुनर्गतिं।
योऽयं परापकरणाय सृजत्युपायं तेनैव तस्य नियमेन भवेद्विनाशः।
धूमं प्रसौति नयनान्धकरस्य योऽग्निर्भूत्वाम्बुदः स शमयेत् सलिलैस्तमेव।
राजा श्रीललितादित्यः सार्वभौमस्ततोऽभवत्। प्रादेशिकेश्वरस्रष्टुर्विधेर्बुद्धेरगोचरः।
प्रतापांशुच्छटाकूटैः पटवासमधर्षिभिः। जम्बुद्वीपद्विजेन्द्रस्य येनातन्यत मण्डनं।
तथाञ्जलिषु बद्धेषु राजभिर्विजयोद्यमे। पार्थिवः पृथुविक्रान्तिर्युधि कोपं मुमोच यः।
विनिःसरज्जनतया भयाद्गर्भानिवामुचन्। द्विषां वसतयो यस्य निशम्यास्कन्ददुन्दुभिं।
विलोलतिलकान्तैर्यः सनेत्राम्भोभिराननैः। निवापाञ्जलिदानानि द्विषां नारीरकारयत्।
क्षितिं प्रदक्षिणयतो रवेरिव महीपतेः। जिगीषोः प्रायशस्तस्य यात्रास्वेव वयो ययौ।
करं पूर्वदिशो गृह्णन् प्रतापानलसन्निधौ। अन्तर्वेद्यां महाराजः स्वकीर्त्यूर्णावभृद्भौ।
कन्यानां यत्र कुब्जत्वं व्यधाद्गाधिपुरे मरुत्। तत्रैव शंसनीयः स पुमांश्चक्रे भयस्पृशां।
यशोवर्माद्रिवाहिन्याः क्षणात् कुर्वन् विशोषणं। नृपतिर्ललितादित्यः प्रतापादित्यतां ययौ।
मतिमान् कान्यकुब्जेन्द्रः प्रत्यभात् कृतवेदिनां। दीप्तं यल्ललितादित्यं पृष्ठं दत्त्वा न्यषेवत।
तत्सहायास्ततोऽप्यासन्निकाममभिमानिनः। कुसुमाकरतोऽप्युच्चैः सुरभिश्चन्दनानिलः।
श्रीयशोवर्मणः सन्धौ सान्धिविग्रहिकोऽभयत्। न संनियमनालेख्ये मित्रशर्माख्य चक्षमे।
सोऽभूत् सन्धिर्यशोवर्मललितादित्ययोरिति। निर्विवेकादिनिर्देशादनधत्त विदन् प्रभोः।

॥ युगलकं ॥ सुदीर्घविग्रहायासैः सेनानीभिरदूषितां । औचित्यापेक्षितां तस्य क्षितिपक्रममन्यत ।
प्रीतः पञ्चमहाशब्दभाजनं तं व्यधत्त सः । यशोवर्म्मनृपं तञ्च समूलमुदपाटयत् ।
अष्टादशानामुपरि प्राक्सिद्धानां तदुद्भवैः । कर्म्मस्थानैः स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति पञ्चभिः ।
महाप्रतीहारपीडा स महासन्धिविग्रहः । महाश्वशालापि महाभाण्डागारश्च पञ्चमः ।
महासाधनभागश्चेत्येता यैरभिधाः श्रिताः । शाहिमुख्या येष्वभवन्नध्यक्षाः पृथिवीभुजः ।
कविर्वाक्पतिराजश्रीभवभूत्यादिसेवितः । जितो ययौ यशोवर्म्मा तद्गुणस्तुतिवन्दितां ।
किमन्यत् कान्यकुब्जोर्व्वी यमुनापारतोऽस्य सा । अभूदाकालिकातीरं गृहप्राङ्गणवद्वशे ।
यशोवर्म्माणमुत्खाय हिमाद्रिमिव जाह्नवी । सुखेन प्राविशत्तस्य वाहिनी पूर्व्वसागरं ।
पश्यन्निर्जन्मवसुधां सेव्याधोरणमस्थितैः । तस्यातङ्कैः कलिङ्गेभ्यः कथञ्चित् प्रस्थितं पथि ।
आहूयमानापर्य्यन्ताद्विन्ध्यादिवागताः । अभिमयंस्तं निःशेषाद्भिन्नो गौडमण्डलात् ।
कटकेभघटाहस्ततलवीचिकचग्रहः । अनुयातागस्त्यस्य गृहीतः पूर्व्ववारिधिः ।
वनराजिश्यामलेन दिशं वैवस्वताङ्कितां । स प्रतस्थेऽब्धितीरेण तत्कृपाणेन तु द्विषः ।
तस्याङ्कजुटाः कर्णाटाः कृतप्रणतयोऽनयन् । सुवर्णकेतकीव्यक्ता प्रतापसवतंसतां ।
तस्मिन् प्रसङ्गे रट्टाख्या कर्णाटी चटुलेक्षणा । अपासीन्नृपतिर्भूत्वा प्रभुश्रीर्दक्षिणापथं ।
विन्ध्याद्रिमार्गाः पर्य्याप्ता निष्पर्य्यन्तप्रभावया । दुर्गयेव तया देव्या कृता निहतकण्टकाः ।
ललितादित्यपादाब्जनखदर्पणमण्डले । स्वमूर्त्तिं वीक्ष्य संक्रान्तां प्रणता सापि पिप्रिये ।
तालीतरुतलासन्ननारिकेलरसोर्म्मयः । कावेरीतीरपवनैस्तद्योधाः श्रममत्यजन् ।
चन्दनाद्रेस्तदास्कन्दत्रासभ्रश्यदहिच्छलात् । श्रीखण्डद्रुमदोःखण्डा मण्डलाग्रा इवापतन् ।
उत्तरागमिव पदं क्षिप्ता द्वीपेष्वविघ्नतः । स कुल्याया इवाम्भोधेः क्षिप्रं चक्रे गतागतं ।
ततोऽब्धिवीचिनिर्घोषैरुद्गीतजयमङ्गलः । प्रतस्थे पश्चिमामाशां जिगीषूणामपश्चिमः ।
आक्रम्य क्रमुकान् सप्त कोङ्कणान् सप्त तापयन् । तुरगानिव तिग्मांशुः प्रतापस्तस्य पप्रथे ।
पश्चिमाब्धेर्मरुद्धूतवीचीराविर्भवच्छ्रमत् । द्वारका तस्य सैन्यानां प्रवेशौत्सुक्यदायिनी ।
विन्ध्याद्रिस्खलदुत्थधातुरेणुहृताम्बरः । प्रत्यभात्स्वकमर्य्यादः कोपनाश इवोत्थमन् ।
विशतां दशनश्रेण्यस्तस्यावन्तिषु दन्तिनां । महाकालकिरीटेन्दुज्योत्स्नया खण्डिताः परं ।
सर्व्वतो दिश्यमालोक्य जितप्रायांस्ततो नृपान् । स प्राविशत् सुक्त्रिसीमपथेनोत्तरापथं ।
राजभिस्तस्य तत्रोग्रैः संग्रामोऽभूत् पदे पदे । कुलाद्रिभिरिवेन्द्रस्य पक्षच्छेदाद्यमस्पृशः ।
काम्बोजानां वाजिशाला आयन्ते स्म ययोज्झिताः । ध्वान्तस्थलास्तदिरुद्धैर्निरुद्धा महिषैरिव ।
भुःखाराः शिखरश्रेणीर्यान्तः सन्दश्य वाजिनः । कुच्छ्भावन्दलत्कण्ठां निन्युर्दृष्ट्वा हयाननां ।
भौन्वारान् समरे जित्वा जितं तेने स दुस्तरं । सकृज्जयमरेर्व्वीरा मन्यन्ते हि तृणाकरं ।
चिन्ता न दृष्टा भौट्टानां वक्त्रे प्रकृतिपाण्डुरे । वनौकसामिव क्रोधाः स्वभावकपिले मुखे ।

तस्य प्रतापोदग्रदो न सेहेऽमारतं मधु। हरीणामोषधिज्योतिः प्रत्यूषाऽर्क इवोदितः।
कस्तूरीमृगसंस्पर्शे धूतकुङ्कुमकेसरः। सैन्यसीमन्तिनीस्तस्य ससीत्कारोत्तरानिलः।
शून्ये प्राग्ज्योतिषपुरे निर्निद्रानं ददर्श सः। धूपधूमं वनप्लुष्टात् कालागुरुवनात् परं।
मरीचिकाविनीर्णार्णोविभ्रमे वालुकाम्बुधौ। तद्गजेन्द्रा महाराजममूढमतो ययुः।
तद्योधान् विगलद्धैर्यान् स्त्रीराज्ये स्त्रीजनोऽकरोत्। तुङ्गौ स्तनौ पुरस्कृत्य न तु कुम्भौ कराटिनां।
स्त्रीराज्यदेव्यास्तस्याग्रे वीक्ष्य कम्पादिविक्रियां। संत्रासमभिलाषं वा निश्चिकाय न कश्चन।
उत्तराकुरवोऽविक्षंस्तद्भयाज्जन्मपादपान्। उरगान्तकसंत्रासाद्बिलानीव महोरगाः।
जयार्जितधनः सोऽथ प्रविवेश स्वमण्डलं। भिन्नेभमौक्तिकापूर्णपाणिः सिंह इवाचलं।
जालन्धरं लोहरञ्च मण्डलानीतराणि च। प्रसादीकृत्य विदधे राजत्वं सोऽनुजीविनां।
पराजयव्यञ्जनार्थं नामलिङ्गानि पार्थिवाः। उग्रेण धारितास्तेन वहन्त्यद्यापि निर्भराः।
बन्धमुद्राभिधानाय पश्चाद्बाहू तदाज्ञया। तुरुष्का दधते व्यक्तं मूर्द्धानं चार्द्धमुण्डितं।
क्षितिभृद्दाक्षिणात्यानां तिर्यक्त्वज्ञापनाय सः। पुच्छं महीतलस्पर्शि चक्रे कौपीनवाससि।
न तत्पुरं न स ग्रामो न सा सिन्धुर्न सोऽर्णवः। न स द्वीपोऽस्ति यत्रासौ प्रतिष्ठां न विनिर्ममे।
क्वचिच्चेष्टामनुचितं क्वचित् स समयानुगं। वाक्येन प्रतिष्ठानां स मार्गे नाम सन्दधे।
सुनिश्चितपुरं चक्रे दिग्जये कृतनिश्चयः। सगर्वो दर्पितपुरं कृतवान् कृतकेशवं।
फलं गृह्णन् फलपुरं पर्णोत्सं पर्णमाददत्। क्रीडारामविहारञ्च क्रीडन् राजा विनिर्ममे।
एकमूर्द्धं नयद्ब्रह्ममधः कर्षत्तथापरं। बुद्ध्वा व्यधान्निरालम्बं स्त्रीराज्ये नृहरिञ्च सः।
दिगन्तरस्थे भूपाले तस्मिंस्तत्कर्मिकृत् किल। पुरं विधाय तन्नाम्ना तत्कोपफलमन्वभूत्।
ललिताख्ये पुरे तस्मिन्नादित्याय स भूपतिः। सग्रामां कान्यकुब्जोर्वीमभिमानोर्जितो ददौ।
तेन हुष्कपुरे श्रीमान् मुक्तस्वामी व्यधीयत। बृहद्विहारो भूपेन सस्तूपश्च महात्मना।
एकां कोटिं गृहीत्वा स दिग्जयाय विनिर्गतः। भूतेशाय ददौ शुद्ध्यै कोटीरेकादशागतः।
स तत्र ज्येष्ठरुद्रस्य शिलाप्रासादयोजनं। भूमिग्रामप्रदानञ्च विदधे वसुधाधिपः।
चक्रे चक्रधरे तेन वितस्ताम्भःप्रतारणं। विनिर्म्मायारघट्टालीस्तांस्तान् ग्रामान् प्रयच्छता।
सोऽखण्डिताश्मप्राकारं प्रासादान्तर्व्यधत्त च। मार्त्तण्डस्याद्भुतं दाता द्राक्षास्फीतञ्च पत्तनं।
लोकपुण्ये पुरं कृत्वा नानोपकरणावलीं। प्रतिपादितवान् जिष्णुग्रामैः सार्कं स विष्णवे।
ततः परं परीहासशीलो भूलोकवासवः। विहसद्वासवावासं परिहासपुरं व्यधात्।
विरेजे राजतो देवः श्रीपरिहासकेशवः। क्षिप्तरत्नाकरस्यापि मुक्ताज्योतिर्भरैरिव।
नाभीनलिनकिञ्जल्कपुञ्जेनेवानुरञ्जितः। अचकात् काञ्चनमयः श्रीमुक्ताकेशवो हरिः।
महावराहः शुशुभे काञ्चनं कवचं दधत्। पाताले तिमिरं हन्तुं वहन्निव रविप्रभाः।
गोवर्द्धनधरो देवो राजतस्तेन कारितः। यो गोकुलपयःपूरैरिव पाण्डुरतां दधे।

चतुष्पञ्चाशतं हस्तानुद्गोपयित्वा महाशिलां । ध्वजाग्रे दितिजारातेस्तार्क्ष्यस्तेन निवेशितः ।
चक्रे बृहच्चतुःशाला बृहच्चैत्यबृहज्जिनैः । राजा राजविहारं स विरजाः सततोर्ज्जितं ।
तोलकानां सहस्राणि चतुर्भिरधिकानि सः । अशीतिं निदधे हेम्नो मुक्ताकेशवविग्रहे
तावन्त्येव सहस्राणि पलानां रजतस्य च । सम्भाय शुङ्गभोक्तृकं श्रीपरीहासकेशवं ।
रीतिप्रस्थसहस्रैस्तु तेन तावद्भिरेव सः । व्योमव्यापिवपुः श्रीमान् बृहद्बुद्धो व्यधीयत ।
चतुःशालां च चैत्यञ्च तावता तावता व्यधात् । धनैर्नैवेति तस्यासन् पञ्च निश्चितयः समाः ।
राजतान् क्वापि सौवर्णान् क्वापि देवान् विनिर्ममे । पार्श्वेषु मुख्यदेवानां पार्थिवो धनदोपमः ।
कियन्ति तत्र रत्नानि ग्रामान् परिकरं तथा । स प्रादादिति कः शक्तः परिच्छेत्तुमियत्तया ।
अवरोधैरमात्यैश्च सेवकैश्च नरेश्वरैः । तत्र प्रतिष्ठाः शतशो विहिता भुवनाद्भुताः ।
राज्ञी कमलवत्यस्य कमलाहङ्कारिणी । राजतं विपुलाकारं कमलाकेशवं व्यधात् ।
अमात्यो मित्रशर्म्मापि चक्रे मित्रेश्वरं हरं । श्रीकय्यस्वामिनं चक्रे लाटः कय्याभिधो नृपः ।
श्रीमान् कय्यविहारोऽपि तेनैव विदधेऽद्भुतः । भिक्षुः सर्व्वज्ञमित्रोऽभूत् क्रमाद्यत्र जिनोपमः ।
तुःखारश्चङ्कुणश्चक्रे स चङ्कुणविहारकृत् । भूपचित्तोन्नतं स्तूपं जिनान् हेममयांस्तथा ।
ईशानदेव्या तत्पत्न्या खातास्तु प्रतिपादितं । सुधारसमिव स्वच्छमारोग्याशयि रोगिणां ।
ललितादित्यभूभर्त्तुर्व्वैद्यो भाश्चक्रमर्द्दिका । सहस्राण्याकंधा सप्त तत्र चक्रपुरं व्यधात् ।
आचार्य्यो भप्पटो नाम विदधे भप्पटेश्वरं । अन्येऽपि कर्कटप्राद्या बहवो बहुभिः कृताः ।
अधिष्ठानान्तरेऽप्यत्र चङ्कुणेनाथ्यमन्त्रिणा । स चैत्यः सुकृतोदारो विहारो निरमीयत ।
भिषग्गीशानचन्द्राख्यः श्यालश्चङ्कुणमन्त्रिणः । विहारमकरोल्लब्धा तक्षकानुग्रहाच्छ्रियं ।
एवं हेममयीमुर्व्वीं स कुर्व्वन्नुर्व्वरापतिः । गुणैरौदार्य्यशौर्य्याद्यैर्यशःप्रासमलङ्घयत् ।
हेलयापि विनिर्य्यान्ती वक्त्रादस्य महीपतेः । न कदाचन तस्याज्ञा दैवेरप्युदलङ्घ्यत ।
तथाहि पूर्व्वपाथोधेस्तटे सकटको वसन् । आनीयन्तां कपित्थानीत्यादिदेश स जातुचित् ।
किङ्कर्त्तव्यतयान्येषु पुरोगेषु स्थितेष्वथ । उपानयत् कपित्थानि दिव्यः कोऽपि पुमान् पुरः ।
अयादुपायनं ग्रहन् कृतसंज्ञो भुवा प्रभोः । कस्त्वमिति पप्रच्छ प्रतीहारः प्रणत्य तं ।
सोऽभ्यधात्तं कपित्थानि दत्वा राज्ञः प्रियाप्तरं । प्रहितोऽद्य महेन्द्रेण नन्दनोद्यानपालकः ।
रहोमहेन्द्रसंदिष्टं वक्तव्यं किञ्चिदस्ति मे । इति श्रुत्वा प्रतीहारः सभां चक्रे स निर्जनां ।
ततो दिव्यः पुमानूचे शक्रस्त्वां वक्ति भूपते । क्षन्तव्यं पथ्यमप्येतत् सौजन्यान्निष्ठुरं वचः ।
तुर्य्ये युगेऽपि भूपाल दिक्पाला अपि ते वयं । विस्मिता यत् प्रणम्याज्ञां श्रूयतां तत्र कारणं ।
पुरा ग्रामे स्थलस्थस्य कस्यचित् पृथुसम्पदः । अभ्यन्तरे कर्म्मकरो हालिकोऽभूद्भवान् किल ।
एकदा तस्य ते सीरं वाहयित्वा महावृषान् । श्रान्तस्य निर्जलेऽरण्ये क्षीणप्रायमभूद्वपुः ।
ततः स्वामिगृहात् क्षुत्तृट्खिन्नस्य भवतोऽन्तिकं । वारिकुम्भोदपूपञ्च गृहीत्वा कश्चिदाययौ ।

निर्धौतपाणिपादस्त्वं भोक्तुं संप्रस्तुतस्ततः। विप्रं कण्ठगतप्राणमपश्यः पुरतोऽतिथिं।
स क्षामवोचन्मां भुङ्क्ष्व दुर्भिक्षोपहतस्य मे। कण्ठे स्थितास्तवः प्राणा वर्षस्ते भोजनं विना। २१०
वारितः पार्श्वगेनापि तस्मै त्वं प्रीतिपूर्व्वकं। पूपार्द्धं वारिकुम्भीं च प्रादाः प्रियमुदीरयन्।
पात्रे प्रसन्नचित्तस्य काले दानेन तेन ते। अखण्डितानामाज्ञानां शतमासीन्निविष्टये।
तेन वारिप्रदानेन वाञ्छामात्रेऽपि दर्शिते। प्रादुर्भवन्ति सुस्वादा नद्यो मरुपथेष्वपि।
मन्त्रेऽत्रप्रतिपादितः प्रियवचोबद्धालवालावलिर्निर्दोषेण मनःप्रसादपयसा निष्पन्नसेकक्रियः।
दातुस्तत्तदभीप्सितं किल फलन् कालेऽतिबालोऽप्यसौ राजन् दानमहीरुहो विजयते कल्पद्रुमादीनपि।
अन्यात्रशेषास्तास्त्वद्य मन्त्र्याज्ञास्तत्र भूपते। वर्षोत्कर्षं तपत्येष यत्र तत्राविचारतः। २१५
अपि चेतसि भूपाल सुलभं महतः सतः। कस्मादिवाग्रपूज्यत्वं तथापि हृदि रोहति।
दिनानि कतिचिद्यानि कश्मीरेषु घनागमे। जायन्ते तानि पूर्वाभ्यो फलानि शिशिरे कुतः।
विगाहसे दिशं यां यां तत्र तत्रैव तत्पतेः। त्वदाज्ञापालने यत्नः पूर्व्वदानप्रभावतः।
आज्ञां शिरस्य माहेन्द्रीमाज्ञा स्वल्पापि तेऽधुना। यत्नेन कथमप्येषा शक्रेणाभयशङ्किना।
विना प्रयोजनं मुख्यं तस्मादाज्ञा त्वया क्वचित्। नैवमेव पुनर्देया विरताः सन्ति ता यतः। २२०
इत्युक्त्वान्तर्हिते तस्मिन् भूपालो विस्मिताशयः। चिन्तयन् दानमाहात्म्यं परं विस्मयमाययौ।
ततः प्रभृति तादृक्संयोग्यार्थप्राप्तिलालसः। परिहासपुरे चक्रे स्थिरां गुर्व्वीं सपर्व्विणीं।
सहस्रभक्तमित्येवं प्रख्यातायां सदक्षिणं। लक्षमेकाधिकं भक्तपात्राणां यत्र दीयते।
अभिप्रायेण तेनैव पञ्चमान्यूषरेषु सः। चक्रे यथेषु तृष्णार्त्तः कश्चिन्नातु पिबेदपः।
सञ्चार्य स देशेभ्यस्तांस्तानन्तरविज्ञताम्। विकचान् सुमनस्तोमान् पादपेभ्यश्चानिलः। २२५
तेन कङ्कणवर्षस्य रसमिद्धस्य सोदरः। चङ्कुणो नाम भूखारदेशानीतो गुणाकरः।
सरसेन समानत्वन् केशो बहुसुवर्णतां। पद्माकर इवाज्ञस्य भस्मतोऽभ्युत्कभावहः।
रुद्धः पञ्चनदे जातु दुस्तरैः सिन्धुसङ्गमैः। तटे स्तम्भितसैन्योऽभूद्राजा चिन्तापरः क्षणं।
ततोऽम्बुतरणोपायं तस्मिन् पृच्छति मन्त्रिणः। अगाधेऽम्भसि रोधस्थश्चङ्कुणो मणिमक्षिपत्।
तत्प्रभावाद् द्विधाभूतं सरित्तोयं ससैनिकः। उत्तीर्णो नृपतिस्तूर्णं परं पारं समासदत्। २३०
मणिमन्येन मणिना चङ्कुणोऽप्याचकर्ष तं। सलिलं प्राग्वत्तच्च क्षणेन सरितामभूत्।
परिभाव्याद्भुतं तस्य प्रशंसामुक्तराननः। प्रणयाच्चङ्कुणं राजा मणियुग्ममयाचत।
स तमाह स्म विहसन् कर्म्मिणौ कुरुतां मणी। योग्यौ मत्पार्श्वगावेव किं स्यात् स्वीकरणेन वः।
सामान्येनैव लभते सोत्कर्षं वस्तु सम्प्रथां। सहस्रं तस्य का शोभा विविधोत्कृष्टवस्तुषु।
प्रस्यन्दनं शशिमणेर्गलयन्ति तावद्यावत् स्थिता जलनिधेः पुलिनैकदेशे।
स स्वीक्रियेत यदि तेन ततस्तदास्य स्यन्दः स्फुरन्नपि न तत्सलिलैर्विभाव्यः। २३५
इत्युक्त्वा विरते तस्मिन् राजा स्मितमब्रवीत्। संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम।

ततोऽधिकतरं यदा कोषात्थं मम पश्यसि । तदादाय प्रयच्छेदं निष्क्रयेण मणिद्वयं ।
ततो महान् प्रमादोऽयमित्युक्त्वा चङ्कुणोऽब्रवीत् । ख्यायन्ते स्वामिनो रत्ने मत्प्रमिष्टं प्रदीयतां ।
गजस्कन्धेऽधिरोप्यैतस्मात्मागधेभ्यो यदाहृतं । दत्वा सुगतविम्बं तज्जनोऽयमनुदृष्यतां ।
सलिलोत्तरणोपायो मणी देवेन दृश्यतां । संसारोत्तरणोपायः सुगतो मह्यमर्प्यतां । १६०
इति तेनार्थितो युक्त्या जिनविम्बं ददौ नृपः । वाग्मिनां कस्य सामर्थ्यं परिपन्थयितुं वचः ।
स्वविहारेऽथ भगवान् स तेन विनिवेशितः । कपिशाभिः सकाशाय इव यो भाति कान्तिभिः ।
दृश्यतेऽद्यापि कटकैराद्यैः परिवेष्टितः । गजस्कन्धनिबद्धस्य सूचको यस्य विष्टरः ।
अभिप्रायानुसारेण प्रकटीकुरुते प्रियं । अहो महाप्रभावाणां भूपतीनां वसुन्धरा ।
आरोपितं कदाचित्स स्वयं दमयितुं हयं । निशायामरण्यमेकाकी हयविद्याविशारदः । १६५
दूरान्निर्मानुषे तत्र ललनां ललिताकृतिं । एकां ददर्श गायन्तीं नृत्यन्तीमपरामपि ।
क्षणाच्च ते समापद्य गतमत्य मृगीदृशौ । प्रणम्य किञ्चिद्गच्छन्त्यावपश्यद्दमयन् हयं ।
तुरगं तं समारुह्य तत्रागच्छद्दिने दिने । दृष्ट्वा तथैव ते कान्ते गत्वापृच्छत् सविस्मयः ।
तमूचतुस्ते नर्त्तक्यावावां देवगृहाश्रिते । यः शूर वर्त्तमानोऽयं रामलक्ष्मणयोर्गृहं ।
इहत्यजीवनभुजां मातॄणामुपदेशतः । अस्मत्कुलेन नियतं नृत्यमत्र विधीयते । १७०
रूढिः परम्परायाता सेयमस्मत्कुले स्थिता । आवामन्योऽपि वा नात्र निमित्तं ज्ञातुमीश्वरः ।
एवं तयोस्तयोः श्रुत्वा नृपोऽन्येद्युः सविस्मयः । तदुक्तां मेदिनीं कृत्स्नां कारुभिर्निरदारयत् ।
दृष्टं निर्दृतसङ्क्लिष्टैर्यथाज्ञावधिनिवेदितं । नृपतिः पिहितद्वारं जीर्णदेवगृहद्वयं ।
उद्घाटितारर्वैर्णैः पीठोत्कीर्णौ निवेदितौ । अपश्यत् केशवौ तत्र रामलक्ष्मणनिर्मितौ ।
परिहासपुरे पार्श्वे पृथक् कृत्वा शिलागृहं । स रामस्वामिनः श्रीमान् प्रतिष्ठाकर्म निर्ममे । १७५
देवोऽपि लक्ष्मणस्वामी तथैवाभ्यर्थ्य पार्थिवं । चङ्कमर्दिकया चक्रेश्वरपार्श्वे निवेशितः ।
दिग्जये पुरुषः कश्चिद्दृष्टप्रत्ययनिग्रहः । अथ न्यस्तपदात्मानं गजारूढस्य भूभुजः ।
तं छिन्नपाणिघ्राणादिसत्वैः शोणितवर्षिणं । त्राणार्थिनं कारुणिकः स्वादन्तं पृष्टवान्नृपः ।
स तस्मै सिकतासिन्धुसविधस्थस्य भूपतेः । प्रख्यातमूचे सचिवमाख्यातं हितकारिणं ।
प्रणतिर्न्निनतादित्यनृपतेः क्रियतामिति । हितं कथयतः स्वस्य निग्रहश्च ततो नृपात् । १८०
॥ युग्मं ॥ प्रतिजज्ञे च भूपेन तत्सत्स्वामिनिग्रहः । रूढव्रणोऽगदङ्कारैः स चाकार्य्यत सत्कृतैः ।
ततो विहितयात्रं तं स सस्मो कृतसत्क्रियः । कदाचिदेवमवदद्विजेन जगतीभुजं ।
एवंविधस्य कायस्य राजन् यत् परिरक्षणं । तत्र वैरविशुद्ध्याशा विडम्बयति मामियं ।
वाष्पैर्जलाञ्जलिं दत्वा दुःखाय च सुखाय च । कृतकृत्यो ध्रुवं जह्यादेवमानहतानहन् ।
अपहृत्याधिकं शौरपकारं जयोहितं । गम्भीरं प्रतिनदेव निनादं सदतो गिरेः । १८५
इतो मासैस्त्रिभिर्गम्या भूः प्राप्या त्वरितं कथं । यदा वा प्राप्यते वैरी तदा तत्रैव किं वसेत् ।

मासार्द्धलङ्घ्यं पन्थानं तस्मादुपदिशामि ते । ग्रहीष्या स जलं गव्यसमूनां किन्तु निर्जल: ।
तद्भूमिजा रुस्थेवो मे न वक्ष्यन्ति सदागमं । सामात्यान्त:पुरो राजा हरणा मेन गृह्यते ।
इत्युक्ता सोऽकरोत्तस्य प्रवेशं वालुकार्णवे । पथे क्षीणे तु कटको निस्तोय: समपद्यत ।
तत्राप्यहानि दिनानि वहस्तत्राभवन्नृप: । तृष्णार्त्तं वीक्ष्य सैन्यञ्च मन्त्रिणं समभाषत । १९०
उष्णकालाधिका यावद्वासरा गमिता: पथि । मुमूर्षु तृष्णया सैन्यं तदध्वा श्रियते कियान् ।
ततो विहस्य सोऽवादीज्जिगीषो: शेषमध्वन: । किं पृच्छस्युग्ररिपवस्य यमराष्ट्रस्य वा भवान् ।
त्वं हि स्वामिहितार्थेव समुपेक्ष्य स्वजीवितं । मृत्युजनं सकटको मया युक्त्या प्रवेशित: ।
नेदं महमहीमात्रं भीमोऽयं वालुकार्णव: । नाम्भोऽत्र लभते क्वापि कस्माना तेऽत्र भूपते ।
श्रुत्वेति पृतना कृत्स्ना समभूद्वीतधीष्टया । करकार्भञ्जितफला स्तम्भितेव शालिभू: । १९५
सम्यक्कजीविताशानां भीकरां क्रन्दितध्वनिं । भुजमुद्यम्य शमयंस्ततोऽमात्यमब्रवीत् ।
अमात्य तव कृत्येन प्रीत: स्वामिहितैषिण: । मरावप्यत्र शीतार्त्ता इव रोमाञ्चिता वयं ।
अभेद्यमाने मयि तु व्यर्थमेवंविधेऽपि ते । प्रयोग: कुण्ठतां यातो लोहं वज्रमणाविव ।
मणिभ्रमादश्मकणं ग्रहन् दृषदा इवाकुली: । त्वं मिथ्यावयवामूलामव शोषिष्यसि ध्रुवं ।
निदर्शनेन मे पश्य पय: स्रोतोऽस्य मेदिनी । रसितेनाम्बुवाहस्य रत्नं वैदूर्यभूरिव । २००
इत्युक्ता सोऽम्बु निष्कष्टुं कुन्तेनोर्वीं व्यदारयत् । उज्जिहीर्षुर्वितस्ताम्भ: शूलेनेव त्रिलोचन: ।
अथोऽजगाम पातालजलस्रोतोऽलिलाञ्छितच्छवि: । सरातलात् सरित्साकं सैन्यानां जीविताशया ।
तस्य सेनाचराणां सा क्रमं विच्छेद वाहिनी । कथाव्यथीकृताङ्गस्य मन्त्रिणस्तस्य चेष्टितं ।
लूनाङ्गो सङ्कलाङ्गसी स कृत्वा विफलश्रम: । स्वस्य भर्त्तुर्निदेशाद्वो नगरीमस्तकस्तत: ।
राज्ञोऽपि कुटिलाचारो निगृह्य स महीपति: । निजस्य मन्त्रिणस्तस्य तुल्यावस्थो व्यधीयत । २०५
यथोपयोगं तेनैव स्थाने स्थाने प्रवर्त्तिता: । अद्यापि कुल्यावाहिन्य: प्रवहन्त्युत्तरापथे ।
सहस्रश: सम्भवन्त्योऽप्यपरे भुवनाद्भुता: । अतिप्रसङ्गभङ्गेन तद्वृत्तान्ता न दर्शिता: ।
यन्नि:शब्दजला घनाश्मपरुषं देशेऽतिघोरे रवा यच्चाच्छा: समये पयोदमलिने कालुष्यसन्दूषिता: ।
दृश्यन्ते कुलनिम्नगा अपि परं दिग्देशकालाश्रितो तत्सत्यं महतामपि स्वमहिमाचारप्रवृत्तिप्रदो ।
कलेर्वायं प्रभाव: स्यान्नरनाथासनस्य वा । यत् सोऽपि भीमकर्मणा: प्रवृत्ती: समदर्शयत् ।
॥ युग्मं ॥ अवरोधसखो राजा परिहासपुरे स्थित: । स जातु सदिराक्षीब: सविवादेवसस्मरात् । २१०
कृतं प्रवरसेनेन यदेतत् प्रवरं पुरं । तन्निर्दहाय मन्ये्व सत्पुरस्यैव चेष्टितं ।
घोरामनर्हिताज्ञस्य श्रुत्वेत्याज्ञां महीपते: । गत्वाग्रु धामकूटानि तेऽदहन् वातुलात्मके ।
हर्म्याग्राद्वीक्ष्यमाणस्तद्वह्निज्वालोज्ज्वलानल: । उल्कामुखवराभुत्स हर्षोद्धुरस्मितोत्कट: ।
देवादिवैकृतवत: प्रतिभासतेऽन्यो मिथ्यैव चित्रमधिको विपदात्मनोऽपि ।
चन्द्रादि पश्यति पुरो द्विगुणं प्रकृत्या तेजोमयं तिमिरदोषहतं हि चक्षु: ।

नैवद्राक्षीदेकमपि तत् पुरं प्रवरभूपतेः । अमक्षापुरनिर्माता स निर्वेदाधिकं श्रुतः । ३१५
॥ युग्मं ॥ क्षीणचेष्टोऽथ निर्धाय नगरश्रीविकल्पितं । उच्छ्वासनिःश्वासमुच्चदा पश्यन्नोऽनुग्रहाग्रिमा ।
तत् कृष्णेऽन्तः सुषिरा गृहं येनाततुष्वयं । दृश्यन्ते जीर्णतरवः कोटरस्थानला इव ।
प्रातस्तमथ शाचम्भं मदःखं वीक्ष्य मन्त्रिणः । चिन्तानिवर्तनायोचुः पुरश्लोषं मृषैव तत् ।
श्रुते प्रनष्टे नगरे निःशोकोऽभून्महीपतिः । स्वप्नान्तदर्शिते पुंसे मदृष्टोऽपदव स्थिते ।
कार्य्यं न जातु तदाक्यं यत्क्षीबेण मयोच्यते । तान्युक्तकारिणोऽमात्यान् प्रशंसन्निति सोऽब्रवीत् । ३२०
प्रियमनुचितं व्यापद्यस्त्रोणप्रभुरोश्वरो रमयति यतो धिक्तान् भृत्यान् स्ववृत्तिसुखार्थिनः ।
नृपमपथगं पान्ति प्राणानुपेक्ष्य निजानपि प्रसभमिह ये तैः पूतेयं महात्मभिरुर्व्वरो ।
अतीव्रमपि माहात्म्यं राज्ञस्तस्याधितिष्ठतः । अयमन्योऽपि दोषोऽभूदितरर्ज्जिनिपोर्चितः ।
दत्त्वापि यत् स मध्यस्थं श्रीपरीहासकेशवं । अघातं तीक्ष्णपुरुषैस्त्रिग्राम्यां गौडपार्थिवं ।
गौडापजीविनामासीत् सत्त्वमत्यद्भुतं तदा । अकृर्थं जीवितं धीराः परासुस्य प्रभोः कृते ।
शारदादर्शनमिषात् कश्मीरान् सम्प्रविश्य ते । मध्यस्थदेवसदनं संहताः समवेष्टयन् । ३२५
दिगन्तरस्थे भूपाले प्रविविक्षूनवेक्ष्य तान् । परिहासहरिं चक्रुः पूजकाः पिहितार्गलं ।
ते रामस्वामिनं प्राप्य राजतं विक्रमाश्रिताः । परिहासहरिं भ्रान्त्या चक्रुरुत्पाट्य रेणुशः ।
तिलं तिलं तं कृत्वा च क्षितिप्रदेशु सर्व्वतः । नगरान्निर्गतैः सैन्यैर्हन्यमानाः पदे पदे ।
श्यामला रक्तमिश्रास्तेऽपतन्निहता भुवि । अञ्जनाद्रिदृषत्खण्डा धातुस्यन्दाङ्किता इव ।
तदीयरुधिरासारैः समभूदुज्ज्वलीकृता । स्वामिभक्तिरसामान्या धन्या चेयं वसुन्धरा । ३३०
वज्रादश्रुतं भयं विरमति श्रीः पद्मरागाङ्कमिवाभाकारमपि प्रशाम्यति विषं गारुत्मतादश्मनः ।
एकैकं कियत् प्रभावनियमात् कर्पूतिरश्मैः परं पुरुषैः परमप्रमेयमहिमोत्तुङ्गैर्न किं साध्यते ।
क दीर्घकालनष्टोऽध्वा क्वासौ भक्तिः क च प्रभौ । विधातृणामप्यसाध्यं यद्गौडैर्व्विहितं तदा ।
लोकोत्तरस्वामिभक्तिप्रभावाणि पदे पदे । तादृशानि तदाभूवन् सत्यरत्नानि भूभृतां ।
राज्ञः पित्रोरक्षितोऽभूद्गौडराजवधविभ्रमे । रामस्वाम्यपहारेण श्रीपरीहासकेशवः ।
अद्यापि दृश्यते शून्यं रामस्वामिपुरास्पदं । ब्रह्माण्डं गौडवीराणां समायं यशसा पुनः । ३३५
एवं नानाविधादन्तर्ग्रामरात् क्ष्मापतेर्ययुः । चिरलाः स्वपुरे तस्य भूयांसस्तु दिगन्तरे ।
अनन्याक्रान्तपृथिवीसमालोकनकौतुकी । अपारं प्रविवेशाथ पुनरेवोत्तरापथं ।
कर्तुं प्रभावजिज्ञासां प्रहितैर्धनदादिभिः । नैकैतेस्माह दृष्टान्तास्तस्य ते ते तदाभवन् ।
नाद्यापि या भुवः दृष्टा जाने भानुकरैरपि । राज्ञस्तस्य बभूवाज्ञा तत्र स्वैरविहारिणी ।
चिरसम्भ्रात् तत्स्थानीर्मन्त्रिभिः प्रहितस्ततः । प्रत्याहृत्तस्तस्य पार्श्वाद्धस्तानिवसृकथान् । ३४०
इत्यादिशति वः स्वामी कोऽयं मोहो भवादृशां । क्वामिमां मे प्रविश्यन्त प्रतीक्षध्वे यदागमं ।
नवं नवं प्रतिदिनं सम्पाद्य विजयार्ज्जनं । सुराः सम्प्रविष्टस्य किंद्राघ्रं मम पश्यथ ।

विनिर्गतानां स्वभुवः सरितां सलिलाकरः । न निवृत्तं जिगीषूणां दृश्यते अवधिः क्वचित् ।
तस्मादाचारसारं वो वक्ष्ये स्वस्थितोचितं । राज्यं तदनुसारेण निर्विघ्नं कुरुतानघाः ।
अत्रस्थैः सर्व्वदा रक्ष्यः सुभेदः प्रभविष्णुभिः । वाम्याकाशानिवेषां हि भयं न परलोकतः ।
अपराधं विनाप्यत्र दण्ड्या गह्वरवासिनः । ते हि संचितवित्ताः स्युर्दुर्भेद्या दुर्गसंश्रयाः ।
वर्षोपभोग्यान्यन्नानि क्षेत्रभूमिस्थिता कृषाः । धान्यानां नातिरिच्यन्ते यथाकार्य्यं तथासकृत् ।
अधिकीभूतवित्ता हि वत्सरेणैव ते भृशं । भवेयुर्डामराः क्रूरा नृपाज्ञातिक्रमक्षमाः ।
वस्त्रं स्त्रियः कथाभोज्यमलङ्कारा हया गृहाः । ग्रामास्थस्य यदा जातु ग्रामीणैर्नगरोचिताः ।
सदा दुर्गाण्युपेक्ष्यन्ते संरक्ष्याणि यदा नृपैः । यदा चाननुरागत्वं तेषां भृत्येषु दृश्यते ।
प्रदेशादेकतो कडा यदा हस्तिश्च शस्त्रिणां । अन्योन्योद्वाहसम्बन्धैः कायस्थाः संहता यदि ।
कर्म्मस्थानानि वीक्षन्ते स्वापाः कायस्थवद्यदा । तदा निःसंशयं ज्ञेयः प्रजाभाग्यविपर्य्ययः ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ चेष्टानुसारिणोऽत्रैव कटमादाय संविदं । सयोक्तं हृदये कार्य्यमन्तरं राजवीजिनां ।
प्रत्यासक्तं मदकरटिनो दानगन्धेन वायुर्गर्ज्जोद्भूतं प्रकटितकुपितस्थलेवाम्बुदस्य ।
चेष्टा स्पष्टं वदति मतिमन्नैपुणेश्वरतस्या अन्तोऽर्व्वावलम्बपरिचितां निश्चलां चित्तवृत्तिं ।
पुत्रः कुवलयादित्यो वज्रादित्यश्च मे सुतौ । भिन्नश्रोत्रा तयोर्भ्रातावोभौ वैमातुरयोः पुनः ।
ज्यायान् राज्येऽभिषेक्तव्यः स च स्याद्बलवान् यदा । तस्याज्ञातिक्रमः कार्य्यो भवद्भिर्नियमात् सदा ।
उत्सृजत्यौत्रिकं वापि राज्यं वापि स पार्थिवः । श्रावणीयो न केनापि स्मरतेदं वचो मम ।
कार्य्यः कनीयांश्च नृपः प्रमादात् क्रियते यदि । नोसङ्गनीया तस्याज्ञा रक्ष्यश्च विषमोऽपि सः ।
पौत्रेषु मे कनीयान् वो जयापीडोऽस्ति दारकः । पितामहसमो भूया इति वाच्यः स सर्व्वदा ।
भर्त्तुर्गृहीतनैराश्याः साभिप्रायाः प्रणम्य तान् । आनंतुः पश्चिमामाशां ते वाक्यार्थकृतत्वजः ।
उवाच चङ्कुणो जातु सन्निपत्याखिलाः प्रजाः । वाष्पैः पतिवियोगाग्नितप्तां सिञ्चन् वसुन्धरां ।
राज्ये कुवलयापीडो राजपुत्रोऽभिषिच्यतां । सुगृहीताभिधो राजा गतः स सुकृती दिवं ।
सहजे यस्य कृतिनो दैवतैः कोषदुर्द्धये । रससिद्धिरकस्मात्से यस्मात् सात्म्यमुपागता ।
दूरस्थोऽपि हि भूभर्त्ता भाग्यसम्पत् कयाचन । कार्य्याणि घटयत्यासीदुर्घटान्यपि हेलया ।
अम्भोजानि घनाघनव्यवहितोऽप्युच्चाघयत्यंशुमान् दूरस्थोऽपि पयोधरोऽनिमिषिरस्पर्शी करोत्यातपं ।
शक्तिः काप्यपरीक्षितास्ति महतां स्वैरं दविष्ठान्यतो यस्मात्तत्यजनेन यान्ति घटनां कार्य्याणि निःशेषतां ।
सैकादशदिनान् सप्त मासान् षट्त्रिंशतं समाः । एवमाक्रम्य स मही प्राप्तश्चास्तमाययौ ।
तुषारवर्षैर्वहिनस्तमकाण्डनिपातिभिः । आर्य्याणकाभिधे देशे विपन्नं केचिदूचिरे ।
राजप्रष्ठः प्रतिष्ठां स रक्षितुं चिरसञ्चितां । सङ्कटे क्वापि दहनं प्राविशदिति केचन ।
केचिदाहुर्मते भूभृद्वीरयुक्तरापथे । सोऽसत्यमुत्तमां भूमिं प्रविष्टः कटकान्वितः ।
अत्यद्भुतानि कृत्यानि श्रुतान्यस्य यथा किल । विपत्तिरपि भूभर्त्तुस्तथैवात्यद्भुता श्रुता ।

यातोऽस्तं द्युमणिः पयोधिसलिलं कैश्चित् प्रविष्टोऽपरैः सम्प्राप्तो दहनं गतः किल परैर्लोकान्तरं कीर्त्यते ।
जायन्ते महतामहो निरुपमप्रस्थानहेवाकिनां निःसामान्यमहत्त्वयोगपिशुना वार्त्ता विपत्तावपि ।
ततः कुवलयापीडो भेजे कुवलयेशतां । जातः कमलदेव्यां यः श्रीमान्कुवलयादितः ।
त्यागेन चक्रे विशदां योऽनुरक्तां नृपश्रियं । महोरगस्य चर्मेव स्वभावमलिनामपि ।
भ्राता तुल्यप्रभावेण कश्चित्कालं हृतप्रभः । स कुलाम्बुजभानुः प्रदीप इव नाद्युतत् ।
भङ्क्त्वा वाङ्मयैर्दानसौभाग्यपर्यायहृद्गिभिः । श्रीर्द्वयोर्भ्रात्रोरन्तर्निर्भरकटयोरिव ।
अथाभयधनादायि भृत्यशक्तिकथा समं । राजा कुवलयापीडो बभञ्जानुजमञ्जसा ।
राज्यं निष्कण्टकं कृत्वा ततः प्राप्तबलो नृपः । दिग्जयार्जितकान्तिः सोऽभूत् सम्भृतसाधनः ।
एकस्मिन् क्षणे मन्त्री तस्याज्ञामुदलङ्घयत् । स्मरन् वा तत्पितुर्भावं भजन् वा दर्पविक्रियां ।
प्राप्तायामपि यामिन्यां तस्मै कोपाकुलो नृपः । तमाज्ञातिक्रमं ध्यायन् निद्रां क्षणमप्यगात् ।
एवं कृतागसं हन्तुं सम्पृच्छ्य तदाश्रयात् । बहवः प्रत्यभासन्त बध्यास्तस्योद्यतक्रुधः ।
विरागशैलमथिताम्भस्य चित्तमहोदधेः । प्रकोपकालकूटस्य पश्चात् प्रशमसुधोद्गात् ।
दध्यौ सोऽथ गतक्रोधः प्रहृष्टः प्राणिसङ्क्षयः । एतावान् कस्य नु कृते कर्त्तव्यः प्रत्यभासत ।
अकार्याण्यपि पर्याप्य कृत्वापि दुरितार्जनं । विधीयते हितं यस्य स देहः कस्य सुस्थिरः ।
कृतघ्नस्यास्य कायस्य हेतोरर्गलितस्मृतेः । कृत्याः काव्यपन्थानः प्रतिभान्त्यनपायिनः ।
वदन्ति जन्तवो हन्त पश्यमानस्य नात्मनः । अवश्यं कालखड्गेन हतां तां तां क्षणे क्षणे ।
यः पश्यद्भिरकारणस्मितमितं पाथोजकोशाकृतिस्मश्रुद्रोधकठोरमत्र रभसादुत्तप्तताम्रप्रभं ।
प्रातर्जीर्णबलत्वकेशविकृतिं दुःखाजरार्णोपमं वक्त्रं नः परिदृश्यते भुवमिदं भूतैरपस्थायिभिः ।
इत्याद्यनित्यताचिन्तादभ्यशान्तिसुखादरः । राज्यं सन्त्यज्य स वनं सत्प्रस्रवणं ययौ ।
गच्छ भद्र वनायेति तपस्याधीयतां मनः । सापायाः क्षणभङ्गिन्य एवंप्राया विभूतयः ।
तेन सन्त्यजता राज्यं लिखितेन निजासने । वैराग्यशमनोत्सेकः श्लोकेनानेन सूचितः ।
असम्प्रश्नसम्बन्धेरनर्थसिद्धिर्नराधिपः । श्रीपर्वतादावद्यापि भव्यानामेति दृक्पथं ।
तथा याते प्रभोः पुत्रे मित्रशर्मा गुरुान्वितः । वितस्तासिन्धुसम्भेदे सभार्यो जीवितं जहौ ।
राज्यं समाः समासाद्य कृत्वा स वसुधाधिपः । निःश्रेयसप्राप्तिनिःश्रेणी सुधीः सिद्धिं समासदत् ।
वज्रादित्यो वप्पियको ललितादित्य इत्यपि । ख्यातोऽथ भूभृदभवत्कमाता चक्रमर्दिका ।
स क्रूरचरितो भ्रातुः प्रजाह्लादविधायिनः । सुधांशोरिव दुर्वासा नूनं विमतृशोऽभवत् ।
परिहासपुरात् पित्र्यां नानोपकरणावलीं । स जहार दुराचारो भूभृल्लोभवशंवदः ।
रागिणो भूमिपालस्य भूयस्योऽन्तःपुरस्त्रियः । बीजाश्वस्येव वडवासाहस्राः समस्मवन् प्रियाः ।
विक्रयेण प्रयच्छन् स म्लेच्छेभ्यः पुरुषान् बहून् । म्लेच्छाचितां व्यवहृतिं प्रावर्त्तयत मण्डले ।
सप्ताब्दान् वसुधां भुक्त्वा सोऽतिसम्भोगजन्मनां । जगाम सङ्क्षयं यक्ष्माभूत् क्षयरोगेण किल्बिषी ।

तस्मान्मञ्जरिकादेव्या जातो राजा प्रजान्तकः । ततः पृथिव्यापीडोऽभूत् समाश्चतुरः समाः ।
जातो मल्लाभिधानायां वञ्चयित्वा सप्त वासरान् । सङ्ग्रामापीडनामाथ तमुत्थाप्याभवन्नृपः ।
भ्रातरौ तौ समामात्र राज्यं नैव व्यराजत । हेमन्तशिशिरावाप्य चण्डांशोरिव मण्डलं ।
यातेऽथ संग्रामापीडे कनीयाननिन्द्यवाङ्मनाः । राजा श्रीमाञ्जयापीडः प्राप राज्यं ततः क्रमात् ।
पितामहसमो भूयादित्यमात्यवचः स्मरन् । जिगीषुः सम्भृतबलो दिग्जयाय स निर्ययौ ।
स्वदेशादेव नयविद्यां नीतैः समं नृपैः । शृङ्गान् पप्रच्छ निर्गच्छन् काश्मीरद्वारगोचरान् ।
पितामहस्य नः सैन्यं कियन्निर्गच्छतोऽभवत् । इति श्रुत्वाथ याचामु यूयं सञ्ज्ञातसैनिकाः ।
हतस्मिनाम्नमृत्यसे किं प्रश्नेनामुना प्रभो । वस्तु कश्चिदनिक्रान्तं नामुकर्तुं क्षमोऽधुना ।
दर्शनीयानां तस्यासीत् सपादं लक्षमीशितुः । अशीतिस्तु सहस्राणि देवस्याद्य जयोद्यमे ।
तदाकर्ण्य जयापीडो बहु मेने न निश्चयं । क्षिप्रं क्षितिः सङ्कुचन्त्याः कालस्य बलवत्तया ।
जिगीषोः स्वाभुजस्तस्य भावमालोक्य तादृशं । दध्यौ भावज्ञतां दृष्ट्वा ललितादित्यभूपतेः ।
तस्य दूरप्रयातस्य श्यालो जज्जाभिधो बलात् । द्रोहेणाक्रम्य काश्मीरान् स्वयं भेजे नृपासनं ।
दिने दिने राजसैन्यात् स्वदेशस्मारिणस्ततः । सैनिकाः स्वान्यवर्त्तन्त स्वामिभक्तिपराङ्मुखाः ।
प्रस्थापयिष्यन् स्वामेव शक्तिं परिकरं विना । निश्चिकायं जयापीडो युक्तां काञ्चित्तु सम्विदं ।
अभङ्गराणोऽभिमानास्तस्यैवामन्मनस्विनः । अभ्यवर्षत धैर्येण वेधासोऽपि वामताः ।
स विसृज्य भृतं स्वां स्वां भूपतीननुयात्रिकान् । प्रयागमगमत् सैन्यैः परिमेयैर्निजैः समं ।
तत्रावशिष्टाश्रितस्थ्य वाजिनः स समाजवान् । द्विजेभ्यो लक्षमेकोनं प्रददौ भूरिदक्षिणं ।
सम्पूर्णमन्यो लक्षं यः प्रदद्यादश्ववाजिनां । तन्मुद्रयेयं मन्मुद्रा विनिवार्येत्युदीर्य च ।
श्रीजयापीडदेवस्येत्यक्षरैरुपलक्षितां । दिग्देशगामिनो मुद्रां गाङ्गस्य पयसो ददौ ।
तन्मुद्राङ्कं पयः पीत्वा गाङ्गमद्यापि निर्मलं । चित्ते प्रवर्द्धते तापो भूपानामभिमानिनां ।
स्वदेशागमनानुज्ञां सैन्यस्याप्तमुखेन सः । दत्वा निशायामेकाकी निर्ययौ कटकान्तरात् ।
मण्डलेषु नरेन्द्राणां पर्यादानामिवार्थ्यसा । गौडराजाश्रयं गुप्तं जयन्ताख्येन भूभुजा ।
प्रविवेश क्रमेणाथ नगरं पौण्ड्रवर्द्धनं । तस्मिन् सौराज्यरम्याभिः प्रीतः पौरविभूतिभिः ।
लास्यं स द्रष्टुमविशत् कार्त्तिकेयनिकेतनं । भरतानुगमालक्ष्य नृत्यगीतादिशास्त्रवित् ।
ततो देवगृहद्वारशिलामध्यास्त स क्षणं । तेजोविशेषचकितैर्जनैः परिहृतान्तिकं ।
नर्त्तकी कमला नाम कान्तिमन्तं ददर्श तं । असामान्याकृतेः पुंसः सा ददर्श सविस्मया ।
असंदृष्टोऽथ धावन्तं करं तस्यान्तरान्तरा । अचिन्तयत्ततो गूढं चरन्नेव भवेद्ध्रुवं ।
राजा वा राजपुत्रो वा लोकोत्तरकुलोद्भवः । एवं गृहीतुमभ्यासः पृष्ठस्थाः पर्णवीटिकाः ।
अंसपृष्ठेन येनायं लसत्पाणिः प्रतिक्षणं ।
लोलश्रोत्रपुटो मदोत्कमधुपापातात्ययेऽपि द्विपः शिरः सत्यपि पृष्ठतः करिकुले व्यावृत्य विप्रेक्षिता ।

सेवाप्रसुखमेऽप्यस्मान्नवदनोद्गीर्णसङ्गरे वर्हिणश्रेष्ठानां विस्मेऽस्य हेतुर्विस्मयेऽप्यसामदीर्घास्थिति: ।
इत्यन्तश्चिन्तयन्ती सा ज्ञात्वा सङ्केतमस्मिदं । सखीमभिन्नहृदयां विससर्ज तदन्तिकं ।
ताम्बूलपृष्ठं गते पाणौ पूगखण्डांस्तयार्पितान् । वस्त्राऽक्षिपक्ष्मजयापीडः परिस्पृश्य ददर्श तां ।
भुजंगयामि कस्य त्वं पृष्टाया इति सुभ्रुवः । ददन्या वीटिकान्तस्था हृत्कान्तमुपलब्धवान् ।
तया जनितदाक्षिण्यमेलोत्कण्ठभावितैः । सख्याः समासन्नतया नित्ये स वर्त्तितं शनैः ।
अथान्यपेशलालापा तया तं सा विलासिनी । उपाचरत् परार्ध्यश्रीः सोऽप्यभूद्विस्मितो यथा ।
ततः शशाङ्कधवले सञ्जाते रजनीमुखे । पाणिनालम्ब्य भूपालं शय्यावेश्म विवेश सा ।
ततः काञ्चनपर्य्यङ्कशायी मैरेयमत्तया । तयार्थितोऽपि शिथिलं विदधे साधरांशुकं ।
प्रवेशयन्निव हृदि लग्नां सत्रपाननः । दीर्घबाहुः समाश्लिष्य स शनैरिदमब्रवीत् ।
न त्वं पद्मपलाशाक्षि न मे हृदयहारिणी । किन्तु कालानुरोधोऽयं सापराधं करोति मां ।
दासस्तवायं कल्याणि गुणैः क्रीतोऽस्म्यहर्निशैः । अचिराज्ज्ञातवृत्तान्ता ध्रुवं दाक्षिण्यमेष्यसि ।
कार्य्यं शेषमनिष्पाद्य सक्तं मानिनि कश्चन । अभोगे कृतसङ्कल्पं सुखानां त्वमवेहि मां ।
तामेवमुक्त्वा पर्य्यङ्कं साङ्गुलीयेन पाणिना । वादयन्निव निःश्वस्य श्लोकमेतं पपाठ सः ।
असमाप्तजिगीषस्य स्त्रीचिन्ता का मनस्विनः । अनाक्रम्य जगत्सर्व्वं नो सन्ध्यां भजते रविः ।
श्लोकेनात्मगतं तेन पठितेन महीभुजा । सा कलाकुशलाज्ञासीन्महात्मानं कञ्चिदेव तं ।
गन्तुकामञ्च तं प्रातर्नृपं प्रणयिनी बलात् । अर्थयित्वा चिरं कालमप्रस्थानमयाचत ।
एकदा वन्दितुं सन्ध्यां प्रयातः सरितस्तटं । चिरायातो गृहं तस्या ददर्श अश्रुविक्लवं ।
किमेतदिति पृष्टाथ तमूचे सातिविस्मिता । सिंहोऽत्र सुमहान् रात्रौ निपत्याहन्ति देहिनः ।
नरनागाश्वसंहारः कृतस्तेन दिने दिने । त्वया दूरं चिरायाते तद्भयेन समाकुलाः ।
राजानो राजपुत्रा वा तद्भयेन विसर्जिताः । गृहेभ्यो नात्र निर्यान्ति प्रवृत्ते क्षणदाक्षणे ।
तामिति ब्रुवतीं मुग्धां निषिध्य च विहस्य च । सक्रीड इव तां रात्रिं जयापीडोऽत्यवाहयत् ।
अपरेद्युर्दिनापाये निर्गतो नगरान्तरात् । सिंहागमप्रतीक्षोऽभून्महावटतरोरधः ।
अदृश्यत ततो दूरात्स्फुरद्बकुलच्छविः । अट्टहासः कृतान्तस्य सञ्चारीव मृगाधिपः ।
अध्वनान्येन यान्तं तमथ मन्थरगामिनं । राजसिंहो नदन् सिंहं समाह्वयत हेलया ।
स्तब्धरोमा व्यात्तवक्त्रः कम्प्रकूर्चः प्रदीप्तदृक् । तद्रसपूर्व्वकायस्तं सगर्ज्जः समुपाद्रवत् ।
तस्यान्यस्यानतर्विश्य कफोणिं पततः क्रुधा । क्षिप्रकारी जयापीडो वक्षः क्षुरिकयाभिनत् ।
शोणितं जग्धगन्धमसिन्दूराभं विमुञ्चता । एकप्रहारभिन्नेन तेनात्यज्यत जीवितं ।
आमुक्तव्रणपट्टः स कफोणिमथ गोपयन् । प्रविश्य नर्त्तकीवेश्म निशि सुष्वाप पूर्व्ववत् ।
प्रभातायां विभावर्य्यां श्रुत्वा सिंहं हतं नृपः । प्रहृष्टः कौतुकाद्द्रष्टुं जयन्तो निर्ययौ स्वयं ।
स दृष्ट्वा तं महाकायमेकप्रहृतिसंहतं । साश्चर्य्यो निश्चिकायासौ प्रहर्त्तारममानुषं ।

तस्य दन्तान्तरालस्थं केयूरं पार्श्वगार्पितं । श्रीजयापीडनामाङ्कं ददृशुश्च चकितास्ततः ।
स्यात् कुतोऽत्र स भूपाल इति ब्रुवति पार्थिवे । जयापीडागमाशङ्कि पुरमासीद्भयाकुलं ।
ततः पौरान् विमृश्यैव जयन्तः क्षितिपोऽब्रवीत् । प्रहर्षविस्मये मूढाः कस्माद्वो भयसम्भवः ।
श्रूयते हि जयापीडो राजा भुजबलोर्जितः । केनापि हेतुना भ्राम्यन्नेकाकीव दिगन्तरे ।
राजपुत्रः कक्कट इत्युक्ता कल्याणदेव्यसौ । तस्मै नियमिना दातुं विष्णुनेव मता मया ।
सोऽन्वेषयन् स्वयं प्राप्तस्तद्बलाहरणेच्छया । रक्षादीपं प्रतिष्ठाप्य निधानाच्छादनं गृहात् ।
अस्मिन्नेव पुरे तेन भाव्यं भुवनशासिना । भूयादिमं समान्वेष्य योऽस्मै दद्यामभीप्सितं ।
वाचि सप्रत्ययाः पौरा भूपतेः सत्यवादिनः । अन्विष्य कमलावासवर्त्तिनं तं न्यवेदयन् ।
सामात्यान्तःपुरोऽभ्येत्य प्रयत्नेन प्रसाद्य तं । ततः स्ववेश्म नृपतिर्निनाय विहितोत्सवः ।
कल्याणदेव्या सोऽनाथ कल्याणाभिनिवेशिना । राजलक्ष्म्या व्यपास्ताया इव सोऽजिग्रहत्करं ।
व्याप्ताहिनापि सामग्रीं तत्र शक्तिं प्रकाशयन् । पञ्च गौडाधिपान् जित्वा श्वशुरं तदधीश्वरं ।
गतेश्वयं प्रभूत्यक्तं सैन्यं समाह्वयन् स्थितः । मित्रशर्मात्मजो देवशर्मामात्यसमाययौ ।
निजदेशं प्रति ततः स प्रतस्थे तदर्पितः । स्वयं जयश्रियं कुर्व्वन् पश्चात्सोऽथ सुतोत्सवे ।
संहासनं जितादादेः कान्यकुब्जमहीभुजः । स राज्यककुदं राजा जहारोदारपौरुषः ।
तस्मिन् प्रविष्टे स्वभुवं स्फूर्जद्दर्जितविक्रमे । सैन्यैस्तस्य समित्सज्जैर्जज्जो योद्धुं विनिर्ययौ ।
पुष्कलेत्राभिधे ग्रामे तेन सार्द्धं सुदारुणः । जयापीडस्य सङ्ग्रामः सुबहूनि दिनान्यभूत् ।
अमरकप्रष्ठो राजा जज्जराज्यासहिष्णुभिः । युधि सोऽन्विष्यमाणोऽभूद्भ्राम्यद्भटविक्रमशालिभिः ।
श्रीदेवो ग्रामचण्डालः प्राप्तो ग्राम्यैः समं युधि । कोऽत्र जज्ज इति भ्राम्यन् योधान् पप्रच्छ सर्वतः ।
तृष्णार्त्तं स्वर्णभृङ्गारात् पिबन्तं वारि तस्य ते । रणमध्ये हयारूढं तं दूरात् समदर्शयन् ।
भ्रमयन् चरणौ स शिलाश्मानं तदानने । सोऽयं हतो मया जज्ज इत्यमोघक्रियोऽवदत् ।
साहाय्यकाय राज्ञोऽहं यामीत्युक्ता हिताशनः । भ्रातुर्हन्तुर्जज्जस्य प्रतिज्ञाय ययौ वधं ।
अश्वसंरब्धसीमास्थं मुमूर्षुं पतितं हयात् । विवेष्टमानं मेदिन्यां जज्जं त्यक्ता ययुर्निजाः ।
स समर्थाहितापातचिन्तासन्ततदुःखितः । द्रोहार्जितेन राज्येन त्रिभिर्वर्षैर्व्ययुज्यत ।
न्यासापहारादृणिनां वेश्यानां कामिवञ्चनात् । द्रोहाच्चोपनता राज्ञामस्थिरा एव सम्पदः ।
हते जज्जे जयापीडः प्रत्याहृत्य निजां श्रियं । जयाद्दोष्णा भूभारं कल्पयन् च सतां मनः ।
प्रपेदे यत्र कल्याणं स विरोधिवधाश्रयः । देशे कल्याणपुरकृत्तत्र कल्याणदेव्यभूत् ।
राजा मल्लाणपुरकृच्चक्रे विपुलकेशवं । कमला सा स्वनाम्नापि कमलाख्यं पुरं व्यधात् ।
महाप्रतीहारपीठाधिकारं प्रतिपद्य सः । कल्याणदेवी दाक्षिण्यादकरोदधिकोन्नतिं ।
उत्पत्तिभूमौ देशेऽस्मिन् दूरदुर्गतिरोहिता । कश्यपेन वितस्तेव तेन विद्यावतारिता ।
वचोमूर्खोऽयमित्येव कस्मैचिद्वदते स्फुटं । सर्वज्ञानं ददर्शक सर्वान् विद्याभियोगिनः ।

देशान्तरादागमय्य व्याचक्षाणः क्षमापतिः । प्रावर्त्तयत विच्छिन्नं महाभाष्यं स्वमण्डले ।
क्षीराभिधाच्छब्दविद्योपाध्यायात् संभृतश्रुतः । बुधैः सह ययौ वृद्धिं स जयापीडपण्डितः ।
भूपतिरात्मनः स्पर्द्धां चक्षमे न स कस्यचित् । आत्मनस्तु बुधैः स्पर्द्धां शुद्धधीर्बह्वमन्यत ।
तावत्पण्डितशब्दोऽभूद्राजशब्दादपि प्रभुः । तैस्तैर्वेषैर्नतु क्वानि कालाकारवदान्वयौ ।
नृपतौ विद्वदायत्ते राज्यमात्मस्थकाङ्क्षिभिः । गृहा बभूवुर्विदुषां व्याप्ताः सेवागतैर्नृपैः ।
समग्रहीत्तथा राजा सोऽन्विष्यान्निखिलान् बुधान् । विद्वद्दुर्भिक्षमभवद्यथान्यनृपमण्डले ।
अध्यक्षो भक्तशालायां शुक्रदन्तस्य मन्त्रिणः । विद्वत्तया थक्कियाख्यस्तेन स्वीकृत्य वर्द्धितः ।
विद्वान् दीनारलक्षेण प्रत्यहं कृतवेतनः । भट्टोऽभूदुद्भटस्तस्य भूमिभर्त्तुः सभापतिः ।
स दामोदरगुप्ताख्यं कुट्टनीमतकारिणं । कविं कविं बलिरिव धुर्यन्धीसचिवं व्यधात् ।
मनोरथः शङ्खदत्तश्चटकः सन्धिमांस्तथा । बभूवुः कवयस्तस्य वामनाद्याश्च मन्त्रिणः ।
सुस्वप्ने पश्चिमाशायां लक्षयन्नुदयं रवेः । देशे धर्मान्तराचार्यप्रविष्टं साध्वमन्यत ।
सचेताः संस्तवचक्रविवृत्तो बभूव सः । भावानां भुज्यमानानामास्वादान्तरविस्पृहः ।
अपश्यद्भिर्महास्वादान् भावान् स्वादविवेकिभिः । किं प्रियमशनादन्यत् पापैरन्यैर्विलोकिभिः ।
आढ्यस्य चिन्तां कृतान्तमरणोद्योगप्रियानिकृन्तं पुण्ड्रेषु द्रवपानमुल्बणमहानोहमनुप्रसूतेः ।
वीताभिरवर्त्तमसमान्यबलयामोदस्य याद्वग्भविक्रमावामां सुभगः स्वभावमहिमा निश्चेतसस्तादृशः ।
मन्त्रविक्रमयोस्तस्य दर्पणयोरिव । एकैव विदिता मूर्त्तिः सहस्रगणनां ययौ ।
अक्रुद्धेन विगुणामाज्ञां लङ्केश्वरात्पश्च राक्षसान् । तेनानयति जगदे दूतोमात्र पुरःस्थितः ।
सान्धिविग्रहिकः सोऽथ गच्छन् पोतच्युतोऽम्बुधौ । प्राप पारन्तिमिग्रासं तिमिमुत्पाट्य निर्गतः ।
प्रियमैत्री रामसख्या कृपाशालिस्वदाचिरं । स्वदेशमनयद्दूतैः सोऽभिन्नं विभीषणः ।
दूतं त्रिभिः पुरथित्वा सरोऽगाधश्च राक्षसैः । चक्रे जयपुरं कोट्टे विविष्टपसमं नृपः ।
पुरमध्यं महाकारं विहारञ्च विधाय सः । नगरान्तर्जयादेवीं पुण्यकर्मा स निर्ममे ।
तत्पुरे चतुरात्मा च शेषशायी च केशवः । विष्णुलोकस्थितिं त्यक्त्वा ध्रुवं बध्नाति सन्निधिं ।
अन्यत् कर्मान्तरं किञ्चित् कारयित्वा स राक्षसान् । पश्चात् कारुभिरेवाप्य इति शंसन्ति केचन ।
स हि स्वप्ने जलान्तर्भं कुरु द्वारवतीमिति । उक्तः कंसारिणा चक्रे विनिर्माणं तथाविधं ।
औदारवत्यधिष्ठानं राज्ये कोट्टं तथाख्यौ । अभ्यन्तरं जयपुरं ब्रुवेऽद्याप्यखिलो जनः ।
सन्तो पञ्चमहाशब्दभाजनं जगतीभुजः । तस्मिन् जयपुरे कोट्टे जयदत्तोऽव्यधान्मठं ।
राजजन्तुः प्रमोदस्य जामाता मथुरापतेः । आचाभिधाश्चरचयच्छुचिराचेश्वरं हरं ।
पुनः सम्भृतसामग्र्यो दिग्जयाय विनिर्ययौ । बलैर्जलधिवेलाद्रीन् द्राघयन्नलघुद्विपैः ।
सम्प्रविष्टोऽपि पूर्वाद्रिमविच्छिन्ना विभावसौ । भगीरथस्य गङ्गेव रेजे तस्यानुगा चमूः ।
धाऊँ प्रचण्डैश्चण्डालैरटन्तः कटकाद्बहिः । तस्यासन् यामिकारात्रौ सुप्तनिप्रमुखा नृपाः ।

सामान्यदिनयादित्य इति सञ्ज्ञापयन्नृपः । पूर्व्वोक्तां विनयादित्यपुरेणालङ्कृतं व्यधात् ।
अभ्युत्थितेन सहसा सहमाध्वसमाक्षिनां । श्रीरारोहति सन्देहं सहतामपि भूभृतां ।
भीमसेनाभिधानस्य स दुर्गं पूर्व्वभूपतेः । निःशस्त्रो यतिभिः सार्द्धं यतिलिङ्गी विवेश यत् ।
तं रत्नान्वेषिणं तत्र परिज्ञाय चिरस्थितः । भ्राता जज्जस्य सिद्धाख्यो गत्वा राज्ञे न्यवेदयत् ।
भूपतिर्भीमसेनोऽथ राजा कस्मादबन्ध तं । नक्रवाजगरो भीममिव भीमपराक्रमं ।
तस्मिन् वीरे तथा बद्धे धुर्य्ये पुरुषकारिणां । पौरुषद्वेषिणा जाने दैवेनोन्नमितं शिरः ।
जयापीडस्त्वसंमूढो व्यसनेऽप्यतिदारुणे । तांस्तान् सञ्चिन्तयन्नासीदुपायानुदयोन्मुखः ।
अत्रान्तरे नरपतेः पौराणामतिदुस्तरा । लूतामयकृता व्यापद्दपद्यत मण्डले ।
आमयः स्पर्शसञ्चारी तत्र व्यापादकश्च सः । देशदोषादतो जन्तून् लूताव्याप्तो विवर्द्धते ।
तदाकर्ण्य जयापीडो जातोपायप्रयुक्तधीः । स्वभृत्येनाभियुक्तानि द्रव्याण्यानीतवान् रहः ।
तैः पिष्टैः चक्रेऽसौ कैश्चैनत्पिष्टोऽथ कज्ज्वरं । वक्षस्तनपयस्थाङ्के क्षिप्रा स पिटकोऽभवत् ।
तं लूताव्याप्तमाकर्ण्य विरोधोपरिक्षिणां मुखात् । विपत्स्यते ध्रुवमिति ध्यात्वा देशाद्बहिर्व्यधात् ।
एवं स्वमतिसामर्थ्यात् सन्तीर्णो विपदर्णवात् । आसव्योमायसोद्दुर्गं ययौ परिपन्थिनः ।
यः सर्व्वकालसम्बुधः परिहृष्यमाणो मूलाङ्कुराद्यपि न जातु पुरस्करोति ।
व्यापत्सु शास्त्रविटपी स फलं प्रसूय पुंसः किलैकपद एव समात्यनर्थौ ।
ततोऽस्कन्दमिसन्धातुं विद्याविक्रमसंयुतः । मायाव्यरमुक्तिर्नाम राजा नेपालपालकः ।
अकृतप्रणतिस्तस्य प्रविष्टस्य स्वमण्डलं । अयात् सुदूरमध्वानं सैन्योऽपससार सः ।
जिगीषास्तस्य तु तथा तत्तत्पार्थिवनिश्चयः । पृथक् प्रयत्ननिर्वृत्ती नाभूत्सःकुमारिणः ।
संयुक्तापि कश्चिद्दृश्यं प्रतिदेशं स वैरिणं । शनैः कंपाते कलार्ण्णिगरान्विष्यन् जगाम सः ।
ततो निःशेषितापाये तस्मिन् कुर्व्वन् स दिग्जयं । आससाद्येसलाटं सिन्धोस्तस्मुपाविशयद्बलं ।
प्रतस्थे दिवसैर्द्विशैरथ पूर्व्वार्णवोन्मुखः । कर्षन् वेलानिलन्यस्तसितशुभ्रध्वजपटांशुमः ।
ततस्तस्मिन् सरित्पारे दक्षिणस्मिन् क्षमापतेः । तस्थावरपुडिस्सैन्यं स्वकरांकं प्रकाशयन् ।
सरिद्भिरीरवाद्रारि प्रवलं वीक्ष्य तद्दलं । प्रजज्वाल जयापीडः पीतसर्पिरिवानलः ।
स जानुदघ्नं निर्विघ्नं पश्यन्नस्य सरिज्जलं । अपूर्व्वत्वादभ्रमितः कुद्धस्तत्र व्यगाहत ।
मध्यं प्राप्ते नृपे पूर्णैः वेलया वर्द्धमानया । अकालेऽभूदगाधाम्भाः सार्णवाभ्यर्णगा सरित् ।
नरनागाश्वबहुलं तथा सैन्यं महीपतेः । प्रहृद्धया प्लाव्यमानं क्षणात् संक्षयमाययौ ।
नृपतिर्वीचिसंमर्दसंभ्रंशिताभरणांशुकः । बाहुभ्यां लहरीश्छिन्दन् जलैर्दूरमनीयत ।
एकस्य करुणाक्रन्दैः सैन्यस्यान्यस्य गर्ज्जितैः । सरित्तरङ्गघोषैश्च बभूवुस्तुमुला दिशः ।
विप्रकारी स दृतिभिः सन्नद्धैः सरितोऽन्तरात् । स चाकृष्य जयापीडं बबन्ध विहितास्रवः ।
दैवस्यास्मसुकृद्य नास्ति नियमः कोऽप्यानुकुल्यं प्रति व्यक्षन् यः प्रियमुत्कटं घटयते जन्तोः क्षणादप्रियं ।

क्षिप्रं दीर्घनिदाघवासरविपत्सन्तापनिर्वापणं प्रादुष्कृत्य घनात्ययैः प्रकुरुते विद्युद्विसर्गं च यः।
स कालगण्डिकातीराश्रयात्प्रावृड्वेश्मनि । निचिक्षेप जयापीडमात्मानं रक्षिणां करे ।
तथा काश्मीरिको राजा निमग्नो व्यसने पुनः । स किंकर्त्तव्यतामूढः शुशुचे गूढसद्मनि ।
कलावत्त्वं शशाङ्कोऽपि तेजस्वित्वमर्यमाश्रितं । न ददर्श यथा धीमान् स रन्ध्रं तथा नृपः ।
अपश्यन्निर्गतं किञ्चिदालोकव्यस्तलोचनः । आसन्नां तटिनीमासीदुपायांश्च स चिन्तयन् ।
अवस्थाविदकाश्चात्र ग्रथिताः पृथिवीभुजा । आर्द्रान्तःकरणैः श्लोकाः स्मर्यन्तेऽद्यापि सूरिभिः ।
तथा तस्मिन् स्थिते मानी देवशर्मैव मन्त्रिषु । चिन्तयन् स्वामिसन्त्राणमनिशं पर्यतप्यत ।
भर्तुः स्वदेहत्यागेन स हितं कर्त्तुमुद्यतः । दूतैरारमुडेश्चक्रे प्रियवाग्भिः प्रलोभनं ।
जयापीडश्रिया साकं राज्यं कश्मीरमण्डले । दास्यामि तुभ्यमित्यस्य दूतैः स श्रावितोऽभवत् ।
प्राप्तेषु प्रतिदूतेषु पूर्णाशामथ संविदि । गृहीतकटको मन्त्री नेपालविषयं ययौ ।
स कालगण्डिकासिन्धोरर्वाचि कटकं तटे । स्थापयित्वा परं पारं ययौ मितपरिच्छदः ।
सामन्तैरग्रमायातैस्तां सभां सम्प्रवेशितं । सत्कृत्यारमुडिः प्रह्वं न्यवेशयत विष्टरे ।
अध्यास्यासन्दति क्षिप्रं प्रतिसृष्टः क्षमाभुजा । तद्विसृष्टोपचारस्तन्निनायावसथे दिनं ।
स चारमुडिभूभृच्च प्रीतिकांक्षी परस्परं । आसतां निर्जनेऽन्येद्युः कर्त्तव्यकृतनिश्चयौ ।
नृपमूचेऽथ सचिवो जयापीडार्जितं धनं । अस्ति सैन्ये तदाशानां तस्य वा विदितश्च सत् ।
दानेन सचिवा सोत्कास्तेऽस्य कृता विमोहयन् । तस्मात्त्वां प्रष्टुमिच्छामि क्व वसु न्यस्तमित्यहं ।
अत एव मया सैन्यं संहतं न प्रवेशितं । यदि तन्मध्यगाः शक्या न वस्तुं न्यासधारिणः ।
तस्मादेकैकमाहूय तेषु बद्धेषु सैनिकाः । कोपमज्ञातहृदया न यास्यन्ति विक्लवाः ।
एवं विमोहितात्तस्मात् प्राप्तोऽप्याज्ञां स लब्धवान् । बद्धस्य प्रययौ पार्श्वं जयापीडमहीभुजः ।
तदालोकनसंक्षोभं दर्शयन् धैर्यसागरः । रहस्तन्निर्जनं कृत्वा क्षिप्रं पप्रच्छ तं नृपः ।
अपि त्वया निजं तेजो भित्तिभूतं न हारितं । तस्मिन् हि सति सिध्यन्ति साहसानित्यकल्पना ।
स तं बभाषे निःशस्त्रो सन्मिलन्नेव व्यवस्थितः । अद्भुतं कर्म किं कुर्यां म्रियमाणेन तेजसा ।
मन्त्री तमूचे तेजस्वी राजन् निश्चितं तव । जानीहि तत्क्षणेनैव लङ्घितं विपदर्णवं ।
अपि वातायनादस्मात् पतित्वा निर्गमिष्यसि । पारं गन्तुं समर्थोऽसि सैन्यं यात्र निजं तव ।
राजा जगाद तं नास्मात् पतित्वोत्थीयतेऽश्मसः । विना दृतिं दृतिश्चात्र दूरपाताद्विदीर्यते ।
तस्मात्सायमुपायोऽत्र स च नाम विमानितः । वक्रं मन्ये तमुत्पातमनिर्मथ्यापकारिणं ।
इति निश्चित्य सोऽमात्यस्तमवादीन्महीपते । बहिः केनाप्युपायेन वह त्वं नालिकाद्वयं ।
प्रविश्यैकाकिनैवाथ द्रष्टव्यः सम्मृतो मया । सरित्तरणोपायः सोऽनुष्ठेयोऽप्यवहितं ।
श्रुत्वेति निर्गतो गत्वा पायूत्थानमिषस्ततः । सविलम्बं बहिर्वेलां तदुक्तामत्यवाहयत् ।
एकाकी सम्प्रविष्टोऽथ तं ददर्श च्युतं क्षितौ । विपन्नं गलमुद्बद्ध्य दृढया चेलचीरया ।

रुद्धो व्यापादिततनुः श्वासापूरितविग्रहः । आभेरोऽहं तव द्युतिमाभाद्य तरापगां ।
आरोढुमवरुह्याय स्वर्णाहिष्णीषपट्टिका । बद्धा मया तां प्रविश्य क्षिप्रमेव पतामि ।
सत्त्वनिर्भिन्नगात्रास्त्रलिखितामिति संविदं । दृष्ट्वा चाचारयत्कण्ठनिबद्धांशुकपल्लवे ।
॥ तिलकं ॥ विस्मयखेदयोः पश्चात् पूर्व्वं स सरितस्ततः । प्रवाहे पतितो राजा परं पारं समासदत् ।
प्राप्तसैन्यः प्रविश्याथ क्षणेनैव निनाय सः । तमशेषं सभूपालं नेपालविषयं वशं ।
रक्षितोऽपि स यावत्तमजानन् बन्धनाच्युतं । तावदेव कथाशेषं विषयस्तं चकार सः ।
नद्युत्कबन्धः स्वर्गस्त्रीमुक्तस्रक् तूर्य्यघोषवान् । भूपतेर्बन्धनागाराद्वै बभूव समरोत्सवः ।
दावानलोल्बणभुवा गिरयो निदाघे यत्रैव दुर्गमितरे परिवर्जनीयाः ।
तत्रैव सम्भवति सान्द्रहिमद्रवार्द्रस्विद्यत्तुषारशिखरी नितरां निषेव्यः ।
अज्जादीनां व्रणं यत्र अक्ष्णस्वामिद्रुणामहृत । तत्रैव मन्त्रिणस्थित्यं कृतिनो देवशर्मणः ।
सान्द्रिमदुमः सूनुः स पितुर्निजशर्मणः । तमोमयो भासुरस्य भानोरिव शनैश्चरः ।
रत्नाकरोपमे तस्मिन् सचिवेऽस्तमुपागते । प्राप्तामपि श्रियं मेने नृपतिर्हारितामिव ।
तस्य दिग्विजयस्यान्ते सा न क्वानिर्व्विनिर्य्ययौ । मानमात् पृथिवीभर्त्तुर्नामात्योऽपि क्रिया पुनः ।
चित्तं जितवतस्तस्य स्त्रीराज्यं मण्डलं महत् । इन्द्रियग्रामविजयं बहुमन्यत भूभुजा ।
कर्णश्रीपट्टमाबद्ध्य श्रीराज्यार्जिताहृतं । धर्माधिकरणाख्यस्य कर्मस्थानं विनिर्ममे ।
द्वितीयस्थलगञ्जाख्यं कर्मस्थानमपि व्यधात् । उपयुक्तं प्रयाणेषु गञ्जे दूरस्थिते निजे ।
किमन्यद्भूभुजावामनिवासिन्या जयश्रियः । सर्वाशाश्वधयोऽभूवन् विलासमणिदर्पणाः ।
पुनः प्रविश्य कश्मीरान् स भूपैः परिवारितः । चिराय बुभुजे राजा विजयोपार्जितां श्रियं ।
तं कदाचिन्नृपं स्वप्ने सर्व्वाशाविजयार्जितं । पुमान् दिव्याकृतिः कोऽपि व्याजहार कृताञ्जलिः ।
सुखं त्वद्विषये राजन् वसन्नस्मि सबान्धवः । नागेन्द्रोऽहं महापद्मनामा त्वां शरणं श्रितः ।
द्राविडो मान्त्रिकः कश्चिन्मामितो नेतुमुद्यतः । जलाकाङ्क्षिणि विस्तम विकलं मरुमण्डले ।
तस्माद्रक्षसि मां तस्मिन् स्वर्णधातुसुवर्ण्णगिरिं । स्वदेशे दर्शयिष्यामि स्फीतोपकृतिकारिणः ।
राजा स्वप्ने निशम्येति दिक्षु सम्प्रेरितैश्चरैः । कुतोऽपि प्राप्तमानीय तं पप्रच्छ चिकीर्षितं ।
दत्ताभयः स नागोक्तं यथावत् सर्व्वमुक्तवान् । सविस्मयेन भूभर्त्रा स्वयं भूयोऽप्यपृच्छ्यत ।
भूरियोजनविस्तीर्णान् सरसोऽप्यन्तरात् त्वया । नागः प्रभावोत्कृष्टः स निष्कष्टुं शक्यते कथं ।
स तं व्यजिज्ञपद्राजन्नचिन्त्या मन्त्रशक्तयः । तासेहि दृश्यते क्षिप्रं मन्त्राश्चर्यं विलोक्यतां ।
अथानुगम्यमानः स राज्ञा प्राप्तः सरोऽन्तिकं । अभिमन्त्र्याक्षिपत्तैर्ध्यानैर्बद्धाशोऽशोषयज्जलं ।
राजाऽपश्यत्ततः पङ्के लुठन्तं मानुषाननं । वितस्तिदघ्नमुरगं भूरिकृष्णाङ्गरागान्वितं ।
मन्त्रसङ्कोचितं राजन् दृष्टाश्यमुमिति ब्रुवन् । मा पहीरिति भूपेन सोऽभिधाय न्यषिध्यत ।
तूष्णीं राजाज्ञया याति मन्त्रवीर्य्येऽथ संहृते । सरोऽभूत् प्रागवस्थानात् पुनर्व्याप्तं दिगन्तरं ।

द्राविडं द्रविणं दत्वा विस्मयाच्चिन्तयन्नृपः । दद्याश्चाधाय्यसौ नागः कथं स्वर्णाकरं गिरिं ।
ध्यायन्तमेव तं स्वप्ने ततः प्रोवाच पन्नगः । केनापकारेण गिरिः स्वर्णसूर्दृश्यते तव ।
स्वदेशोऽयं विदेशोऽयमिति बुद्धेः प्रवर्त्तकः । अन्वयव्यतिरेकाभ्यां स्थित्यभावः शरीरिणां ।
शरणं त्वामहमगामवमानभयात् पुनः । शरण्येन सता तन्मे भवतैव प्रदर्शितं ।
उदन्वानिव योऽन्याभ्यो शायते संश्रितैः प्रभुः । का श्रीसतोऽन्या सोऽन्यैर्वैसेवामयेऽभिभूयते ।
याभिरन्याभिभूताभिरोचितस्त्रातुमक्षमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां द्रक्ष्याम्यहं मुखं ।
ये कारणमधर्म्माणां व्यामूढस्य भवाम ते । विडम्ब्यमानाः क्रीडार्थे ते वयं प्राकृता इव ।
अथ वा श्रीमदान्धानामप्रेक्षापूर्व्वकारिणां । यत्किञ्चन विधायित्वं पार्थिवानां किमद्भुतं ।
मन्यन्ते क्ष्माभुजः क्रीडामुन्नतानां विमानिनां । यावज्जीवन् मस्मामं मरणं त्वां विदन्ति ते ।
उपेक्ष्यपक्षे भूपानां मानः स्वार्थस्य सिद्धये । स तु प्राणानुपेक्ष्यापि याच्यपक्षे मनस्विनां ।
महतो येऽवमन्यन्ते घटन्ते च विमानितैः । मानस्वरूपाभिज्ञत्वं तेषां केनानुमीयते ।
भवन्त इव तत्रापि न वयं व्यर्थदर्शिनः । ताम्रधातुरसस्यन्दी दर्श्यते तद्गिरिस्तव ।
इत्युक्त्वा संविदं तस्मै स्वप्न एव सतां ददौ । यथा प्रबुद्धः प्रत्यूषे प्राप ताम्राकरं गिरिं ।
स तस्मात् क्रमराजस्याम्ताम्रमाकृष्य निर्ममे । शतन्दीनारकोटीनामेकोनं स्वाभिधाङ्कितं ।
पूर्णां कोटिशतं कुर्य्याद्यः स मां निस्तरेदिति । दर्पभङ्गाय भूपानां समयं स्थापयन्नृपः ।
समस्या इव स क्ष्माभृत् सार्वभौमैर्विवेष्टितैः । चिक्षेप तुम्ब्यनिर्माणकुण्ठत्वायेति भूभृतां ।
अथाकस्मान्महीपालः प्रजाभाग्यविपर्य्ययैः । त्यक्त्वा पैतामहं मार्गं ययौ पित्र्येण सोऽधुना ।
किं दिग्जयादिभिः क्लेशैः स्वदेशादर्ज्यतां धनं । इत्यर्थ्यमानः कायस्थैः स्वमण्डलमदण्डयत् ।
शिवदासादिभिर्लुब्धैर्धनस्थानाधिकारिभिः । प्रविवर्द्धिततृष्णस्तैः सोऽभूत्तामवशम्बदः ।
काश्मीरकाणामुत्पन्नं शिलाशास्त्रवधायकं । कायस्थवक्त्रप्रेक्षित्वं ततः प्रभृति भूभृतां ।
मन्त्रमन्य सप्तभिर्नुर्योऽभूत्तत्तत्कृपायकैः । वामव्यवस्थचिन्तायां स एव स्थैर्य्यमाययौ ।
यत् सतां प्रथमादायि पापस्योपदिदेश तत् । जयापीडस्य पाण्डित्यं प्रजापीडनशौण्डतां ।
स सौदास इवानीकलोकप्राणापहारकृत् । असत्यकृत्याभिहितो स्वप्नेऽपि न समाययौ ।
कृष्णः किन्त्विषमेतदेव हृदये शल्येति कोऽहन्नात् स्वैरिण्यः चितिपाश्च धिक्चपलतां क्रौर्य्येष्व कुर्य्युः सकृत् ।
पापाक्रान्तधियो भवन्त्यथ यथा सान्वयात् स्पृशन्त्योऽपि ता दृश्यन्ते न च ते यथा स्वपितरो घ्नन्तोऽपि शान्तत्वपाः ।
लोभान्धामात्यया क्रौर्य्यं स ययौ वत्सरत्रयं । सह कार्यकभागेन यथाहार्षी स्वकृतफलं ।
लब्धलब्धस्वधीर्भूभृत् स्वल्पवित्तत्वप्रदान् । सर्व्वस्वहारिणो मेने कायस्थान् हितकारिणः ।
सामुद्रास्तिमयो नृपाश्च सदृशास्के प्रत्यागमाः स्वस्मादेव कणान् घसस्य जहतो जानन्ति ये दाहतां ।
सर्व्वस्मात् स्फुटलुण्ठितादितरतो लेशात् किलान्येऽपि ये दुष्कायस्थकुलस्य हन्त कलयन्त्यन्तर्हिताधायितां ।
सर्व्वकालं ब्राह्मणानामेवाधैर्य्यमकुण्ठितं । निस्त्रिंशस्य बभूवुर्ये तस्यापि परिपन्थिनः ।

देशान्तरं प्रयातेभ्यो ये श्रेयांसो व्यरंसिषुः । विक्रोशन्तोऽनुसरणाद्दूरणादपि पार्थिवः ।
विप्राणां शतमेकोनमेकाहेन विपद्यते । निवेद्यमेतदित्यूचे कोर्णाकास्तोऽथ पार्थिवः ।
विपर्यस्तचरित्रस्य तस्य क्रूरस्य भूपतेः । एवं स्तुतिविपर्यासः काव्येष्वपि बुधैः कृतः ।
नितान्तं कृतकृत्यस्य गुणवृद्धिविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरं ।
भाष्यव्याख्याक्षणे श्लोकैर्नवचयाहतैः कृतः । सोऽयं तस्य विपर्यासो बुधैरिव निवर्तितः ।
कृतविप्रोपसर्गस्य भूतनिष्ठाविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरं ।
तुलमूलापहर्ता च चन्द्रभागातटे स्थितः । विप्राणां शतमेकोनमग्रहणोत्तरक्षणे हृतं ।
ततोऽग्रहारहरणादेव प्रविरतोऽभवत् । बालव्यालां कृतां भूमिं नतु निःशेषतो जहौ ।
अथ विज्ञप्तिसमये तुलमूलौकसो द्विजाः । चुक्रुशुर्गात्तु तस्यापि प्रतीहारकराहताः ।
मनुमान्धातृरामाद्या बभूवुः प्रवरा नृपाः । अभ्यभावि तदर्येऽपि ब्राह्मणैर्न विमानना ।
सेन्द्रं स्वर्गं मंगलां क्ष्मां सनागेन्द्रं रसातलं । निर्दग्धुं हि क्षणेनैव विप्राः शक्ताः प्रकोपिताः ।
तदाकर्ण्यास्तसामन्तस्पष्टः क्ष्मापतिः । भुग्नामितिकभ्रूर्लेखो दर्पादवचनमब्रवीत् ।
भिक्षाकणभुजां कोऽयं शठानां वो मदज्वरः । यदर्थय इव भूय प्रभावव्यापकं वचः ।
श्रीमद्भ्रूभङ्गभीतेषु तेषु तूष्णीं स्थितेष्वथ । इद्दिलाख्यस्तमाह स्म मल्लनेर्जानिधिर्द्विजः ।
राजन् युगानुरूपेण भावभावानुवर्तिनः । आसितुस्तेऽनुसारेण न कस्मादृषयो वयं ।
आसन्ना विश्वामित्रो वा वसिष्ठो वा तपोनिधिः । त्वमगस्त्योऽथ वा किं स्या इति दर्पेण तं नृपः ।
ज्वलन्निव ततः स्फूर्जत्तेजाद्यप्रस्यविग्रहः । स फणीवात्फणस्थाप्यत् कोपान्नृपतिमब्रवीत् ।
भवान् यत्र हरिश्चन्द्रस्त्रिशङ्कुर्नहुषोऽपि वा । विश्वामित्रमुखस्तोऽहं तत्रैको भवितुं क्षमः ।
विहस्यावाच तं राजा विश्वामित्रादिकोपनः । हरिश्चन्द्रादयो यद्यप्यत्र क्रुद्धे तु किं भवेत् ।
पाणिना ताडयन्नुर्वीं ततः क्रुद्धोऽभ्यधाद्द्विजः । मयि क्रुद्धे क्षणादेव ब्रह्मदण्डः पतेच्च किं ।
तत् श्रुत्वा विहसन्राजा कोपाद्ब्राह्मणमब्रवीत् । पततु ब्रह्मदण्डोऽसौ किमद्यापि विलम्बते ।
तन्वयं पतितो जाल्मात्यथ विप्रेण भाषिते । राज्ञः कनकदण्डोऽङ्गे वितानस्खलितोऽपतत् ।
कृतव्रणः स तेनाङ्गे विसर्पिक्लिन्नविग्रहः । कीर्यमाणकृमिकुलः ककचैश्चाग्निरभूत् ।
अनुभाव्य व्यथा भाति निरयक्लेशवर्तिका । गणरात्रेण तं प्राणा काश्मीरतापगमा जहुः ।
ब्रह्मदण्डकृतं दण्डं भक्ता दण्डधराधिपः । अकण्ठदण्डलङ्घ्य यतो दण्डधरान्तिकं ।
तस्यानियतचित्तस्य त्रिंशतं परिवत्सरान् । एवं प्रतापिनः सैकान् भूभागा भूपतेरभूत् ।
तथाभूत्पलव्यद्राविणकणधाश्च कृतत्रपः चितिं स्वामुत्प्रमन्ना विदधति कुमार्गानुवर्तनं ।
क्रियन्ते काननात्मगविकृतकौतुक निवर्त्यथा श्रुते कस्मात् स्थिरनिरयजालप्रणयिनः ।
कृतपापं तमुद्दिश्य विपन्नमन्ततप्रभा । स्तोद्धाराय तस्मात्ता व्यधत्तामृतकेशवं ।
ललितापीडनामाभूत्ततो वसुमतीपतिः देव्यां दुर्गाभिधायां यो जयापीडादजायत ।

बभूव नागिणो राज्ये राज्यकार्य्याण्यपश्यतः । यस्य वाराङ्गनाभोज्यं राज्यं दुर्व्ययदूषितं । ४९४
दुष्कृतेनार्ज्जितं वित्तं पित्रा निरयभागिना । यथारणादिषु न्यस्यन्ननुरूपं व्ययं व्यधात् ।
सन्धकीवस्त्रभावेन प्राप्तराज्यस्तदाश्रयाः । तं पौरलोकविद्यानामन्तरङ्गं व्यधुर्व्विटाः ।
केशान् स्त्रीदशनच्छिन्नान् वक्षःसव्रणलाञ्छितं । वपुषो मण्डनं मेने किरीटकटकोज्झितः ।
यो यो विष्याकथाभिज्ञो यो यो नर्म्मविचक्षणः । स स तत्प्रियतां लेभे न शूरो नच पण्डितः ।
अल्पशः स्त्रीभिरन्याभिरुदग्ररागः स पार्थिवः । अङ्कं मेने जयापीडं स्त्रीराज्याधिगतं जितात् । ५००
दिग्विजयव्यसनिनः पूर्व्वभूपाञ्जहास सः । गणिकाभोगसुखितः स्वसामयिकमध्यगः ।
सङ्ग्रामकारिणो दृष्ट्वा सर्व्वान्नादेश्य वारयन् । तस्माद्विटजनो लेभे सम्प्रीतात् पारितोषिकं ।
प्रहुचेट इव स्पष्टपरिहासविचक्षणः । सोऽनृत्यत्सन्निरुद्धानास्थाने गणिकासखः ।
सन्धकीपादमुद्राङ्कचारुप्रावरणादि सः । गौरवार्हान् दुराचारैः सचिवान् पर्य्यधापयत् ।
मानीसमीरणो मन्त्री परं परिजहार तत् । अप्रकुर्वन् यमयितुं मध्यपातपराङ्मुखः । ५०५
कुकृत्यं यागवाहिल्लं वैधुर्य्यं द्वीपहस्तिता । दुर्व्वृत्तस्य प्रभोरन्यत् परिहारान्न भेषजं ।
सुवर्णपार्श्वं विप्रेभ्यो ददत् फलपुरं तथा । भुक्त्वा लावणोत्सवं द्वादशाब्दानभूद्विभुः ।
कल्याणदेव्यां सञ्जातो जयापीडमहीभुजः । सङ्ग्रामापीडनामाथ बभूव भुवनेश्वरः ।
पृथिव्यापीड इत्यन्यन्नाम बिभ्रत् स पार्थिवः । समाप्ति सप्तभिर्व्वर्षैः साम्राज्यस्य समासदत् ।
श्रीचिप्पटजयापीडो बृहस्पत्यपराभिधः । ललितापीडजो राजा शिशुर्देश्यस्ततोऽभवत् । ५१०
रागग्रहगृहीतस्य ललितापीडभूपतेः । वेश्यायां कल्यपाल्यायां जयादेव्यामजायत ।
उपाध्यस्यास्त्वयामकल्पपालस्य तां सुतां । रूपलुब्धोऽवरुद्धत्वमनैषीत् स हि भूपतिः ।
पद्मोत्पलककल्याणमम्मधर्म्मैः समातुलैः । बालकः पाल्यमानाभूत् पृथिवी भोगभागिभिः ।
तस्य पञ्च महाशब्दाश्छायामुत्पलकोऽग्रहीत् । अन्ये जगृहिरेऽन्यानि कर्म्मस्थानानि मातुलाः ।
आयत्तीकृतसाम्राज्यैर्भ्रातृभिर्व्वन्दिताज्ञया । भूभृज्जनन्या विदधे जयादेव्या जयेश्वरः । ५१५
राज्ञां क्षपणविन्यस्तं प्रविष्टो दृश्यते धनं । अचिराच्छीयते शान्तिमपूर्व्वैः कश्चिदेव तत् ।
जयापीडस्य यत्किञ्चित् सूनुना हि व्ययीकृतं । सनुग्रालैरशेषन्तैः क्रमेण हृतं वसु ।
भगिनीभगसौभाग्यसम्बन्धैर्व्विभवैः कृताः । ते भङ्गुराणां भोगानां भोक्तारो भाग्यभागिनः ।
निरङ्कुशं चेष्टमानाः शनैः कल्पकर्णसाघात् । ते स्वस्रीयान्नृपात्साम्राज्यमकुलीनाः समाहिरे ।
अथाभिचारक्रियया मिथः संमन्त्र्य पापिभिः । राज्येच्छया तैः स्वस्त्रीयः स्वामी च स नृपो हतः । ५२०
भुक्तवतो द्वादशाब्दांस्तस्मिन् व्यापादिते तथा । नैकैकस्य ते राज्यं परस्परमहङ्कृताः ।
तेषामाक्रान्तदेशानां सामसामन्तोपतीन् । तांस्तान् कर्म्मसमासान्यात् विरोधोऽन्योन्यमुद्ययौ ।
अथ मेघावलीदेव्यां जातो वप्पियभूपतेः । ज्येष्ठोऽप्यचाक्रिकतया योऽभूद्राज्यविवर्ज्जितः ।
सोऽयं त्रिभुवनापीडो जयादेव्यामजीजनत् । राजानमजितापीडं तं बलादुत्पलो व्यधात् ।

॥ युग्मं ॥ पीडादिगणनाख्यानमिष्यन्दोत्या नृपाय ते। पञ्चमाद्गणनाख्यानादशनाच्छादने ददुः।
एकसम्भाषणानन्दे यात्स्वन्येषु दिने दिने। पद्मतुल्यमुखावेक्षहृष्टो राजा तदाश्रितः।
ते राजन्यजितापीडे राज्योत्पत्त्यपहारिणः। पुरदेवगृहादीनां प्रतिष्ठाकर्म चक्रिरे।
सापत्न्यास्ते बभुर्नरे राज्यं स्वामिविवर्ज्जितं। निर्जने महिषं ग्राम्यं मिथः स्पर्द्धा वृका इव।
उत्पलेनोत्पलस्वामी तथोत्पलपुरं कृतं। पद्मेन पद्मस्वाम्यन्ते कृतिः पद्मपुरं तथा।
बधूर्व्यधत्त पद्मस्य गुणादेवी गुणोज्ज्वला। मठमेकमधिष्ठाने द्वितीयं विजयेश्वरे।
धर्म्मो धर्म्माश्रमे हेतुर्धर्म्मस्वामिविनिर्म्मिते। कल्याणवर्म्मा सत्कर्मा कल्याणस्वामिकेशवे।
दीनाराणां सहस्राणि पञ्चोपकरणं कृती। एकैकस्याः सुधीर्धेनोः कृत्वा सत्त्वो महाधनः।
पञ्चाशीतिसहस्राणि गवां दत्वा प्रकल्पयन्। कुम्भप्रतिष्ठासम्भारं योमस्वामिनं व्यधात्।
तस्यैकस्यैव सामग्र्याः कः सङ्ख्यां कर्त्तुमर्हति। भ्रातृणां किं पुनस्तेषां सर्व्वेषां भूरिसम्पदां।
द्रोहार्ज्जितास्तु वा लक्ष्मीः सुकृतोपार्ज्जिताथवा। सर्वेषां स्पृहणीयैव तेषां दातृतया तथा।
कृता देवगृहाश्रेण्यै तत्पार्श्वे ऽन्यमरास्पदैः। दिक्प्रान्तकृतसोपस्यकलसोपस्यमाश्रितं।
एकोननवते वर्षे स्वर्ग्गीये शान्तिमागते। निर्विघ्नमेतास्तेऽभुवन् षट्त्रिंशाब्दात्ययावधि।
अथ सम्मोत्पलकयोरुदभूद्दारुणो रणः। रुद्रप्रवाहा यत्रासीद्वितस्ता सुभटैर्हतैः।
कविर्बुधमनःसिन्धुशशाङ्कः शङ्कुकाभिधः। यमुद्दिश्याकरोत् काव्यं भुवनाभ्युदयाभिधं।
सम्मस्तनुर्यशोवर्म्मा संग्रामाग्रे व्यपाहरत्। स यत्र तेजः शूराणां नक्षत्राणामिवार्य्यमा।
अथोत्पलाख्याजितापीडं संग्रामापीडसम्भवः। अनङ्गापीडनामाभूत् कृतो सम्मादिभिर्नृपः।
सम्मोत्साहासहिष्णुत्वात् सम्भूतामर्षसंकृतः। तस्य राज्यं द्विपक्षासीत् सुखवर्म्मोत्पलात्मजः।
वर्षत्रयेणोत्पलके ततः प्रलयमागते। स चकारोत्पलापीडमजितापीडजं नृपं।
तेषामाश्रयजे राजसदृशानां महीभुजां। भृत्यापि भृत्याः कृतिनो विभूतिं कोऽपि लेभिरे।
सान्धिविग्रहिकस्तस्य रत्नोनाम विभूतिभाक्। तस्मिन् कालेऽपि यश्चक्रे रत्नस्वामिसुरास्पदं।
सेजुर्द्धीस्वामिमारादीन् देशानुत्सृज्य भूपतेः। विमनाश्चाग्रामभुजो मराद्या व्यवहारिणः।
राज्ञां कर्कोटवंश्यानां क्षीणप्रायमभूत् कुलं। वंशस्तूत्पलकस्यानां भुवि वैपुल्यमाययौ।
सामर्थ्यापन्नप्रायपार्थिवत्वोव्यपद्यत। विद्वेषात् सुखवर्म्माथ शूरकाख्येन स्वबन्धुना।
ततः शूराभिधो मन्त्री सुखवर्म्मात्मजेऽकरोत्। राज्ययोग्योऽयमित्यास्थां सगुणेऽवन्तिवर्म्मणि।
एकत्रिंशे स वर्षेऽथ प्रजाविप्लवशान्तये। विनिवार्योत्पलापीडं तमेव नृपतिं व्यधात्।
यत्कृते विफलक्लेशा आसन् पितृपितामहाः। पौत्रेण हेलया प्राप्ता सा सिद्धिः पुण्यकर्म्मणा।
वृक्षाः पयोनिधिपयोहरणप्रवृत्ता नित्यं हरन्ति किल ये विफलश्रमत्वं।
चित्रं क्षणादिह तदेकमसृक्षवेन सन्दर्शिना निखिलवारिधिपानलीला।
अश्वत तदुरमूर्द्धि राजलक्ष्मीघटितकटाक्षकृतादिपट्टबन्धे।

कनकघटमुखास्रवाभिषेकं झटिति पतन्मरवीनकश्चिदेव ।
सम्प्राप्तावुपदेष्टुमिन्दुतपसो युक्तं स्वतंत्रोद्भवैर्भूपालैर्नवराज्यतन्त्रमिव स श्रोत्रद्वये धारयन् ।
राजा मण्डनकुण्डलद्वयमिषात् स्वच्छातपत्रच्छलाच्छ्रीविष्टरपुण्डरीकघटितच्छायोदयो दिद्युते ॥ १२५ ॥
॥ राजानः ॥ १७ ॥ वर्षाः ॥ ७२८ ॥ आदितः राजानः ॥ ७० ॥ वर्षाः ॥ २७ ॥

इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कह्लणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां चतुर्थस्तरङ्गः ॥

समाशतद्वये षष्ट्युते मासेषु षट्सु च । निर्देशाहेषु कार्कोटवंशे सप्तदशाभवन् । ७२०

॥ अथ पञ्चमस्तरङ्गः ॥



काश्येनेषु रुचिः क्रचेषु फणिनां पुंस्कोकिलस्येव ते गोभिः कण्ठतटस्य रुध्यति पुरो दृक् पश्य चक्षुःश्रुतेः ।
सन्धानेऽभिनवे मिथो भगवतोर्जिह्मा पृथक्स्यन्दिनी भिक्षार्थी सदृशाक्षरामपि वदन्नेवं गिरं पातु वः ।
अवन्तिवर्मा साम्राज्यं प्राप्य पाटितकण्टकः । चकार चरितैश्चित्रं सतां कण्टकितं वपुः ।
आसतां क्षितिपामात्यौ तौ द्वावपि परस्परं । आज्ञादाने परिस्पृष्टौ भृत्याचारापरिग्रहे ।
कृतज्ञः शान्तिमान् क्ष्माभृन्मन्त्री भक्तः स्मयोज्झितः । अभङ्गुरोऽयं संयोगः सुकृतैर्जातु दृश्यते ।
विवेका प्राप्तराज्यः स क्ष्माभृद्दीर्घ नृपश्रियं । अविलुप्तस्थितिर्धीमानन्त्यैर्धर्मांश्चमत्ययत् । ५
गोभुजां वल्लभा लक्ष्मीर्मातङ्गात्मङ्गनालिना । सेयं स्पृष्टां समुत्पाद्य दूषयत्युन्नतात्मनः ।
न नास्ति कश्चित् प्रथमं यः प्रदर्श्यानुकूलतां । सन्ताप्य तेन च रसं नीचप्रीत्येव नामया ।
चपलाभिः प्रवृद्धेयं स्ववेश्याभिः महाम्बुधौ । तदेकचारिणो हृत्समनया शिक्षितं कुतः ।
निःखेदानन्यगात् कांश्चित् सुचिरं संस्तुताप्यसौ । परलोकाध्वगान् भूपानपाथेयानबान्धवान् ।
हेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदर्जितं । कस्मादस्य न नाथास्ते लोकान्तरगता नृपाः । १०
अन्योच्छिष्टेषु पात्रेषु भुक्तेषु महीभुजः । कस्माच्च लज्जामवहन् प्रोर्वश्विम्नां मवा दधुः ।
खलेषु राजतस्थालकपालेष्ववलोकितेः । प्रेतभूपालनामाङ्कैः घृणा कस्य न जायते ।
कष्टाः प्रविष्टे ये कालपाशे कण्ठान्मुमूर्षतां । अयस्ता अपविचारस्य ते हाराः कस्य हारिणः ।
सन्दूष्य वाप्पैर्दुःखोष्णोच्छ्वासान् पूर्व्वैर्मुमूर्षुभिः । स्पृष्टान्तामलङ्कारांश्च सद्भावः कमाप्नुयात् ।
या वारिराशिसलिलान्तरसन्निधानसंसेवयापि सततं मलिनैव लक्ष्मीः ।
पात्रेषु गोरशिखिभागिषु सा विमुक्ता वैमल्यमेति हरिणीव क्रतावभृथे । १५
इति निध्याय नृपतिर्नीत्वा स्वर्णादितृणतां । निजैरचनिभिः प्रादाद्द्विजन्मभ्यः करम्भकं ।
साधु भूपेति वक्तव्ये हर्षात्क्रियीणवं द्विजः । साध्ववन्त्यिति वदन्नेकः प्रापाक्षयीन् सज्जन् ।

लक्ष्मीं कृत्वार्थिसात्कृत्स्नां कृतिनावन्तिवर्म्मणा । विभूतिश्चामरच्छत्रमात्रशेषा व्यधीयत ।
अनन्तसम्पत्सम्पन्नभूरिगोत्रजविभ्रमे । राजश्रीर्दुर्जरा तस्य भवने भुभुजोऽभवत् ।
विभुतः समरे भ्रातॄन् भ्रातृव्यांश्च विजित्य सः । चकार भूरिभिर्व्वारै राज्यं विगतकण्टकं ।
राज्यं निष्पाद्य निर्व्विघ्नमथ वात्सल्यपेशलः । विभज्य बन्धुभृत्येषु बुभुजे पार्थिवः श्रियं ।
भ्राता द्वैमातुरस्तस्य शूरवर्म्माभिधः सुधीः । शान्तिप्रियेण विनतो यौवराज्येऽभ्यषिच्यत ।
स्वाधृयार्हत्तिकर्णाख्यावग्रहारौ प्रदाय यः । शूरवर्म्मा स्वामिनश्च गोकुलश्च विनिर्ममे ।
सम्पूर्णपुण्यमहिमा सत्यमाद्याख्यमन्दिरं । पद्मच्छत्रप्रदश्चक्रे मठं सुकृतकर्मठः ।
भ्राता व्यधत्त नृपतेरपरः समराभिधः । केशवं चतुरात्मानं समरस्वामिनं तथा ।
द्वौ शूरावरजौ धीरविनयाख्यौ निजाख्यया । व्यधत्तां विबुधावासौ द्वावन्यौ गणनापती ।
भूत्वा बाकुलनाकस्यप्रभावासुभवौ भुवि । गतौ सविग्रहाविव हरावासाद्यसत्यतां ।
॥ युग्मं ॥ राजदौवारिकः श्रीमान्शूरस्वामीन्महोदयः । महोदयस्वामिनोयः प्रतिष्ठां समपादयत् ।
रामभाख्यमुपाध्यायं ख्यातव्याकरणश्रमं । व्याख्यातृपदके चक्रे स तस्मिन् सुरमन्दिरे ।
अमात्येन महीभर्त्तुः श्रीप्रभाकरवर्म्मणा । कृतं प्रभाकरस्वामिनाम्नो विष्णोर्निकेतनं ।
आयातेन शुकैः सार्द्धमन्दन्ता स्तहाट्टकेन यः । मुक्ताः प्राप्य प्रतिष्ठायां चक्रे ख्यातां शुकावलीम् ।
विश्वक्प्रसरा विद्या भूयः शूरेण मन्त्रिणा । सत्कृत्य विदुषः सभान्देश्योऽभिन्नवतारिता ।
ययुः क्षितिभुजो योग्यश्यमानामहर्द्धयः । बुधाः प्रहृष्टसत्काराभूयोर्ब्विविशुः सभां ।
मुक्ताकणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः । प्रथां रत्नाकरश्चागात्साम्राज्येऽवन्तिवर्म्मणः ।
आस्थाने कृतमन्दारौ वन्दी शूरस्य मन्त्रिणः । सङ्कल्पस्मृतिमाधातुमिमामार्य्यां सदापठत् ।
अयमवसर उपकृतये प्रकृतिचला यावदस्ति सम्पदियं ।
विपदि सदाभ्युदयिन्याः पुनरुपकर्त्तुं कुतोऽवसरः ।
कृतः सुरेश्वरी क्षेत्रे सङ्कटहविधायिना । शिवयोर्मिश्रयोस्तेन प्रासादः सोऽव्ययस्थितिः ।
शूरेश्वरं प्रतिष्ठाप्य स्वर्वंशेन समुन्नतं । चक्रे शूरमठं श्रीमान् सम्भोगाय तपस्विनां ।
स्वकृते पत्तनवरे तेन शूरपुराभिधे । क्रमवर्त्त प्रदेशस्थोद्धकोऽभूद्विनिवेशितः ।
सुरेश्वरीप्राङ्गनतश्चक्रे भूतेश्वरं हरं । मठं शूरमठान्तश्च शूरजोऽरत्नवर्धनः ।
काव्यदेव्यभिधा शूरवधूः शुद्धाख्यया व्यधात् । सदाशिवं सुरेश्वर्यां काव्यदेवीश्वराभिधं ।
निर्मत्सरोऽवन्तिरासौ सोदरेभ्योऽसपात्यिनीं । शूराय दश पुत्राय नृपतिः प्रक्रियान्ददे ।
छन्दानुवर्त्ती भूपालो दैवतस्येव मन्त्रिणः । आसनाद्दर्पणोऽयासो क्षेत्रनामपदैयत् ।
येन विश्वैकसाराख्ये स्मृतानामपवर्गदे । भूरिभोगास्पदं राज्ञा तेनावन्तिपुरं कृतं ।
अवन्तिस्वामिनं तत्र प्रागराज्याधिगमात्कृती । विधाय प्राप्तसाम्राज्यः सोऽवन्तीश्वरं तदा ।
त्रिपुरेश्वरभूतेशविजयेशेषु भूभुजा । स्नानद्रोण्यो राप्यमय्यः तेन पीठत्रयं कृतं ।

शूरस्यापि नरेन्द्रं तं ध्यायतः स्वाधिदैवतं। तत्प्रियार्थमुपेत्याभूदूर्मिः प्राणाः सुतोऽपि वा।
तथा चार्चयितुं जातु यातो भूतेश्वरो नृपः। विभवानुगुणेष्वस्मिन् पूजोपकरणेऽर्पिते।
ददर्श पीठे देवस्य पूजकैरुपपादितम्। वन्यमुत्पलशाकाख्यं तिक्तशाकमवस्थितं।
तदस्याः क्ष्माभुजा पृष्टास्तन्निवेदनकारणं। व्यजिज्ञपन् चितिन्यस्तजानुप्राञ्जलयस्ततः।
डामरो धन्वनामास्ति लहरे विषये बली। शूरस्य मन्त्रिणो देवसेवको यः सुतोपमः।
हृतेषु तेन ग्रामेषु निरवद्यप्रवृत्तिना। निवेद्यमेतद्देवास्मै भूतेशाय निवेद्यते।
अकाण्डशूलजनितां पार्थिवः कथयन् व्यथां। श्रुतमश्रुतवत्कृत्वा त्यक्तपूजोऽथ निर्ययौ।
पूजां सन्त्यज्य गमनं शूलं चाकस्मिकं प्रभोः। सहेतुकं विदन्क्रूरो वृत्तान्तान्वेषकोऽभवत्।
ज्ञाततत्त्वस्ततस्तूर्णं भूतेशाभ्यर्णवर्त्तिनः। क्रुद्धः समाहूतवतस्य भैरवस्याविशद्गृहं।
निषिद्धजनवाकुन्थो भूत्वा विरलपार्श्वगः। प्राहिणोद्धन्वमानेतुं ततो दूतान् पुनः पुनः।
स चितिं पत्तिपृतनासंमर्दैन प्रकम्पयन्। अप्रकम्पतनुः प्राप क्रूरः शूरान्तिकं पुनः।
तस्य प्रविष्टमात्रस्य मन्त्रिणः शूरचोदिताः। मुण्डं ससीतिनस्येव चिच्छिदुर्भैरवादयः।
आसन्ने सरसि क्षिप्ता रुधिरोद्गारि तद्वपुः। क्ष्मापतेः क्षालितामर्षो धीरः शूरो विनिर्ययौ।
तस्य श्रुत्वा शिरश्छेदं स्वपुत्रस्येव मन्त्रिणा। क्षीणमन्युः क्षितिपतिः सवैलक्ष्य इवाभवत्।
शूरोऽथ पृष्टकुशलो निर्व्यथोऽस्मीति भाषिणं। उत्थाप्य तत्पार्श्वं देवं पूजाशेषमकारयत्।
इत्थं समस्तकृत्येषु भावज्ञः स महीपतेः। अनुज्ञैव हितं तस्य प्राणात्ययाप्यसाधयत्।
परस्परमनुत्पन्नमन्युकालुष्यदूषणौ। न दृष्टौ न श्रुतावन्यौ तादृशौ राजमन्त्रिणौ।
श्रीमेघवाहनस्येव साम्राज्येऽवन्तिवर्म्मणः। अशेषप्राणिनामासीत्कुमारो दशवत्सरान्।
जलं जरद्भिः शिशिरं तटानीत्याकुतोभयैः। तत्काले सेवितः पृष्ठे पाठीनैः शरदातपः।
अनुग्रहाय लोकानां भट्टाः श्रीकल्लटादयः। अवन्तिवर्म्मणः काले सिद्धा भुवमवातरन्।
चरिते वज्रवक्त्र्ये येषामेकस्य पावनः। अयं प्रासङ्गिकः कश्चिद्वृत्तान्तो वर्णयिष्यते।
देशः प्रवलतोयोऽयं महापद्मसरोजलैः। कृत्स्नोभिन्नभवनः स्वल्पोत्पत्तिः सदाभवत्।
ललितादित्यभूभर्तुर्दैवयोगेन बलीयसा। किञ्चिदाकृष्टसलिलः प्राप्तोत्पत्तिं मनागतः।
जयापीडक्रमायाते स्वल्पवीर्येषु राजसु। सलिलोपप्लवैरासीत्पुनरेवावृता चितिः।
दीनाराणां दशशती पञ्चाशदधिकाभवत्। धान्यखारीक्रये हेतुर्देशे दुर्भिक्षविक्षते।
अवन्तिवर्म्मणः पुण्यैर्जन्तूज्जीवयितुं ततः। स्वयमन्नपतिः श्रीमान् सुय्यः चितिमवातरत्।
यस्याविज्ञानसम्भूतिसूर्य्ये कालेऽपि निश्चितं। अयोनिजत्वकृतिनश्चरितैर्भुवनाद्भुतैः।
पुरा रथ्यारजःपुञ्जं सम्मार्ज्जन्ती पिधानवत्। सुय्याभिधाना चण्डाली मृद्भाण्डं प्राप नूतनं।
तस्मिन् पिधानमुद्धृत्य सापश्यन्मध्यशायिनं। बालं कमलपत्राक्षं धयन्तं स्वकराङ्गुलीः।
माता कयापि त्यक्तोऽसौ सुन्दरो मन्दभाग्यया। अथेति चिन्तयन्त्यासीत्सा स्नेहाप्लुतमानसी।

अदूषयन्त्याः स्पर्शेन धात्र्याः शूद्रस्त्रियो गृहे । तया विहितवृत्तिः स शिशुर्वृद्धिमनीयत ।
स सुय्यनामा मतिमान् प्रवृद्धः शिक्षिताक्षरः । कस्याप्याभीरगृहपतेरर्भकाध्यापको गृहे ।
व्रतस्नानादिनियमैस्तं सतां चरयत्क्रमं । गोष्ठीषु विशदप्रज्ञं विदग्धाः पर्य्यवारयन् ।
तेषां कथास्ववस्थासु निन्दतां जलविप्लवं । धीरस्ति मे निरर्थस्तु किं कुर्य्यामिति सोऽब्रवीत् ।
उन्मत्तस्येव वदतस्तस्य तन्नियमाद्वचः । निशम्य भूभृच्चारेभ्यः स्थिरमासीत्सविस्मयः ।
ततस्तमानीय नृपः किं ब्रूष इति पृष्टवान् । धीरस्तीत्यादि राजाग्रेऽप्यवोचत्सोऽप्यसम्भ्रमः ।
वातुलोऽसाविति निजकोऽप्यथ महीपतिः । धियं दिदृक्षुर्विदधे तदायत्तं निजं धनं ।
कोशाद्दीनारभाण्डानि बहून्यादाय हेलया । ययौ मडवराज्यं स नावमारुह्य रंहसा ।
ग्रामे तत्र प्रवृद्धाम्बुनिमग्ने नन्दकाभिधे । एकं निक्षिप्य दीनारभाण्डं व्यावर्तत द्रुतं ।
सत्यं वातूल एवासौ सभ्येष्वपि वदत्स्वपि । वार्तां निशम्य तां राजा तच्चेष्टान्वेषकोऽभवत् ।
क्रमराज्यं समं प्राप्य देशे यक्षदराभिधे । अञ्जलिभ्यां निचिक्षेप दीनारान् सलिलान्तरे ।
यत्र तीरद्वयाद्रिभ्यः शैलनिर्लुठिताः शिलाः । चक्रुर्वितस्तां निष्पीड्य पयः प्रतिपथोन्मुखं ।
दुर्भिक्षोपहता ग्राम्या दीनारान्वेषिणस्तदा । शिलाः प्रवाहादुद्धृत्य वितस्तां समशोधयन् ।
एवं दिनानि द्वित्राणि पर्य्यायुक्त्या विलुप्य तत् । वितस्तासैकतः स्थानात्कर्षकाङ्कैरबन्धयन् ।
पाषाणसेतुबन्धेन सुय्येनाद्भुतकर्मणा । सप्ताहमभवद्बद्धा निखिला नीलजा सरित् ।
अधः प्रवाहं संशोध्य लुठदश्मप्रतिक्रियां । कृत्वा बद्धैः शिलाबन्धैः सेतुबन्धमपाटयत् ।
चिरकालनिरोधेन सोत्कण्ठेवाम्बुधिं प्रति । ततः प्रावर्तत जवाद्रम्यं सागरगामिनी ।
अम्बालाङ्का स्फुरन्मीना भूर्व्वभौ सलिलोज्झिता । व्यक्तकार्ष्ण्यामसत्त्वा निर्मेघेव नभस्थली ।
यत्र यत्र विवेदौघरोधं सलिलविप्लवे । तत्र तत्र वितस्ताद्याः प्रवाहान्नूतनान् व्यधात् ।
मूलस्रोतोयनिष्ठूतभूरिस्रोता बभौ सरित् । एकभोगाश्रयानेकफणेवासितपन्नगी ।
वामेन सिन्धुर्विषयाच्च वितस्ता दक्षिणेन तु । यान्त्यौ ते समगंसातां प्राग्वैन्यस्वामिनोऽन्तिके ।
वर्ततेऽद्य महानद्योः कल्पापायेऽप्यनत्ययः । सङ्गमो नगरोपान्ते स सुय्योपक्रमस्तयोः ।
अद्याप्यासां फलपुरपरिहासपुरस्थितौ । विष्णुस्वामी सङ्गमस्य वैन्यस्वामी च तीरयोः ।
सन्दर्भिन्नमाभ्यर्णप्राप्तस्याग्रतमस्य तु । योगशायी हृषीकेशः सुय्यस्याभ्यर्चितस्तटे ।
दृश्यन्तेऽद्यापि सरितां पूर्वस्रोतस्तटोद्भवाः । निषादाकृष्टनौरज्जुरेखाङ्काजीर्णपादपाः ।
स्फुरत्तरङ्गजिह्मास्ता नदीर्मार्गमनीनयत् । तास्ताः स्वेच्छानुसारेण मान्त्रिकः पन्नगीरिव ।
बद्ध्वा शैलमयान् सेतून्वितस्तां सप्तयोजनीं । महापद्मसरोवारि स चकार नियन्त्रितं ।
महापद्मसरः कुण्डाद्वितस्ता येन योजिता । जवान्निर्याति कोदण्डयन्त्रादिषुरिवाधुना ।
उद्धृत्य सलिलाद्भूमिं तस्मादादिवराहवत् । अनेकजनसङ्कीर्णान् ग्रामांस्तानतिधान्यधात् ।
पालीभिरश्मसंरोध्य ग्रामान् कुण्डसदृशान् व्यधात् । कुण्डलानीति सर्वांस्तान् समृद्धान् ब्रुवते जनाः ।

उत्खातकीलनिवहा लब्धोऽद्यापि प्ररूढयः । यच्छन्ति जलगम्भीरमग्नं सञ्चरदिभान् ।
दीन्नारभाण्डान्यम्भोभ्यो यदगाधजलान्तरे । नन्दके निर्गतजले सुलभान्यस्तदलभ्यत ।
अदेवमातृकान् ग्रामान् परीक्ष्य विविधाः क्षितीः । संविभेजे विभक्तेन नादेयेन स वारिणा ।
अभिषिच्य जलैर्ग्रामान् ग्रामान्मृदमुपाहृतां । या यावता क्षणेनागाच्छोषं तां तावता चदि ११५
कालेन मत्वा सेकार्हांप्रतिग्रामं जलस्रुतेः । परिमाणं विभागस्य परिकल्प्य निरत्ययं ।
चकार चानूलाद्याभिः सिन्धुभिः सर्वतोदिशः । सत्फलोदारकेदारसम्पत्संपन्नविभ्रमाः ।
॥ तिलकं ॥ न कश्यपेनोपकृतं न वत्सङ्कर्षणेन वा । हेलया मण्डलेऽमुष्मिंस्तत्सुय्येन सुकर्मणा ।
भूमेर्जलादुद्धरणं द्विजन्मेव तथार्पणं । सेतुबन्धोऽम्भसिस्रोतो यमनं कालियस्य च ।
चतुर्षु सिद्धमिति यद्विष्णोः सत्कर्मजन्मसु । सुय्यस्य तत्पुण्यराशेरेकस्मिन्नेव जन्मनि । १२०
॥ युगलकं ॥ यस्मिन्महासुभिक्षेषु दीन्नाराणां शतद्वयी । धान्यखारी प्रसिद्धेतु रावर्गादभवत्पुरा ।
ततः प्रभृति तत्रैव चित्रं कश्मीरमण्डले । षट्त्रिंशता धान्यखारी दीन्नारैरुदितः क्रयः ।
निर्गताया महापद्मसलिलात्स्वर्गसन्निभं । वितस्तायास्तटे चक्रे स्वनामाङ्कं स पत्तनं ।
सुकृता स्थापिता तेन सरसि व्यासदिकटे । आसंसारं स्थिरा सारमर्यादाश्वपक्षिणां ।
सुय्याकुण्डलनामानं ग्रामं कृत्वा द्विजातिसात् । सुय्यामुद्दिश्य तन्नाम्ना सुय्यासेतुं स निर्ममे । १२५
तेनोद्धृतास्सलिलात्कूपु ग्रामाः सहस्रशः । अवन्तिवर्मसमुद्रैजयस्थलमुखाः कृताः ।
ईदृग्धैर्धर्म्यवृत्तान्तैः प्रवर्त्तितकृतोदयः । अवन्तिदेवः पाति स्म सान्त्वनेव वसुन्धरां ।
प्राणप्रयाणसंद्याससरागस्समतो यथा । चैत्रं स त्रिपुरेशाद्रिनिष्ठज्येष्ठेश्वराश्रितं ।
आत्मनस्तत्र निश्चित्य विपत्तिं चिरगोपितां । प्राणान्ते प्राञ्जलिः शूरे वैष्णवत्वमदर्शयत् ।
तेनान्ते भगवद्गीताः शृण्वता भावितात्मना । ध्यायता वैष्णवं धाम निरमुच्यत जीवितं । १३०
आषाढशुक्लपक्षस्य तृतीयस्यां क्षमापतिः । वर्षे एकोनषष्टे स आहवासमुपाययौ ।
तस्मिन् प्रशान्ते प्रत्येकं विभवोत्सिक्तचेतसां । तुल्यमुत्पन्नवंश्यानां राज्ये स्पर्धा भूयसाऽभुत ।
ततश्चक्रे प्रतीहारः प्रयत्नाद्रत्नवर्धनः । नृपं शङ्करवर्माणमवन्तिनृपतेः सुतं ।
कर्णपोतिलप्रामात्यस्तमनुजं शूरवर्मणः । तद्भ्रातुस्सुखवर्माख्यं यौवराज्येऽप्ययोजयत् ।
अतस्तयोरभूद्वैरं क्षितीशयुवराजयोः । यस्मिन् क्षणे क्षणे राज्यमासीद्दोलामिवाश्रयत् । १३५
मित्रमन्त्र्यादयो वीराः स्वामिकार्योज्झितासवः । यत्राभूवन् समत्वस्य परीक्षाक्षणलाभिनः ।
कुर्वतां स्वामिभक्तानां दानमानप्रतिश्रवं । सन्धिकाध्याक्ष ते यस्मादानकृत्यमशिश्रयन् ।
पिण्डस्पृहां परित्यज्याहङ्कृताः श्विचिताः क्वचित् । तावन्न वीततमसः स्वहस्तिमनुजीविनः ।
कथञ्चिदथ निर्जित्य युवराजं महौजसं । प्राप्तः स्वविजयोद्गारश्चक्रे शङ्करवर्मणा ।
सम्राट् समरवर्माद्यैर्व्यतीर्णसमरोऽसकृत् । कीर्त्तिं श्रिया प्रणयिनीं सहसाधिविवेद सः । १४०
अथ निर्जित्य दायादांल्लब्ध्वा लक्ष्मीं क्षितीश्वरः । जिष्णुर्दिग्विजयं कर्त्तुं श्रीमानासीत्समुद्यमः ।

तस्य कालवशाद्देशे प्रक्षीणजनसम्पदि । लक्षाणि नवपत्तीनां द्वाराभिक्रमतोऽभवन् ।
स्वपुरस्योपकण्ठेऽपि योऽभूत्कुण्ठितशासनः । स एव देशान्तरेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेशयत् ।
गच्छन्नाम्नायविच्छेदसम्प्रदायः कटुक्षये । स्वप्रज्ञया समुन्नीतो राज्ञा शङ्करवर्म्मणा ।
तस्यैवं नरनाथानां पृतनाभिः पदे पदे । कुल्यापगेव कुल्याभिर्व्यग्रतीभिरवर्द्धत ।
दार्व्वाभिसारराजेन त्वरता समुपाश्रिताः । अद्रिद्रोण्यो न वाहिन्यस्तस्येनासादमादधुः ।
जनोऽस्वर्णैर्हरिगणैर्टक्कन्धरिगणं क्षणात् । अनासादितदुर्गं स चक्रे दुर्गान्तरातिथिं ।
लक्षाणि नवपत्तीनां वारणानां शतत्रयी । लक्षञ्च वाजिनामासीदस्य सेनापुरःसरं ।
स गुर्ज्जरजयव्यग्रः स्वपराभवशङ्कितं । त्रैगर्तं पृथिवीचन्द्रं निन्ये तमसि शाश्वतं ।
पुत्रं भुवनचन्द्राख्यं भीतिं प्रागेव दत्तवान् । स याभूत्प्रणतिं कर्तुं तस्याभ्यर्णमुपागतः ।
अथ तत्कण्टकं भ्राम्यद्भूरिमण्डलनायकम् । वीक्ष्य सम्मुखमायान्तं महार्णवमिवाञ्जनं ।
समागमक्षणे यस्मात्कम्पमानः स्वसम्भवं । पलाय्य प्रययौ दूरं निर्व्याणौजोविजृम्भितः ।
॥ तिलकं ॥ यमप्रतिमसौन्दर्य्यमवाप्याहुः पुराविदः । तमेवाद्राक्षुरुत्रस्ता नृपाः कालमिवोल्बणं ।
उच्चखानालखानस्य संख्ये गुर्ज्जरभूभुजः । बद्धमूलां क्षणाल्लक्ष्मीं ध्रुवं दीर्घामरोपयत् ।
तस्मै दत्वा टक्कदेशं विनयादङ्गुलीमिव । स्वगौरमित्रापाश्चीन्मण्डलं गुर्ज्जराधिपः ।
हृतं भोजाधिराजेन स साम्राज्यमदापयत् । प्रतीहारतया भृत्यौ भूते थक्कियकान्वये ।
दरत्तुरुष्काधिपयोर्यः कश्चिद्विग्रहयोः । हिमवद्विन्ध्ययोरासीदार्य्यावर्तइवान्तरे ।
समस्तेष्विव भूपेषु नमस्तेष्वन्तरापथे । यस्यैव विपुला ख्यातिर्मार्तण्डस्येव मण्डलं ।
स श्रीमांल्लखियः शाहिरल्लखानाश्रयः कुधा । निराकरिष्णुः साम्राज्यात्तस्य सेवां न लब्धवान् ।
एवं दिग्विजयं कृत्वा प्राप्तः स निजमण्डलं । प्रदेशे पञ्चसत्ताख्ये स्वनाम्ना विदधे पुरं ।
तस्य श्रीस्वामिराजस्य तनयोदकपथप्रभोः । पूर्णिमेव क्षपाबन्धोः सुगन्धाख्याभवत्प्रिया ।
तया समं पुरवरे सुरराजोपमो नृपः । तस्मिन् शङ्करगौरीशसुगन्धेशौ विनिर्ममे ।
द्विजलयोर्नायकाख्यो गौरीशसुरसद्मनोः । चातुर्विद्यः कृतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरं ।
परकाव्येन कवयः परद्रव्येण चेश्वराः । निर्लोठितेन स्वकृतिं पुष्णन्त्यद्यतने क्षणे ।
स्वल्पसत्त्वो नरपतिः स्वपुरस्थापनाय सः । सारापहारमकरोत्परिहासपुरस्य यत् ।
ख्यातिहेतुः पट्टवानां पशूनां क्रयविक्रयौ । इत्यादि यत्सनेऽस्ति तत्तस्मिन्पुरेऽभवत् ।
राज्यप्रदेन नृपते रत्नवर्धनमन्त्रिणा । श्रीरत्नवर्धनेशाख्यो व्यधीयत सदाशिवः ।
चिरं नृपद्विपाः पूतभूतं यः कीर्त्तिनिर्झरैः । भवन्ति व्यसनाक्षिपं शुल्कानमनीमयाः ।
अथ क्रमेण नृपतिर्लोभाभ्यासेन भूयसा । अधीयमानचित्तोऽभूत्प्रजापीडनपण्डितः ।
आरब्धैर्व्यसनैर्भूत्वा क्षीणकोशाः क्षणे क्षणे । देवादीनां स सर्वस्वं जहारायासयुक्तिभिः ।
कर्म्मस्थाने पुरस्थयात्रादिधनहारिणा । तेनाट्टपतिभागाख्यगृहकृत्याभिधे कृते ।

धूपचन्दनतैलादिविक्रयोत्थं समादधे । द्रविणं देववेश्मभ्यः क्रयमूल्यकला बलात् ।
प्रत्यवेक्षां मुखे दत्त्वा क्लिष्टैरधिकारिभिः । चतुःषष्टिं सुरस्थानग्रामानाच्छिनदञ्जसा ।
ग्रामान्देवस्थयाच्यान् राजा प्रतिकरेण सः । स्वयं स्वीकृत्य योग्यर्धिं स्वां कार्पक इव व्यधात् ।
तुलां कृत्वा त्रिभागोनां वर्षदेयां सपर्षदे । भुक्तिकम्बलमूल्यादिदत्वादप्यधिकं ददौ । १७५
दिगन्तरस्थो ग्रामीणामूढभारानतागताम् । तद्भारैर्भारमूल्यं वर्षमेकमदण्डयत् ।
वर्षेऽपरस्मिन्निखिलान्भारमूल्यं निरागसः । तथैव संख्यया ग्राम्यान् प्रतिग्राम्यमदण्डयत् ।
इत्येषा रूढभारोक्तिः प्रथमं तेन पातिता । दारिद्र्यदूतीग्रामाणां या कथोद्गथा स्थिता ।
स्कन्दकग्रामकायस्थमासदत्त्यादिशङ्कुभिः । अन्यैश्च विविधायासैर्व्यधाद्ग्रामांश्च निर्धनान् ।
तुलापहारोपचयग्रामदण्डादिसङ्कटैः । इत्येव तेन संवाहो ग्रहकृत्ये प्रवर्त्तितः । १८०
व्यधत्त पञ्च शिबिरान्स तस्मिन्भिन्नकर्म्मणि । षष्ठं तथा गञ्जवरं प्रकटं लवटाभिधं ।
आत्मनो निरयं मूढः सोऽङ्गीकृत्येत्युपक्रियां । भाविनामकरोद्राज्ञां पापीयस्त्वानि योगिनाम् ।
निर्मित्तं मण्डलेऽमुष्मिन् क्षत्रियाणामनादरे । राज्ञां प्रतापहानौ च नान्यः शङ्करवर्म्मणः ।
मुख्येन गुणिना राज्ञां धनदान्या प्रयापदा । मूर्खेण येन कायस्था दास्याः पुत्राः प्रवर्त्तिताः ।
तथा कायस्थभोज्या भूर्जाता तन्मात्यवैचया । यथा सञ्जायते वर्णहरणादिव भूभुजाम् । १८५
तस्मिन् घोरे प्रजादुःखे कृपार्द्रः पृथिवीपतिं । पुत्रो गोपालवर्म्माख्यः कदाचिदिदमब्रवीत् ।
प्रदातुस्तात भवतः पूर्व्वं न्यासीकृतः स्थितः । वरो यः सत्यसन्धस्य सोऽधुना प्रार्थ्यते मया ।
कायस्थप्रेरणादैर्दैवेनाद्य प्रवर्त्तितैः । आयासैः श्वासमात्रैव प्राणवृत्तिः शरीरिणां ।
न च नामास्ति तातस्य काचिल्लोकद्वयोचिता । मनागपि हितप्राप्तिरेतया जनपीडया ।
अदृष्टविषयां वार्त्तां गच्छतां विदृणोति कः । दृष्टेऽप्यनिष्टादन्यत्र कर्म्मणा नेन दृश्यते । १९०
एकतो व्याधिदुर्भिक्षप्रमुखा विपदोऽखिलाः । प्रजानामेकतस्त्वेका लुब्धता वसुधापतेः ।
भूभुजोऽभ्यस्तलोभस्य श्रीः कैश्चिन्नाभिनन्द्यते । अकालकुसुमस्येव फलमप्यात्मनोज्झिता ।
दानस्य सूनृता सूक्तिर्विश्वसंवननं प्रभोः । लोभः पूर्व्वं तयोरेव विनाशाय महोद्यमः ।
प्रतापमार्यातं शोभां हेमन्ताहस्य वारिदः । स्वतिशेषां करोत्येव लोभश्च पृथिवीभुजां ।
दायादव्ययभीरुता परिवारस्त्र्यभिर्वन्धुजना भृत्याः प्रत्युपकारकातरमतेः कुर्य्युर्न कोऽपि प्रियं ।
राशीभूतधनस्य जीवितहृतो शश्वद्वनेरर्थिनां भभर्तुः क्रियते द्विषेव रभसा लोभेन किं नाप्रियं । १९५
राजा संवाहनामाथं नवायासो जनासृजत् । तदेव लोभप्रभवः प्रजानाश निवार्य्यतां ।
श्रुत्वेति राजपुत्रस्य भोजन्योमोज्ज्वलं वचः । स्मितधौताधरो राजा शनैर्व्वचनमब्रवीत् ।
तवाकृत्य विमन्त्रादि वचः सोऽजन्यपेशलं । स्मारयत्यद्य मामेतच्चित्तवृत्तिं पुरातनीं ।
कुमारभावे पूर्व्वं मे तवेवार्द्रान्तरात्मनः । प्रजावत्सलता वत्स पर्य्याप्ता पथ्यवर्धन ।
सोऽहं घर्मे वहन्त्वम्भ शीतेऽदन्नोष्णमंशुकं । पदातिरपथारथः पिता यस्यारितोऽभवं । २००

मृगव्याधा इवैः साङ्गमटव्यां कण्टकव्रतं । अनर्थाख्यं मां विलोक्य तमस्त्यविधुरपगाः ।
स तानुवाच सामान्यो भूत्वाहं राज्यमाप्तवान् । काले काले सेवकानां जाने सेवापरिश्रमं ।
ईदृग्दुःखमयं भुक्ता शाक्यन्यव्यथां भुवं । प्राप्तैश्वर्यो भवेन्मूढो गर्भस्मरतयान्यथा ।
उपायैर्गौढ़शौर्योऽहं कृतः पित्रा सुशिक्षितः । तेनापि प्राप्तराज्येन मयैवं पीडिताः प्रजाः ।
गर्भवासव्यथां जातः शरीरी विस्मरेद्यथा । प्राप्तराज्यस्तथा राजा नियतं पूर्व्वचिन्तनं । १०५
त्वयैव तस्मादेकोऽद्य वरो मत्तः प्रदीयतां । प्राप्तराज्यः प्रजापीडां माकार्षीस्त्वमतोऽधिकां ।
मास्त्वयमिति तेनोक्तः कृतान्योन्यस्मितैर्भटैः । राजाश्रैर्व्वीक्षितस्त्वासीत्कुमारो व्रीडतानन ।
त्यागभीरुतया तस्मिन् गुणिसङ्गपराङ्मुखे । आसेवन्तावराहत्तीः कवयो भल्लटादयः ।
निर्व्वेतना: सुकवयो भारिकोल्लटस्त्वभूत् । प्रसादात्तस्य दीनार सहस्रद्वयवेतनः ।
कल्यपालकुले जन्म तस्यैव प्रमाणितं । जीवो चित्तापभ्रंशादैर्देवी वाग्यस्य नाभवत् । ११०
वेष्टितस्यमुरुणापि प्राणस्यापि प्रवेशिनी । धान्यैकाया कृगित्यासीत्सुखराजस्य मन्त्रिणः ।
योऽयमार्य्योचितो नित्यं दुर्मेधासेविनः प्रभोः । कन्दानुहृत्या स प्राप नटस्येव विडम्बनां ।
॥ युग्मं ॥ सोऽनुगैः सह निर्दोषं जघान द्रोहशङ्कया । शूरं दार्व्वाभिसारेशं शर्व्वर्थी नरवाहनं ।
प्रजाभिशापे पतिते नृपस्योन्मार्गवर्त्तिनः । विंशद्दिशाः सुतास्तस्य व्यपद्यन्तामयं विना ।
वंशः श्रीर्जीवितं दारा नामापि पृथिवीभुजां । क्षणादेव क्षयं याति प्रजाविप्रियकारिणां । ११५
इत्युक्तं वच्यते चाग्रे व्यक्तमेतन्नु चिन्त्यतां । प्रनष्टं तस्य नामापि यथा क्रूरेण कर्म्मणा ।
नाम्ना पत्तनमित्येव प्रख्यातं स्वपुरस्कृतं । कस्यान्यस्याभिधाध्वंसि यथा शङ्करवर्म्मणः ।
स्वस्त्रीयः सुखराजस्य तेन द्वाराधिपः कृतः । वीरानकाभिधे स्थाने प्रमादादासदद्वधं ।
तस्योपात्त स्वयं राजा दस्यर्थाखामदोर्ज्जितः । वीरानकं समुन्मूल्य प्रविवेशोत्तरापथ ।
सिन्धुकूलाश्रयान्देशाञ्जित्वा भूरिभयातुरैः । कृतानतिर्महीपालैः प्रत्यावृत्तोऽभवत्ततः । १२०
उरशाभिधतस्तस्य वास्तव्यैरारिविक्रमं । निकेतहेतोः सैन्यानामकस्मादुदभूत्कलिः ।
गिरिशृङ्गाधिरूढेन श्वपाकेन निपातितः । वेगवाही शरस्तस्य प्रमादादविशङ्कलं ।
मुमूर्षुराप्तान् कटकं संरक्ष्य नयतेति सः । उक्त्वा कर्णीरथारूढः स्थानात्तस्माद्विनिर्ययौ ।
हीनदर्शनसामर्थ्यः परिज्ञाय शनैर्गिरा । कन्दर्पा वपुराश्लिष्य स्थिताया: श्वानभाषितः ।
पुत्रं गोपालवर्म्माख्यं न्यासीकृत्य च रक्षितुं । सिन्दुरेशं महादेव्याः सुगन्धाया यथान्वयं । १२५
फाल्गुणे कृष्णसप्तम्यां वत्सरे षष्ठसप्ततौ । उत्सार्यमाणविशिखो मार्ग एव व्यपद्यत ।
॥ तिलकं ॥ सुखराजादयः सैन्यं रक्षन्तः परभूमिषु । हस्तान्तैर्गोपयन्तस्तं यान्त एवाभवन् पथि ।
तं पञ्चसु दिवसेषु गुप्तं नयतोऽञ्जसा तावरैः । प्रतिप्रयाणं प्राप्तानां श्वासन्यासमकारयन् ।
षड्भिर्दिनैर्निजे स्थाने प्राप्ते वोलासकाभिधे । चक्रिरे गतचक्षाश्वास्ततस्तस्यान्त्यसत्क्रियां ।
निन्यः सुरेन्द्रवत्याद्या राज्ञो राज्ञामनन्वयु । वालाविलुः कृतस्तस्य जयसिंहाश्रयः कृती । १३०

द्वौ लोकाविव यस्य तं चक्रावनुजग्मतुः । इति सङ्क्षिप्तिनाङ्कैः सद्यःक्रियतामिव ।
ततो जुगोप गोपालवर्म्मा धार्म्मिकतोज्ज्वलः । सुगन्धया पाल्यमानः शत्रुघ्नो वसुन्धरां ।
मध्ये लालितकादीनां दुर्वृत्तानां वसन्नपि । अनतिक्रान्तबाल्योऽपि दुःसंस्कारान्न सोऽग्रहीत् ।
भूपालजननी भोगैर्वैधव्येऽधिकमुन्मदा । सा प्रभाकरदेवाख्यमशोकमत मन्त्रिणं ।
तया निर्भरसम्भोगप्रीतया स व्यधीयत । सौभाग्यपट्टश्रृङ्गारमौलिचक्रवर्त्याङ्कितः । २३५
कोशाध्यक्षेण रागिण्यास्तस्या लुण्ठितसम्पदा । तदा भाण्डापुरे तेन शाहिराज्यं व्यधीयत ।
स्वाज्ञातिक्रमिणः शाहेः कृत्वा कमलकाभिधं । तोमराणाय स प्रादाद्राज्यं लल्लियसूनवे ।
प्रत्यावृत्तोऽथ नगरं विवेश विजयोर्ज्जितः । शौर्य्यश्रृङ्गारवसतो साभिमानः स्वविषये ।
स राजजननीजारः साहङ्कारो जनार्ज्जनात् । मानक्षतिमधिक्षेपैर्वीराणां व्यधितान्वहं ।
कुट्टेण कामिना वेश्यावेश्मनीव नृपास्पदे । तेनावृते सम्प्रवेशो नाभूदन्यस्य कस्यचित् । २४०
शनैर्व्विज्ञातवार्त्तस्य धनमात्रापहारकृत् । सोऽभूद्विगतोऽत्यर्थं राज्ञो गोपालवर्म्मणः ।
विद्यते यत्र गञ्जेऽस्मिंस्तत्सर्वं शाहिविग्रहे । गतमित्यब्रवीद्भूपं स कोषगणनोद्यतं ।
अथ गञ्जाधिपो राजभीतः स्वर्गोदवेदिनं । रामदेवाह्वयं बन्धुमभिचारमकारयत् ।
तयाभिचारक्रियया भुक्तभूर्व्वत्सरद्वयं । गोपालवर्म्मनृपतिर्ज्ज्वालदाहो व्यपद्यत ।
व्यक्तीभूतकुकर्म्मा स राजदण्डभयाकुलः । रामदेवोऽवधीत्पापः स्वयमेव स्वविग्रहं । २४५
रथ्यागृहीतो गोपालवर्म्मभ्राताथ सङ्कटः । बभूव प्राप्तराज्यः स दशभिर्द्दिवसैर्व्यसुः ।
अथ वंशक्षये वृत्ते राज्ञः सङ्कटवर्म्मणः । प्रजाप्रार्थनया राज्यं सुगन्धा विदधे स्वयं ।
गोपालपुरगोपालमठगोपालकेशवान् । सा पुरस्य स्वनामाङ्कं विदधे धर्म्मवृद्धये ।
गोपालवर्म्मणो जाया नन्दा निन्दाव्ययोद्भवा । सिन्धुरण्यभवन्नन्दा मठकेशवधारिणी ।
अन्तर्व्वत्न्याः सती तस्मिन् पत्या गोपालवर्म्मणः । जयलक्ष्म्यां बबन्धास्यां श्वश्रूः सन्तानकाङ्क्षिणी । २५०
तस्यां विपन्नापत्यायां प्रसवान्तेऽतिदुःखिता । साभूदन्वयिने राज्यं कस्मैचिद्दातुमुद्यता ।
तस्मिन् काले महीपालविग्रहानुग्रहक्षमं । तत्र तत्र पदातीनां कृत्यसंहत्यभूत्कुलं ।
ततः समाश्रितैकाङ्गा स्वयं सम्वत्सरद्वयं । सुगन्धा विदधे राज्यं समन्वितेन तन्त्रिणां ।
योग्याय दातुं साम्राज्यं कस्मैचित्सा किलैकदा । मन्त्राय मन्त्रिधामन्तःस्थैकाङ्गानडीकयत् ।
अवन्तिवर्म्मवंशान्ते सम्भारं शूरवर्म्मणः । गर्ग्गायाः स्वकुटुम्बिन्याः सञ्जातं सुखवर्म्मणा । २५५
अनुप्रतो मे सम्बन्धिसुतादेवं भवेदिति । राज्ये निर्ज्जितवर्म्माख्यं कर्त्तुं तस्या मनोऽभवत् ।
॥ युग्मं ॥ तया तदुक्तं विषयव्यसनित्वेन आगमात् । राज्ञो दिवाशयतया योऽप्यनुत्थानदूषितः ।
नाम पङ्गुरिति प्राप राज्ये का तस्य योग्यता । इत्युदीर्ण्णाभवन् प्रश्नो यावत्केचन मन्त्रिणः ।
संहतैर्भेदनिर्यातैस्तावन्निर्ज्जितवर्म्मजः । दशवर्षः कृतो राजा पार्थस्तैश्चपदातिभिः ।
॥ तिलकं ॥ ते गञ्जाधिपवाक्यानां सुगन्धोत्पाटनाकृतं । प्रार्थितत्वममन्यन्त मानक्षतिविधायिनां । २६०

सा राजधान्याः सामाज्यपरिभ्रष्टा विनिर्ययौ । हताधिकारा शरदः पतितैर्बाष्पबिन्दुभिः ।
शरणं प्रत्यभाङ्क्षुस्तां योधसंघाः क्रमागताः । तं तन्त्रिभिश्च निर्याम्नी विपक्षैः सह सङ्गतं ।
वर्षे एकोननवते सम्भूयैकाङ्गसैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्हुष्कपुरे स्थितां ।
तामापतन्तीमाकर्ण्य पार्थानुग्राहकामदात् । वैशाखे तन्त्रिणः सर्वे निर्ययुः समरोत्सुकाः ।
ते जित्वा नवते वर्षे वैशाखे निश्चयंवतीम् । एकाङ्गान् सूदयामासुस्तानबन्धून् पलायितान् । २६५
निष्पालकविहारान्तस्तैर्बद्धा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनोद्भाया विचित्रा भाग्यवृत्तयः ।
अस्मिन्नधनजनक्षैण्यनिर्निमित्तं मण्डलोपमे । सर्वतो दिङ्मुखस्थावदानर्थपरम्परा ।
जनकः पालको भूत्वा पङ्गुर्बालस्य भूपतेः । सामात्योऽपीडयल्लोकमुत्कोचग्रहतत्परः ।
भूभुजो यामकायस्था इवान्योन्यविपाटनं । दत्ताधिकाधिकोत्कोचा विदधुस्तन्त्रिसेवया ।
यद्राज्ञः कान्यकुब्जाद्या विलब्धाश्च मण्डले । तन्त्रिणां कुण्डिकादानाद्भूभुजां जीविकाभवत् । २७०
विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणा । श्रीमेरुवर्धनस्वामिनामा येन व्यधीयत ।
तदात्मजाः क्षणे तस्मिन् गद्यनद्रोहपाकिकाः । चक्रुर्निगूढराज्येच्छाः प्रजायार्थधनार्जनं ।
॥ युग्मं ॥ सार्धं सुगन्धादित्येन गूढं शङ्करवर्धनः । तेषां ज्येष्ठो वद्धसख्यो मुमोष नृपमन्दिरं ।
क्षोणप्रजे क्षणे तस्मिन् धारपात इव क्षते । उद्दीपः प्रावितासेवश्चरखर्लिलिरजृम्भत ।
स्वार्थ्यां सहस्रकेयायां दुर्लभे भोजनेऽभवत् । वर्षे त्रिनवते घोरे दुर्भिक्षेण जनक्षयः । २७५
संचयिरप्रविष्टाम्बुमेकोच्छूनवियद्वैः । वितस्ता सर्वतश्छन्ना दुर्लक्ष्यसलिलाभवत् ।
विस्तीर्णास्थिमये जाते नैरिन्ध्यास्थितिमण्डले । सर्व्वभूतभयादायि श्मशानैक्यमजायत ।
महार्घधान्यसम्भारविक्रयप्राप्तसम्पदः । मन्त्रिणः क्ष्मापतेः प्रापुस्तन्त्रिणश्च धनं क्षतां ।
आधेयः क्ष्माभुजः सोऽभूत्तस्मी यस्तादृशीः प्रजाः । विक्रोय वाक्ययत्नासीत्तन्त्रिणां कुण्डिकाधनं ।
अटव्यां वृष्टिसम्पाते वातवैरुपद्रुतं । बहिः सर्व्वं जनं पश्यन् कश्चित्प्राप्तोष्णमन्दिरः । २८०
यथा तथा जनं दुःखं वीक्ष्य कापुरुषस्थिरं । राजधानीस्थितः पङ्गुः स्वसुखं बहुमन्यत ।
॥ युग्मं ॥ तुष्टीनवन्दापीडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । एवं तस्मिन् क्षणे नीताः सङ्क्षयं राजराक्षसैः ।
प्रापुश्चिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा कश्चित् । धारासम्पातसम्भूताद्बुद्बुदा इव दुर्दिने ।
पार्थः पितरमुत्पाद्य कदाचित् प्राभवत्स्वयं । कदाचित्सुतमुत्पाद्य तन्त्रिवर्णिकयाप्यभूत् ।
अप्रीणयत्पङ्गुः सधूवज्ञशामण्डलं युवा । सुगन्धादित्यवीजाप्तो व्यवायविधिसेवया । २८५
राज्ञ्याविश्पटदेव्याः स निर्दयैः सुरतोत्सवैः । खण्डयामास कां दूतीं साप्यस्यां वैरजां धीः ।
भगिनीभगधेभाग्यवज्ज्रराज्याः स्वयं दधुः । यं पङ्गोः मनोज्ञाङ्गीं मेरुवर्धनसम्भवः ।
सुगन्धादित्यमेत्सुक्याप्यपि देवी मृगावती । स्वयं चंक्रमुशेऽत्यर्थकाम्याकामितकामिनी ।
पर्यायेणाभवत्तुत्यः सत्यांभेनगद्भुत्ये । दरिद्रयोर्वितीर्णेके भुक्तिपः शमिवाम्बरं ।
पुत्रयोराज्यलाभाय सर्द्धयाभ्यां समन्त्रिणे । दत्ता निधुवनसङ्गा धनदानैः सदर्षिः । २९०

अथ पार्थं समुत्पाट्य तत्पिता पङ्गुराश्रितः । तन्त्रिभिः षण्णवते वर्षे पौषेऽभिषेचितः ।
माघेऽष्टानवते वर्षे सोऽभिषिच्य शिशुं सुतं । चक्रवर्माभिधं राज्ये शौचपुण्यो व्यपद्यत ।
पैतृकं वाञ्छतो राज्यं पार्थस्यानुचरा व्यधुः । एकाङ्गैः सह संग्रामं तत्र तन्त्रिपदातयः ।
मातुर्बप्पटदेव्याः स कञ्चित्कालं शिशुर्नृपः । मातामह्याः लिलिकाद्याः पाल्यस्यासीत्क्षमा इव ।
बाल्यादव्यक्तदोःशौर्ये तस्मिंस्तत्पालनं तयोः । निर्दोषमासीदण्डस्थफणिलालनसन्निभं ।
जातः पङ्गोस्तृगावत्यां नवमेऽब्देऽथ मन्त्रिभिः । चक्रवर्माणमुत्पाट्य शूरवर्मा नृपः कृतः ।
निःस्नेहा मातुलामात्याः प्रययुः स्वार्थतत्पराः । अदत्त्वा तन्त्रिणां देयं तस्योत्पाटनहेतुतां ।
अदृष्टस्तोऽपि स स्वाम्यर्थविना भूरिधनार्पणं । गुणज्ञानिव वेश्यानां तन्त्रिणां नाभवत्प्रियः ।
वर्षे गते तमुत्पाट्य दुष्टोत्पत्तितया नृपं । वक्रधैर्यं पुनः पार्थं व्यधुस्तन्त्रिपदातयः ।
अभूत्सामन्वती वेश्या साम्वेश्वरविधायिनी । पार्थप्रिया तन्त्रिचक्रसंपदे ख्यातचक्रिका ।
कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोऽर्थैरङ्कुरं बहु । एकादशाब्द्याषाढे कृतो भूयोऽपि तन्त्रिभिः ।
पार्थादीन् यैः समुत्पाट्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः स्थानेषु ये तेभ्यो जीवनाद्युपलेभिरे ।
पिता भ्राता च यैरस्य राज्यादुत्पाटितोऽभवत् । सम्बन्धिभ्योऽपि यैर्द्रुग्धं कन्यां दत्वेतरेतरं ।
अकरोद्दृष्टदोषाणां तेषामेव स नष्टधीः । मेरुवर्धनपुत्राणामधिकारसमर्पणं ।
॥ तिलकं ॥ कृतोऽक्षपटलाधीशस्तेन शङ्करवर्धनः । स्वहस्तत्वेऽप्यमात्योदाचिकः शम्भुवर्धनः ।
पौषे तस्यैव वर्षस्य धनाभावात्स तन्त्रिणां । अदत्तडिङ्गिकादेयः पलायिष्ट भयाकुलः ।
स्थिते मडवराज्यान्तस्तस्मिञ्शङ्करवर्धनः । राज्यार्थी तन्त्रिणां दूतं प्राहिणोच्छम्भुवर्धनं ।
आवर्जितैः स निःखिलैरधिकोत्कोचचर्चया । वञ्चयित्वाग्रजं राज्ये तैः स्वमेवाभ्यषेचयत् ।
तीर्थस्थितः स्वकुलजां तिमिरत्ति भुङ्क्ते मौनी वकस्तिमिमुपेत्य वनान्तवासी ।
व्याधान्निहन्ति तु वकं प्रभवन्ति ते ते पापाप्युपर्युपरि वञ्चनचञ्चुतायाः ।
भ्रष्टश्रीश्चक्रवर्माथ निशि श्रीढक्कवासिनः । एकदा डामराख्यस्य संग्रामस्याविशद्गृहं ।
ज्ञात्वा कान्तिविशेषेण राजानं स कृताञ्जलिः । प्रणम्य ग्राहयामास संभ्रमान्निजमासनं ।
राज्यभ्रंशादिवृत्तान्तमुक्त्वा साहाय्यकार्थिनं । तं विपत्स्थेऽसनं प्रह्वो विचिन्त्योवाच डामरः ।
तन्त्रिणां वा तृणानां वा राजन् का गणना रणे । त्वत्स्वत्वमार्थे सामर्थ्यं कश्चिच्च मम कर्मणि ।
प्राप्तोत्साहः पुनर्नूनमस्मानेव हनिष्यसि । विस्मरन्त्युपकारं हि कृतकार्या महीभुजः ।
ऊर्ध्वारोहे य आलम्बहेतुर्मूर्ध्नि क्रमन्ति तम् । कुठारिकानरस्कन्धमिवाधोगमनोन्मुखाः ।
धीधैर्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृपः । प्राप्तोदयः स तेनैव शङ्कां वेत्त्युपकारिणां ।
अस्मिन् स्थिते विपद्भवेदिति सञ्चिन्त्य वर्ज्यते । मूढैः परिहृतैरापन्नेवको मधुलोलुभिः ।
सम्पद्यापत्सहायस्य विस्मृतोपक्रिया नृपाः । मध्ये प्रमादस्खलितमुत्पन्नं यदि कुर्वते ।
आमयार्तिरिपुत्रासमनुदादौ दृष्टवैकृताम् । तस्योदया श्रीभवेन व्यापा प्रणयमनुयायिनः ।

राज्ञः सतोऽपि नाम्नासो यस्यैनस्येव कर्णयोः । अविरुद्धप्रसक्तयो ध्वनन्ति मधुपा इव ।
दिवसे सन्निधानेन पिशुनप्रेरणा प्रभोः । ईर्ष्यालुना स्वैरिणीव रक्षितुं यदि पार्थ्यते ।
राजन् राजन्युपाध्याया देवी पश्चिमसद्मनः । तत्र प्रजागरः कर्तुमसमर्थास्ते शयने ।
कथञ्चिदङ्कि हृदये कुञ्चैर्विनिवेशिता । शिक्षा गौरवरूपेव राज्ञा विज्ञाप्यते निशि ।
न केनापि समुत्पाद्य शिक्षया विगतदीर्घया । पिपीलिका इव यत्ताः स्वापायैः प्रासकैरिव ।
जानन्ति हन्तुं हन्तव्यमाप्तं न तु दुर्गगं । एको वकः परं सत्यं द्रोहदृष्टिर्महीपतिः ।
न नाम कण्टकाकीर्णः कौटिल्यं लभ्यतां नयेत् । कालापेक्षी क्षितिपतिः शरीरमिव आर्थकः ।
नमन्नपि हरिर्हन्यादाश्लिष्यन्नपि पन्नगः । विहसन्नपि वेतालः स्तुवन्नपि महीपतिः ।
अद्रोहकृत्या तस्मात्त्वं द्रष्टव्याः सदा यदि । समेष्यन्ति तदेषोऽहं प्रातरेव पुरःसरः ।
तदाकर्ण्याब्रवीद्राजा लज्जाश्चित्तनिताम्बरः । स्वात्मेव यूयं संरक्ष्या मम पूर्वोपकारिणः ।
ततो निक्षिप्य चरणौ रक्ताक्तौ भवचर्मणि । कोशं चक्रतुरन्योन्यं सख्यै नृपडामरौ ।
अथ संहृतासंख्यचण्डडामरमण्डलः । चक्रवर्माकरोद्यात्रां प्रत्यूषे नगरोन्मुखः ।
तस्मिन् क्षणे पुरस्कृत्य योद्धुं शङ्करवर्धनं । विनिर्ययुः सिताष्टम्यां चैत्रे तन्त्रिपदातयः ।
कालानुवृत्तिप्रच्छन्नं तेषां सन्नाहशोभितं । स तत्र पुरस्कर्तुं चक्रवर्मा स्वविक्रमं ।
अथ प्रवृत्ते संग्रामे घोरे पद्मपुराद्बहिः । जघान प्रेरिताश्वः पूर्वं शङ्करवर्धनं ।
हते सेनाधिपे तत्र शतधा तन्त्रिवाहिनी । प्रययौ पवनाघातप्रेरिता नौरिवार्णवे ।
पृष्ठानुसारिणोद्युक्तो नृपस्तेषामपाहरत् । गतिं तुरगवेगेन शिरःश्रेणीं तथासिना ।
भ्रमतः समरे वसुधीरपदाघ्नलच्छटाः । चक्रवर्म्मतुरङ्गस्य सटापाटलविभ्रमं ।
किमन्यत्पञ्चपञ्चाशन् सहस्राणि रणाङ्गणे । पतितानि क्षणादेव हतानां तत्र तन्त्रिणां ।
तन्त्रिणो रणसंरम्भपरिश्रान्ताः क्षमातले । खड्गपत्रकृतच्छाये शायिताश्चक्रवर्मणा ।
विशुद्धवंशैर्गुणिभिर्निहतैः संश्रितैः समं । अभूवन्यद्वीरशय्यां शूरः शङ्करवर्धनः ।
उदयं संहता एव संहता एव च क्षयं । प्रयान्तः स्पृहणीयत्वं तन्त्रिणः कस्य नागमन् ।
मानणीयानधृष्यांश्च महावंश्यान् महीपतीन् । ये दीनिव विलोकित्य भिक्षयन्तः क्षणे क्षणे ।
अनयन् कोशया भोज्यं साधन्तो जीविकाकृते । प्रागाविद्युत्पिण्डकाः कूरा इव ये गर्भकृन्तयः ।
ते तन्त्रिणः क्षणाद्दग्धा गूढवैरविधायिना । विमानना विविग्नेन चक्रवर्ममहाग्निना ।
॥ तिलकं ॥ अथ द्वितीये दिवसे भग्नानामपि तन्त्रिणां । वीरवान्दुन्दुभं चाञ्चत्करो जम्बुवर्धनः ।
तावन्मिलितधामन्तर्गत्वैकाकुलाकुलितः । सैन्यैर्नाना पणायातैर्नदद्भिर्व्योमदिक्पथः ।
वरणमध्येऽश्ववाराणां नृत्यन्निवाश्ववाजिना । वल्गां केनादकम्पं शिरस्त्रं वामपाणिना ।
सव्येतरहस्तायवेष्टनोद्भ्रामयन्त्रपुः । अङ्गस्य विस्मितार्कस्य भाभिर्दीपितकुण्डलः ।
कवचोत्सेधसंरम्भकण्ठाघातेन ताम्यता । वक्रभ्रुकुटिवक्त्रेण वदनेन भयावहः ।

तर्ज्जयन् कृतउड्डारांश्चञ्चन्कांशुच्छिताषणान् । शिरोऽभिसंश्रया चञ्चवालव्यञ्जनचामरः । १५०
भेरीरवैः श्रुतिं छिन्दन् पौराशीर्घोषरोधिभिः । संग्रामजयशोभाढ्यश्चक्रवर्मा विशत्पुरं ।
॥ कुलकं ॥ तस्मिन् सिंहासनं प्राज्यमाक्रम्यातिजयोर्जिते । बद्धा कृतस्थिरानिन्ये भूभटः शम्भुवर्धनं ।
राज्ञः पुरस्तात्तं शस्त्रपातभीमीलितेक्षणं । भांक्ष मदर्शयन् पापखण्डाव इव सोऽवधीत् ।
उज्झतां धर्ममर्य्यादां भृत्यानां जनकोपमान् । हन्तुं नरेन्द्रान्द्रोहेण प्रारब्धः शम्भुवर्धनः ।
प्राप्य निष्कण्टकं राज्यं चक्रवर्मनृपः क्रमात् । अजायत धृतोत्सेको नृशंसविषमक्रियः । १५५
स्वविक्रमकथासोचरोमन्यप्रियताश्रुतः । सोऽभवद्विटवन्द्यादिचाटुकारांत्रिधेयधीः ।
आत्मानं दैवतमिव स्तुतिमोहितचेतसः । जाताः प्राभवंस्तस्य विवेकविगुणाः क्रियाः ।
तस्मिन् प्रसङ्गे रंगाख्यः प्रख्यातो डोम्बगायनः । वैदेशिकोऽभवद्द्वाःस्थो विनीर्णावसरोवधि ।
प्राप्तान् सचिवसामन्तान्विन्यस्यन्तो यथाक्रमं । प्रतीहारान्नृपस्याग्रमनयन्त विविक्ततां ।
त्रिधभौ धवलोष्णीषा सभा दीपप्रभोज्ज्वला । शेषशय्येव मणिभिः कृतालोका फणाङ्कुरैः । १६०
कृतावरोधधम्मिल्लमालान्दोलनकेलिभिः । प्रदोषपवनैश्चक्रे शिशिरैर्घ्राणतर्पणं ।
जातगीतदिदृक्षाणां गवाक्षाक्रान्तयो बभुः । चामरादिभिर्व्वक्त्रैरवरोधमृगीदृशां ।
हारकङ्कणकेयूरपारिहार्यादिशोभिना । स्वच्छन्देनानुयातोऽथ प्राविशत् डोम्बगायनः ।
हंसीनागलता चास्य सुते ललितलोचने । चक्रतुः कौतुकोद्ग्रीवां सभां चित्रार्पितामिव ।
तयोर्व्विलासवलितैर्ललितापाङ्गविभ्रमैः । द्वितीयपुष्पप्रकरोव्यकीर्य्यत सभान्तरे । १६५
गायनैर्जयजीवेति कृतकोलाहलैरभूत् । सदः सशब्दं कुर्व्वद्भिस्तत्तन्नृपगुणस्तवं ।
भुक्तोत्तरोचितोदात्तस्वच्छमम्बरचारिणः । वंशैरागविशेषस्य दत्ते स्थाने ततः शनैः ।
अविक्रियशिरःकम्पभूनेत्रभ्रमशोभितः । अभिन्नद्व गायन्त्यौ गीतध्वनिरजृम्भत ।
अथ ताम्बूलरागमन्थरागनिश्चलमूर्च्छना । जातं राजकुरङ्गेण प्रमोदास्पन्ददृष्टिना ।
गायन्त्यौ भावमालक्ष्य तस्य स्निग्धमगायतां । अधिकोद्दीपिताभिख्यं विलासस्मितविभ्रमैः । १७०
राज्ञस्तयोश्च संसक्तचित्तयोरितरेतरं । दृग्व्यापारैः स्वसंवेद्यैः संलाप इव पप्रथे ।
नृपं हारितचित्तं तं विज्ञायैकः प्रियो विटः । ततः प्रसङ्गे प्रोवाच प्रीतिवृद्धिकरं वचः ।
देव गीतमिदं यातं संप्राप्तेन मनोरमे । कर्पूरपारीपतितं मैरेयमिव हारितं ।
गायन्त्योर्मार्ज्जितामितां रागाद्दत्तचतुष्किकां । अनयोः प्रतिमाव्याजाच्चुम्बतीव निशाकरः ।
करन्यस्तकपोलाङ्कमुद्रायन्त्या विमे भुवं । कटाक्षैः कुरुते व्योम्नि वैमानिकविमोहनं । १७५
आनन्त्या स्वास्थ्यं सर्व्वामनयोरेकयावयोः । असूयास्मितगर्भोऽयं कटाक्षः पक्ष पातितः ।
गायन्त्येकाननमुखी कर्णस्याशोककुड्मला । विपरीतरतोद्रेकनतारव्येव शोभते ।
सफलं तस्य तारुण्यमीदृश्यो निर्जने स्त्रियः । डोम्बव्याविरवे यस्य गायन्त्येवंविधैः स्वरैः ।
उपपत्तिपरित्यक्तशास्त्रानुष्ठानमोहितैः । एकसार्थप्रयातेभ्यः कथमेका विवर्ज्यते ।

नेत्रस्य नूपं श्रोत्रस्य ध्वनिं संस्मृतवान् यत् । तदृष्ट्वान्यकान्ताङ्गं स्पृशतो दुष्कृतं कुतः ॥ ३८०
अभिलाषाङ्कुरः सिक्त इव तैर्विटभाषितैः । राज्ञः स्वभावलोलस्य ग्रस्तप्राज्ञसमागमः ॥
ये विश्वाग्नितवर्णबन्धुरस्वराः सन्दर्भ्य गीतान्यलं तद्धूर्वस्थितिवापनं घनसमं पार्श्वे ध्वनन्त्युद्धताः ।
गीयन्तीं विपथावपातपरतां लब्धोदयैस्तैः क्षणात् सिंहावाग्धिगरम्भी च रभसाद्भूपालसिंहाविटैः ॥
वस्तुक्षणादनुपपत्त्युपपत्तियुक्तं कृत्वा अजान् यदिविमोहयितुं समर्थाः ।
न स्युर्विटा यदि कुतर्कपथस्थिताश्च नित्योदयेषु निरयेषु सृगाश्रयेयुः ॥
सन्तोष्य हारकेयूरकुण्डलैर्डोम्बमण्डलं । समागत्यागराधेयः शुद्धान्तमगमन्नृपः ॥
कान्ताऽस्याः क्षितिवल्लभोऽयमभिधत्युर्व्वीपतेरेकतो गूर्नेऽसावतिचण्डतापव्रयुतं डोम्बः स्वनामान्वितः ।
सध्ये यत्किमपीति गीतिरचना काव्यं यदेतद्विदो यत्क्षा वपयन्ति तान्विगणयन् कीर्त्यर्थिनः पार्थिवान् ॥ ३८५
वंश्यानुरागस्य महेन्द्रचापधाम्नोहरिद्रारसरञ्जनस्य । उपाङ्गगीतस्य च हारिणोऽपि सान्द्रैर्यमस्थैर्यहतप्रकर्षं ॥
दर्शनाभ्यासमम्बद्धरनुरागः क्ष्मापतिः । श्वपाककन्ये ते न पुनः प्राप निर्वृतिं ॥
गायन्त्यौ शयनोपान्ते शनैर्व्व्यहितचुम्बनं । नृपं रतिसुखाभिज्ञं तं हठान्ते प्रचक्रतुः ॥
समागमेन सद्येन तयोर्व्यात्ययोऽभिमा । सर्वे लपितसामर्थ्यः सलज्जोद्दहनाक्षमः ॥
रत्यन्तसुलभोद्भेदैर्निर्ग्गतैः स्वेदविन्दुभिः । भार्य्योपसङ्क्रमणं वपुस्तस्य व्यधीयत ॥ ३९०
रागान्धेन कृता हंसी महादेवी महीभुजा । भेजे राजवधूमध्ये वालव्यजनवीजनं ॥
तस्यार्धभुक्तमुच्छिष्टं ते यथा चक्रवर्मणः । नृपान्तराणामन्येषामप्यभूवन् सभासदः ॥
मन्त्रिणामक्षपटलप्रत्यमुख्याधिकारदा । प्रवृद्धिहेतुतां प्राप डोम्बसेवनचक्रिका ॥
मांसोत्सर्वितां केचित् श्वपाका न व्यधुः स्वयं । केचित्त्वकुर्वन्नीतिज्ञा राजकार्य्याणि मन्त्रवत् ॥
मन्त्रिणां तस्करागारा भोश्वपाकीश्वपचाः प्रियाः । किं न लोकोत्तरमभूद्रूपं तस्य क्वकर्मणः ॥ ३९५
ऋतुस्नातान्तं वासहानि श्वपाकी स्वांशुकान्यदात् । तदाच्छादनदृप्रेक्षामन्त्रिणः प्राविशन् सभां ॥
केचित् क्षितिभुजा वैरमन्त्रोक्तत्यापि तत्क्षणं । येषांभि श्वपचोच्छिष्टं तेऽभूवन् सोमपैः समाः ॥
मण्डलेऽस्मिन् प्रभावोयान देवान्यथमन् ध्रुवं । तदेव्यानि तदा नाचेच्छ्वपाकी प्रविशेत्कथं
तां रणस्वामिनं द्रष्टुं तिलद्वादश्यहे गतां । सामन्तेभ्यः स भिमामाप्य डोम्बराः परं ॥
राजकोदुम्बरूपानां डोम्बानां निर्गता मुखात् । राज्ञा मिषाज्ञा दुर्लङ्घ्या न कैनाप्युदलङ्घ्यत ॥ ४००
राज्ञा प्रदत्ते रङ्गाय हेलुग्रामेऽग्रहारवत् । लिलेख पट्टोपाध्यायो न यदा दानपट्टकं ॥
तदाक्षपटलं गत्वा रङ्गः कोपात्समब्रवीत् । रङ्गः स हेलुं दिर्णेति दासीसुत न लिख्यते ॥
लिलेख सोऽथ सभ्यामाद्रङ्गभङ्गतर्जितः । कोन राजनि दुर्वृत्ते भवेन्नीतिव्यतिक्रमः ॥
चण्डालागमनपापस्य पापः प्रचक्रम् स निष्कृतिं । विटैर्दास्याबहान्येव प्रायश्चित्तानि कारितः ॥
हिमेनेव हिमं शाम्येदुष्कृतेनैव दुष्कृतं । सोऽनुशिष्टो विटैरेवं दधत्यामरसारतां ॥ ४०५
पवित्रात्मर्यतां स्पृश्या स्पर्शपापं जिहीर्षुणा । तेनाहूयत विप्रश्च यो विन्ध्याश्रमवासिनः ॥

ततोऽपि पापिनोऽभूवन् केऽपि तस्मिन् क्षणे द्विजाः । तस्मादप्यग्रहारान् ये अग्रहर्त्तृभोगिनः ।
चक्रे चक्रमठं सोऽपि पापः पाशुपताश्रयं । तस्मिन् हतेऽर्द्धनिष्पन्नं तद्धूर्येदयोजयत् ।
पूर्वोपकारान् विस्मृत्य डामरांश्च निरागसः । नृपतिः श्वपचाकामी विश्वस्तांश्छद्मनावधीत् ।
हन्तुं व्याजेन विश्वस्ताः केचिड्डामरतस्कराः । तस्थुस्तस्यान्तिके द्रोहच्छिद्रानेहःप्रतीक्षिणः । ४१०
श्वपाकीशयनावासमज्ञावस्करमन्दिरे । शौचस्थितं तं निःशस्त्रं ते राज्ञो प्रापुरेकदा ।
अथ तैः प्राप्तसमयैरकस्मात्तस्य सर्व्वतः । क्षिप्रं न्यपात्यताशेषशातशस्त्रपरम्परा ।
सुप्तस्तटाद्ध्रदे भ्रष्ट इव निद्रालसेक्षणः । प्रबुद्धः शस्त्रपातैः स व्यमुञ्चद्भैरवान् रवान् ।
निःशस्त्रः शस्त्रमन्विष्यन् ज्वरद्रक्तजनिर्झरः । अनुद्रुतोऽरिभिर्धावन् शय्यावेश्म विवेश तत् ।
अप्राप्तहेतिं क्रन्दन्त्या श्वपाक्यालिङ्गिताङ्गकं । तत्कोशस्कन्नप्रार्द्धं जघ्नुस्तेऽनुप्रविश्य तं । ४१५
स्वैरेव प्रेरितादारैस्ते तस्य नृपतेः किल । मुमर्षोर्जानुनी स्वैरं शिलायां समचूर्णयन् ।
त्रयोदशाब्दे ज्येष्ठस्य शुक्लाष्टम्यां क्षपाक्षणे । श्वपाकभोग्यः स श्वेतावस्करे तस्करैर्हतः ।
उन्मत्तावंतिनामाथ पार्थसूनुर्दुराशयः । अभ्यषिच्यत वैधेयैः सचिवैः शर्वटादिभिः ।
श्वपाकीकामुके पापे निहते निशि तस्करैः । प्रजानां पाप्मना सोऽभूत्पापात्पापतरो नृपः ।
स्थगिता तत्कथापापस्पर्शभीत्या सरस्वती । कथंचित्तत्कुरस्यैव सेयं प्रस्थाप्यते मया । ४२०
आसीत्पितृकुलं तस्य भक्ष्यं दुर्नृपरक्षसः । और्व्वाभिधस्य हव्याशविशेषस्येव जीवनं ।
तस्यामिष्टङ्कराधानसटाङ्कारकरोटिकाः । प्राणस्कन्दादिवाद्याः सभायां मुख्यमन्त्रिणः ।
तेऽमात्याश्चारणत्वेन निर्लज्जास्समरञ्जयन् । कालान्तरेण येनेव भूमिपालैर्भविष्यते ।
पर्व्वगुप्तोऽभवत्तस्य सर्व्वेभ्योऽप्यधिकं प्रियः । आस्थाने सततं कुर्व्वन्नपाकृतकटीपटः ।
आतन्त्रविश्रवाद्दृष्ट्वा कीटप्रायान्महीपतीन् । पर्व्वगुप्तः सर्व्वदाभूद्राज्यावाप्तिकृतोद्यमः । ४२५
तदा निगूढराज्येच्छः सख्यं मुख्यैः स मन्त्रिभिः । पौतकोशैः प्रविदधे पञ्चभिर्भूभटादिभिः ।
भूभटः शर्वटस्कोजः कुमुदः सोऽमृताकरः । पर्व्वगुप्तेन सम्बन्धचक्रिरे कोशपीथिनः ।
गवाक्षमर्मि प्राप्तश्रीजलोत्रागलाङ्कुशः । संग्रामडामरस्येह योरक्षः ख्यातपौरुषः ।
पदातिमात्रो भूपेन दृष्टशौर्य्यः स संयुगे । महोदरो महाकायः प्रापितो मुख्यमन्त्रितां ।
यादृशी तेन ददृशे देवी श्रीः समरोऽन्तरे । तादृग्यक्षजया देवीत्यभिधानेन निर्ममे । ४३०
राज्यं निष्कण्टकं कृत्वा धूर्त्तेनापजिहीर्षुणा । प्रेरितः पर्व्वगुप्तेन भूभृच्चक्रे कुलक्षयं ।
तेन लुण्ठितसर्व्वस्वः पार्थस्तस्थौ कलत्रवान् । श्रीजयेन्द्रविहारान्तः श्रमणैर्दत्तभोजनः ।
शिशूहन् शङ्करवर्म्मादीन् भ्रातॄन् दारान्निरोध्य सः । तत्र स्थितानमन्नैस्तत्कालांस्तानकारयत् ।
उद्यतः पितरं हन्तुं मन्त्रिणोऽनुमतप्रदान् । वल्गुपटान् व्यधाद्भूमिगञ्जानितरान् पुनः ।
एकदा मन्त्रिसामन्तर्न्तिकायस्थसैनिकाः । पार्थं तदाज्ञामासाद्य निशायां पर्य्यवेष्टयन् । ४३५
स्नानक्षीणां वरां पत्नीं रज्जुधारां निपात्यते । आलिङ्ग्यमानां क्रन्दद्भिस्तर्णकैरिव दारकैः ।

केशानालम्ब्य कर्षन्तः शर्करोत्पाटिताङ्गकं । विपन्नं गोकुलाद्धान्तमिव निर्हत्य तं ग्टहात् ।
चुक्रुशामहत्मां क्रन्दन्तं निजपुर्नप्रविचहम् । चण्डालादेव निःशस्तं कुमुदाद्या नृपप्रियाः ।
पितरं निहतं श्रुत्वा राजा सञ्जातकौतुकः । प्रातः खर्पचैः सार्द्धं गत्वा चष्टोऽथ दृष्टवान् ।
अथाङ्गेऽस्य प्रहारोऽयं मदत्त इति वादिनः । तस्याये राजपुरुषाः शशंसुर्निजविक्रमं । ३५०
न्यक्कृत्य स्त्रीकृतो राज्ञा तदा तद्भृत्यनोदनाः । अपूपुषदत्यर्थगुप्तो देवगुप्ताभिधं सुतं ।
पार्थस्य निहतस्याङ्गे सोऽक्षिपत्क्षुरिकां ततः । रञ्जितो येन भूपालो जातहासोऽभवच्चिरं ।
डामरैर्लुण्ठितो देशः प्रणाशे चक्रवर्मणः । उत्पाद्य पापकार्यस्मात्तेन भूयोऽपि दण्डितः ।
सम्प्रेरितः कुमन्त्रिभिः शस्त्राभ्यासञ्चकार सः । पाटयन् क्षुरिकाघातैः कोट्टवीस्तनकोटरं ।
गर्भिणीनाञ्च जठरं गर्भान् द्रष्टुमपाटयत् । काठिन्यस्य परीक्षार्थमङ्गं कर्मकृतामपि । ३५५
प्रतिपन्नायदाहोगाद्धद्दा बधभयाद्द्विजाः । प्रत्यग्रस्तव्ययवहारांस्तस्मादपि नृपाधमात् ।
क्रूरपापानुरूपेण क्षयरोगेण पार्थिवः । तेनानुवाध्यमानोऽभूदपर्यन्तव्यथातुरः ।
व्यथया तस्य तादृश्या प्रजा एव न केवलं । तुतुषुर्निजशुद्धान्तमहिष्योऽपि चतुर्दश ।
अथान्तःपुरदासीभिर्यः कुतश्चिदुपाहृतः । क्षितिपालात्प्रजातोऽयमिति प्रख्यापितो मृषा ।
तं शिशुं शूरवर्माख्यं विनिवेश्य नृपासने । स्वं निक्षिप्य सामन्तसचिवैकाङ्गतन्त्रिणं । ३६०
कम्पनाधिपतेर्बद्धद्वेषः कमलवर्धनात् । विभ्यन्नवरराज्यस्था डामरोत्पाटनक्षमात् ।
आमयानिरयप्राप्तिः पितृहा पार्थिवाधमः । शुचौ पञ्चदशाब्दस्य प्रजापुण्यैः क्षयं ययौ ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ पितृघातिसुतो राजा जयस्वामिविरोचनं । आषाढाउक्रमसम्यां शिशुर्द्रष्टुं विनिर्ययौ ।
गता विरेजे राजश्रीर्बालस्य पृथिवीपतेः । कृपाणवेणीललिता छत्रचामरहासिनी ।
अत्रान्तरे जवायातैश्चारैरावेदितश्रुतः । सामन्तैर्नगरोपान्तं प्राप्तः कमलवर्धनः । ३६५
एकाङ्गतन्त्रिसामन्तस्यालहारकमादिभिः । नगरं प्रविशन् प्रान्तः स्वं सैन्यैररुध्यत ।
विरुद्धडामरानीकान् युद्धा मार्गेषु निर्गतः । श्रान्तोऽप्यसौ वैरिसेनामजयद्विक्रमोर्जितः ।
महत्तमस्ववाराणां विद्राव्य तुरगैर्मितैः । राजधानीमसंरुद्धः प्रविवेश ततः क्षणात् ।
तं भङ्गजयमाकर्ण्य सैन्यैस्त्यक्तं पलायितैः । एकाकिनं काप्यनयञ्जननी शिशुभूपतिं ।
प्राक्कर्मभिर्मोहितो वा प्रेरितो वा कुमन्त्रिभिः । नाभूत्सिंहासनारूढो मूढः कमलवर्द्धनः । ३७०
तदानीं स्वगृहान् यातो राज्यकामोऽन्यवासरे । समाहूयन् द्विजान् सर्वानचुचुदन्नीतिवित् ।
प्रौढं स्वकञ्च कुरुत नृपं कञ्चित् स्वदेशजं । मामेव कुर्युः सामर्थ्यादिति मूढः स चिन्तयन् ।
एकाकिनीं रहः क्षीवां लब्ध्वा दुर्भगयोषितं । अप्रौढोऽनुपभुञ्जानन्यदिने दूत्यार्थयेत यः ।
विभूतिं रभसावाप्तां यस्तु मन्यज्य तत्क्षणं । नीत्या कामयतेऽन्येद्युः ग्राम्यस्ताभ्यां परोऽस्ति कः ।
॥ युग्मं ॥ अथोत्पलकुले छिन्ने स्थूलकम्बलवाहिनः । अष्टक्षोणिनिभा विप्राः समगंसत गोकुले । ३७५
धूमनिर्दग्धकूर्चानां राज्ञस्तांस्तांश्चिकीर्षतां । राज्यव्यवस्थापन्यासस्तेषां चिरमवर्द्धत ।

वैमत्येन मिथस्तेषां नान्यः कोऽप्यभ्यषिच्यत । कूर्चाभाषणनिष्ठ्यूतैः सकूर्चष्ठीवनैः परं ।
राज्यार्हैर्न्योरिभिर्भिन्नैः प्राप्तः स्वस्वरतिक्षये । अवार्यतेष्टकापातैर्मुग्धः कमलवर्धनः ।
पञ्चषाणि दिनान्येव यावत्तस्थुर्द्विजातयः । काहलाकांस्यतालादिवाद्यकोलाहलाकुलं ।
उत्पताकध्वजच्छत्रमोभियुग्यार्पितासनं । अशोभं पारिषद्याणां तावत्तत्राभिमन्दलं ।
॥ युग्मं ॥ स्वपत्नीं बन्धकीभूतामिवान्यवशवर्तिनीं । वीक्ष्य राजश्रियं प्रोच्चआसीत्कमलवर्धनः ।
पितृघातिवधूच्छन्नपुत्रराज्यार्थिनी ततः । प्राहिणोद्राजपुरुषान् पार्श्वे प्रायोपवेशिनां ।
पिशाचकपुरे ग्रामे वीरदेवाभिधस्य यः । कुटुम्बिनः कामदेवनामा सूनुरजायत ।
स शिक्षिताचरो लब्धा मेरुवर्धनमन्दिरे । बालाध्यापकतां ज्ञानशीलादिगुणभूषितः ।
क्रमाद्गञ्जाधिकार्य्यासीदथ तस्यात्मजः शनैः । लेभे गञ्जाधिकारित्वं राज्ञः शङ्करवर्मणः ।
यः प्रभाकरदेवोऽपि सुगन्धाकलत्रकामुकः । लक्ष्म्या सरस्वतीदेषाद्देशविशेषतो गतः ।
विद्वान् यशस्करो नाम तत्पुत्रोऽत्यन्तदुर्गतः । सख्या फल्गुणकाख्येन समं देशान्तरं गतः ।
सुस्वप्नदर्शनैः पीठदेव्याशीर्भिश्च हर्षुलः । तस्मिन् प्रसङ्गे सोत्साहः प्रत्याहृत्तो निजाभुवं ।
पितृघातिवधूदूतैर्यातैर्बोधयितुं द्विजान् । मध्ये स्थित्वा वाग्मित्वात्प्रविवेश तदन्तिकं ।
॥ कुलकं ॥ दृष्ट्वैव तं दैववशादेकमत्यस्पृशो द्विजाः । ध्वनिं राजायमेवास्त्वित्युच्चकैरुदचारयन् ।
अथाभ्यषिच्यत क्षिप्रं विप्रैरेष यशस्करः । आधृतिः प्रौढसामर्थ्यैः सानुमानिव तोयदैः ।
दग्धं वेणुवनं परस्परमहासंघर्षजेनाग्निना तन्मूलोद्भूतिरश्मसा कणधूतोद्रेकेण सम्पादिता ।
वात्यावेगविपाटितं विटपिनं प्राप्तं कुलस्थितं कठिं सेतुमहो महाद्रिकुहरं धाता न किं सूचितं ।
अत्यप्रेरणया वंशस्यार्यजः स्वयमेवहेत । तत्पुत्रोत्पाटनं कुर्य्यान्न चेत्कमलवर्धनः ।
अनुच्चकुलजातस्य दरिद्रस्याटनः क्षितिं । तद्यशस्करदेवस्य राज्यप्राप्तिः कथम्भवेत् ।
पङ्क्त्यां भ्रजन्निरनुगो ददृशे जनेन यस्तत्क्षणं निखिललोकसमानकीर्त्तिः ।
साम्राज्यरम्यमनुमोदितुमास्त नारीवृन्दैरजस्रवलितो नरनाथमार्गः ।
नृपतिवसतिं प्रत्यागच्छन् यशस्करभूपतिः पुरमृगदृशामाशीर्मध्ये वचोऽपि विवर्धितं ।
स्तिमितवलितापाङ्गं शश्वन्निमीलदलद्धृतिः कृतपरिकरस्तज्जैर्जज्ञे प्रजापरिपालने ।
प्रतिमितरविदीपोद्भासिश्चातपत्रप्रचयरजतपात्राख्यविताराणिका श्रीः ।
अथ मुखरितमाशीर्मङ्गलैरङ्गनानामवनिहरिणधामा राजधाम प्रपेदे ।

इति श्रीकाश्मीरिक महामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कह्लणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां पञ्चमस्तरङ्गः । राजानः आदितः ॥ ११ ८० ॥
अधिकार्या समाप्तौ तौ मासेषु च चतुर्ष्वगात् । कल्पपालाष्टकं रथ्याश्वतस्त्रोषधिस्था अपि ।

॥ अथ षष्ठस्तरङ्गः ॥



नेदं पर्णमसीरणाग्रमतपोमाहात्म्यमुच्चोरगो पश्यैतावत एव संप्रति कृतौ तस्मान्महन्तो वहिः ।
प्रभोर्वाक्यमिदं चराचरगुरोः प्राप्येयमात्मस्तुतीरेवं देववधूमुखाच्छ्रुतिसुखाः स्फटिकमयपर्णावतात् ।
इच्छन्ननन्तरणीयममथ कक्ष्यां विलङ्घयन् । प्रतीहारान् द्विजा दूरं वार्य्यन्तामिति सोऽन्वशात् ।
वेत्रित्रिभाय्यमानांस्तु तान् कृताञ्जलिरब्रवीत् । राज्यप्रदाश्च पूज्यास्थ यूयं नो दैवतैः समाः ।
राज्यदानाभिमानेन वर्त्तिष्यत मदोद्धताः । यत्कार्य्यकालादन्यत्र नागन्तव्यं मदन्तिकं ।
तदाकर्ण्याखिलोलोकस्तमद्भुतममन्यत । व्यस्मरत्सहसैवासमभ्यूतमपि लाघवं । ९
खिलीभूताः पूर्व्वराजव्यवस्था प्रतिभाबलात् । उन्मीलवाक्य सुकविः प्राक्तविप्रक्रिया इव ।
अभोराभूत्तथा भूमिर्यथा रात्रौ वणिक्पथाः । अतिष्ठन्विवृतद्वारा मार्गाश्चाविघ्निताध्वगाः ।
प्रत्यवेक्षापरे तस्मिन्ग्रामीणस्वापहारिणां । कृष्यध्वतत्यमुत्सृज्य कृत्यं नान्यन्नियोगिनां ।
ग्राम्याः कृषिपराधीना नापश्यन् राजमन्दिरं । विप्राः स्वाध्यायसंसक्ता नाकुर्व्वन् शस्त्रधारणं ।
न विप्रगुरवः साम गायन्तो मदिरां पपुः । न तापसाः पुत्रदारपशुधान्यान्यढौकयन् । १०
न मूर्खा गुरवो मत्या पूपयागविधायिनः । चक्रिरे स्वकृतैर्ग्रन्थैस्तर्कागमपरीक्षणं ।
नादृश्यन्त च गेहिन्या गुरुदीक्षात्यदेवताः । कुर्व्वाणा भक्तिलोलत्वानिषेधं मूर्धधूननैः ।
कार्त्तान्तिका भिषक्सभ्यागृहस्थाश्री पुरोहितः । दूतः स्थेयो लेखको वा न तदाभूदपण्डितः ।
प्रायोपवेशाधिकृतैर्बाधितेन महीभृता । प्रायोपविष्टो निकटं प्रापितः कश्चिदब्रवीत् ।
अहमाढ्योऽभवं पूर्व्वं वास्तव्योऽत्र महीपते । निष्किञ्चनत्वं प्रनष्टोरागच्छन्दैवयोगतः । ११
उत्तमर्णैः पीडितस्य प्रहर्तुर्णस्य तस्य मे । निश्चयोऽभूदृणं हित्वा परिभ्रान्तुं दिगन्तरे ।
अथ विक्रीय सर्व्वस्वमृणं शोधयता मया । महाधनाय वणिजे विक्रीतं निजमन्दिरं ।
भार्य्यामुद्दिश्य भर्तव्यामेकस्त्र तु वर्जितः । सोपानकूपो विक्रीतात्सद्मतो वेश्मनस्ततः ।

निदाघे पुष्पताम्बूलोपर्णागवानिशीतले । न्यस्तद्विमेनिकैर्दत्ताभा जीवेन्नाटकादिति ।
ततोऽदिगन्तराक्रान्त्या विश्रान्त्या वत्सरैरहं । लब्धार्थविभ: सम्प्राप्तो जन्मभूमिमिमां पुन: ।
अन्विष्यता मया साध्वी स्ववधूर्दृष्टाऽथ सा । विवर्णदेहा जीवन्ती प्रेष्यात्वेनान्यवेश्मसु ।
किं दत्तजीविकापि त्वमीदृशीं दृत्तिमाश्रिता । मयेति सा सुदु:खेन पृष्टा स्वोदन्तमब्रवीत् ।
सोपानकूपं सम्प्राप्ता त्वयि याते दिगन्तरं । लगुडैस्ताडयित्वाहं वणिजा तेन वारिता ।
तदन्या कास्ति मे वृत्तिरित्युक्त्वा विरराम सा । तदाकर्ण्य निमग्नोऽहमन्तरे शोकवारिधौ ।
कृतप्रायोपवेशोऽथ स्थैर्यैस्तैस्तै: पदे पदे । प्रत्यर्थिनो दत्तजयै: किमप्यस्मि पराजित: ।
अतस्तस्मादपि न न्याये न विक्रीतो मया पुन: । सोपानकूप इत्यस्मिन्नर्थे प्राणा इमे पण: ।
सोऽहं विपद्ये क्षीणार्थो द्वारि प्राप्य तव ध्रुवं । दृजिनादस्मि चेन्नोतिर्देव तु निर्णयतां स्वयं ।
राजेति तेन विप्रेण दत्त्वा धर्मासने स्वयं । समाहूयाखिलान् स्थेयानासीत्तत्र विचारयन् ।
स्थेयास्तमूचुर्व्यक्तं यो विचार्यायं पराजित: । प्राप्य:दगणयन्नार्य्य दण्डो लिखितदण्डक: ।
सोपानकूपरहितं विक्रीतं गृहमित्यथ । राजा विक्रयपत्रस्थान् स्वयं वर्णानवाचयत् ।
ततोऽधिगतमित्येव सभ्येषु निगदत्स्वपि । अन्तरात्मा जगादैव नृपतेरर्थिनो जयं ।
मुहूर्तमिव संस्थित्य राजान्याभिरभूच्चिरं । कथाभिरतिचित्राभिर्मोहयन्सभ्यमण्डलं ।
कथान्तराले सर्वेभ्यो ग्रहान् रत्नानि वीक्षितुं । तस्य प्रत्यर्थिनो हस्तादुपादत्ताङ्गुलीयकं ।
क्षणादिवाखिलै: स्थेयमित्यमेवेति भाषितं । वचो ब्रुवाण: प्रययौ पादक्षालनकैतवात् ।
अभिज्ञानाय तच्चक्रे: स वितीर्याङ्गुलीयकं । भृत्यमेकं वणिग्वेश्म प्राहिणोद्गणवाचिकं ।
स वणिग्गृहमाध्यक्षं ययाचे साङ्गुलीयक: । यथार्थ्ये पत्रमुत्पत्तं गणनापत्रिकां तत: ।
निर्णयेऽद्य तथा कृत्यमस्ति भाण्डपतेरिति । अतस्मादाङ्गणमाध्यक्षमन्तं गृहीताङ्गुलीयक: ।
दीनाराणां दशशती तस्मा भूभृद्वाचयत् । व्ययमध्येऽधिकरणलेखकाय समर्पितां ।
तस्मै मितधनार्थाय बहुमूल्यार्पणान्नृप: । रेफे सकारे वणिजा कारितं लिखिकाय स: ।
सभायां तत्प्रदर्श्याथ दृष्ट्वा दत्त्वाभयञ्च तं । आनीय लेखकं सभ्यान्भृत्यामप्रत्ययान् व्यधात् ।
सभ्यैरभ्यर्च्यमानेन राज्ञा सार्धं वणिग्गृहं । वितीर्णमर्थिनो दैवात्प्रत्यर्थी च प्रवासित: ।
कृताह्निकं नोकुकाभं तं दिनान्ते च भूपतिं । अकालावेदनाद्भिभ्यत्वाता जातु व्यजिज्ञपत् ।
देव: समाप्तत्योऽद्य विप्रो महाव्रत: । इत्युक्तो दर्शने प्राणत्यागी विप्रो बहि:स्थित: ।
दत्तप्रवेशादेशोऽथ कृतसदेन भूभुजा । द्विज: प्रविष्ट: पृष्टोऽथ तीर्थार्तिरिदमब्रवीत् ।
सुवर्णरूपकशतं भ्रान्त्वा देशान्तरेऽर्जितं । गृहीत्वा श्रुतसोराज्य: स्वदेशमहमागत: ।
त्वयि राजनि निश्चोरैरध्वभिर्विश्वत: सुखं । श्रोऽभवत्त्ववणोन्ते मे दिनान्ते आम्यत: स्थित: ।
दीर्घाध्वलङ्घनक्लान्तस्तत्राहमकुतोभय: । मार्गारामतरोर्मूले निशामात्यवाहयं ।
वितानं यन्त्रितस्तम्भदुत्थाशीरपतत्मम । अत्राहं समीपस्थ कथयोगादलक्षिते ।

तस्मिन्दुरवरोधेति निर्व्यसुव्याजहद्वपुः । सोऽहं दारितवक्षाः सन् प्रोषन् द्रव्यचिरं वने ।
एकोऽथवसितः कोऽपि साहसी पुरुषोऽब्रवीत् । मह्यं दापितवित्ताय छिन्द्रवाक्षीति मां ततः ।
तमभ्युपेत्य विवक्षन्तार्थस्यार्थिकः प्रभुः । तुभ्यं यद्रोचते मह्यं तस्मात् दीयतां मया ।
अवस्थाधिकठोऽद्य रूपकेभ्यो द्वयं मम । स प्रादात् स्पष्टमेवाष्टाशतविंशं लोचकार तु ।
व्यवहारावधेर्निष्ठा एका रात्रिं यापनकरे । निम्नन् व्यवस्था तां तो लोकैर्व्यवहृतोऽस्मीति वादिभिः ।
उपचारोऽधिकार व्यवहारितवेतनः । योऽहं जहात्स्वमन्दारे दुःख्यापकस्य ते ।
पुंसस्तस्य स राज्ञाय पृष्टः प्रकृतिनामनी । वदन्प्रत्यभिज्ञेव ममास्मीत्यभ्यभाषत ।
प्रातस्तवेप्सितावाप्तिं करिष्यामीति भूभुजा । प्रतिज्ञाय कथंचित्स स्वपार्श्वे कारितोऽशनं ।
लवणोत्सोकसां दूतागतानां स विशां ततः । ज्ञातमस्मर्द्विजोऽन्येद्युस्तं राज्ञेऽदर्शयत्स्वरं ।
पृष्टः स राज्ञा विप्रेण यथैवोक्तं तथैव तत् । सर्वमूचे वाक्प्रतिष्ठं व्यवहारमुदीरयन् ।
सत्यवाक्पारतन्त्र्यस्य वस्तुतत्त्वस्य चान्तरं । अलक्षयन्तः प्रैक्षन्त दोलाकुलधियो परां ।
धर्म्यासनस्था राजाय रूपकाणामभाषत । तमष्टाशतवतः पार्श्वं विप्रमन्यं द्वयस्य तु ।
अनुयोक्तृत्वगादापि दुःसंचिन्त्या महात्मनः । धर्म्यस्याधर्म्यमुद्दृश्य निहन्तुं धावतो गतिः ।
साधं कृताग्रं प्रविश्य स्वयं पेन्दुमण्डलं । स्वतेजसा संविभजन् प्रदीपैर्ज्योत्स्नयाप्यसौ ।
तदुत्थाय यथाभानुर्निहन्ति ध्वान्तमुद्धतं । अनन्यकर्मा धर्मोऽयं तथाधर्मं व्यपोहति ।
॥ युग्मं ॥ दुःसंलक्ष्यस्तु धर्मोऽसावधर्मं बाधतेऽञ्जसा । निष्ठित्यमधिष्ठाय दारुं काष्ठमिवानलः ।
ददाति यद्भवान् द्रष्टा तद्वित्याशुकमुच्यतः । तुभ्यं रोचतदित्यादिवचोऽस्य निःसृतं तदा ।
कथितास्य बभूवाष्टाशतविंशोभितोऽस्य तां । नाददस्मायदर्थितं रूपकाणां द्वयं ददत् ।
इत्यादिसूक्ष्मोक्तिकया धर्माधर्मान्तरं विदन् । सत्यवेत्तापरः क्ष्माभृत्प्राधान्यतयुगोदयं ।
इत्यज्ञानं स विनयन् हास्योऽभूज्जिनदर्शने । परस्योपदिशन् पथ्यमपथ्याशीव रोगहृत् ।
श्रोत्रियेणेव तेनापि स्वदक्षः श्रोत्रमालिना । तेऽभ्यासिकष्टभुजाभ्यत्याः पार्श्वोत्स परिजिहिरे ।
अथोत्तरं संश्रितार्थैरन्योन्यं पृष्ठपातिभिः । नगराधिकृतैर्युक्तं चतुर्भिः सोऽर्थमक्रुद्धं ।
तेभिरे निधनस्त्यात्यागारात्पदाश्रयः । श्रीरणेश्वरपीठाय अन्यसरस्वङ्गादपि प्रभोः ।
स ज्येष्ठ स्मरति स्मृते तथाभूद्दिनविधिं । तदुपन्ग्र्थयाप्राज्ञैस्त्योत्प्रेक्षितसार्पणं ।
शीतस्य मण्डलेशत्वं वेलावित्तस्य भूभुजा । देवीः कामयमानस्य चक्रे गजनिमीलिका ।
रागाच्छुद्धान्तकान्तानां मूर्द्धानमधिरोपिता । तत्रासामाभवद्देश्या तस्य वैरग्र्यकारिणी ।
अवकाशः सुहृत्तानां हृदयान्तर्योषितां । इतीव विहितौ धात्रा सुहृत्तौ नहषिः कुचौ ।
उत्तमाधमसंसर्गो जानन् सर्वप्रकृतितीनाम् । नारीणां शुचिवृत्तत्वानामक्रमात्ते व्यधाद्विधिः ।
सा लालितापि राज्ञा चलन्ता कलितलोचना । चण्डालयामिकेनागच्छासितोषु समागमं ।
॥ युग्मं ॥ सुभगद्वारं किंचित्चण्डालतरुणोऽभवत् । सं स्वप्रभावविवशा भेजे राजवधूरपि ।

सा वा चण्डालकुलजा स वा कार्य्याकार्य्यवित्। अन्यथा सन्नमः किं वा दृश्यन्तामन्यथाविधः।
सोऽभूत्केन प्रकारेण तथा यत्र समागतः। राज्ञेव लेभे दुष्टात्मा प्रतिभेदं न कुत्रचित्। ८०
केवलं प्रत्यवायात्स दृक् पापिनोः प्रेम तत्तयोः। दुष्टापारेषणात्सिप्रं शाक्तिकाद्योऽधिकारिणः।
तमर्थमथ तत्त्वेन वीक्ष्य प्राड्विविधैर्नृपः। प्रायश्चित्तानुचरणकामः कृष्णाजिनं दधौ।
कुपितोऽपि स यत्तेषां न्यवधीद्ब्राह्मणोचितः। तेनैवामात्यपुरोभागिवितर्कातद्वपावनं।
डोम्बीर्ष्विष्टानुगामिनादप्युषितं यशस्करे। शङ्काना कुटिलस्पर्शात् कुष्ठं दुःखमिवाभवत्।
सामान्येन सता कैश्चित्सदृशैः शुभकर्मभिः। अन्त्यास्परीधैः साम्राज्यं यथा प्राप्नोति चिन्तयन्। ८५
साम्राज्यकामोऽपि नृपो भाविन्यपि स जन्मनि। पुण्या प्रादान्निरातङ्कां राजलक्ष्मीं द्विजन्मने।
भूभुजा दानशौण्डेन पैठके स्वविषये कृतः। छात्राणामार्य्यदेश्यानां तेन विद्यार्थिनां मठः।
मठाधिपतये तत्र स्वच्छचामरधारिणीं। स नरेन्द्रासिनीं प्रादात्स्वकान्ताःपुरवर्जितां।
वितस्तापुलिने राजा नानोपकरणान्वितान्। आह्लाणेभ्यः सोऽग्रहारान् पञ्चपञ्चाशतं ददौ।
अथ जातोदरव्याधिर्न शान्तो नायमित्यसौ। जानन् संग्रामदेवाख्यं परिवर्ज्य निजात्मजं। ९०
समर्प्य सचिवैकाङ्कामामन्त्रानभ्यषेचयत्। रामदेवात्मजं राज्ये वर्णटं प्रपितृव्यजं।
शक्ये राज्यादपाकर्तुं शिशावनभिषेचिते। निराशाः समपद्यन्त तदा राज्यजिगीषवः।
स पर्व्वगुप्तकौटिल्यप्रयुक्तेर्द्दर्शिताग्रुखः। विपाककालसत्त्वाशि भङ्गाय मुखरो भवन्।
राजधानीस्थितस्यापि वर्णटो राज्यदायिनः। आरोग्यवार्त्तयाप्यासीन्मुमूर्षोरनिरीक्षकः।
ततः सानुशयो राजा ताम्यन् प्रेर्य्यंत मन्त्रिभिः। राज्यं सङ्ग्रामदेवाय दातुमाप्ताभकारिभिः। ९५
राजाज्ञया नियोगिनीं बद्धोऽस्यसम्ममण्डपात्। वहिर्द्वारार्गलात्प्रातर्वर्णटो निरवास्यत।
भयात्प्रजागराद्वापि तद्भृत्यानां विवेकिनां। आस्थानमण्डपं प्राप पायुसालनभूमितां।
एकादशराजपुरुषस्तदापि विजयेश्वरे। सौडाह्वेवप्रवादाख्यो राजवीजी समर्पयत्।
अथाभिषिच्य सङ्ग्रामदेवं तौर्यत्रिकध्वनौ। स राजधान्या निर्गत्य मर्तुं निजमठं ययौ।
धीः केशश्मश्रुवपने शिरःशाटकवर्जनं। काषायग्रहणोद्यमः प्रव्रज्याग्रहस्य यः। १००
राजभृत्यैः प्रतिज्ञातः स तच्छिन्निश्चितस्थये। शीतल्येव कलशामन्त्रमुक्तेः परिवर्जितः।
॥ युग्मं ॥ इं सद्दने सुवर्णस्य धार्ष्टे सत्रा पटाञ्चले। योनिर्जगाम राजासौ मुमूर्षुर्निजमन्दिरात्।
पञ्चभिः पर्व्वगुप्ताद्यैर्व्यातकं तस्य मन्त्रिभिः। स्वतं सर्वोविनश्चैव विभक्तान्योन्यमपतः।
॥ युग्मं ॥ विवेष्टमानः शय्यायां व्याधिदग्धान्तरो नृपः। निजमठाङ्गनकुटीगर्भे ध्यानाभ्यकारिते।
अजातमन्त्रिसङ्गोऽपि पश्यन् द्रोहपराञ्जनान्। प्राणैरपाणि दिनानि मयदाभिरमुच्यत। १०५
तदा सुहृद्बन्धुभृत्यवेलाविशेषैः क्षणान्तरैः। जिगीर्षुभिस्स साम्राज्यं विमर्दता विपादितः।
॥ तिलकं ॥ अवरोधवधूमध्यात्सती तं पतिमन्वगात्। एका चैकोपदेश्यैव स्वप्रभेव विरोचनं।
वर्णाश्रमप्रत्यवेक्षा सत्कृत्यः क्षितीश्वरः। चक्रभास्वभिधं चक्रे मेनके द्विजताप्य।

हतात्मा चारमालोक्य राजा चर्खवलन्दः । निजघ्ना तामचारेन ललाटतटमस्पृशत् ।
तस्मात्सुतेन तद्रोषादीरकायेव योगिना । सन्धिक्रियाविशेषाय स संवैव न्यवर्त्तत ।
पूर्वाचार्यप्रभावेन स्वमात्रात्माधिरोपणं । प्रकाशपत्रभूसैर्दभिः महूर्चेति यदुच्यते ।
तन्नरापितैव समाहात्म्य विपत्त इति श्रुतिः । दीर्घव्याधिगते नस्मिन्नुपपत्तिः कथं भवेत् ।
व्यामयान्तरे वाभूतस्य वार्त्तैषुच्यते यदि । वर्षटाद्यभिशापोऽपि तदाभावस्य हेतुतां ।
भुक्त्वा स्वर्ग्यानवसमास्तुर्भि स हायने । माघि भाद्रपदे कृष्णतृतीयायां व्यपद्यत ।
पितामही सिद्धोगौरी विनिवेश्य नृपासने । भूमटाद्यैः समं प्रादात्पङ्गुसोऽथ पद्मभिः ।
क्रमात्समं पिताबद्धा तान् व्यापाद्येतरान् बली । एकः स एवमाक्रान्तः प्रबभूव नृपास्पदे ।
स पार्थिवत्वमभ्यस्तमिन्मया चेष्टया स्फुटं । राजा राजानकश्चेति मिथ्यानेनं धियं व्यधात् ।
सेवमानः स्वयं बालभूपं भोज्यार्पणादिभिः । चक्रूनां प्रत्यभात्पङ्गुसो द्रोहवद्धिषूतः ।
यान् द्रोहभीरून् मन्त्रास्य संविभेजे चमत्कारः । तस्य तत्तनयो चक्रे त एवासन् प्रयोजकाः ।
करभागुरुदारपिङ्ग मन्यूपि क्षितिपालयन् । स ददौ कुङ्कुमालेपं वर्चः प्राग्भवविस्तृने ।
विश्वदेकाङ्गसङ्घातान्प्रकटोत्पाटनाक्षमः । प्रमापणाय प्रायुङ्क्त विप्रोः कर्माभिचारिकं ।
न्याय्यं ते साध्यमध्यापि राज्ञश्चार्दिवासरे । चन्यथा चरतो बाग्रः क्षिप्रं तं व्ययुषो भवेत् ।
इतीमामपि यामिन्यां श्रुतवान् भूतभारतीं । अभिचारस्य बन्ध्यत्वं मिथ्याधिकशङ्कितः ।
एकाङ्गेभ्यो विभिन्नेभ्यो विश्वदुर्गश्च संभ्रमः । उद्दताम्बनया चिन्तानुसमन्विहितानिशं ।
यथा महाहिमापातनिःसञ्चारजने दिने । चकचाद्यद्भुतबलो राजधानीं निरुद्धवान् ।
विरोधकारिणं बुद्धाभिधेन सह सूनुना । निर्द्रोहमाहवे हत्वा मन्त्रिणं रामवर्धनं ।
पिञ्छेन वेला विघ्नेन प्राभृतार्थमुपागतं । गले पुष्पस्रजं बद्ध्वा पातितः पार्थिवासनात् ।
स नं बकाङ्घ्रिपंधामं हतमन्यत्र मन्दिरे । पातयित्वा वितस्तान्तःकण्ठबद्धशिलं निशि ।
चतुर्विंशस्य वर्षस्य दशम्यां कृष्णफाल्गुने । पापः समङ्गलवचो न्यविशत नृपासने ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ पारे विशोकं त्रिदिराज्ञातस्याभिनवाभिधात् । सूनुः संग्रामगुप्तस्य स तथा पार्थिवोऽभवत् ।
कंचित्तं प्रत्यवस्थानं ये पुरा प्रतिजज्ञिरे । ते सर्व एव तद्भीताः प्रातरेव प्रणेमिरे ।
पार्थिवैकाङ्गधामन्तर्मन्त्रिकायस्थतर्पणं । तद्भीत्या द्रोहदुष्कर्मीणां द्रोहादेतमदृश्यत ।
एकाङ्गस्य तदा स्थाने सुप्ताभिज्ञजनागमः । प्रमादाभ्यर्हकादित्यनामा ठक्का चदीर्घ्यत ।
चतांशउकेन भूभर्त्रा कुपितेन सखीजनः । स निकृन्तकचण्डालुरुपल्लो व्यपद्यत ।
तादृशस्य पुनस्तस्य मखीपुत्रतमीयुषः । स्वयाभ्यभिजने जाता वसन्ति विपुरेश्वरे ।
क्रुध्यता पङ्गुगुप्तेन भूभृता द्रविणार्जनं । प्रापिताः पुनरचार्थं प्रजा रोगाधियोगिनः ।
ऊधन्त स्कन्दभवनविहारवसुधान्तिके । पङ्गुगुप्तेश्वरं कोऽपि हुजिनाभिनवा त्रिया ।
सोऽयस्करभभर्त्रा ढुक्कूमाला विशुद्धधीः । क्षेमोनमधुनादेका गौरीव नृपसुन्दरी ।

सुचिराद्दुरितभीतेः पर्वगुप्तस्य याकरोत् । समागमार्थिनी बुद्धा ब्रह्मणामुचितां मती ।
इदं स्कन्दस्वामिसुरवेश्माङ्कं निर्मितं । त्यक्ता पत्युर्विपन्नस्य कृत्वा निर्वाणपूरणं । १४०
अमोघमस्मि नियमाद्विधास्यामि त्वदीप्सितं । सम्नुपच्छन्दयत्येवं सुभुताभिहितस्तया ।
अथ प्रहुर्गर्वेण तत्तुल्यैरेव वासरैः । सम्पूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भूभुजा ।
सा यागज्वलने राजललना पीतसर्पिषि । पूर्णाहुत्या समं साध्वी जुहाव सहसा तनुं ।
उपर्य्यस्या निरस्तासाः पुष्पाः कुसुमवृष्टयः । तत्कालिकासु स्नपनस्वर्णमुखरागिरः ।
सुदीर्घमाहमारब्धचिन्तासंरब्धशोषितः । पर्वगुप्तो बभूवाथ हत्तामयपयोनिधिः । १४५
व्याध्याधिप्रशमायासैः संत्याप्यस्थायिनीं स्थितिं । मूढाः प्रकटितेऽप्यस्मिन् द्रोहे भीतेभमोचिताः ।
आयस्तः तादृक्क्लिष्टोऽपि सोऽकुण्ठैः प्राक्तनैः शुभैः । कैश्चित्सुरेश्वरीक्षेत्रे परासुः समपद्यत ।
वर्षद्वयं वत्सराद्वाढं रङ्गेऽस्मिन्पयोदये । द्रोहार्जितेन नृपतिः स राज्येन व्ययुज्यत ।
अतीन्द्रियायां परलोकदृश्याविषेव तीव्राशुभपाककर्मी । दृश्येत नासौ यदि नाम नायुः न कः कुमत्येन यतेत भूत्यै ।
क्षेमगुप्ताभिधानोऽभूदथ राजा तदात्मजः । आसवासवनेऽत्सिकविश्व तारुण्यसंज्वरः । १५०
सोऽभूत्स्वभावदुर्वृत्तो नितरां दुर्जनाश्रयात् । कृष्णपक्षपाशो घोरमेघान्ध इव भीतिकृत् ।
खलुत्वर्वशालहाराः प्रतं शाल्लिककार्पं । तं फल्गुणप्रभृतयो दुराचाराः सिषेविरे ।
द्यूतामवाञ्जनामेवासमनेऽपि स पार्थिवः । विटनिर्लज्जनामानोऽपि नाभूत्कृत्कोविदिष्कृतः ।

रागी मधुप्रणयवान्विहिताश्मकिं दः सत्यमेति मधुपैर्जनकौशमारैः ।
पद्मे प्रयाति दिनमात्रमपि प्रमर्कि श्रीमान् चेत्किमिव तत्र कुतूहलाय ।

विटाः प्रविष्टा हृदयं जिष्णुजा वामनादयः । पिशाचस्येव दुरितामगुर्चि तस्य चक्रिरे । १५५
परोपहासकुशलः परनारीरतिप्रियः । पराधस्वाश्रयस्तस्यो पार्थिवोऽनर्थतत्परः ।
ष्ठीवनं सम्मुखालाम गालयः श्रोत्रपालिषु । तेन क्षिप्ताः प्रतीक्ष्याणां करोटीषु च टक्काः ।
कटिमण्डनास्त्रार्थी मृगव्यप्रावमाटनैः । विटाश्वासोलरटमेव्योभ्यं तस्य लेभिरे ।
पुंश्चली शाल्मलेधेयवालक्रोशध्वनिर्भरा । ममभूद्दपरेमार्गा राजपर्वत्तमनस्विनां ।
जिष्णुपुत्रैः क्षेमगुप्तस्तमाभूदन्त्यपुस्तकः । चारणत्वगुणाकृष्टः किं न धूर्तैरनर्थ्यत । १६०
तस्य कङ्कणवर्षोऽसीत्यभिधानं विधाय ते । तोषितास्तास्तत्सकर्द्दोष्णोः कङ्कणवर्षिणाम् ।
निर्दोषदोषाविष्कारे सतबस्तुप्रदर्शने । अभूयट्टक्कराधाने प्रसादः प्रापि तैर्नृपात् ।
संलक्ष्य कुचकद्यान्ताः कृत्वा निजबधूः पुरः । रागी राजा गृहाश्रीतो द्यूते तैर्निर्धनः कृतः ।
संभोगाभयसौभाग्यकृतस्पर्धैः परस्परं । सम्यु अनाभवान्यकुविशेषमिति चोदितः ।
उपभोगं स्वभार्याणां निर्लज्जैस्तैः स कारितः । का चर्चेति च रन्यत्ते पृष्टोऽभीष्टधनप्रदः । १६५
॥ युग्मं ॥ तस्य लालितकेश्याख्या मूढा यस्यागढोकने । मायावारिरसविस्तारद्विधाकौ हरिधूर्जटी ।
कीला नर्मकथायुतां निजवपुर्मुग्धस्ति मानोन्नतिं सन्दूष्य स्मयमङ्गनाः रूढशीतया त्यक्तं कुलं कुर्वते ।

धीसत्त्वं प्रणि सुदीर्घमेव न समावस्ता यदर्थे श्रम: मत्याख्याय तदेव वेधि न विदै: किं प्रार्थने वेश्या ।
यस्तक्करस्य भूत्वापि सचिवोऽभत्फल्गुण: । सत्याभूदल्पजीव्यस्ते धिग्भोगाभ्यासवासनां ।
फल्गुणस्वामिमुख्यानां प्रतिष्ठानां विधायिन: । तस्योपदेशो भूभर्त्ता पर्य्यहासत्कदक्ष: ।
गृह्णन् विदेषितां हन्तुं टक्कराद्विदश्यत: । दक्षोरस: कम्पनेशोद्गोष्ठीमध्यगोऽभवत् ।
तीक्ष्णाक्षेपे सम्प्रविष्टं हन्तुं सङ्ग्रामडामरं । श्रीजयेन्द्रविहारं स निर्घृणो निरदाहयत् ।
सुगतप्रतिमारीतिं हृत्वा दग्ध्वा ततोऽखिलात् । अग्रद्वेवगृहेभ्यश्च सङ्ग्राह्य यावदश्वं ।
सुरप्रतिष्ठया राज्ञीं मूढ: स्वयमबोविदन् । नगरापणवीथ्यन्त: क्षेमगौरीश्वरं व्यधात् ।
एक: प्रयात्युपरमं द्रविणं तदीयं हृत्वा पर: प्रभममुद्वहति प्रमोदं ।
नो वेत्ति तत्त्वनिधने परकोषगामि धिग्वासनामसममोहकृतान्धकाराम् ।
त्यागिना क्षेमगुप्तेन भुक्त्वार्थं यशभूभुजे । हत्वा विहाराश्रिदग्धान् ग्रामा: षट्त्रिंशदर्पिता: ।
दुर्गाणां लोहरादीनां शास्ता प्रशमलोपम: । नृपति: सिंहराजाख्यस्तस्मै स्वात्मजां ददौ ।
स तस्यां शाहिदौहित्र्यां दिद्दायां सक्तमानस: । दिद्दाक्षेम इति ख्यातिं ययौ लज्जावहां नृप: ।
मातामहेन भूभर्त्रा भीमशाह्याख्यया व्यधीयत । श्रीभूमिस्वामिनो दत्तप्रसादो भीमकेशव: ।
चन्द्रलेखाभिधां कन्यां राज्ञे दत्तवताभवत् । फल्गुणदारपतिना समं दिद्दा समस्पृहा ।
गुरूपदेश: समहान् कुन्तविद्यासमकाया । तस्य निर्वहणाद्धीज्ञानभुजा हास्यतां ययौ ।
श्मोघपतनान् प्रासान्योग्यस्यप्रासकर्मसु । शृगालमृगयासक्ता स हि स्वाध्यानमन्यत ।
तं हृतं वागुरावाहिडोम्बाटविकपेटकै: । पर्य्यटन्तं श्वभि: सार्द्धमपश्यन्त तं जना: ।
तस्य दामोदरारण्यलभ्यासिममिकादिषु । स्थानेषु कोष्टुमृगयारसिकस्य वयोऽगमत् ।
श्रथ हत्वा चतुर्दश्यां स कुर्व्वन्मृगयां नृप: । ज्वालामपश्यत् क्रोशन्त्या: शृगाल्या निर्गतां मुखात् ।
तदालोकनसञ्जातसन्त्रासाकम्पितस्तत: । लूतामयज्वरेणाभूत्परीतो मृत्युहेतुना ।
मर्त्तुं ययौ च वाराहक्षेत्रं यत्र विधायक: । श्रीकण्ठक्षेममठयोरासीद्धुष्कपुरान्तिके ।
मसूरविदलाकारलूताक्लिन्नकलेवर: । पौषे चाब्दे चतुस्त्रिंशे नवमेऽह्नि सिते मृत: ।
क्षेमगुप्तात्मज: क्ष्माभृदभिमन्युरभूत्तत: । शिशुर्निर्व्विघ्नधर्म्मिण्या दिद्दादेव्यानुपालित: ।
सन्धिविग्रहमुद्राङ्कमुख्यकर्माधिकारिण: । नि:साध्वसं राजवधूमवध्यत्वमधो व्यधु: ।
श्रभिमन्यो क्षितिं रक्षत्यकस्मादेव दारुण: । तुङ्गेश्वरापणोपान्तादुत्तस्थौ हुताशन: ।
वर्धनस्वामिपार्श्वस्थभिक्षुकीपारकावधि: । वेतालसूत्रपातस्थान् स ददाह महागृहान् ।
क्षोभपतनलम्बोष्टभूपसम्पर्कदूषिताम् । दग्ध्वा महागृहान्यस्तिर्भुव: शुद्धिमिवाकरोत् ।
रक्षिणी क्ष्मापतेर्माता स्त्रीस्वभावाद्विमूढधी: । सारासारविचारेण लोककर्णी न पप्रथे ।
राज्ञ: सुतार्थणाद्धुवैरा नष्टो पुरा यत: । पतिहत्येव सा सार्द्धं फल्गुणेनात्मसम्मिता ।
पत्यौ मृते सपत्नीनां दुष्टानुचरणं तत: । रक्षोनामसुमूर्षन्तीमनुमेने स तां द्रुतं ।

निर्विवेकानुबन्धात्तु सानुतापां चिताग्निके। कृपालुर्मरणाद्देवीं तामामात्यो नरवाहनः।
अतो निसर्गपिशुनो रक्षन्तीं मन्युदूषिताम्। फल्गुणाद्राज्यहरणाशङ्कां राज्ञीमजिग्रहत्।
विरागसंभिर्भिन्नैस्तां ज्ञात्वा विषमाशयां। समन्युं साभिलाषामात्यां फल्गुणोऽप्यास्त शङ्कितः।
स हि सर्वाधिकारस्थः सर्वस्याभिगतोऽभवत्। दीप्यमानोऽधिकं जन्मशौर्योत्साहादिभिर्गुणैः।
अस्थीनि क्षेमगुप्तस्य गृहीत्वा जाह्नवीं गते। पुत्रे कर्दमराजाख्ये प्रवेशैरर्थितो बलैः।
तत्प्रत्यागमपर्यन्तं पर्णोत्से स्नातुमुद्यतः। अविश्वस्तनृपगृहं फल्गुणो वैरिशङ्कितः।
निर्गत्य नगराद्यावत्सभाण्डागारसैनिकः। काष्ठवाटान्तिकम्प्राप्य तावद्राज्ञ्यादिचोदिता।
आकलय्य द्रुतं दिद्दा सम्यञ्च प्रार्थनादिकं। पृष्ठे प्रत्युत याष्टीकांस्तस्य हन्तुं व्यसर्जयत्।
तदावमानखिन्नः स मिलितानन्तसैनिकः। प्रत्यावृत्य ततो मानी वाराहं क्षेत्रमाययौ।
श्रुत्वा समेतसैन्यं तं प्रत्यायातं प्रतापिनं। आस्कन्दशङ्किनी दिद्दा सामात्या समकम्पत।
तस्मिन् क्षेत्रे गतं शस्त्रं विलप्य स्वामिनं चिरं। वराहपादसविधे तेन शस्त्रं समर्पितं।
द्रोहसम्भावनापायं शस्त्रत्यागेन मन्त्रिणा। स्वस्य यशार्जितं तेन राजमातुश्च साध्वसं।
युक्तायुक्तविचारबाह्यमनसः सेवा मरुद्देशवत्कुड्येऽस्मिन् प्रतिकारकर्मगहनद्रोहापवादावहं।
येन न्यूनगुणे दृशापकरणोभावोऽपि तस्मै परं कोपः कोऽपि विवेकिनः समुचितः शान्ताय शस्त्राय वा।
पर्णोत्समेव शनकैः ससैन्ये फल्गुणे गते। विगताध्यापका बाला इवामोदन्त मन्त्रिणः।
योगक्षेमौ चिन्तयन्ती क्षेमगुप्तवधूरपि। अनिशं प्रजजागार स्वयं कण्टकपाटने।
राज्यप्रार्थी पर्वगुप्तो सचिवौ कोशपोषिणौ। अजियचक्रौ पूर्वं पुत्रौ यौ कोशभूभटौ।
तयोः प्रजातौ तनयौ ख्यातौ महिमपाटलौ। अवर्द्धिषातां यौ राजमन्दिरे राजपुत्रवत्।
तौ तत्रावस्थिताविव तत्कालं राज्यलालसौ। संमन्त्र्य समगंसातामुद्दामैर्हिंसकादिभिः।
बलिनौ तावबलया राज्ञ्यापास्तौ नृपास्पदात्। समन्यू स्वगृहादास्तां यावत्कृतगतागतौ।
एकतः पृष्ठतः प्रादात्सहितौ निर्गतस्य सा। निर्वासनाय याष्टीकांस्तावत्प्रकटवैकृता।
॥ युग्मं ॥ शक्तिसेनाभिधानस्य श्वशुरस्य निवेशनं। प्रविवेश च तत्रात्वा तं ते तत्रापि दुद्रुवुः।
शक्तिसेनेन याष्टीकाः सान्त्विता नाचलन् यदा। तदा भीतस्य जामातुर्व्यक्तं प्रादात्स संश्रयं।
तं लब्धसंश्रयं प्राप हिम्मकोमुत्कलस्तथा। एरमन्तकनामा च परिहासपुराश्रयः।
श्रीमानुदयगुप्ताख्योऽप्यवनाकरमन्दनः। ललितादित्यपुरजो यशोधरमुखा अपि।
एकैकं तं मिथः सैन्यैर्भुवनक्षोभकारिणः। सम्भूय चक्रुर्वैरात्यं महिमः पक्षमाश्रिताः।
तस्मिन्महाभये दिद्दापक्षं मन्त्री सबान्धवः। एक एव तु तत्याज नाद्रोहो नरवाहनः।
प्रवर्द्धमानपृतना योद्धुं बद्धोद्यमास्ततः। पद्मस्वाम्यन्तिकं प्रापुर्दीप्यमानायुधा द्विषः।
अथ गुग्गमठे दिद्दा निरुद्ध्यात्मजनाकुला। आपत्कालोचितांस्तांस्तानुपायान्समचिन्तयत्।
ललितादित्यपुरजान् द्विजान् स्वर्णेन भूरिणा। स्वयं संगृह्य विदधे रिपूणां संभेदनं।

एकान्तेपेऽस्थितिः कोपोऽचिरेण इति वादिभिः। अर्दितः पौरकैर्भेदैः सन्निदेवा बलं तदा। २२५
गोप्यदेशाङ्गने यस्याः प्रतिमोन्नापि केनचित्। कानुपूजाभितं मंध्या तथा वज्राभिषङ्गने।
यस्याङ्कुशा रक्तसेवाधीनां करोति सर्वसमावशानं,
त्यागेन तस्य भवेऽभ्योऽस्य विजयभावस्य धनाय तस्मै।
उत्कोचकाद्दमादानेऽणुवाच्याद्यनुपक्रियां। दिद्दा यशोधरादिभ्यः कम्पनादि समार्पयत्।
अभिचारं मन्त्रिवस्य तनवत्याभिर्निर्दिनैः। मत्कालो बन्धिरागान्तं दिद्दायाः समसृजत।
कदाचित् ठक्कमास्यस्य शाहिस्योपरि क्रुधा। सचार्थं वंशजैर्धान्यां कम्पनाधिपतिर्ददौ। २३०
तद्देशं निखगाम्भेऽस्ततुर्गं प्रविश्यता जवात्। ययमदर्मक्रिमा तेन बलादयादि दक्षिनः।
स कृतप्रणतेस्तस्य करमादाय भूपतेः। अभिषेकाम्बुभिस्तके श्रोतनाप्यासनं पुनः।
लब्धप्रवेशः समये तस्मिन् रक्षादिभिः सखैः। कम्पनाधिपतौ राज्ञा विद्वेषोऽप्यादि मूकया।
उर्वीपतेश्च स्फटिकासनस्य श्रीनेत्रिमतस्त्रीहृदयस्य चान्तः।
असन्निधानाद्दन्तरस्थितीनामन्योन्यरागः कुरुते प्रवेशं।
स्वचित्तसम्पादितवेषावहन्तो धूर्ता विलम्बन्ति मनः प्रविश्यम्।
पृथग्जनानां गणिकावधूनां विटाः प्रभूणामपि नर्मचेटाः। २३५
द्रोणधार्यं यक्षनं रत्नभनादायीति पेशुनं। तस्यैव तदीयं सा स्वयं वादादमन्यत।
अथ स्ववसतिं प्राप्ते कम्पनेशे जयोर्जिते। वाष्टोकान् व्यमृशद्दिद्दा स्फुटं निर्वासनोद्यता।
तदाक्षेपं समाकर्ण्य सरक्ताः कोशबोद्दिनं। ते हिमकेरपस्ताद्याः पूर्ववद्विक्रियां ययुः।
नरवाहनमुख्यास्तु राज्ञोपश्चं न तत्यजुः। विभेदं पूर्ववत्प्राप देवं निजबलं पुनः।
प्रविष्टेषु ततः कोपात्पुरं शुभधरादिषु। भट्टारकामठे दिद्दा भूयः पुत्रं व्यवर्धयत्। २४०
दत्तार्गले नृपगृहे स्थितां तां देवमोहिताः। ते तदैव विना पुत्रं विमूढानोदपाटयन्।
राज्ञ्याः सन्नघटे लोकः पर्यक्षिपेव वासरे। यद्बलेन तदा धैर्यं सा किञ्चिदमदर्शयत्।
जयाभट्टारिकापार्श्वावाबवकूरमठान्तिकं। व्याप्य स्थितैर्द्विपक्षैस्तैरथ प्रववृते रणं।
राजधानीं राजसैन्ये प्रविष्टे चार्धविद्रुते। सिंहद्वारे यद्वाकम्पनिकाद्याः समदर्शयन्।
शरैर्निरपेक्षास्ते भीतं संस्तम्भ्य तद्बलं। आधावन् विद्विषां सैन्यं येनुः केचिच्च संयवः। २४५
तस्मिन्नवसरे राजकुलभट्टः समाययौ। दुर्धर्षवैरिणां सैन्यं भिन्दन्नानन्दयन्निजं।
तस्मिन् प्राप्ते द्विषां सैन्यं जिनगाज्ञ विनश्वरं। न द्रोहा विजयैः जातु सहन्ते सत्यदेवताः।
लोठनत्वायसान् यस्मात् स्फोटयत्युपलानिति। यः स्वामिनावहन्नया द्विषक्रो भीमविक्रमः।
तस्यासिना राजकुलभट्टदेहार्द्धपातिना। चर्मवार्य न तु चोट कंकटस्थानिषद्वटे।
विलोक्य तदसम्भाव्यं सैन्ये दैन्यं समाश्रिते। यथानि हिमको येऽधैरथाहन्ति यशोधरः। २५०
तयापाशीन् स्फुरन् संज्ञो सरेरमस्तकः क्षणं। स भग्नाश्विवास्त्रो वाजाश्वोपपादयमस्य ह्रुत।

नाजौ नैरेख्यनाथाद्युं यः श्रीमान् राजबान्धवः। अमात्योदयगुप्तः स क्वापि त्यक्त्वा महाहवं।
इत्थं लब्धजया राज्ञी तत्क्षणाद्यपहीदृषा। यशोधरं प्रभुधरं मुकुलद्य सबान्धवं।
काश्मीरिकाणां यः आद्वधुक्कोकेला गयान्तरे। सोऽप्येरमन्तकः स्थूरः परिहासपुराश्रयः।
बद्धा महाशिलां कण्ठे वितस्ताम्भसि पातितः। सद्दुर्नयफलं देव्याः प्रकोपेनानुभावितः।
ये सप्तसप्ततादर्षाद्गोपालनृपात्पुरा। अभिमन्युं यावदासन् योजकानां महीभुजां।
त्रयंषष्टिं प्रतापायुः श्रीहराद्रोहहस्तयः। ते चिरं मन्त्रिणः सर्व्वे सान्ववायाः सहानुगाः।
भीमभ्रूभङ्गमात्रेण दिद्दादेव्या सकोपया। आमन्त्रिःप्रेषता नीता दुर्गयेव महासुराः।
॥ तिलकं ॥ अभवन्निहिता राज्ञा तानुत्पाद्य महाद्भुताम्। रक्कादयः कम्पनादिकर्मस्थानाधिकारिणः।
इत्थं मन्त्रिप्रकाण्डः स रण्डामखण्डलोपमां। अखण्डमण्डलां चक्रे निर्द्रोहो नरवाहनः।
राज्ञो कृतप्रभावेन सापि मन्त्रिसभान्तरे। तमाजुहाव निर्द्रोहं स्वयं राजानकाख्यया।
सुप्ते सुष्वाप निष्पन्नभोजने भुक्तभुक् सा। हृष्टे जहर्ष निर्विन्ने निर्विवेदानुकूल्यतः।
आरोग्यान्वेषणं प्रीत्याप्रार्थनां ग्रहवर्त्तिनः। कात्मनस्तुविसर्गश्च भाक्तत्वा तस्य पिप्रिये।
अभूतां युग्यवाहस्य कुप्यनाम्नः सुतौ पुरा। यौ सिन्धुभुय्यौ तज्ज्यायान् सिंधुर्नालिकः किल।
पर्व्वगुप्तगृहे भूत्वा गञ्जाध्यक्षे स्थिते क्रमात्। लब्धा गञ्जाधिकारित्वं तस्या राज्याः शनैरभूत्।
कल्या तयैव गञ्जेशो नवायामविधायकः। कर्मस्थानस्य निर्माता सिन्धुगञ्जाभिधस्य यः।
प्रायेणा त्वनराज्यस्मि वर्त्तते नरवाहनः। इति नैयधिथं राज्ञीं सोऽभ्यधत्त दुराशयः।
सा तथेत्यप्रतीत्यावक्तात्वत्प्रेम्णा न जातुचित्। असौ तां प्रार्थयामास भोक्तुं निजगृहागमं।
सा मानुगान्तत्र याता भुदन्त्यामेव वत्स्यति। इत्युक्ता सिन्धुनापृच्छत्तत्कर्त्तव्यं भयाकुला।
अनत्त्वैव प्रचलिता राजधानीमलक्षिता। स्त्रोधर्मिण्यस्मि जातेति पश्चादेतां व्यसर्जयत्।
संप्रवृत्तापचारायां गतायां तत्कथास्तथा। राज्ञो नाशममात्यस्य प्रीतिर्मन्त्रिष सा यथा।
तयोस्ततः प्रभृत्येव निष्कृष्टस्नेहयोः कृतम्। चाक्रिकैरतिकठत्वं तिलपिण्याकयोरिव।
कुलिशं सर्व्वलोहानामभ्यसा प्रलसेतवः। अभेद्याः प्रतिभान्त्ये न किञ्चिदसतां पुनः।
ये बालादपि संमूढाः प्राज्ञाः सुरगुरोरपि। तेषां न विद्मः किन्मात्रनिर्माणपरमाणवः।
विश्वासोज्झितधीः शिशून् कलयते काकोऽन्यदीयान्निजान् हंसः क्षीरपयोविभागकुशलस्तत्त्यममाराद्भुमात्।
लोकावेक्षणतीक्ष्णधीः खलगिरं जानाति सत्यां नृपो धिग्वैदग्ध्यविमुग्धताव्यतिकरस्पृष्टं विधानं विधेः।
मूढाचरणहीना सा श्रुतिवाक्यनया तथा। वैधेयविप्रप्रकृतिरिव प्रायादिगर्हणां।
उद्वेजितस्तया प्रश्नस्तथा स नरवाहनः। यथा विमानतोऽत्यन्तः स्वयं तत्याज जीवितं।
प्रकुप्यत्यप्रतीकार्य्ये खलेगम्भप्रवेशधां। शरणं मरणं त्यक्ता किमिवान्यत्प्रार्थिनां।
प्रशिहीनेव रजनी सत्यत्यक्तेव भारती। विरराज न राजश्रीर्नरवाहनवर्जिता।
सा कौर्य्याभ्यासविषमा स्वर्क्तुं विततविक्रमान्। संग्रामडामरसुतान् समीपस्थानचिन्तयत्।

निजमुक्तस्पर्धाघं ते तद्भयेन विनिर्गताः । कय्यकदारपत्यादीन् हताग्भीन् व्यपादयन् ।
उत्पिच्छभीतया राज्या त्यक्ता परिभवत्रपा । ते यशात्समघच्यन्त मानः स्वार्थार्थिनां कुतः ।
स्थानेश्वरादिभिर्मुख्यैर्डामरैरितरैः समम् । ते भीताः पुरतस्तस्याः पुनरेत्य अजृम्भिरे ।
अथ तद्भीतया राज्या रक्षे प्रसभमागते । आनीतः फल्गुणो भूयो वीरार्थिन्या निशान्तिकं ।
राजकार्याणि कुर्वाणः स भूयः शस्त्रमग्रहीत् । न्यस्तशस्त्रोऽपि यत्तस्य दुस्त्यजा भोगवासना ।
महिमा राजपुर्यादिजयिनस्तस्य पश्चिमः । अद्भुतो वृद्धबन्धक्या अवकर्करवाभवत् ।
अभूद्दरराजस्य देवीभ्रातुरतिप्रियः । यः सन्धायोऽवपटले जयगुप्ताभिधः कुधीः ।
अन्येऽधिकारिणस्तेन सहिताः क्रूरवृत्तयः । कश्मीरेषु व्यधुर्लुण्ठिं दुष्कृतैस्तदुपार्जितैः ।
दौःशील्यभाजो मातुश्च पापभिर्विधुरीकृतः । अभिमन्युः क्षणे तस्मिन् क्षयरोगेण पस्पृशे ।
पण्डितः पुण्डरीकाक्षो विद्युत्पुञ्जैरुपस्कृतः । कृतश्रुतः स वैदग्ध्यतारुण्याभ्यां विदिश्चते ।
तथा विशुद्धप्रकृतेस्तस्य दुष्कृतसङ्गमः । शोषाधायी शिरीषस्य रवितापइवाभवत् ।
वर्धमानः प्रजाचन्द्रस्तृतीयस्यां स कार्तिके । शुक्रेऽष्टाचत्वारिंशाब्दे ययौ नियतिराक्षणा ।
तत्पुत्रो नन्दिगुप्तस्तु बालश्चक्रे निजासने । वृद्धस्तनयशोकस्तु दिद्दाया हृदये पदं ।
सा शोकपिहितक्रौर्या तस्थौ प्रशमशीतला । रविरश्मिशलाकेव ध्वान्तच्छन्नाप्यवैकृता ।
ततः प्रभृत्यद्भुताभिस्तस्या धर्मप्रवृत्तिभिः । कुकर्मभिरुपोढापि लक्ष्मीः प्राप्ता पवित्रतां ।
नगराधिपतिर्भुय्यः सिन्धुभ्राता शुभाशयः । तदीयधर्मचर्यायां बभूव परिपोषकः ।
सा तेनोत्पादितामर्षसस्वरागगतैस्समा । ततः प्रभृत्यभूद्देवी सर्वलोकस्य सम्मता ।
राज्ञः ससचिवः सत्यन्दुःप्रापो लुप्तचण्डिमा । कुर्व्वाद्यः सुखसेव्यत्वं हेमन्तइव भास्वतः ।
सा निर्ममौ विपन्नस्य सूनोः सुकृतवृद्धये । अभिमन्युस्वामिनोऽभूदभिमन्युपुरस्य च ।
अथ दिद्दापुरीपतौ दिद्दास्वामी तथा कृतः । मठश्च मध्यदेशीयलाटसौडेत्रसंश्रयः ।
भर्तुः कङ्कणवर्षस्य पुण्योत्कर्षाभिवृद्धये । चकार कङ्कणपुरं रमणी स्वर्णवर्षिणी ।
श्वेतशैलमयं चान्यं सा दिद्दा स्वामिनं व्यधात् । धवलं चरणोद्भूतगङ्गाम्भःस्रवनैरिव ।
चक्रे काश्मीरिकाणाञ्च दैशिकानां समाश्रयः । तयात्युच्चचतुःशालो विहारश्चारुसम्पदा ।
श्रीसिंहस्वामिनं नाम्ना सिंहराजस्य सा पितुः । मठश्च विदधे स्थित्यै दैशिकानां द्विजन्मनां ।
मठप्रतिष्ठावैकुण्ठनिर्माणाद्यैः स्वकर्मभिः । तयातिपवनश्चक्रे वितस्तासिन्धुसङ्गमः ।
तेषु तेषु प्रदेशेषु किमुक्तैर्गिरिभिः शुभैः । सा प्रतिष्ठा व्यरचयच्चतुःषष्टिमिति श्रुतिः ।
जीर्णोद्धाराः कृता देव्या सुरप्राकारमण्डलाः । प्रायः सुरगृहाः सर्व्वे शिलावप्राट्टताः कृताः ।
क्रीडाचंक्रमणे राज्ञ्यापंग्व्या नियहवाहिनी । वल्लाभिधा वैवधिकी वल्लामठमकारयत् ।
तौर्ध्यमेवसमौनभागपि तिमिः सक्तः स्वकुल्याशने वाताशान् ग्रसते शिखी धनपयोमात्राशनोऽप्यम्बहं ।
विश्वस्ताम्बलचारिणः प्रकटितध्यानोऽपि भुङ्क्ते बकः सत्कर्माचरणेऽपि दोषविकृतौ न प्रत्ययः पापिनां ।

वर्षिणी वर्षमात्रेण शान्तशोका बभूव सा। भोगोत्सुकार्भके तस्मिन्नपरि अभिचारहत्।
वर्षे एकान्नपञ्चाशे नीतः पञ्चे सिते क्षयं। स मार्गशीर्षद्वादश्याममार्गण्यपथा तथा।
पौत्रस्त्रिभुवनो नाम मार्गशीर्षे सितेऽहनि। पञ्चमेऽप्येकपञ्चाशे वर्षे तद्वत्तया हतः।
अथ मृत्युपथे राज्यनाशि स्वैरं निवेशितः। क्रूरया चरमः पौत्रो भीमगुप्ताभिधस्तया।
तस्मिन्नवसरे वृद्धः फल्गुणोऽपि व्यपद्यत। निगूढकौर्ध्वदोःशौल्या दिद्दा यद्धोरवादभूत्।
बभूव साथ सुस्पष्टदुष्टचेष्टाशतोत्कटा। भ्रष्टवक्त्रपटा मत्तदन्तिमूर्तिरिवोत्कटा।
महाभिजनजातानामपि हा धिक्स्त्रीनिसर्गतः। सरितामिव नारीणां वृत्तिर्निम्नानुसारिणी।
स्रोतोधिराज्यमधिगम्य विराजमानास्त्रियोः प्रसूय कमलाल्पपयोनिकेते।
जाते सरस्यविरतं जलजे प्रसक्ता नार्यो महाभिजनजा अपि नीचभे स्युः।
स्वशस्य वह्निवासाख्यपर्णोत्सग्रामजन्मनः। बाणस्य सूनुस्तुङ्गाख्योऽविशन्महिषपालकः।
प्रविष्टो जातु काश्मीरांल्लेखहारककर्मणा। सुगन्धिसीहप्रकटनागादृयिकपणारवैः।
पञ्चभिर्भ्रातृभिः सार्धं सन्धिविग्रहकान्तिके। देव्यादृग्गोचरं यातो द्रुतयावर्कोऽभवत्।
॥ तिलकं ॥ रहःप्रवेशिनो दूत्या समाव्यर्थबलायुवा। सम्भुक्तभूरिजाराया अपि तस्याः प्रियोऽभवत्।
तुङ्गानुरागिणी राज्ञी पापा लज्जोज्झिता ततः। रसदानेन वैमुख्यभाजं भूयमघातयत्।
धिक्स्त्रीर्विचारान् कुपतीन् येषां विषमचेतसां। फलगृध्न्या स्तनिस्वोपे दोषे प्राणधनव्ययः।
रक्कोदेवकलशादैलाविक्तः कृतसया। भूयाधिकारे कौद्गिन्यामाचरश्चित्रपोविटः।
येऽपि कर्दमराजाद्या वीरा द्वारादिनायकाः। तेऽपि कौटिल्यमभजन्नन्येषां जननैव का।
चतुःपञ्चानि वर्षाणि तिष्ठन्नपरुद्वे शिशुः। भीमगुप्तोऽभवद्यावत्किञ्चित्प्रौढोभवन्मतिः।
राज्यव्यवस्था यावच्च पितामह्यास्य दुःसयः। दृश्यताः प्रत्यभायन्त सर्वाण्यास्य चेतसि।
अङ्गशीलविहीनाया निर्घृणाया निसर्गतः। तावत्त्रैर्यधियस्तस्याः सचिन्त्यः समपद्यत।
अभिमन्युवधूस्तं हि चक्रे गूढप्रवेशिनं। महाभिजनजन्मस्तं तस्माद्योऽभूत्तथाविधः।
सा देवकलशेनाथ दत्तसम्याविशङ्किता। त्रपोज्झिता स्वयमेव भीमगुप्तमबन्धयत्।
निगूढे नन्दिगुप्तादिद्रोहे लोकस्य योऽभवत्। सन्देहः स तया तेन व्यक्तत्वेन वारितः।
ताभिस्ताभिर्यातनाभिर्भीमगुप्तं निपात्य सा। षट्पञ्चाशेऽभवद्वर्षे स्वयं काश्मनृपासना।
प्रवृद्धरागया राज्या दत्तोद्रेको दिने दिने। सर्वाधिकारी तुङ्गोऽथ बभूवाधारिताखिलः।
ससात्वकेन तुङ्गेन मीलिताः पूर्व्वमन्त्रिणः। राज्यविप्लवमाधातुमयतन्त विरागिणः।
तेऽथ संमन्त्र्य काश्मीरानानिन्युः क्रूरपौरुषं। तं विग्रहराजाख्यं दिद्दाभ्रातुः सुतं नृपं।
मुख्याग्रहारान् स प्राप्तो विधातुं राज्यविप्लवं। धीमान् प्रायोपवेशाय द्रुतं प्रावेशयद्द्विजान्।
विहितैक्येषु विप्रेषु लोकः सर्वोऽपि विप्लुतः। अन्विष्यन्नहं तुङ्गं तत्र तत्र जिघांसया।
कस्मिंश्चित्पिहितद्वारो तुङ्गः प्रकाश्य वेश्मनि। दिनानि कतिचिद्दिद्दा तस्थावास्कन्दशङ्किनी।

तया स्वर्णप्रदानेन सुमनोमन्तकादय:। ब्राह्मणा: समस्ट ह्यन्त तत: प्रायोन्यवर्तत ।
एवमस्मिन्महाक्षेपे तया दानेन वारिते। ययौ विग्रहराज: स भग्नशक्तिर्यथागतं।
अथ दार्व्वीं समासाद्य तुङ्गाद्या: प्रभविष्णव:। शनै: कर्दमराजादीन्नृन्निर्वितिनविप्लवान्।
सुलक्षणो रत्नमुनस्तथान्ये मुख्यमन्त्रिण:। दृष्टैर्निर्व्वासितादेशान्तुष्टैस्तै: सम्प्रवेशिता:।
प्रवर्द्धमानवैरेण गुडदूतैर्विसर्जितै:। प्रार्थन्विग्रहराजेन ब्राह्मणा: कारिता: पुन:।
उत्कोचादित्सया विप्रा भूय: प्रायविधायिन:। तन्त्रैश्वर्य्येण तुङ्गेन सन्निपत्यापवासिता:।
तेषां मध्ये वसन् गुडमादित्याख्य: पलायित:। हतो विग्रहराजस्य प्रिय: कटकवारिक:।
शक्यत: प्रतीहारो वत्सराजाभिध: पुन:। न्यङ्कोतकादिभिर्धार्व्वाचौवग्राहमस्ट ह्यन।
ते स्वर्णाद्याहिरण्याद्विप्रा: सुमनोमन्तकादय:। सर्व्वेऽपि बद्धास्तुङ्गेन कारागारं प्रवेशिता:।
अथ फल्गुणनाम्रेन दूत राजपुरीपतौ। तां प्रत्यारभ्भिरभवत्कुध्यतां सर्व्वमन्त्रिणां।
निपत्य सङ्कटे वीर: पृथ्वीपालाभिधस्तत:। चक्रे राजपुरीराजकाश्मीरिकबलक्षयम्।
शिपाटको रुमराजोविपन्नो तत्र मन्त्रिणौ। यस्माद्रेर्दुर्गतिन्दृष्ट्वा मरणं यत्र भेषजं।
अथान्येन पथा कश्मात्तुङ्ग: सार्धं सहोदरै:। कृत्स्नां राजपुरीं वीर: प्रविश्य सहसादहत्।
समाप्य तेनोपायेन पृथ्वीपाल: सपार्थिव:। शेषाणां मन्त्रिणां सैन्यं प्राप मुक्तिस्य सङ्कटात्।
अथस्त: सम्प भूपालस्तुङ्गाय प्रददौ करं। एवं कृतं ततस्तेन नष्टस्यार्थस्य योजनं।
प्रविश्यनगरं तुङ्गस्तत: स्वीकृतकंपन:। चकार डामरग्रामसंहारं सिंहविक्रम:।
दिद्दाप्युदयराजस्य भ्रातु: पुत्रं परीक्षितं। चक्रे संग्रामराजाख्यं युवराजमशङ्किता।
सा हि सर्व्वान् शिशुप्रायान् पुरोभ्रातृसुतान् स्थितान्। परीक्षितुं मुमोचाग्रे पातेवत फलावलिं।
शक्त: कियन्ति क: प्राप्तुं फलान्यत्रेतिवादिनी। साभवद्राजपुत्राणां तेषां कलहकारणं।
गृहीतान्यफलांश्चप्रहारांस्तान्ददर्श च। सङ्ग्रामराजं त्वस्वल्पफलभाजमविक्षतं।
अनल्पफलसम्प्राप्तावक्षतत्वे च कारणं। सविस्मयं तया पृष्टस्तामेवं तदाब्रवीत्।
अन्योन्यकलहव्यग्रानेतान् कृत्वा पृथक्स्थितान्। समवायं फलान्यस्मिन्नस्माभिरपरिक्षत:।
व्यसने संप्रविश्यान्यान् स्थितानामप्रमादिनां। न का: क्लेशविहीनानां घटन्ते स्वार्थसिद्धय:।
सुवेति तस्य सा वाचमप्रमत्तत्वदूतिकां। भारुर्नारीस्वभावेन राज्येऽमन्यत योग्यतां।
शूरस्य लभ्यं शौर्य्येण भीरोर्भीरुतया यथा। कार्य्यं हि प्रतिभात्यन्तर्न भवेत्तु तदन्यथा।
काष्ठं वज्ररुपिञ्जनमपि भंवस्थीनवान्तेय कपोतां तास्यां शुद्धो सलिलमनलस्याग्निशोचिणकानां।
अस्तोभावा विदधति यथा भाविन: कार्य्यसिद्धिं तत्त्वतेषां क्वचन सहजं वस्तुतेनास्ति किञ्चित्।
तस्यामेकाधमौत्यब्दराज्यक्रमात्प्राप्तसौदिने। देव्यां दिवं प्रयातायां युवराजोऽभवन्नृप:।
लोकसम्मन्त्रेण भूपालवंश्यानां भुवनाद्भुत:। तृतीय: परिवर्तोऽयं वर्त्ततेमुत्र मण्डले।

निर्दग्धकण्टककुले वसुधम्बराख्ये श्रीयाशवाटकुलमाप महीतलेऽस्मिन् ।
दावाग्निदग्धकुतरौ जलदाम्बुसिक्ते चूतप्ररोह इव केलिवने प्ररूढिम् ।
अथ स मृदुतयान्तर्गूढधैर्यानुभावः सुखमवनिमशेषां दोग्धि संग्रामराजः ।
विषकुलिशभयेभ्यो निह्नुतप्राणसारः फणकुल उरगाणामोर्जितेव न्यधत्त ।
इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचम्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां षष्ठस्तरङ्गः॥
अथ वर्षचतुष्कमष्टमासेऽप्यथ दिनेषु च । अष्टस्वभूवन् भूपाला इव भूभोगभोगिनः । १००



॥ अथ सप्तमस्तरङ्गः ॥



मातुलोऽजनि निर्मिते पितृकुले श्लाघ्या तनुर्वेधसा यं सन्ध्याहितसन्निधिर्मम जपान्तेऽधरे खेलति ।
सन्ध्यावन्दनमाभ्य तुर्यगिरिजास्तुत्येद्वैर्व्याकुलैर्यैः सन्ध्यामपि वन्दते स्म स जगत्पातु गौरीश्वरः ।
क्षमां क्षमापतिर्विभ्रल्लीलया च भुजेन च । गाम्भीर्येण च सत्त्वया च सोऽजयद्दाक्षिणीपतीन् ।
मध्ये राज्ञः क्षये भङ्गायैस्तुङ्गस्य नदाखिलैः । दिनश्रीविगमे सन्ध्यापतङ्गस्येव रागिणः ।
तत्सम्पन्निभटाटोपचोटनात्प्रत्युतास्य तैः । उदयो ददृशे सम्पत्तिं कोविदैर्वेधसः ।
॥ युग्मम् ॥ नृपेण जातशातेयः शूरः शक्तिसमन्वितः । सर्वाधिकारयोग्योऽगात्सदा चन्द्राकरः स्वयम् ।
अन्ये भीमतिकायामदिति रक्षोरसम्पदः । पुण्याकरस्य तनयाः शूराः शान्तिं प्रपेदिरे ।
समर्थमस्मि त्रिरत्नादनिच्छन्नपि वेधसा । निन्ये गत्यन्तरत्यक्तस्तुङ्गपदं क्षमापतिः ।
संग्रामराजतुङ्गादीन्देवो कोशमपाययत् । मुमूर्षन्तो पुरा ख्यातुमद्रोहेणेतरेतरम् ।
क्षेमायहोमदीपालस्ततः कार्यवशादपि । तुङ्गन्यस्तप्रजाकार्यो भोजाभ्यासालसोऽभवत् ।
पर्याप्तं तस्य भीरुत्वं किमन्यत्प्रकाश्यताम् । सममैर्थ्याममसमन्वेष्टुवने यशसः क्षतिम् ।
साहायकार्थी यत्प्रादाच्छ्रीसैर्थ्यादिमते सुताम् । दिद्दामठाधिपतये प्रेमनाम्ने सलोठिकाम् ।
क लोकोद्वहनोत्सुकभूभृद्योग्या नृपात्मजा । प्रतिग्रहजलक्लिन्नपाणिः क्वास्य मनाद्द्विजः ।
अथ तुङ्गादिभङ्गाय प्रायं प्राह्मणमण्डलः । परिहासपुरे विप्रपारिषद्यानकारयत् ।
त्रिसप्तमिश्रमतैक्येन हतो राज्ञः सविग्रहः । दुःखपापवमानाग्निसमागमसनोऽभवत् ।
राज्ञोऽप्युत्पाटने सज्जैः कथंचित्प्रार्थितैर्द्विजैः । मतिः शान्तिसदुपाये तुङ्गनिःसारणे कृता ।
राज्ञस्तुङ्गादिभिश्चैतदावर्तेभ्यः प्रतिश्रुतम् । सन्यत्प्रार्थयितुं लग्नास्तावत्ते मठवृद्धयः ।
तुङ्गास्कन्देन विप्रोऽयं योऽद्य तस्तकृते वधम् । तं निर्दहामहत्युक्ता सवः कोऽप्यरघट्टनः ।
नैकट्टत्य पराणीतः मठे स्वाद्यवहान्प्रति । क्षेमोमाक्षविचिताक्षानलयोत्थापिताभवत् ।

तथा सतीप्रपातिन्या निःशेषाणां द्विजन्मनाम् । चक्रमाश्रितगाध्यक्षत्रिमासाद्योत्थिते कलौ ।
तिलकम् ॥ ततः पलायिताविप्रा यत्तेषां मन्त्रदोऽभवत् । निगूढं राजकलशस्तदैव प्राविशद्रथात् ।
स व्यक्तीभूतकौटिल्यः सङ्ग्रामं सुचिरं व्यधात् । अपहारैस्तु ते विप्राः पलाय्य स्वगृहान् ययुः ।
विजिते राजकलशे समकार्या द्विजातयः । मन्त्रिणः श्रीधरसुताः समागत्य व्यधुर्वधम् ।
ते कृत्वा सुमहत्कर्म समाप्तिं समरे गताः । निर्भिद्य मण्डलं सप्त सप्तसप्तेर्गृहं ययुः ।
जितः सुगन्धिमोहेन तेषु शान्तेषु संयुगे । सङ्गाय राजकलशस्तुङ्गेनाराधितो गृहम् ।
नीयमानोऽधिरोप्याशु स्कन्दमार्गेषु विह्वलः । तुङ्गस्य युग्यवाहैः स मर्दितोपहतायुधः ।
अन्योऽपि भूतिकलशो नाम मन्त्री विनिर्जितः । सुतेन राजकाख्येन सह भूगमठं ययौ ।
क्रमात्सुगन्धिमोहाद्यैर्मुक्तो करुणया ततः । स पुत्रः सेवमानाप्रतिमो देशान्तरं ययौ ।
परिहासपुराद्देवं जातोयाद्देवविग्रहः । स देवयोगात्कुटुम्बस्य प्रभाव प्रयुताभवत् ।
ततः प्रसादिते राज्ञि गुणदेवेन मन्त्रिणा । आययौ भूतिकलशः कृतगङ्गाभिमज्जनः ।
पुनर्नृपगृहे तस्मिन् किञ्चिल्लब्धपदे शनैः । तुङ्गं निहन्तुं राज्ञीं गूढं दूतः प्रयोजितः ।
ज्ञातवार्तेन तुङ्गेन तस्मिन्नर्थे प्रकाशिते । स्नुषा भूतिकलशो राज्ञा निर्वासितः पुनः ।
अवष्टम्भं मनाक् लेभे चन्द्राकरसुतः शनैः । यामध्यामलकः सोऽपि तस्मिन् काले व्यपद्यत ।
भूत्वा किञ्चित् क्षणं भृत्यकन्यासम्भोगभाजनम् । राजोपकारकः श्रीमान् प्रेमापि प्रमयं ययौ ।
विविदिरेऽन्ये गङ्गाद्याः सर्वेऽपि नृपतिप्रियाः । अवाञ्छत भोगाय तुङ्गः सम्राट्कः परम् ।
इति योयो हि कृत्वाप्तस्य नाशाय शङ्कितः । स स दैवानुकूल्येन प्रत्युतोद्रेचकोऽभवत् ।
कालक्रमत्रुटितसंश्रयभूः स्वमूलमायाश्रयो तटतरुः सरितोऽम्बुपूरैः ।
यैः शक्यते निपतनीति वितीर्णमृद्भिस्तैरेव तस्य हि भवेत् स्थितिभूमिरार्द्रीम् ।
नीत्युज्ज्वलं व्यवहरन् प्रजाराधनतत्परः । प्राक् पुण्यसङ्ग्यातुङ्गः शनैस्वाधीन सकलमतिः ।
धनस्वभाग्यापहाराय हीनजन्मानमाददे । साहायकाय कायस्थं क्षुद्रं भद्रेश्वराभिधम् ।
विट्वाणिज्यं मैनिकत्वं काष्ठविक्रयितादि च । आगामिकस्य यस्यासीत्तत्त्वं वंशक्रमार्जितम् ।
कण्ठेनोद्धृष्टपृष्ठोऽथ भाजनार्थमवालगत् । भस्मामर्दी भाण्डवाही यश्च पश्चाद्वियोगिना ।
अनन्तराजकार्यादिविस्तारश्रान्तो विधाय तम् । तुङ्गः सहायमावृत्तसंसर्गाद्भाग्यसङ्क्षयम् ।
धार्मिकं तेन धर्मात्कं विनिवार्याध्यचेतसम् । गृहकृत्याधिकारे च दृष्टकृतो विनियोजितः ।
देवगोब्राह्मणानाथातिथिरागोपजीविनाम् । अकाण्डमृत्युर्निरधे वृत्तिच्छेदं स दुर्मतिः ।
सदाजीवोऽपि पुष्णाति क्रूरः कापालिको निजान् । भद्रेश्वरस्तु पापोऽभञ्जितानामपि जीवनम् ।
तुङ्गेन दैवे सर्वं च कृते भद्रेश्वरे प्रभौ । सुगन्धिसीहः प्रययावाषाढे मासि सङ्क्रमम् ।
परलोकं गते तस्मिन् सर्वभारसहेऽनुजे । तुङ्गस्त्रिकोणमासङ्गं सदैन्योऽसत्यनात्मनः ।
श्रीत्रिलोचनपालस्य शाहेः साहाय्यकार्थितः । देशान्तरमार्गशीर्षे मासि तं व्यसृजन्नृपः ।

राजपुत्रमहामात्यसामन्तादि निरन्तरम् । तैस्तैः स्वकालसुलभैर्गुणैर्भुवनमण्डनम् ।
अयागतेन स तथा शाहिना समवर्त्तिभ्यः । पश्चादपि दिनान्यासीन्नहैन्य स यदोन्मदः ।
प्रजागरपरन्यासव्यायामाभ्यासवासनाः । अभियोगोचिताः शाहिरपश्यंस्तदब्रवीत् ।
युग्मं ॥ तुरुष्कसमरे यावन्न यूयं समनुष्ठिताः । तावत्कलिमिमामावत्सितावत्तिष्ठत निर्भटे ।
एवं त्रिलोचनेनोक्तं सोऽप्यशीत्य हितं वचः । तस्थौ परं स्वके सैन्येऽसैकाकारवेषभृत् ।
हम्मीरेण तदा सैन्यच्छिद्रज्ञानार्थं विसर्जितम् । तौषीपारे मितप्रायैस्तत्सीमान्तश्चरैरदैः ।
ततस्तमाहितोऽन्येकमपि शाहिः पुनःपुनः । अमाद्यद्यवनस्सद्यः पूर्व्वोक्तामेव संविदम् ।
स तस्य नाग्रहीद्वाक्यं रणोत्सुकतयोन्मदः । प्रज्ञाकल्पनिनाकानामुपदेशो निरर्थकः ।
प्रातस्ततः स्वयं कोपात्तुरुष्कानीकनायकः । सर्व्वाभिसारनिर्लक्षकक्षाव्यूहविशारदः ।
अथ तुङ्गस्य कटकः सहसा भङ्गमाययौ । शाहिसैन्यं परं संख्ये ददृशे विषमस्थितम् ।
शाहिसैन्ये गतेऽप्यासीज्जयार्थिभिः स्फुरन् रणे । श्रीवर्धनस्य सङ्ग्रामे विभ्रमार्कस्य डामरः ।
घोरे तुरङ्गतुमुले प्रहरद्भिरभिर्भटैः । वीरश्चक्रे निजे देशे रक्षितश्चैर्यमव्ययः ।
कश्चित्त्रिलोचनपालस्य मात्राक्षं समुन्नीश्वरः । निःसंख्या अपि यं संख्ये न जेतुमशकन् द्विषः ।
शुशुभे रुधिरासारवर्षी सङ्गे त्रिलोचनः । कल्पान्तदहनज्योतिर्विसारीव त्रिलोचनः ।
स योधयित्वा सङ्ग्रामे कोटीः कटकवाहिनाम् । एकाकी कार्य्यमर्म्मज्ञो निर्ययौ रिपुसङ्कटात् ।
गते त्रिलोचने दूरमग्रैव रिपुमण्डलम् । प्रचलच्चक्रवालचमूबलभञ्जायमानश्च ।
सम्प्राप्तविजयोऽप्यासीन्न हम्मीरः समुच्छ्वसन् । श्रीत्रिलोचनपालस्य स्मरन् शौर्य्यममानुषम् ।
त्रिलोचनोऽपि संश्रित्य शालिकं स्वपदाच्च्युतः । सयत्नोऽभूत्समुत्साहः प्रत्याहर्तुं जयश्रियम् ।
यया नामापि निर्णष्टं श्रीशं शाहिश्रियस्तथा । इह प्रासङ्गिकत्वेन वर्णितं न सविस्तरम् ।
स्वप्नेऽपि यदसम्भाव्यं यत्र भग्ना मनोरथाः । हेलया तद्विदधतो नासाध्यं विद्यते विधेः ।
इदं ब्रह्मविवैपुल्यं राज्ञः शङ्करवर्म्मणः । वृत्तान्तवर्णने पूर्व्वमस्माभिः प्रकटीकृतम् ।
स शाहिदेशः सामात्यः सभूभृत्सपरिच्छदः । किमभूत्किमु वा नाभूदिति सञ्चिन्त्यतेऽधुना ।
अवतारं तुरुष्काणां दत्वा ग्रैवे मतीनसे । प्राप्तभङ्गोऽनतसङ्गः स्वदेशं प्राविशच्छनैः ।
शृगालायेव तुङ्गाय लब्धभङ्गाय भूपतिः । न तथागसि चुकोप सधैर्य्यश्च दुराशयः ।
किन्तु खेदाय समभूत्तुङ्गाय तत्समीहितुः । पराभवभयाच्चित्तं पश्चात्स उपतप्यते ।
तुङ्गात्मजोऽपि कन्दर्पसिंहः श्रीशौर्य्यकर्म्मितः । राज्ञोऽचिरं सम्वत्सरं सखोद्वेगप्रदोऽभवत् ।
गूढलेखैः क्षणे तस्मिन्निहत्यान्यौ स भूभुजाम् । ज्ञाता विषहराजोऽपि प्रेरयत्कुमारके ।
कोशादिहरणाद्राजा चिरं दोलायमानधीः । अभीष्टप्रेरणोत्सुकः प्रेरकानस्वीकृतः ।
एकाकीव सपुत्रः स गोचरो नः कदाचन । यत्नेऽपि चाले तस्मिन् पक्षपातः किं विदधते ।
अन्यथा भुवमाश्रितो सन्धानशालमयो यथा । इति ज्ञापयाराधमुक्ताभूद्विरतोमयः ।

तावत्स्वार्थं वयोवीजभूतं यदि निपात्यते । विधातुं तद्वधं तुङ्गस्यायन् कृतोद्यमाः ।
पश्चात्तावन्तरे तुङ्गो भूपेनाकारितो गृहात् । वस्तुतो निर्ययौ दुःस्वप्नोऽपि विधेर्वशात् ।
स प्रविश्य नृपास्थानं स्थित्वा राज्ञोऽग्रतः क्षणम् । पश्चैः सहितो भृत्यैः प्राविशच्चान्तमण्डपम् । ८०
पश्चात्प्रविष्टास्तत्रैनं पर्यवस्कन्दकारकाः । तत्रापि महीपालं तुङ्गं शस्त्रैरपातयन् ।
मन्त्री महारथो नाम योऽभूच्छक्कटवर्धनः । तदग्र्यस्तुङ्गभृत्येषु आद्यः सिंहरथः परम् ।
निःशस्त्रो यः क्षणे तस्मिन्परित्राणविधित्सया । हन्यमानस्य तुङ्गस्य पृष्ठे स्वं वपुरक्षिपत् ।
तुङ्गस्य प्रथमाघाते हृत्कम्पोऽभवद्भयात् । राजा तस्मिन्निरुच्छ्वासे सोच्छ्वासः समपद्यत ।
आख्या न ब्राह्मणस्यासीद्दुर्लभनाम्नः सुतोऽन्तिके । यः पापकारी तुङ्गस्य पार्श्वः कन्दस्य दुर्मतिः । ८५
ताभ्यामाद्यद्विरेकिभ्यां चापार्धेस्त्राङ्गुलीमुखे । विपक्षां पद्मवत्सन्न मस्तं चापवशात्मजे ।
अन्तरङ्गाश्च तुङ्गस्य येऽभूवंस्तत्र मन्त्रिणः । तैः क्लीववद्विचिन्तमूष्णीं वधैः शस्त्रान्वितैरपि ।
अथ्याततुङ्गभृत्येभ्यस्तुमुले तत्र भूपतिः । तद्भृत्येभ्यः शङ्कमानो वक्षिद्गाणवादिकम् ।
आस्थानाय स्वभृत्यानां छित्त्वा खड्गेन सत्वरम् । पातयामास तुङ्गस्य सस्तुतस्य शिरोवधिः ।
दृष्ट्वा स्वामिशिरश्छिन्नं सैन्ये दैन्यात्पलायिते । मुक्तामुक्तबलोचकुः कतिचित्तुङ्गसेवकाः । ९०
भुजङ्गनामा सामन्तद्विजापत्यो गृहागतः । संग्रामराजं विद्धे गेहाङ्गेहं पलायितम् ।
द्वारं कनकदण्डेन भक्त्वार्गलितं ततः । विंशतिं हतवान् योधान् स राजास्थानमण्डपे ।
कोशाधिकारी त्रैलोक्यराजनामा हतो रणे । कय्यामन्तकधावेयो वीरोऽप्यभिनवाभिधः ।
अङ्गने त्रिंशदेकाङ्गा वीरास्तुङ्गोपजीविनः । श्रेणीं बबन्धुर्निहता निःश्रेणीं स्वर्गपद्धतेः ।
सङ्ग्रामं पद्मराजाख्यः कृत्वापि निहतोऽपरः । स्वामिप्रमयदुःखाग्नितापं तीर्थाश्रयाज्जहौ । ९५
अन्ये लोकद्वयत्राणमिदं शस्त्रं रणाङ्गणे । संत्यजन्तो व्ययुज्यन्त यशसा जीवितेन च ।
चन्द्राख्यः सुभटश्चान्यो दैशिकश्चार्जुनाभिधः । हेलाचक्रो डामरश्च त्यक्तशस्त्राः परैर्हताः ।
लोठिनावसथस्तुङ्गो लुण्ठितश्रीर्महीभुजा । आषाढद्वादशदारध्यां कथाशेषो व्यधीयत ।
निर्द्राहहर्ता भूभर्ता तुङ्गे सतनये हते । लक्ष्मीद्या व्यजृम्भन्त खलप्राया नृपास्पदे ।
राज्ञो मनः कलुषयन् गूढपैशुन्यकर्मणा । योऽभ्यात्तस्यात्मसुतयोर्विपत्तौ हेतुतां गतः । १००
सद्भवादनिर्दग्धो नागोऽनिजकुलान्तकः । तुङ्गभ्राता ततो राज्ञा कम्पनाधिपतिः कृतः ।
युगलकम् ॥ भार्या कन्दर्पसिंहस्य क्षेमापरमधर्षणी । नागेन सङ्गमं चक्रे रक्षैवाभिलाषया ।
प्रशान्ते तुमुले ठिण्डा चतुर्भिर्दिवसैः सती । तुङ्गस्नुषा सुता शाहेः प्रविवेश हुताशनम् ।
सम्भायामवरङ्गायां कन्दर्पो यावजीजनत् । पुत्रं विचित्रसिंहं च भावसिंहं च विश्रुतौ ।
गृहीत्वा तौ सुतौ तां च मङ्गला तुङ्गवल्लभा । देशाद्विनिर्गता दीना राजपुर्यां स्थितिं व्यधात् । १०५
॥ युग्मं ॥ तुङ्गस्थाने ततो राज्ञा पापो भद्रेश्वरः कृतः । भूतेश्वरादिदेवानां चक्रे कोशादिलुण्ठनम् ।
कियद्विवेकवैकल्यमस्य राज्ञः प्रकाश्यताम् । तादृशानपि यश्चक्रे पार्थादीनधिकारिणः ।

पार्था परमदुर्मेधाः ख्याता ग्राहकलक्षणाः । निर्निमित्तारेव कालेन नगराधिकृतः कृतः ।
वधादिपापं पार्थेन सुजनत्वप्रकल्पना । पवित्रे प्रवरेशस्य रत्नपीठे प्रवर्तितम् ।
कालेनुमस्य भूभर्तुर्मन्त्रिणः कृष्णपापिनः । शिवोः सुतः सोमहर्षिः प्रजापीडनपण्डितः । २१०
पुरा देवमुखाख्यस्य द्विविरस्य शिलाजनि । वापूर्णिकायां वेश्यायां पुत्रस्त्वनुखाभिधः ।
यस्तुङ्गोपाश्रयाल्लब्धा चालितवं महीपतेः । वराटकाग्रलब्धायोल्कोटीर्नां कृतवत्ययः ।
विभूतिमध्ये नुन्नस्य प्रसृता खाण्डीविनिः । अपूर्वैर्निजभृत्येषु विक्रियोभूत्कुलोचितः ।
प्रभूताग्निररोगश्च भूत्वा कल्योदयः पुनः । यो मन्दाग्निः सरोगश्च तिष्ठोऽकैर्येदयत ।
एकमेवाभवत्तस्य सुकृतं मरणक्षणे । कोटिंत्रिभागां यद्दाक्षीरत्नेश्वरयोजने । २१५
तदात्मजाः कृता नानाभोगनिर्दिमुखाश्रयः । अधीशाः स्तनाकृष्य राज्ञा तुङ्गोपजीविनः ।
श्लाघ्यं बभूव भूभर्तुस्तेषां तुङ्गपदार्पणम् । यत्कनं कनकाणोर्ना हेमस्थाने शिलारिव ।
ते तुरुष्कादवे राज्ञा तुङ्गकप्रहिताः पुनः । प्रत्यागत्य वर्षेदेशं निजमेव पलायिताः ।
इत्थं मन्त्रिषु योग्येषु चारित्रशीले च भूपतौ । केचिद्द्रेकमभजन्दरहिविरजामराः ।
सा लोठिकामठं कृत्वा लोठिका नृपतेः सुता । तिलोत्तमाया विदधे मातुर्नाम्ना मठं परम् । २२०
पापिनामपि इत्थं यद्यापि सत्कर्मवासना । भद्रेश्वरोऽपि यत्के विहारं सुकृतोद्यतम् ।
सत्यं विवेका सङ्ग्रामराजोऽयो म्लायनोऽर्जितम् । निजं सुवाणे द्रविणं प्रपामपि न निर्ममे ।
श्रीलेखा पार्थिववधूः श्रीयशोमङ्गलात्मजा । पत्यौ शिथिलसामर्थ्ये वैरिणोत्वमसेवत ।
सुतः सुगन्धिसीहस्य जयलक्ष्म्यां बभूव यः । सहभो निर्भरस्नेह्याः सोऽस्यास्त्रिभुवनोऽभवत् ।
स जयाकरगञ्जादिगञ्जवृष्टानिनीभृवीः । कोषोपकारकस्तस्या जारोऽप्यासीत्प्रसाकरः । २२५
मयपामीरणगञ्जादिकर्मी सञ्चयतत्परा । साभूद्भर्तुः प्रसादेन सुभगा भूरिवैभवा ।
स चतुर्थमासाडमारप्यारे महीपतेः । हरिराजाभिधे पुत्र सा भेषीश्वासमायथो ।
सुमनःसेवितः कुर्वन्श्रेयाप्रकाशनम् । स्नातदावहः स उर्वीश वैरात्त्व इवाभवत् ।
धर्मोत्साहेन तेनेमाजिरेकारं कुर्वता महीम् । पत्यावीक्ष्यां निशीथिन्यां निषिद्धाहारसम्मृतिः ।
अचिरस्थायिनी राज्यलक्ष्मी चित्तमोहतिः । कला नवेन्दुलेखेव पार्थिवानामजायत । २३०
द्वाविंशतिमहान्कुर्वी स रक्षिता क्षमापतिः । क्षयं ययौ शुक्लविकाः शुक्लचिह्नाष्टमीदिने ।
प्राणिनां योतमानानां नक्षत्राणामिव क्षणात् । सकीर्तिं प्रमथवेशं सम्पन्ना भङ्गशायिनी ।
यमन्तोः वैरिणोदृप्तिः सुतस्य जननी निजा । अभिचारप्रकाराक्षैत्यविगमना कम्मुतिः ।
राज्योपकरणे सञ्जीकृते राज्यार्थिनी स्वयम् । सा राजमाता श्रीलेखा वावसान्ता समागता ।
निलितैश्चावरेकाङ्क्षाभासा धावेष्ठकेण च । सामराजेन तत्पुत्रवासोऽनन्तोनृपः कृतः । २३५
॥ युग्मं ॥ राज्ञ शिशुपोरन्तेन दृते तत्र प्रमाणकम् । तद्दिनेऽवेलुब्धस्य पापावेव यथा किल ।
राजमातृवचा राज्ञसुखायाः पुत्रनाशनम् । अभूद्दनं राज्ये दयितावेव केवलम् ।

॥ युग्मं ॥ स राज्यविप्रलम्भेन तादृशा क्षपिताशयः । अभ्यन्तरस्तम्भकवेश्मैकं शिथिलाभ्यासवाचनाम् ।
अथाजगाम स्थविरः पित्र्यो वालभूपतेः । राज्यं विग्रहराजाख्यो लब्धुं विततविक्रमः ।
स लोहरात्प्रचलितो दृष्ट्वा द्वारमतर्कितः । दिनद्वयेन मार्गेण नगरं सत्वरोऽविशत् ।
श्रीलेखाप्रेरिताः सेनाः प्रविष्टं लोठिकामठम् । उद्दीपिताग्नयस्तत्र निजघ्नुस्तं सहानुगम् ।
मठद्वयं ततः कृत्वा स्वस्य भर्तुः सुतस्य च । तद्वेश्म वसती राज्ञी राज्यद्रोहोद्धताभिधम् ।
ततो नरपतिः किञ्चित्स्वकनैः क्षितिपैत्रवः । अतिव्ययादिव्यसनी गर्भेश्वरतयाऽभवत् ।
तस्यासन् रुद्रपालाद्याः शाहिपुत्राः परप्रियाः । अनल्पवेतनादानैराज्योत्पत्त्यपहारिणः ।
कृतप्रत्याहनिर्व्याजः सार्धलक्षेण भूभुजा । रुद्रपालो दरिद्रत्वं कदाचिदपि नात्यजत् ।
दिद्दापालः क्षमापालकाग्रधा प्रतिवासरम् । सहस्राणाममीत्यापि प्रेते तस्मिन् सुखं निधि ।
अनङ्गपालवेतालस्कन्धे व्यापालालितः । अच्छस्वर्णगीर्वाणप्रतिमापाटने मनः ।
रुद्रपालः परित्राता धनप्राणादिदारिणाम् । बभूव चौरचण्डालप्रायाणां वज्रपञ्जरः ।
कायस्था रुद्रपालाप्ताः प्रजानां पीडनं व्यधुः । चकाराश्रमठं श्रीमानुत्पलाख्यो वदान्यः ।
विग्रहपालवाक्यमनन्यसत्त्वाभिधीयताम् । जालन्धराधिपस्येन्दुचन्द्रस्येन्दुमुखीं सुताम् ।
उपयेमे मनोज्ञत्वाज्ज्येष्ठामासमतिं स्वयम् । यथा मठः स्वाभिधया विदधे त्रिपुरेश्वरे ।
तस्याः किञ्चिदिव न्यूनां स्वसारं सौवसौयसीम् । अथ सूर्यमतीं देवीं प्रभुर्वे परिणीतवान् ।
रुद्रेण भूपतिः सख्या स कर्णस्वसदाश्रिना । पाञ्चोऽतो दुर्नयानां कर्णेनेव सुयोधनः ।
क्रम्पनाधिपतिस्तत्र सचे त्रिभुवनो बली । आययौ भूपतेर्हन्तुं राज्यं सभृतडामरः ।
आकृष्टाग्रेषकटके तस्मिन् योद्धुमुपागते । एकाङ्गाः सहयाराहो राजपक्षस्य तत्यजुः ।
असिना लङ्घयन् प्रासानमोघान् श्लाघ्यविक्रमः । प्रजहारागमस्त्रदेवः स्वयन्त्रिभुवनं रणे ।
सन्नाहरचिताङ्कः स दृढप्रहृतिपीडितः । विदद्रौ वदने वान्तक् स्वप्रतापमिवोद्वमन् ।
विमयच्छन्नप्रोटीर्यः क्षितप्रायः स भूपतिः । दृष्ट्वा वालमसत्याव्यन्तस्तिंक्षात्का रणं गते ।
प्रमाला डामरं प्रस्तं प्रावेरभिनवाभिधम् । बालावले व्यधात् श्लाघ्यविक्रमो मोघविक्रमम् ।
मांसाहृग्वेष्टनाद्घष्टीभूतखड्गो भ्रमन् रणे । भुवनक्षोभकृद्भूद्वैरयो नन्दभूपतिः ।
पश्यन् प्रहारलूनाङ्गानेकाङ्गान् स पदे पदे । निवेद्यमानानग्रस्थैर्नामग्रहणपूर्वकम् ।
क्षितिभुज्जातहाशिष्यो विलक्षितवरे ततः । चामरग्रहपटलादेकाङ्गानां न्यसारयत् ।
॥ युग्मं ॥ एवं तत्र कृतघ्नेन स्वस्तेभ्यः प्रतिपादिता । विलम्बितेन दीनारकोटिसप्तमतः क्रमात् ।
राज्ञो रणाभिहतस्य दुग्धपैकैः करार्द्धदः । क्षीरपदृढः कट्टक्षीरेतेति जनश्रुतिः ।
अहो महत्त्वं भूभर्तुर्दीनो देशान्तरागतः । तादृक् त्रिभुवनो येन संविभेजे विमन्युना ।
ब्रह्मराजाभिधस्तेन वर्धमानाधिपः कृतः । रुद्रपालकृतद्वेषो विरक्तमतिको मयो ।
धर्मभिर्वत्स्यभूपालैस्समं निखिलडामरः । तेनानीतो दरद्राजो यज्ञादचलमङ्गलः ।

चोरपृष्ठाभिधं ग्रामं प्राप्तस्य समरोत्सुकः । तस्यायं विक्रमोदयो रुद्रपालो विनिर्ययौ ।
श्वोऽव्यवस्थापिते युद्धे सैन्याभ्यां दरदीश्वरः । श्रीजापिण्डारकाख्यस्य नागस्य भवनं ययौ ।
दुर्मेधा वारणात्तत्र पार्श्वस्थैर्वारितोऽपि सः । अवमानस्य मत्स्यस्य गात्रे कुन्तमपातयत् ।
अथोज्जगाम गोमायुवपुः कुण्डाद्भुजङ्गमः । स च तं मृगयौत्सुक्यादधावद्दरदीश्वरः ।
तमापतन्तमालोक्य व्यवस्थामखिलां विदन् । आस्कन्दाशङ्कि भूभर्तुः सैन्यं युद्धाय निर्ययौ ।
अभूत्ततोऽस्त्रसम्पर्कजातानलसंहतिः । कृतस्वर्गाङ्गनोत्साहो वीराणां समरोत्सवः ।
तस्मिन्महाभटाटोपे शिरश्छित्त्वा दरत्पतेः । रुद्रस्य रौद्रमहसः संप्ररूढं यशः पुनः ।
समरे बधबन्धादि म्लेच्छराजाः प्रपेदिरे । सम्प्राप हेमरत्नादि पुनः काश्मीरभूपतिः ।
उत्तंसमुक्ताद्योताढ्यःकालिताकाशमण्डलम् । रुद्रपालो दरद्राजशिरो भर्तुरुपानयत् ।
आमोदयन्नवत्वेन कृतप्रायैस्तथा द्विजैः । तथा ह्येवंविधास्तस्य बभूवुरवदानिकाः ।
रुद्रपाले ततो लूतामयेन प्रमयं गते । अन्येऽपि शाहितनयाः क्षिप्रमेव क्षयं ययुः ।
पालवंशाभ्युदयविगमे शङ्काभयजुषोऽभवन् । देवी सूर्यमती भर्तुर्दर्पणस्थेव बिम्बिता ।
सुभटापरनामा सा गौरीश्वरविधायिनी । पुण्यं वितस्तापुलिने निर्ममे सुभटामठम् ।
गोहेमहयरत्नादिप्रदानैः सुब्रह्मन् द्विजान् । सदाशिवप्रतिष्ठायामदरिद्रांश्चकार सा ।
आशाचन्द्रापराख्यस्य कनिष्ठस्यानुजन्मनः । नाम्ना व्यधापि जामान्याशाप्रहारो मठस्तया ।
सिल्लणाख्यस्य च भ्रातुर्भर्तुश्चाभिधया सती । मठौ चकार यत्पार्श्वे विजयेशामरेशयोः ।
अष्टोत्तरं चाग्रहारशतं श्रीविजयेश्वरे । ब्राह्मणेभ्यो महापुण्यं विदद्भ्यः प्रत्यपादयत् ।
पत्युर्नाम्नाप्यग्रहारान् प्रददावमरेश्वरे । त्रिशूलवाणलिङ्गादिप्रतिष्ठाश्च विनिर्ममे ।
दम्पती राजराजाख्ये मृते पुत्रे प्रचक्रतुः । सदाशिवान्तिके राजवेश्म सन्त्यज्य तौ स्थितिम् ।
ततःप्रभृति सन्त्यज्य पूर्वराजकुलस्थितिम् । तत्रैव कृत्वा भूपालास्तत्रैव वसतीर्व्यधुः ।
पार्थिवस्याश्वशालीयाः प्रियप्राजितया प्रियाः । प्रमादैर्देवलुण्ठ्या च सर्वतः समतां ययुः ।
नर्मेश्वरतया भर्तुर्वल्लभो नर्मकोविदः । अलुण्ठयत्प्रजा नित्यं जल्लको नाम दैशिकः ।
मालवाधिपतिर्भोजः प्रहितैः स्वर्णसञ्चयैः । अकारयद्येन कुण्डयोजनं कपटेश्वरे ।
प्रतिज्ञा भोजराजेन पापसूदनतीर्थजैः । सततं वदनस्नाने या तोयैर्विहिताभवत् ।
अपूरयत्तस्य यस्तां दुस्तरां नियमाहितः । प्रहिलिका च कर्पूरकुम्भैस्तदारिपूरितैः ।
स तस्य पद्मराजाख्यः पर्णप्राप्तिकदैशिकः । प्रियताम्बूलशीलस्य त्यागिनो वल्लभोऽभवत् ।
तेन नागरखण्डादिपर्णविक्रयिणा नृपः । देशोत्पन्नधनं प्रायो निःशेषं दापितस्तदा ।
पद्मचन्द्रकशोभाङ्कमौलिसिंहासने नृपात् । बन्धावादत्त लब्धं धने च धनिकोऽधिके ।
तद्राजचिह्नमास्थानोपयुक्तं तस्य मन्दिरात् । आनीयमानं मासमेवापरे मासि कासभूत् ।
स्वकोशसञ्चयं दत्त्वा देवी सूर्यमती ततः । पद्मराजोद्भवाद्देयाद्वस्त्वाप्यधारयत् ।

शमिते चाम्पग्रामीयतक्षकादिभये तदा । प्रावर्त्तन्त पुनर्देशे व्यवस्था निरुपद्रवाः ।
ततः प्रभृति राज्ञ्येव राजकार्य्यैकतामभवत् । तस्यां शौर्य्यकथां त्यक्त्वा राजा कार्य्यकरः पुनः ।
भर्तुर्नारीविधेयत्वमस्यास्याभर्त्रजयच्छ्रिया । निष्कलङ्केन शीलेन मान्यत्वं मस्तकतामगात् । २००
भवभक्तिव्रतत्यागशीलादिभिर्गुणैः । कृतिनानन्तदेवेन सुनयोऽपि विनिर्जिताः ।
राज्ये तस्य महीभर्तुर्द्दर्विर्त्तीक्ष्णामलम्भयत् । पतिव्रतेव राजश्रीर्ध्यात्वायवनवोन्मुखी ।
क्षेमाभिधे राजगञ्जपूर्णे बालभञ्जकः । यथाहादश्रमाणादिप्रकारैर्दीकयन्मनम् ।
मन्त्री ततोऽभवत्साधुक्षेमतः केशवो द्विजः । चौथभ्रातरेणेव भूपालो येन भूषितः ।
भ्राम्यन् गतश्रीरेकाकी यश्च दृष्टो जनैः । भाग्याम्बुवाहनिर्जितो निविडाः कस्य सम्पदः । २०५
॥ युग्मं ॥ भाग्याधीनं धनं ज्ञात्वा मुधा मुग्धधियामयम् । कुर्वन्ति कर्मयोरैर्ष्याः मिथ्येव पृथुतां प्रति ।
प्रासादपालवैश्यस्य गौरीशविहारालये । भूतेर्हलधरो वश्यो वराहस्याभवन्सुताः ।
तेभ्यो हलधरः सूर्य्यमत्या विहितसेवनः । वृद्धिं दिने दिने गच्छंश्चेमे सर्वाधिकारिताम् ।
विधेयान् बुद्धियुक्तेन कुर्वतः क्षितिपस्य ताम् । सपत्नोऽभवत्तस्य मुख्यप्रेष्ठो क्षमापतिः ।
क्षेमेण सूचितं पूर्व्वं सपादायमुदग्रधीः । कर्मस्थानं स्फुटीचक्रे सर्व्वं स्थानधुरन्धरम् । २१०
अभूद्दर्णकमूल्यादिलेखनं कनकस्य यत् । राजायत्तं जनस्यार्थसञ्चयानां प्रकाशकं ।
स तन्निवारयामास भाविनां भूभुजां विदम् । स्थाने सञ्चितवित्तस्य दण्डायायासकारिताम् ।
भर्त्सितानथग्रामीयान्स्वसदारापहारिणः । कांश्चिद्व्यापाद्य स शमं निन्ये लोकस्य विप्लवम् ।
तेनायासवनानीतः कश्चित्स्वर्णैः सुरास्पदैः । शोभां मठापहारैश्च वितस्तामिव्रुपक्रमः ।
भ्रातरश्च सुतास्तस्य लक्ष्मीपरिचयोन्मदाः । द्विरदा इव न क्वापि दानप्रणयिनां जडाः । २१५
तद्भ्रातृपुत्रो बिम्बाख्यः श्रीमान्भीरो वराहजः । दृगधिकारकार्य्यार्थोद्दामप्रलयवारिदः ।
स डामरकुलाकालमृत्युः कम्पनागोऽभवत् । यस्याहवे अहत्प्राणान् पलायनपराङ्मुखः ।
चम्पायां सालभूपालमुन्मूल्यानन्तभूपतिः । तत्तद्रूपं जयी सव्यस्यराज्यमरोपयत् ।
मन्त्रद्युन्येन शौर्य्येण परदेशेषु भूपतिः । हठप्रवेशाभिरध्वमोऽभूत्स्फुरतोऽसकृत् ।
तुक्कात्मजस्य कलशस्यारब्धो विग्रहैनिकम् । अमोचयत् हलधरो युक्त्या तमापराधमुम् । २२०
पुरश्चाद्य प्रविष्टस्य वैरिरुद्धाध्वनो यथात् । कम्पनाधिपतिस्तस्य मार्गांशोध्य निर्गमम् ।
कालेऽनन्तमहीभर्तुर्वैरिविग्रहसङ्कटे । साहसान्युद्गतान्स्य तानि तानि क्षणे क्षणे ।
राजेश्वरो द्वारपतिः श्रीमान्भद्रेश्वरात्मजः । डामरैः कमराज्यस्थैरन्येऽपि बहवो हताः ।
बोद्धुं नीतिवृद्धा कार्यं भीत्या व्यवहरन्नपि । श्रूयतां निष्परिभवां को भुङ्क्ते नृपमन्दिरे ।
दुष्प्रवादास्पदीभूतो देव्या निविडसेवनात् । व्याघ्रावग्रहादिभिः कुट्टैर्हि हलधरोऽप्यभूत् । २२५
स राज्ञा ज्ञातसर्व्वस्वो बन्धनक्लेशमन्वभूत् । भाग्यप्रभावे निःसारे सुखमेकान्ततः कुतः ।
नृपेण बन्धनात्त्यक्तं तं श्रीः प्रत्यागता पुनः । आलिलिङ्ग सितच्छत्रव्याजस्मितसितानना ।

स राज्ञ्याः प्राभृत इव प्रणयेन क्षणे क्षणे । कोपप्रसादमेघार्कपर्यायापातमन्वभूत् ।
ततः सकलचित्तस्य क्रमेण समपद्यत । भार्याजितत्वं भूभर्तुर्दुर्विपाकार्पणोन्मुखम् ।
अधिकारपरित्यागाद्धालामनुशयावहात् । वदद्भिर्वार्य्यमाणोऽपि प्राज्ञैर्हलधरादिभिः ।
पत्न्या संप्रेरितः शश्वत्तनयस्नेहमूढया । पुत्राय कलशायाभूद्राज्यं दातुं समुद्यतः ।
यद्यप्यनुशयं राजस्तेनैवाद्यपि कारितः । सर्व्वं तेन रणादित्यनाम चक्राभिषेचनं ।
एकोनचत्वारिंशस्य वर्षस्य तनयः सिते । षष्ठेऽह्नि बहुलस्याभूदभिषिक्तो महीभुजा ।
अथ स्थाने रणादित्यो राजपुत्रानिवेशयन् । चिन्तयन् राज्यमाहात्म्यं प्रतिपत्तिषु निष्ठुरः ।
अनन्तो राजपुत्रोऽयं देवेति कथयन्वचः । ठक्काटिकान्यसाहसः क्षितिपालं न्यवेदयत् ।
कुपितेन स भूभर्त्ता परिहृत्यावलोकितः । एवं कृतस्थितो व्यक्तं तमूचे नीतिनिष्ठुरः ।
इत्थं यत्र निवेद्यन्ते कान्यकुब्जादिभूभुजः । तत्रैव त्यक्तराज्यस्य कोऽन्यः स्यात् प्रक्रिया तव ।
दिने दिने सानुशयो नियतं भविता भवान् । नाभिमानपरित्यागः कर्त्तुं शक्यो मुनेरपि ।
सुहृद्दर्शिनां तव मन्त्रिणां हृदयङ्गमम् । राजा तस्य वचः श्रुत्वा प्रतिवाक्याक्षमोऽभवत् ।
दृष्ट्वाऽन्येद्युर्नवं भूपं राजचक्रेण सेवितम् । सर्वतश्च सहितं परिमेयैः परिच्छदैः ।
धीमान् हलधरो भूत्वा कृतकासूयया नृपम् । एवं निर्भर्त्सयंस्तस्मै तं प्रत्याजीहरत्पुनः ।
विधाय निःसुखं स्वं राज्यभारार्पणाच्छिशुम् । कस्मात्त्वमुत्तमापेक्षो न जिह्रेष्यत्र वार्द्धके ।
तत्स्वयं राजकार्य्याणां कार्य्यमुद्वहनं त्वया । अशून्यो यौवनाभोगैरयमस्तु सुतस्तव ।
इत्युक्त्वा स पुनर्भूपमधिकारमजिग्रहत् । चक्रे कलशदेवश्च कलया युक्तिरक्षितम् ।
पित्रोरैश्वर्य्यके कुर्व्वन्नाज्ञां राज्येऽपि सन्ततम् । ततो बभूव कलशो नाममात्रमहीपतिः ।
सर्व्वस्थानास्तपूजादिविधाने पार्थिवोचिते । पितुः सहायकल्पः स पौरोहित्यमिवाकरोत् ।
अनिमित्तप्रहृष्टानामनिमित्तानुतापिनां । न क्वापि चलचित्तानां तिरश्चामिव निश्चयः ।
दापयित्वा पतिं राज्यं निर्ब्बन्धेनापि तावता । खिन्ना बभूव यद्राज्ञी विप्रनेनानुतापिनी ।
ईर्ष्या स्नुषाणामुत्कर्षस्पर्धिप्रपदोचितं । वेषालङ्करणादौ सा कृतचिन्ता न चक्षमे ।
चामीकरस्थं तया पुत्रमहिष्यः कारितास्तदा । स्वैरापलेपने यावत्स वैमुख्यमदर्शयत् ।
पुत्रो विग्रहराजस्य क्षितिराजाभिधस्ततः । राज्ञः पितृव्यजो भ्राता कदाचित्पार्श्वमाययौ ।
तस्मै न्यवेदयत् खेदं स चित्तस्यापतापकं । पुत्रो भुवनराजाख्यो राज्यलुब्धोऽतिविश्रुते ।
स हि तस्मात्समो नीलः पुरा राज्यं समाश्रितः । तद्बलैः पितुराक्षिं विधातुं सोद्यमोऽभवत् ।
नाम भागवतानाञ्च पुत्राणां स्वपितुर्व्यधात् । दन्तपत्रोपनीतानां श्रुतानामप्रचितागमः ।
क्षितिराजः स्वबन्धाश्च विरक्तानां विरक्तधीः । समस्तापापहे सर्व्वत्यागाह्वये स्पृहां ।
राज्यं कलशपुत्राय ज्येष्ठायानन्तरजन्मने । रामलेखाभिधानायां राज्ञ्यां जाताय सत्वरं ।
दत्त्वा सानन्दयायापि तदौत्कर्षाभिप्रायः सः । राजर्षिर्विबुधैः सार्द्धं विदधे तीर्थसेवनं ।

भुक्त्वा समसुखं भूरीन्वर्षान् परमवैष्णवः। स चक्रायुधसायुज्यं ययौ चक्रधरे सुधीः।
स च भोजनरेन्द्रश्च दानोत्कर्षेण विश्रुतौ। सूरी तस्मिन् क्षणे तुल्यं द्वावास्तां कविबान्धवौ।
पितुः पितृव्यशाङ्गातुर्जातस्यानन्तभूभुजा। तन्मङ्गराजस्योत्सङ्गे मग्ना न्यासीकृतः शिशुः।
तन्मङ्गोऽपि विवृद्धिं तन्नीत्वा राष्ट्रं शिशुश्च तम्। पुनः प्रविष्टः कश्मीरानसौ चक्रधरे ययौ।
सर्व्वसाधारणीभूतभोगानां राजवीजिनाम्। नावज्ञातेयमभवन्नैव द्रोहकलङ्कितम्।
इन्दुराजात्मजात्सिन्धुराजो यो बुद्धराजतः। जातो मदनराजाख्यं वीरं पुत्रमजीजनत्।
अत्युत्सेकः सुतस्तस्य दरत्नृपतिमण्डलात्। विधुरे राज्ञि निर्यातः शौर्योद्रेकादखण्डितः।
तदानीं जिन्दुराज्याख्यो डामरोद्रेकखिन्नया। राज्ञ्या स्वयं गृहं नीत्वा साचिव्यं याचितोऽभवत्।
काणः शोभाभिधस्तेन शाहोदंगावहः प्रभोः। देवामध्ये डामरोऽथ हत्वास्कन्दं निपातितः।
कम्पनाधिपतां दत्वा ततस्तस्य प्रतापिनः। पार्थिवो राजपुर्य्यादीन् देशांश्चके करप्रदान्।
अनन्तभूभुजो राज्ये तस्तत्स्खलितमङ्कटे। आलम्बयष्टिप्रतिमो ययौ हलधरः स्वयं।
मुमूर्षुणा चक्रधरे तेन पार्श्वस्थितो नृपः। सजानिरुपदेशार्थी स तदेत्यमकथ्यत।
मा कार्ष्ट पररोहेषु रभसारम्भिमादृशम्। युक्त्या बलायुरादौ वा व्यपोढं व्यसनं मया
विशङ्को जिन्दुराजोऽयं पराध्यां वृद्धिमागतः। भेदं वः सह पुत्रेण जयानन्दो विधास्यति।
कथितं तेन तत् स्मृत्वा जिन्दुराजं महौजसं। विश्वेनाबन्धयद्राजा युक्तिमांस्त्याजितायुधम्।
अथ कालेन कलशस्यात्मकलुषिताशयः। मृत्योरसाधुसंसेव्ये प्रसक्तिं याचितोऽध्वनि।
तस्याभवद्विजयिस्यराजया नादयः प्रियाः। तस्यैकदा राजपुत्रास्त्वारः शाहिवंशजाः।
पुत्रोऽगच्छपतेर्नागनामा निकटसेवकः। सोऽपि तस्य जयानन्दः कौटिल्याच्च पक्षो ऽभवत्।
द्विजेन्द्रोऽमरकण्ठ तु यातेः शिवसमागतो। राजा प्रमदकण्ठस्य ययौ तज्जस्य प्रियतां।
दुःशीलस्य प्रकृत्यैव तस्याकार्योपदेशकृत्। गम्यागम्यविचारस्य परिहर्ताभवद्गुरुः।
गुरोर्गतविकल्पत्वं तस्यान्यत्किमिवोच्यतां। त्यक्तशङ्कः प्रवृत्ते स्वसुतासुरते ऽपि यः।
महासमयसञ्चारचतुरैर्धैरभीनितः। गण्यते स्वप्रभावोयैर्भैरवोऽपि न निर्भयः।
ते भट्टपादास्त्वासिन पतिता भग्नजानवः। विडालवणिजा स्वस्य ः शिरोहस्तार्पणैः कृताः।
पुराकृत्य विडालाङ्को वणिक् कश्चिदिहाभिधां। विडालवणिगित्यात्मनामविस्मारिकान्दधे।
यो व्याजमूर्खो वैद्यत्वगुरुत्वाद्धृतः क्रमात्। पादूकृद्रजकादीनां शिल्पिनां गुरुतामगात्।
सभट्टपादानुक्ताघांस्त्र्यके मूर्ध्नधिरोपयत्। श्रेष्ठी विडालविष्टोपघिवृगन्धोत्कटहरं।
एवं प्रकृतिनिःसारैरपि गर्वाङ्गिरन्वहं। आभ्यं स गुरुभिर्निन्ये दिवसोऽम्बुधरैरिव।
ये दीर्घजागरा रात्रौ भूरिभोजनसेविनः। अजीर्णपिशिताहाररिव्यदुर्गन्धकन्धराः।
अवस्करप्रणालाभाः पृष्ठे क्षिप्रमधःपथैः। श्रोत्रपात्र इव क्षिप्रमुत्सृजन्ति मधुनिर्झरं।
नृत्यमानोद्यवाद्यज्ञैस्तैः सार्द्धं कृतसेवनः। चारणो वेणुवादको योषितां धर्षयन् हठात्।

कनकाख्ये महोद्यामे कृते यत्नधरात्मजे । सख्ये निवसन् तत्कृतैर्मिश्रनाथो व्यधीयत ।
योऽविटक्षमको नाम नृनाथो मधुरावहः । मनोर्मे स बाल्ये कौडन्यान्वयभूपतेः ।
प्रमादर्विषां भूभर्तुरन्तरे मन्त्रिणामपि । लब्धप्रतिष्ठः स प्राप ठक्कुराख्यां नृपाङ्कुरः ।
यथाप्राप्तस्वपादेतुं संभवन्त्यंशमन्त्रणा । प्रागेव मामार्थस्य भवनं यत्नमन्यत ।
तेनोद्दीपितदोःशौर्यः स चक्रे यपोज्झितः । यवाप्यमपि दुष्प्राप्यं मध्यपातात्तदुच्यते ।
कञ्चनाख्या स्वमा राज्ञो नागाख्या च तदात्मजा । परदारप्रसक्तेन सम्भोक्तुं नावर्जिता ।
तमुदन्तं सपत्नीको शृण्वान् इत्थं भूपतिः । स प्रत्यभैक्षीच्चपथा तयो तु निश्चलव्ययः ।
भिक्षुको धान्यमुष्टीनामाश्वनायामजो द्विजः । योऽप्यभूद्रामदेवाख्यो विधेयो लोष्टकाभिधः ।
संग्रामचन्द्रपालस्य प्रमादात्पर्यटन्निशि । वस्तूनां मुष्टिवज्राणां विज्ञानान्मुष्टिलोष्टकः ।
परां प्रसिद्धिं सम्प्राप्तो नवत्वमापन्न रागिणः । चासीदुत्पलकोद्रव्यदेवज्ञाले रतिप्रियः ।
तिलकं ॥ भट्टारकमठाधीशः साधुर्थौक्ति शिवोजटी । कुञ्जटाख्याधिकरणे ग्रहीतनियमव्रतः ।
मन्मथगान्धर्विकान् सर्वनाथः स्वार्थनमेवकान् । मत्स्यिपुरजं हस्तयाहकादिजनेनकं ।
परिभ्रष्टमुपादत्त लालितत्वेन यं पुरा । स तेन वारिताध्वस्तं भङ्गाध्वसमयान्नरः ।
विसृज्यमानः पुष्पाणि याहयित्वा नृपाश्रितं । मदनो नाम वाचालः प्रपदेऽत्यन्तरङ्गतां ।
शनैः कोद्रव्यद्रोहोमध्यपातं समाश्रयन् ।
चतुर्भिः कुलकं । तैश्चान्यैश्च विटैश्चाटुकारैः क्षिप्रविमोचितः । दोषानपि गुणान्मेने कलशः कलुषीकृतः ।
सर्वं द्विपणकारिवाक्यमुचितं कृत्यं प्रजापीडनं तेजस्वित्वमलज्जताचरमतागम्याङ्गनासङ्गमः ।
सारज्ञं स्वमगालिदानमखिलं येषां न तत्सन्निधौ किञ्चित्कर्मकुकर्मदोषइति यद्विज्ञाय सम्पद्यते ।
राजा चौर्यरतोत्सुक्यात्प्रतिगेहं परिभ्रमन् । स्वदारालिङ्गनैः प्रीतिं क्षणदासु न लब्धवान् ।
पारतन्त्र्यहतापारप्रीतिः परवधूरतिः । अभिलाषानलोल्लेके रागभाजां घृताहुतिः ।
तान् कुट्टनान् पुरस्कृत्य पद्यपानेकदा नृपः । जिन्दुराजगृहं प्रायात्स रात्रौ चौर्यकामुकः ।
तथासीज्जिन्दुराजस्य स्नुषा परमपुंश्चली । स्वगृहे दम्पतीना नक्तं कलशभूभुजः ।
प्रविशन्तमधावंस्तं भषद्भिः श्वभिः श्वभिः । इतामयो गृहद्वारं चण्डालाश्चौरशङ्किताः ।
तान् समुद्यतान् दृष्ट्वा तं क्षितौ पतितं भयात् । पृष्ठन्यस्तस्वपृष्ठो रक्षकस्तथाविधः ।
तेभ्यः समुद्यतानादि ददतः कथमप्यभूत् । नैवं कलशदेवोऽयमित्युक्त्वा त्याजितो निजैः ।
चाणक्यं पुरस्कृत्य नारीमभिससार यत् । तदेव कामिनस्तस्य नूनमासीदमङ्गलं ।
स निर्यातो गृहात्कान्ताकटाक्षविवर्जितः । पथिकालीकटाक्षैश्च दैवाच्च सलयं ययौ ।
निजचित्तापराधेन कुर्वन्नीतिव्यतिक्रमं । अन्येभ्यः परिभवं भूपालोऽप्युपलब्धवान् ।
इन्द्रियैरिन्द्रचन्द्राद्या दूषिता यैः सुरा अपि । अपरिज्ञातकामस्य तैर्मर्त्यस्याथवा कथं ।
प्रागुन्मीलति दुर्यशः सुविषमं गर्वोऽभिलाषस्ततो धर्मः पूर्वमुपैति सङ्क्षयमथो स्वार्थोऽभिमानक्रमः ।

सन्देहं प्रथमं प्रयात्यभिजनं पश्चात्पुनर्जीवितं किञ्चान्यैरपि विप्रयोगविषयं त्रिगलने शीलस्य चिन्तामणेः ।
राजधानीमवाप्तस्य दुःशीलस्य महीपतेः । यथायथमेव तां वार्तां पितरावधिजग्मतुः ।
तौ रुदित्वा सुतस्नेहलज्जाशोकान्वितौ चिरं । निश्चयं बन्धने तस्य सदोषस्य प्रचक्रतुः ।
सर्वविद्यानिधिं ज्येष्ठं सप्तर्णां वणिकात्मजम् । स्थैर्यं राज्ये चिकीर्षू च निन्यतुस्तां निशीथिनीं ।
आकारितस्ततस्ताभ्यां प्रातः कलशभूपतिः । ऊचे विष्णुजयानन्दो साश्रू जनकाङ्घ्रयं ।
तन्मतेन जयानन्ददत्तहस्तः कथञ्चन । चञ्चीयमानो विष्णेन स पित्रोः प्राविशद्गृहं ।
पिता प्रविष्टमात्रं तं वक्षे दत्तचपेटकः । अभाग्यभागिन् जहिहि छुरिकामित्यथाब्रवीत् ।
एवं चाथ विसृज्याङ्गसन्धिमालम्ब्य पाणिना । सावष्टम्भं स्पृशन् वक्त्रं विष्णो राजानमब्रवीत् ।
राजन्यानवतां धुर्यो भवन्नपि भवान् कथं । न त्याज्यं मानिनां वेत्ति मानपक्षमहामतं
गृहीतश्चेतनेनायं राजपुत्रेण शिक्षिता । कष्टेऽस्मिन्मया स्वामी जीवता त्यज्यते कथं ।
पिता भवानयं पुत्रः कोऽन्योऽस्मिन्महीपते । मन्मनसिश्रितेऽमुष्य यद्योग्यं तद्विधीयतां ।
मुग्धं विमोच्य नृपतिस्तैवचोभिः स्निग्धकर्कशैः । विष्णुः स्वामिनमादाय निराकामस्तदन्तिकात् ।
विष्णुस्यापूजयन्धीरास्तद्धैर्यमतिमानुषं । अनन्तदेवस्याप्यये यदेवं स व्यजृम्भत ।
चण्डी नरपतेः पत्नी भार्यार्थवल्लभसखा । अप्राप्यजननीनामस्या तस्मिन्नवसरेऽभवत् ।
सा चेदासिद्ध्यैतद्युक्ता नाभविष्यत्तदेतरत् । नियमात्सर्वभावादा बन्धनात्कलशस्य वा ।
ततो विष्णेन कलशः सत्वरेण प्रवेशितः । अवरुन् दिव्याभिधानाया वल्लभाया निवेशनं ।
शिरोर्त्तिरस्य सञ्जातेत्युक्ता भीतं पतिं व्यधात् । सा प्राज्ञा शालहस्ताभ्यां तैलेनाभ्यक्तमस्तकं ।
व्याजेन तेन सर्वेषां सम्प्रवेशं निषिध्य सा । पतिं जुगोप विन्यस्य विष्णुं द्वारस्य रक्षणे ।
ततः समाजैर्विरता राज्ञी निर्भर्त्स्य भूपतिं । कुशलान्वेषणमिषात्तनयस्यान्तिकं ययौ ।
बन्धुं व्यधासौ राजानं तथैव प्रयया यदा । दत्तप्रवेशो विष्णेन नैकाक्येव सोऽभवत् ।
निषेधादनुगन्तॄणां ततः क्रुद्धो धराधवः । रुषित्वा विजयश्चैवं गन्तुं प्रावर्ततोद्धतः ।
तं प्रयातं सपत्नीकं प्राप्तं पद्मपुरान्तिकं । अवोचन्नेत्य तत्रस्था विद्यावटादयो द्विजाः ।
अधिकारं स्वयं त्यक्त्वा राजन् किमनुतप्यसे । कृतघ्नानुगृहीतो युक्तो न सतो नासतोऽपि वा ।
न च ते दुर्धरो त्यक्ताः प्रजा एतामयेत्यपि । ध्यात्वा सूनोः समुचिता कर्तुं दुष्टस्य वाच्यता ।
न यन्त्रपुत्रकस्येव शक्तिः कापि हि भूभुजः । भवेत्साधुरसाधुर्वा स प्रजानां शुभाशुभैः ।
उद्भवन्ति यत्पयोवाहा जलानि तद्वितोऽथ वा । वनस्पतीनां सदसत्कर्मपाकस्य तत्फलं ।
यथापर्यस्थितं पुत्रं त्यक्त्वोपेक्ष्यासितुं सुखं । कोपं त्यक्त्वा प्रविश्य तस्य घटते तत्कथं तव ।
धाराधिरूढसामर्थ्यः सर्वेशः शुचिमानपि । संस्पृश्यते क्षीणकोशः कृपाणइव कैः पुमान् ।
श्रुत्वेत्येष नृपो यावत्प्रत्याहर्त्तुं विचारवान् । तावत्सपुत्रेणाभ्येत्य सभार्येण प्रसादितः ।
अथ प्रविश्य नगरं सप्रमादापवर्जितां । सभार्यमन्तुरादाय लक्ष्मीं भूयो विनिर्ययौ ।

यथायुधतनुत्रादि स्वयं स्वीकृत्य निर्गतः । देवीं प्रतीक्षमाणोऽस्थात्परित्यायै ततः स्वयं ।
नानाप्रकारानारोप्य कोशाश्चेषु नृपाङ्गनाः । नार्य्यः सकृदपि स्वेहे निर्य्यान्त्यः पर्य्यवेषयन् ।
अज्ञातवार्त्तः प्राक् तूष्णीं तत्प्रस्थानेऽभवज्जनः । ज्ञातवार्त्तस्तदा त्वासीदाक्रन्दमुखराननः ।
प्रतिमोक्तुं पुरे ताभ्यां स्तनपुष्पाञ्जली जनः । वाष्पबिन्दुमिषादेत्य्नोढी धामर्च्छकणानिव । १५०
हा मातर्हा पितः क्वेत्थं गच्छतः परिदेविनात् । स्वसमादपरः शब्दो मार्गेषु न तदा श्रुतः ।
मार्गेऽस्तरास्तराक्रन्दविरतौ निश्शब्दध्वनिः । शैलानां शोकनिश्वासधूत्कार इव शुश्रुवे ।
तयोराक्रन्दितैः सत्यपथि सञ्जातसंस्तवौ । कर्णौ शुश्रुवेऽप्यघटणतामाक्रन्दितमिवाश्वतान् ।
पुत्रागमा ताहशौ तौ दृष्ट्वा मार्गे द्रुमौकसां । खगानां शावमरणमपि लोकोऽव्यगर्हत ।
तयोः पुत्रानयोस्तप्रचेतसोर्व्विजयेश्वरः । मनःप्रसादं संदृष्टः स्निग्धबन्धुरिवाकरोत् । १५५
तत्तत्र भाण्डागाराश्च यत्याशावमयार्पणैः । संविधानक्रियाभिश्च व्यग्रयोरगमद्दिनं ।
देशे कोशोपकरणपूर्णगोणीगणावृते । आमस्निग्धनगषण्डालीच्छन्नरथ्या इवापणाः ।
तत्काङ्गराजतुङ्गादि ज्ञातिपुत्रानृपात्मजाः । तं सूर्य्यवर्मचन्द्राद्या डामराश्चानुवव्रजुः ।
डामरान् चौरभूपादीन् राजानो नगरादिषु । स्थानेषु स्वेषु निक्षिप्य रक्षित्वे गुप्तिमानभूत् ।
विश्रान्तसर्व्वविक्षस्य श्रीमतोऽनन्तभूपतेः । प्रावर्त्तन्तात्सवैर्गन्तुं दिनानि विजयेश्वरे । १६०
राजपुत्रद्वयारोपाश्रितडामरमण्डलैः । कृतैरेव स्थितिर्बद्धा संविधे हर्षभूभुजः ।
वत्सरे षट्पञ्चाशे ज्येष्ठे मासि विनिर्गतः । आमात्य विजयक्षेत्रं स स्वर्गसुखमन्वभूत् ।
कलशस्तु गते राज्ञि प्राप वीतवसुं महीं । रत्नाढ्यां चलिते यातरत्नां निधिमहीमिव ।
स्वराज्यमुज्ज्वलीकर्तुं निस्वोऽपि विहितोद्यमः । चक्रे सम्यक्च विज्ञाद्यैः सम्मतानधिकारिणः ।
तेन सर्व्वाधिकारेषु जयानन्दो नियोजितः । द्वारे वराहदेवश्च वितस्तात्रपुरोद्भवः । १६५
योऽत्रम्पराधिकार्ध्यासीत्सिन्दुराजस्य कम्पने । राज्ञा विजयमित्रः स कम्पनाधिपतिः कृतः ।
यथाधिकारमन्यांश्च विनिधायाधिकारिणः । राजार्थचिन्तामारेभे संरब्धः चिरविग्रहे ।
जयानन्दः पदातीनां चिकीर्षुरथ संग्रहं । यत्नादनुचितेभ्योऽपि धनिकेभ्योऽग्रहीदृणम् ।
स्वीकृत्य पत्तीन्बिम्बादिराजपुत्रगणान्वितः । ययावन्तिपुरे प्राप योद्धुं हर्षनराधिपम् ।
अभ्यर्थ्य कारितो वेलां राज्ञा कारावििनिर्गतः । मिलिकावर्त्मना योद्धुं जिन्दुराजो विनिर्ययौ । १७०
तेषामुद्योगमाकर्ण्य क्रुद्धा हर्षमहीभुजं । ते डामराश्चराराद्याः संरम्भादुपतस्थिरे ।
अजायत न्यस्तगुडकी डस्तुरगमण्डला । शनैः सपाटवी कृत्स्ना संकटा विजयेश्वरे ।
ततः सूर्य्यमती बलात्पतिं परमकोपनं । ययाचे पुत्रवात्सल्यादयुद्धं द्विवदद्वयम् ।
अत्याप्रानय मन्त्र्यादीन् द्विजान्निषि क्षिप्य सा । तत्पुत्रेणातिवात्सल्यादिदमूचे रहः सुतम् ।
विनाशसंख्यं पुत्र कथं मतिविपर्य्ययः । तीव्रशोर्य्येण पिताद यदेवं योद्धुमिच्छसि । १७५
यस्य भूभङ्गमात्रेण हरद्राजादयो हताः । तत्प्रकोपानले कस्मादीहसे शलभायितुं ।

अस्मिंस्तु वीतिमाहक्के वीतिदोषवशे नृपे । कल्पाता च सदीयानां प्रजानामिव रक्षिणां ।
येनाङ्गैः कतमैः केन वीर्येण कतमैर्धनैः । भवाङ्काङ्क्षिमतां धुर्यं योद्धुमेनं प्रधावति ।
देवात्सम्यक्क्रमेतेन भुक्तं राज्यमखण्डितं । पित्रा तीर्थोपविष्टेन किमिवापकृतं तव ।
दैर्घ्यकृद्भिः पात्यमानो व्यसनेऽस्मिन् सुदारुणे । प्रयास्यसि दिनैरेव रिक्तोऽप्यत्यन्तरिक्ततां ।
नय येनाः पितुर्भीतिर्जीवन्त्या मयि नास्ति मे । अनुमेनं नयस्वार्थं प्रत्युतामनयोक्तिभिः ।
इति दूतमुखैर्मूढं पुत्रो माता कृताधनः । सर्वाम्भ्योऽनयत्सैन्यं राजानेव निशान्तिकं ।
श्रुत्वापसारं सैन्यानां दूतैस्तैत्यप्रवादितं । उपालेभे पतिं प्रातर्धृष्टा प्रत्युत वल्लभा ।
राज्ञा मिथस्तयोरेवं शमिताक्षेपयोरपि । पिशुनप्रेरणात्प्राप कालुष्यं धीः क्षणे क्षणे ।
वैरस्वरूपमेतद्धि भेदं याति मुहुर्मुहुः । सन्धीयमानमपि यत् छिन्नाम्बरमिवाव्ययम् ।
वाध्यात्पादौ सुतोदन्तं श्रुत्वा तन्नाश्रयो नृपः । स्वयं प्रविष्टो हृष्टस्तोभाषितैर्व्यङ्गतां ययौ ।
एवं प्रतिदिनं तन्नस्यकृतापः प्रतिक्षणं । स्वच्छाशयः शरत्सुच्छतडागोपम्यमाययौ ।
चकार पितृपक्षाणां पुत्रो वेश्मादिनाशनं । पिता तु पुत्रपक्षाणां न किञ्चित् स्नेहमोहितः ।
पुत्रक्लेशान्धया पत्न्या बाधितस्तानुयायिभिः । कटोक्तिभिस्ताप्यमानस्तस्थौ दुःस्थः सदा नृपः ।
राज्यं जिहीर्षुः पुत्रस्य निःशूरं तद्बलं विदन् । ईर्षयन् जिन्दुराजस्य गगनां पौत्रवेऽकरोत् ।
पुत्राज्जिहीर्षुणा राज्यं तेन तत्कुलनन्दनाः । प्रार्थ्यन्ते स्म तदा राज्यकृतये तत्पराङ्मुखाः ।
सम्प्रेर्ष्य तं तदा राज्ञी स्वात्मयाशङ्कयद्विषी । स्वयं देवी नृपं कर्तुं दूतैराहूतवत्यभूत् ।
स पितामहयोर्दूतैराहूतः सावधानमुखः । वाद्यान्तां निर्गतः सञ्चैरक्ष्यमाणोऽपि रक्षिभिः ।
दत्तपार्ष्णिकशाघातः क्षणार्द्धेनोदलङ्घयत् । मनोजवेनाभ्यञ्जा वाजिना पञ्चयोजनीं ।
वाजिनं विजिताभ्यासमनुगन्तुं समुद्यताः । अगच्छन् बहवो मार्गे दीनाः सेनापथाः श्रमं ।
प्राप्तस्य पादयोस्तस्य पतितस्य पितामहौ । आनन्दाश्रुजलस्यन्दैरभिषेकं प्रचक्रतुः ।
पुत्रे तन्निकटं प्राप्ते कलशः कम्पिताशयः । अप्रियाचरणात्पित्रोः संधित्सुः स न्यवर्तत ।
स तस्य नगरात्पित्रोः पार्श्वं प्राप्तो व्यसर्जयत् । अकरोदिति नो राज्ञे सभेदस्याप्रकाशनं ।
एवं प्रवर्द्धमानेऽपि वैरे कलशभूपतिः । कञ्चित्कालं मते मातुरवर्तिष्ट मनागिव ।
सुशोभाः कलशादीनां विषयांश्च कम्पनापतेः । तथा प्रावर्ततनतेऽथ यं संत्याजितः पतिः ।
अत्रान्तरे शमयितुं वैरं द्वेषोपघातकृत । तावुद्दिश्य पितापुत्रौ द्विजाः प्रायं प्रचक्रिरे ।
सन्धिबन्धे समुत्पन्ने ततस्तदनुरोधतः । दम्पती सम्प्रविष्टौ तौ सार्द्धं साधवयं पुरं ।
अथानन्दादिबुद्धाय बुद्ध्वा बन्धोद्यतं सुतं । भूयोऽपि जयतः संराज्ञिर्गत्य च जयेश्वरं ।
तस्याश्वधामकूटानि पुत्रो राजावदाहयत् । व्यापादयन् पदातींश्च विषयक्ष्मापयुक्तिभिः ।
तथा प्रवर्द्धमानेऽपि विरोधे सत्यबोधवत् । वात्सल्यविवशा राज्ञी भर्तुः प्रतिचिकीर्षितं ।
सन्धाभिधाभृत्कैवर्तवत्सलो तद्विधेयधीः । चकाशमरनामा च तत्कारः खलतिसादा ।

स तस्मात्रैव दुष्टात्मा कथ्यमानो समीपगैः। शुश्राव पितरौ नित्यं शोकाक्रान्तचितानन: ।
॥ युग्मं ॥ तौ दम्पती पुनर्देवमतुलापुत्रयुग्मदौ । चिताभिर्धनचर्य्याभिर्धनलापमनुश्चतां ।
यदा पुनस्तयोर्दोर्घमाध्यात्मा व्यहीयत । तदा दैवैः सदुष्पुत्रो रात्रौ वह्निमदापयत् ।
तेनाग्निनोश्वरोशस्य सर्व्वोपकरणैः समं । भस्मावशेषमभवद्विजयेश्वरपत्तनं । ४१०
सर्व्वनाशदुःखा दीना राज्ञी भर्त्तुः समुद्यता । तन्वङ्गुपेक्षणवे कथञ्चिज्ज्वलतो गृहात् ।
त्यक्तांशुकानि शय्याभ्यो निशायां सुप्तमुत्थितं । निःशेषं राजसैन्यं तदजायत दिगम्बरं ।
तद्राजधानीसौधाग्रात्पश्यन्कलशभूपतिः । तोषाद्नृत्यन्नवाक्षैरङ्गनालिङ्गिभिः समं ।
अतरत्कष्टसर्व्वस्वः स पारं सरितो नृपः । निमग्नस्तु सजानिस्तु दुस्तरे शोकसागरे ।
सम्प्राप्य प्रातरमुं रक्तलिङ्गं नृपात्मजा । आक्रीणात्तत्प्रसत्या टाकानां पार्श्वमीयुषां । ४१५
क्रीत्वा तम्प्रददौ पूर्व्वं भृत्यानां भोजनांशके । धनेन तेन निर्द्दग्धान्यपि धामान्यशोधयत् ।
भस्मकूलतलात्तावत्कांश्च स्वर्णादिभूभुजा । कथापि यावत्तादृक्ष यद्यत्तद्धि कौतुकं ।
राजा शून्याटवीभूते पत्तने तत्र सानुगः । मङ्गलकल्पितच्छत्रपटलाच्छादितोऽवसत् ।
तावत्पर्य्यसामर्थ्ये चिकीर्षीसत्पुरं नवम् । विना राज्ञोऽचितामाद्यां न सिद्धं हर्षभूपतेः ।
अदृष्टाभिभवो मातुरानुकूल्याश्रयो नृपः । परितापं पितुस्तैस्तैर्दुःसन्देशैः सदाकरोत् । ४२०
निर्व्वन्धाद्य पुत्रेण पर्णोत्सगमनं पिता । निर्व्वासनात्सुकैर्नोक्तः प्रस्यन्दनमुखैर्यदा ।
प्रभवन्त्या यदा चाभीत्पत्न्या तस्यैव वस्तुनः । निष्पत्तये प्रेर्य्यमाणः साधिक्षेपं क्षणे क्षणे ।
तदा जातु रहः कुर्व्वंस्तल्पे एकस्थितः स्थिते । उवाचानुकपूर्व्वं तामेवं सपरुषं वचः ।
तिलकम् ॥ अभिमानो यशः शौर्य्यं राज्यमोजोऽमतिर्धनं । मया जायाविधेयेन हन्त किं किं न हारितं ।
मिथ्यापकरणं नारीर्गणयन्ति नृणाङ्गनाः । परिणामे तु नारीणां क्रीडोपकरणं नराः । ४२५
देवोऽस्यैवात्मसक्ताभिर्व्विमत्ताभिरसूयया । के नाम नाथ कान्ताभिः कृतान्तस्यातिथीकृताः ।
रूपं काश्चिद्बलं काश्चित्प्रज्ञां काश्चिच्च कार्म्मणैः । पुंस्त्वं काश्चिद्धरन्त्काश्चिद्वित्तं जन्तुरङ्गनाः ।
हरन्ति यात्रभिरिव स्वां पुत्रैरन्यगोत्रजैः । मत्ताः पयोधरोत्सङ्गात्तरङ्गिण्य इवाङ्गनाः ।
पश्यन्ति वेतनमिमे किङ्करैरोद्भूमेरिति । पोषयन्ति सुतान्भर्त्तृन् शोषयन्ति तु योषितः ।
सर्व्वकालं विदित्वापि दोषान्योषितस्तानमून् । प्रतिपन्थनुरोधेन मयेयं नावधीरिता । ४३०
प्रभविष्णुर्भिवत्येयमैहिकीः सुखसम्पदः । परलोकसुखस्याशामपि हन्तुं समोद्यता ।
वलीपलितयुक्तस्य नेदीयोमरणावधेः । विहाय विजयक्षेत्रं कुत्र गन्तुं समोचितं ।
चपाकरकलामौलेः किन्त्विच्छपनक्षम । द्वारोपकण्ठसंसेवोत्कण्ठाकुण्ठोभवेत्कथम् ।
पुत्रो लोकद्वयत्राता कस्मान्यत्यैवृशो भवेत् । तीर्थात्प्रस्थापयन्मां यत् कुपथे स्ततमिच्छति ।
प्रतिभात्यवगीतोऽयं प्रवादो मेऽद्य चेतसि । सनयान्यकुलोद्भूतो यदयं सम्प्रवेशितः । ४३५
विसम्वादिनमाकारचारैर्व्वस्तुविरोधिनम् । पुत्रं पितुरसंयिरन्धं जानीयादन्यरेतसम् ।

सुचिराविष्कृताकूतां त्यक्त्वा प्राणाय बन्धनाम्। एवं वदन् पतिस्तस्याश्चक्रे मर्मसु ताडनम्।
सोऽनन्तस्य पुरः पुत्रोत्पत्तिगुह्ये प्रकाशिते। आमृष्टविप्रियालापा साभूदधिकलज्जिता।
अनन्तमस्य पुत्रो हि प्रशस्तास्वस्य सोऽभवत्। विपन्नापत्यवात्यालब्धयेत्याशोऽज्ञनश्रुतिः।
उन्निद्रभावितं भर्तुर्योषितो जितभर्तृकाः। आनन्दानन्दाद्भिर्मन्युमन्थिरलाञ्छनसन्निभम्।
अतः सा सुदृढं प्रौढिसंस्कारपरुषं वचः। प्राकृतप्रमदेवोचैरित्युवाच रुषा पतिम्।
गतमोक्षापथो मन्दो जातभाग्यविपर्ययः। हया हृद्धः स किं वाच्यमिति मूढो न वेत्स्ययम्।
ख्यातोत्थितस्य यस्यास्य नाभूत्प्रावरणं पुरा। लोको जानात्ययं किं न तेन मां प्राप्य चारिणम्।
स्वकुलस्त्रीसमुचितं यत्किञ्चित्कामभाषया। क्रियते किं न कालोऽयं यत्प्रायश्चित्तसेवने।
अकर्मण्यो गतवया देशात्पुत्रेण वारितः। पत्न्यापि त्यक्तस्त्यक्तात्परिवाराम् हि मे भयम्।
कुलदोषादिदृष्टान्तगर्भोपालम्भनिर्भरैः। वचोभिर्व्यथितस्तस्यास्तस्थौ तूष्णीं यदा नृपः।
तदा तस्यामनप्रासनिःसृतः प्रसरन्बहिः। निर्विकाराद्वक्तेर्मुखं ददृशे रक्तनिर्झरः।
सम्भ्रान्तायां ततो राज्ञ्यामपश्यत्यश्रुनेत्रदम्। असिधेनुं गुदे तेन क्रुधा राज्ञा प्रवेशिताम्।
ततोऽतिधीरो राजैव तं लज्जार्थकृतोऽभ्यधात्। राज्ञो रक्तातिसरणं जातमित्युचिता बहिः।
विधेया नारीणां तनयनिहिताशेषविभवाः कृतघ्ना नो भर्त्रे पुनरुदितविस्रम्भरभसाः।
नयन्तो गण्यत्वं प्रसभमभियोगं लघुमरिं नयत्यज्ञाः पापाः प्रलयमुपगच्छन्ति न चिरात्।
नृपतिर्व्याहितहृदयः शारदातपखेदितः। तृष्णाम्पिपीय धान्याम्बु युताङ्क जात इत्यभूत्।
गम्भीरैराजपुरुषैस्तथा वार्ता प्रवर्त्तिता। यथा नाबुद्ध वृत्तान्तमेतं कोऽपि बहिर्जनः।
॥ युग्मम् ॥ वत्सरे सप्तपञ्चाशे पौर्णमास्यां स कार्त्तिके। विजयेशाग्रतो राजा जीवितेन व्ययुज्यत।
पत्न्याः पुत्रस्य चोद्वेगस्त्यक्तो राजा सुखोचितः। प्रसार्य पादौ निद्रालुः प्राप सोऽवसरं चिरात्।
चुकोपासौ न कस्मैचित्कोपास्थे न कश्चन। चक्रे सुखी विमन्युश्च मरणेन महामनाः।
भृत्यामराजदायादो न कस्यचिदिव प्रियः। अंशुकाच्छादितो भूमावनाथवत्स सोऽस्वपत्।
न प्रियाक्रन्दितैः शिशुजनकुपकं प्रियोक्तिभिः। सर्वत्यागी ययौ राजा दीर्घनिद्रारसज्ञताम्।
दाक्षिण्यैकाक्ष्णनप्रायश्चित्तायेव त्यजन्नसून्। कृतघ्नया पतिः पत्न्या ततो निन्ये सनाथताम्।
आराजपुत्रचण्डालं देयं प्रत्याह वेतनम्। ददौ स्वस्वेन भृत्येभ्यः सा कर्तुमनृणं पतिम्।
गृहीतवेतना भृत्याः कोशं सर्वे तया स्वयं। पुरस्ताद्विजयेशस्य नग्नः शेमाय पार्थिताः।
पादन्यस्तशिराः पौत्रो हर्षदर्पितकोशया। मूर्ध्न्याघ्राय कथितो मा पितुर्विश्वसीरिति।
उत्थितैव ततो भूत्वा स्वयमाकलिता सती। प्रातिहार्यं व्यधात्तूर्णं कारयन्त्यनुमज्जनाम्।
वादिनां व्रतमादिश्य सम्मुखेव रक्षणे। सा पुनः शिबिकारूढमथ प्रापयत्पतिम्।
अपायैकान्तिनाद्वेष शितैवं पतिदेवता। प्रयान्ती विजयेशानं युग्यारूढा विनिर्ययौ।
निर्यान्तीं वीक्ष्य तां प्रेतदर्शकलोकनिर्मितैः। लोकक्रन्दैस्तु मुखैर्मग्ना इव दिशोऽभवन्।

विमानस्थोत्पताकस्य परिष्कारेषु विस्मिताः । प्रजा राज्ञोऽन्तिके रेजुरनुजनुमिवोद्यताः
राज्ञां वितीर्णस्कन्धानां मदशोकाः शिरोहताः । विकालमस्य नृपतेरवरं चामरश्रियं ।
पश्यन्ती पश्चिमां सेवां सैन्यानां नृपतिप्रिया । अस्ताभिलाषिणि दिने प्रपेदे पितृकाननं ।
दुष्प्रजात्सुतवात्सल्याद्वा केनापि हेतुना । सा बभूव क्षणे तस्मिंस्तनयालोकनोत्सुका ।
आनन्ती पवनोद्भूतं रजः सेनासमुत्थितं । चकितोत्कण्ठिता साभूत्कलशागमनाशया । ४७०
तस्मिन् क्षणे जनाः केचिदायाता नगराध्वना । अत्र किं कलशः प्राप्त इति पृष्टवती स्वयं ।
स तु पुत्रः क्षणे तस्मिन् यियासुर्मातुरन्तिकं । दृष्ट्वा विभीषिकासाक्षात् निरुद्धो द्वेषकारिभिः ।
ततो गृहीतनैराश्या राज्ञी पुत्रावलोकने । सा प्रार्थयित्वा वेतसं वारि श्लोकमथापठत् ।
वेतसेन तु तोयेन जठरस्थेन ये मृताः । मोक्षस्य स्वल्पसन्देहं ते यथा ब्रह्मवादिनः ।
उपनीतं वितस्ताम्बु पीतोपस्पृश्य चाथ सा । एवं शशाप पिशुनान् खेदस्तम्भकारिणः । ४७५
जनितं प्राणच्छेदरं यैः पुत्रेण सहावयोः । नाशस्तेषां भूयात्परिमितैर्दिनैः ।
तस्याः संतापतप्तायाः शापेनाव्यभिचारिणा । क्षिप्रमेव जयानन्दजिन्दुराजादयो मृताः ।
चक्रे हलधराग्रस्तजातकोलीनशान्तये । परलोकं पणीकृत्य शुद्धा च शपथं सती ।
एवं विशुद्धशीलत्वं सम्प्रकाश्य शुचिस्मिता । कर्णीरथाद्दराज्ञ्यां ज्वलिते जातवेदसि ।
अजायत नभोवह्निज्वालावलयमीलितं । तदागमोत्सवे दर्शमिन्दूर्णमिव निर्जरैः । ४८०
साक्रन्दैर्घटस्कारी दुःखोत्कर्षैर्विशृङ्खलः । परमालेख्यलिखित इव जज्ञे स्थिरो जनैः ।
गङ्गाधरश्चन्द्रबुद्धो पुण्यवाहश्च दण्डकः । तावुद्दामो निकावर्त्ता चेति दासास्तदान्वयुः ।
वप्पटाङ्गटयोः कुम्भो वेमटेमठावुभौ । भूपालवल्लभावास्तां वैराग्याद्विजयेश्वरे ।
भाग्यं यन्निसर्गभङ्गुरतरास्तिष्ठन्ति नैते चिरं चेतःकाचघटस्य तस्य घटते दीर्घोऽथमेको गुणः ।
यन्निकल्पितप्रकृति न गलत्याचाति न चानतां धत्ते नापचयं चमत्कृतिवचो गीर्वाणगङ्गापयः ।
एकषष्टिमतिक्रम्य वर्षान् भूपतिरायुषः । सपत्नीकः पुरारातिगोरोसायुज्यमासदत् । ४८५
यथाशीति समादाय चतुर्थे दिवसे तयोः । पुत्रास्तन्मृतराजस्य सर्वे गङ्गां प्रतस्थिरे ।
पैतामहेन कोशेन परिवारेण चान्वितः । पिता विरोधं जगाद हर्षस्तु विजयेश्वरे ।
आद्ये पिता पुत्रवरे पिता श्रीविजयेश्वरे । तस्मिन् पुत्रस्तु तथासीत्पिता तु नगरान्तिके ।
ततोऽतिथ्यर्थिनं पुत्रं दरिद्रो नीतिमान् पिता । अभ्यर्थ्यानर्थभीतस्य सन्धिं दूतैरयाचत ।
स तैरसकृदायातैरस्तितो युक्तवादिभिः । राजपुत्रः समं पित्रा सन्धिं निन्ये कथञ्चन । ४९०
रक्षां पैतामहे कोशे शरीरे चात्मजन्मने । प्रतिश्रुत्याथ जनकः कृतप्रत्ययवेतनः ।
नृपतेः पुत्रमानेतुं विजनो विजयेश्वरं । बुद्धिः बुद्धैर्विदग्धा सुतिश्च जनगर्ह्या ।
स पोतकोशः सङ्घस्य तनयं प्राविशत्पुरं । कोशं चाक्षायपथसुराः दृष्ट्वा तदभिधार्हिताः ।
अथान्तरे तस्य राज्ञो धार्मिको धीरजायत । दारिद्र्यच्छेदिनी धर्म्या धनवृद्धिश्च सर्वतः ।

ततो गच्छत्सु कालेषु शेषपुरोकसः। कुटुम्बिनो जयकाख्यः कमाग्रामरतामगात्। ९८
स्वोत्पत्तिः स दिग्देशविक्रीताम्भोजबिस्ववा। सम्पूर्णार्थः शनैर्लेभे धनेशस्पर्धिनां दधे।
गार्हे कोशं खनित्वा स नित्यं दीनारराशिभिः। पूरितायाः क्षितेः पृष्ठे वज्रशोभीनवापयत्।
दीनारस्थगनं भक्तैः कारयित्वा प्रतिक्षणं। ततो भेदभीतेन तेन गूढं निपातिताः।
सा भाण्डं लब्धुमिच्छन् वल्लोकस्तात्पदाक्षिते। द्राक्षावतानिदद्राक्षो ततः केनापि पश्चिमा।
तदीयेनोपलब्धेन धनेन वसुधातलात्। पर्यन्तेनात्मसद्राजा यावदायुर्दरिद्रतां। १००
सन्तसु खाद्यमानेषु तद्दीनारेस्वदर्शितं। कलुषाक्षा बहुक्षाथाश्चितस्ता समपद्यत।
दानोपभोगरहिताः काले क्रमेण भूयसा। मन्यार्थमर्थान् रक्षन्ति चिरं लुब्धा महाशयाः।
प्राणान् धारयते निपीय महतः शेते तमोऽन्धे विले सद्योगे परदत्तमिच्छति पदं नग्नत्वपाशान्वये।
वित्तार्थेति कदर्थतामविरतं स्वस्थ हेतोर्निधीशान्वयः कोऽपि परम्परोपकृतिषु प्रीतोऽस्ति लुब्धं विना।
मन्येत बहुभिर्भोगैर्नेयः सिन्धुमिवाविशन्। नानार्थसम्पद्व्याप्ता भाग्यभाजं शरीभुजं।
सर्वाभाग्योदये जन्तुं विशन्ति शतशः स्वयं। दिग्भ्योऽभ्युपेत्य सर्वाभ्यः सायं तरुमिवाण्डजाः। १०५
स्रोतांसि प्रवलत्वमेत्य वसुधां मूलेषु पुष्यन्त्यधो योऽसौ पतति त्यजन्ति सरितो वारि प्रणालीमुखैः।
इत्थं शुष्कसरः पयोदसमये सम्पूर्यते सर्वतो भाग्यानामुदये विशन्ति शतशो द्वारैर्न कैः सम्पदः।
अनरक्षणदाक्षिण्ये ततः पितुरिवान्वहं। कुशला कलशक्षायीत्प्रजापुण्योदयैर्मतिः।
स्वयं वणिगिवार्थानां गणनाकुशलोऽपि सः। विवेका सत्यत्यागे मुक्तहस्तः सदाभवत्।
उपस्थितो भाविनो च पथ्यस्यायश्चयो स्वयं। मन्त्रिकामात्यसङ्कर्षस्फटिकादि नियोगिवत्।
तस्य स्वरूपमूलेन रत्नादि क्रीणतः स्वयं। नाशकम्पनं कर्तुं कोऽपि विक्रयकारिणः। ११०
त्रिवर्गं सेवमानः स विभज्य समयं सुखी। मध्याह्नादूर्ध्वमभवद्दृश्यः सर्वकार्थिणां।
तस्य स्वेषां परेषाञ्च कृत्यमन्विष्यतस्सरैः। अज्ञातः स्वप्रहन्तान्तः प्रजानाममवच्चरि।
स्वेच्छेव रहस्यस्य ध्यायतस्तस्य मण्डलं। अभो जनपदे जातु न कश्चिद्दैन्यमस्पृशत्।
कौलीनचकितो राजा कुर्वन् कण्टकशोधनं। प्रकटं नात्यजद्दक्षं चोरेभ्योऽपि स जातु चित्।
न तस्यार्थः कोऽपि नष्टो मन्त्रिणो समयोजयत्। मन्त्रिणां स पुनस्तस्मै नष्टस्यार्थस्य योजनं। ११५
विवादयज्ञयात्रादिभेदोत्सवजनाकुलः। नित्यप्रहृष्टो निर्दैन्यस्तद्राज्ये ददृशे जनैः।
तेन नीतिविदाकान्ताः क्ष्माभुजः क्षितिमन्तराः। आचाराचरणेऽप्यार्यस्वदश्चवान् विना जनाः।
तन्वङ्गस्वलनादीर्घोनायातान्दिगन्तरात्। अथितैषाञ्जात्यसप्रमुखान् गुरूनपि।
सम्प्रीणयदनुस्मृत्यान् स भव्याभिर्विभूतिभिः। कलाभिरमृतार्द्राभिः सोमः सुरपितॄनिव।
॥ युग्मं ॥ सवासपरिपाकोऽपि देशीकोऽन न भूपतिः। कुदेशिकोपदिष्टेन दुराचारेण चोदिताः। १२०
टक्केन बुद्धियाच्येन कन्यकाः समुपाहृताः। क्रीडाकलं तुरुष्केभ्यो नानादिग्देशसम्भवाः।
स ताभिः परदारेषु लोभकृपादुपाहृतैः। सर्वराजपुरस्त्रीणां दायसन्निकटोऽकरोत्।

मन्त्रीः कामयमानस्य योषितः प्रतिवासरं । मत्स्यपूपादिभिर्बन्धैर्नीत्वा पुष्टिरचोद्यत ।
महासमयपूजासु व्ययः स गुरुभिः समं । महाचरुच्छायामाहारं गीतिमुत्सृज्य चाकरोत् ।
एवं मलनकत्येन पुरं तेन नवीकृतं । निर्दग्धे विजयेशे शिलावेश्म न प्रुलितः ।
विजयेशशिलावेश्म सोपानावालपवारणं । नृपोऽम्बरशिरश्चुम्बिजाम्बूनदमयं व्यधात् ।
व्यर्थस्थितिं चागपार्थो व्यधत्त त्रिपुरेश्वरे । पिनाकिनश्च प्रासादं स सुवर्णामलसारकं ।
ततः सत्कर्मकुशलश्चकार कलशेश्वरं । निःसह्यशाटकघटीपटलाढ्यशिलाम्बरं ।
कलशेशोपरि च्छत्रं विकीर्षोः काञ्चनाश्रितं । तुरुष्कदेशजः शिल्पी राज्ञोऽभ्यर्णमुपाययौ ।
महद्भिर्भूरिभिर्देवच्छत्रसिद्धिं वदन् कलां । स ख्यापयन्निजां ताम्रे काञ्चनारोपणं विदन् ।
कानिचिद्दिवसान्यासीत्प्राभुक्त्यपचितक्रियां । ततोऽपि तीव्रप्रज्ञेन नोनकाख्येन मन्त्रिणा ।
अभ्यूह्य शिक्षितकलो विकलोऽगात्ययागतं । तच्च छत्रं ययौ सिद्धिमत्यन्तैरेव काञ्चनैः ।
अनन्तेशाभिधं बाणलिङ्गमन्यान्य भूपतिः । प्रतिष्ठाविविधायाक्कें स सुवर्णाधिकवैभवः ।
नृपे मदनपालाख्ये शान्तिं यातेऽभ्यषिच्यत । ततः संग्रामपालाख्यो राजपुर्यां तदात्मजः ।
राज्यं जिहीर्षुर्बालस्य पितृव्यस्तस्य भूपतेः । भेजे मदनपालाख्यो बलीयानुद्यमं महान् ।
तद्भयाच्छरणं प्राप्य नृपं साहायकार्थिनी । स्वसा संग्रामपालस्य जस्सराजस्य ठक्कुरः ।
कृतप्रसादो नृपतिः साहायककृते ददौ । तयोः पद्माज्जयानन्दं शूरैर्बिम्बादिभिः समं ।
तत्र विद्राविताभिन्नसम्पूर्णत्क्रान्तसप्तकः । संग्रामपालामात्यानां कार्य्यान्ते शकुनां ययौ ।
काश्मीरो गमनं तस्य दृष्ट्वा ताभ्या विभीषिकाः । ते चासन्नछन्नमाधातुं स वीरो न त्वकम्पत ।
मतिं राजपुरीयाणामसावेतामदादिति । मह्यमानेन तेनाथ विक्रमे मन्युरुपाहृतः ।
तैश्चाथ दण्डद्राविणैः प्रार्थितोऽथ महामतिः । रक्षापदेशात्तत्सैन्यं स्थापयित्वा न्यवर्तत ।
एवं राजपुरीं तस्मिन् श्रीकृत्यान्तिकमागते । तुतोष कार्य्यसर्वस्वः प्राज्ञः कलशभूपतिः ।
क्रमाद्राजायमानेषु बिम्बादिष्वथ पत्तिषु । स्वामयेन जयानन्दो देवात्प्रसवहेतुना ।
स्वास्थ्यवार्त्तोपलब्धाय भूपतिं द्रष्टुमागतं । वाच्यमस्ति रहः किञ्चिदित्यूचे स कथान्तरे ।
निर्यातेष्वथ सर्व्वेषु किञ्चिन्नैवाब्रवीद्यदा । तदा ताम्बूलतिष्ठाव्याजादिक्षो विनिर्ययौ ।
आश्लेषाक्षोऽपि निर्गच्छन् किम्प्रयासीति भूभुजा । सोक्तिका चेतसा प्राप्तो वहिरेव व्यलम्बत ।
जयानन्दोऽभ्यधात्क्षुपमुक्त्वा राजपुरीकथां । धन्यं नास्त्येव ते राज्ये विज्ञे वृद्धिमुपागते ।
आदीयमानाद्विज्ञेन कार्य्येभ्यो वेतनादपि । दर्शयामास गणनां बहुमूल्यां महीभुजे ।
प्राप्तः कलुषतां राजा प्रयातः स्वगृहांस्ततः । याचितो गमनानुज्ञां विज्ञेनेङ्गितवेदिना ।
निषेधन्निव दाक्षिण्यलेशाविर्भावकारिणः । तस्यानुज्ञां ददौ गन्तुं सान्तस्तोषो महीपतिः ।
कच्छादेशान् गृहान् गत्वा सर्व्वोपकरणैः समं । प्रस्थाप्य सोऽपतो आह्वानाप्तु नृपतिं ययौ ।
राजधर्मगम्भीरत्वकूरथाः स्वामिसत्यधाः । कान्येव यपे तस्मिंस्तेषामभ्रदनुतावहा ।

न यत्प्रभुः प्रियं सत्यं गमनाद्यन्यवर्त्तयत् । उपालेभे समन्युश्च न सभृत्यः प्रियं प्रभुं ।
सहोत्थितेन कतिचित्पदानि सह भूभुजा । चिरं कृत्वा कथां सोऽवेदंसन् बिम्बो विनिर्ययौ ।
जिन्दुराजं हलधरो मुमूर्षुर्दूषयन् यथा । तथा बिम्बञ्चानन्दः स व्यवारोपयत्पदात् ।
तत्स्त्रीमात्रशेषां स्वां कृत्वा गच्छन्निवीयतां । कृतार्थो बिम्ब इत्युक्तिं नायशीमन्त्रिणां नृपः ।
निवर्त्तयिष्यति स्वामृत्विनयतं गमनाद्गमुं । इत्याशयास्यमादिश्य राजवर्ज्जंजनोऽखिलः ।
आस्कन्दं सङ्गमानोऽस्यादिश्याद्राजा बलोर्जितान् । क्षणस्पन्देऽपि चकितो निर्निद्रः पञ्च यामिनीः ।
तस्मिन् प्रपुराद्याते निवृत्तेष्वनुगन्तृषु । निवृत्तशङ्कस्तां सद्यां प्राड्विवाके स मन्त्रिणां ।
ते तदाकर्ण्य यं मन्त्रं बिम्बार्थहरणेऽब्रुवन् । तस्याविधाने भूभर्तुरमन्यन्त नयज्ञतां ।
बिम्बादयस्तु निर्द्रोह यं यं देशमशिश्रयन् । तत्र तत्रैव पूज्यत्वं रत्नानीव प्रपेदिरे ।
बिम्बोऽधिकं प्रहृष्टोऽपि देवस्यैव भक्तिमान् । पत्न्यां कलशदेवस्य सत्यंकारः सदाभवत् ।
एवं निर्व्वास्य बिम्बादीन्चिरावाप्तवैभवः । क्षिप्रं सूर्य्यमतीशापाज्जयानन्दः क्षयं ययौ ।
राज्ञो विरोधकृदङ्कं शापस्याप्यभिचारतां । प्रमयस्निन्दुराजोऽपि तस्मिन्नेव क्षणे ययौ ।
तेऽपि बिम्बादयः क्षिप्रमचिरावाप्तसम्पदः । प्रापुः पापोचितं सर्व्वे प्रमयं गोत्रमण्डले ।
आकस्मिकेऽथ प्रमये बिम्बः प्रमयमाययौ । सुदीर्घबन्धनक्लेशं प्रापुस्तदनुजा अपि ।
पलायितेषु कारायासेषु व्याजेन पाजकः । हतस्तदनुजाः सर्वा भुक्तक्लेशाः क्षयं ययुः ।
द्विचास्तद्वैधकाराणां नागशल्यमदनादयः । अदीर्घेणैव कालेन दुरन्तैर्धैर्भविष्यते ।
जयानन्दसहायोऽथ तत्पुत्रान् परिपालयन् । सर्व्वाधिकारी भूपेन वामनाख्यो व्यधीयत ।
यस्य तास्ताव्यवहृतीर्नीतिज्ञश्चाद्भुतावहाः । वर्णयन्ति वयोवृद्धा गोष्ठीष्वद्यापि धीमतां ।
यामानवन्तिस्वाम्यादिभोग्यानाहृत्य लुब्धधीः । राजा कलशगञ्जाख्यं कर्म्मस्थानं विनिर्ममे ।
मन्त्रिणे नोनकायासौ धनोत्पादविधिंऽप्यदात् । क्रौर्य्यवशो न पादायं जनरक्षणदक्षिणः ।
मन्त्रिणो राजकलशापत्यान्यत्यन्तरङ्गतां । लेभिरे क्ष्माभुजः पार्श्वे प्रशस्तकलशादयः ।
सुताः स्वाच्छन्द्यविस्रब्धैरा सन्ध्यादिसंश्रयाः । युक्त्या निदधिरे राज्ञा निवद्धस्वाधिकारिणः ।
पुनर्मदनपालेन कान्ते राजपुरीपतौ । साहायकाय व्यसृजत्सैन्यं वपटं नृपः ।
प्रतापैर्भूपतेस्तेन भृत्यांशेनापि निर्ज्जितः । बद्धो मदनपालोऽपि कश्मीरान् सम्प्रवेशितः ।
भ्राता वराहदेवस्य कन्दर्पाख्यो महीभुजा । कृतोद्वाराधिपो वीरो विदधे डामरक्षयं ।
बभूव जिन्दुराजस्य क्षिप्रितो नयविक्रमौ । भूयनन्तरसामन्तमुकुटस्पृष्टशासनः ।
स राजपुर्ध्यादिजयी द्वारं परमकोपनः । क्षणे क्षणेऽस्यज्ञाज्ञा प्रसाद्य याचितः स्वयं ।
मदनः क्षितिपालेन प्रार्थितः कम्पनेशतां । लब्धप्रकर्षान्योपादीन् डामरान्सङ्ख्योऽवधीत् ।
सेवावशीकृतः क्षेमपालं स नगराधिपं । चक्रे विजयसिंहाख्यं हताशेषमलिम्लुचं ।
कन्दर्पोदयसिंहाभ्यां प्रहिते लोहरे कृतम् । राजा भुवनराजस्य दूरं निस्सारणं व्यधात् ।

कीर्त्तिराजस्य तनयां स च नीलपुरप्रभोः । लब्ध्वा भुवनमत्याख्यां रिपोश्चिक्षामथाऽभवत् ।
कार्य्यप्रतिग्रहे कर्म्मप्रवृत्तिं याचितोऽभवत् । तथा विजयसिंहाख्यो नृपेण नगरेशतां ।
तुक्कात्मजः स सख्योऽथ तेन द्वारपतिः कृतः । राज्ञां मौलिमणिस्थाने स्वप्रतापमरोपयत् । १८५
॥ युग्मं ॥ शौर्य्यं निष्परिवारस्य पार्थस्योत्तरगोग्रहे । उरसा सम्प्रवेशे वा द्रुतं सन्नस्य मानिनः ।
पञ्चाशैस्तुरगैर्यस्य कृत्स्नां तेनो व्यपाहरत् । राज्यं वाजिसहस्राङ्कमभयाख्यस्य भूभुजः ।
एवं वशीकृतभुवो भूपतेर्नयवेदिनः । समस्तराष्ट्रभूपालास्त्रिषष्ठेऽब्देऽविशन् पुरं ।
कीर्त्तिन्यर्थपुराधीशस्यान्वयोऽभूद्दासटः । तुक्कात्मजस्तु कलशो वल्लापुरनरेश्वरः ।
राजा संग्रामपालाख्यः स च राजपुरीपतिः । उत्कर्षो लोहरोर्व्वीभृद्दोर्व्वीशो मुङ्गो नृपः । १९०
गाम्भीरसीहः कान्देशः काष्ठवाटधराधिपः । श्रीमानुत्तमराजोऽपि राजानमुपतस्थिरे ।
॥ तिलकं ॥ राजेन्नाकः प्रहृष्टोऽपि घने जनपदेऽभवत् । दुर्लक्ष्यो वार्षिकसरित्पूरो वारिनिधाविव ।
तस्मिन् क्षणे क्षितीभूतविनताखिले नृपे । शीतकालेऽपि सङ्कोचं सुखं तैरन्वभूयत ।
सततापि हि भूपाला यस्मै किञ्चिदचिन्तयन् । प्रासमेव पुरे पद्म वामनेन तदाहृतं ।
कौशलं सन्धिभङ्गस्य रराजेतरदुर्लभं । निमित्तं तदमात्यान्तो नित्यवन्द्यो व्यवाहयत् । १९५
पार्थिवेष्वप यातेषु सत्ते कार्य्यपराङ्मुखे । क्षितिपालेन कन्दर्पो द्वारं स्वीकारितः पुनः ।
अभिमानधनो मन्त्री कृतार्थश्चिन्निजैर्धनैः । दुर्गं स स्थापिकं नाम युक्त्या दुर्ग्रहमग्रहीत् ।
स प्रविष्टोऽपि नगरं खिन्नः केनापि हेतुना । पार्थिवाभ्यर्थमानोऽपि कार्य्यं नैवाग्रहीत्तदा ।
तदा प्रशान्तकलशं नित्यं दूत्यं समाचरन् । तद्विश्वेऽभिमन्तासः संमृत्यभिमानिनां ।
निर्जीर्यातिभूयस्या भूतेन् सङ्गस्य प्रक्षिणः । तत्पदे रत्नकलशं स्वभ्रातरमकारयत् । २००
सोऽर्थैः क्रीतप्रयोऽप्यासीन्न कन्दर्पः समः क्वचित् । किञ्चिदैर्वर्जितः सिंहः सत्यसिद्धक्रियां स्पृशेत् ।
ततः क्रमेण भूभर्त्रा भृत्यवर्गं कथञ्चन । राजस्थानाधिकारं स नगरे ग्राहितः पुनः ।
प्रतिमाजनतद्वारे विपक्षेऽथ कृपाकुलः । त्यक्त्वा तमप्यधीकारं त्रिपथाजाह्नवीमगात् ।
पटान्तकृतसंरोधस्तार्जयित्वा करं प्रभोः । कोपाद्देशान्तरं यान्तं मत्यात्तं स मन्युमान् ।
अत्यन्तखेदितोऽप्यासीदासीनस्यान्तिकं पुनः । दर्पं हर्तुं नृपस्यास्य सन्नद्धो ननु जीवितं । २०५
इत्थं पुरुषसिंहानां प्रौढदार्ढ्यं विशेषवान् । आरोहमवरोहस्य सन्तरङ्गः क्षमापतिः ।
उपाङ्गगीतव्यसनं नर्तकीसङ्गसादरः । देशान्तरोचितं राज्ञा तेनैवेह प्रवर्तितं ।
ततो जयवनोपान्ते निरन्तरमहाग्रहं । स्वनामाङ्कं पुरं कर्तुं प्रावर्त्तत विशाम्पतिः ।
मठाग्रहारप्रासादमहाट्टहृपरम्पराः । सतोयोपवनास्तत्र ययुः सिद्धिं सहस्रशः ।
क्षणान्तरे राजस्नुषैव सोत्कर्षपोषवः । गुणैर्बभौ प्रकाशत्वमन्यभूपालदर्शनैः । २१०
सोऽशेषदेशभाषासु सर्वभाषासु सत्कविः । कृत्स्नविद्यानिधिः प्राप ख्यातिं देशान्तरेष्वपि ।
लुब्धेन पिता सन्त्यक्ता जना नानादिगागताः । गुणवैरस्यकेन गृहीताः कृतचेतसः ।

अपर्याप्ते पितृकृते वेतने व्ययशालिनः । एकान्तान्तरितं तस्य भोजनं त्यागिनोऽभवत् ।
पितरं गायन इव व्यक्तं गीतैः स रञ्जयन् । भर्तव्यभरणं चक्रे तद्दत्तैः पारितोषिकैः ।
उद्गायति पुरस्तस्मिन् कदाचिच्च पार्थिवः । सभ्येषु प्रीयमाणेषु प्रीतायोत्याग निश्चयौ । १२५
तेन प्रसङ्गभङ्गेन जाततेजोवधः सुधीः । क्षुध्यन्नैककोपाभ्यां कुमारः खिन्नमैक्षत ।
प्रभुर्व्रीतवाग्मिः सुखरतिमठः स्त्री पक्षवाक् सुतो गर्व्वाक्रुः परिजनउदास्तप्रतिवत्साः ।
इयान् सोढुं अशक्यो ननु हृदयदाही परिकरो नतु श्रोतावश्याकुलितनयमान्यं परिभवम् ।
पितुरेव तदा भृत्यो विद्यावद्धाभिधो विटः । आधि राज्यं निहत्येमं गर्भेणैवेत्युवाच तं ।
अधिक्षिपस्व तं रोषाच्छाममेनोक्तमर्षितं । इत्याशयेन स्वमता धस्मटेनाप्यकथ्यत ।
अथो भोगेच्छवस्वस्थाः कुमारानन्वगात् पितुः । सेद्धं मदग्नि लीकुर्युर्नार्यः कामिषणीरिव । १३०
पुनः सभां सम्प्रविष्टस्तं पिता पर्यतोषयत् । प्रीतिदायैस्तत्तकैस्तैः साधुवादैश्च मानिनां ।
अन्येद्युस्तु पितुः पार्श्वात्स भुक्त्वा स्वगृहान् गतः । अभ्येत्य विद्यावद्धेन तदेव जगदे रहः ।
उपपन्नं तमद्दृष्ट्वा तेनाभीष्टं निषेधता । निर्भयमपि दण्डेन सोऽथ कोपादताडयत् ।
शिरोऽभिघातं रुधिरं वमन्तं प्राणवर्त्मना । तं वीक्ष्य सोऽभिजातोऽभूत्सदाक्षिण्यो नृपात्मजः ।
भृत्यैः प्रक्षालयस्तत्त्वं तस्येदृक् पाप्मनो भवेत् । उक्तेनापीति कथयन् खिन्नो वासांस्यदापयत् । १३५
अनिच्छोरपि तस्येच्छा दानात्तेनाप्यमोच्यत । दुःशीलेनान्यकामिन्याः खिन्नमानादिव स्पृहा ।
असत्कृततयातः स ततः कालेन भूयसा । तं प्रैरयस्त्व कृत्य मध्ये लीकृत्य धस्मटं ।
स रोहद्द्रोहसङ्कल्पजन्मना पाप्मना स्थितः । संमन्त्र्य पितरं हन्तुं तीक्ष्णान् प्रायुङ्क्त सर्वतः ।
प्रग्वत गोचरीभूतस्तेषां चेहस्तवस्पृशां । न घातितः सुनृता च वर्जिता नच तत्कथा ।
आप्तत्वं तीक्ष्णवर्गेऽथ प्रतिभेदभयाद्गते । तां विद्यावद्धवार्ता वार्त्तां राज्ञे न्यवेदयत् । १४०
बुद्ध्वा चाजपुत्रस्तस्मिन्नहनि जातभीः । भोक्तुं नागात्पितुः पार्श्वमपि दूतैः कृतार्थनः ।
सोऽपि तस्मिन्ननायाते तत्रार्थे प्राप्तसंशयः । दिने तत्र मनस्तापान्नाभुङ्क्त सपरिच्छदः ।
सम्राट्कस्य प्राप्तस्य प्रातर्दुःखं न्यवेदयत् । सुचिरं चक्रनश्यात् शिरो विन्यस्य सोऽरुदत् ।
उक्त्वा च दम्भटोदन्तं बद्ध्वा तस्य समर्पणं । विधेहीत्यभ्यधाच्चापि तं भङ्गीभणितिक्रमैः ।
न कृताधिगमावावां कृत्यस्याच्युदीर्य्यं तं । अभाषेतां भ्रातुरर्थे पुनस्तान्नन्दने । १४५
त्वत्प्रमादबलाद्राजन्नापन्नाचारदीकिनौ । यावावां तत्त्वेनार्थे व्यवहारं निशास्वपि ।
कथं नु पृथिवीपाल प्राप्ते प्राणात्ययक्षणे । निर्दोषो वा सदोषो वा ताभ्यां सन्त्यज्यतेऽनुजः ।
॥ युग्मकं ॥ स्वामिद्रोहापवादस्य भविष्यद्भयकारणं । देशत्यागं तदुत्सृज्य शरणं नान्यदावयोः ।
इत्यादि संश्राव्य तयोः पादन्यस्तोत्तमाङ्गयोः । यदि त्वागमनाद्भूयां कथञ्चित्पार्थिवो ददौ ।
पथिकस्वेदमुं हन्यात्काथोकर्त्येति दस्मटं । तौ विनिर्जग्मतुर्देशात्ततः सकलवाहनौ । १५०
तस्य अंशु यात्सु निःश्रीकृतमन्दिरः । समानीय नृपतिः सान्त्वयन्निदमब्रवीत् ।

आसंसारं जगत्यस्मिन् सर्व्वतः ख्यातकीर्त्तिना । जनकेनैव जन्यस्य प्रसिद्धिरुत्पाद्यते जनैः ।
पुत्त्रगीतांशुनेवार्चिं दिक्द्वीपख्यातकीर्त्तिना । भवता तु सुपुत्त्रेण माध्यामात्यविलोचनः ।
स त्वं गुणवतामग्र्यो निरर्गलयशाभवन् । असाधुसेव्यमध्वानं वद कस्मान्निषेवसे ।
पैतामहं निजस्वार्थं यत्र तुभ्यं समार्पयं । तत्र हेतुमनाकर्ण्य नासूयां कर्त्तुमर्हसि ।
जिह्मः स्वेभ्यः परेभ्यश्च प्राप्नोत्यभिभवं नृपः । इति निर्द्धार्य हि मया क्रियते कोशरक्षणं ।
पुरप्रतिष्ठां निष्पाद्य क्षिप्त्वा राज्यधुरं त्वयि । वाराणस्यां गमिष्यामि नन्दिक्षेत्रेऽथ वा पुनः ।
तद्राज्यकोशयोः स्वामी बुभूषुर्न चिराद्भवान् । अतितात्पर्य्यतः कस्मादनार्य्योचितमीहसे ।
सम्भाव्यते त्वयि न तद्यत्समावेदितं खलैः । यथार्थकथनात्तस्मात्कौलीनं विनिवार्य्यतां ।
विशुद्धये करोत्येष सकलस्याप्रतिश्रवं । कोपादिति चन्द्रराजा साभिप्रायं वचोऽभ्यधात् ।
अपलापवचोमात्रं निर्जीपुत्रस्य वेतुतां । अनप्रत्यायने सोऽभूद्यस्मात्स्वामिसमुत्सुकः ।
हर्षस्तु साधुवादैस्तत्पितुः संपूज्य भाषितं । वक्ष्याम्यप्रमुखे तत्त्वमित्युक्त्वा निर्ययौ बहिः ।
सामान्यप्रेरणादेषा चिकीर्षाभूदिति ब्रुवन् । स पितृप्रहितं दूतं भीतः सावशयं ययौ ।
दूतं सामानं वीक्ष्य पाणिभ्यां ताडयञ्छिरः । हा पुत्रेति वदन्नाशा तस्याक्रन्दमदापयत् ।
हतोऽस्मिन् स्वगिरास्मिति प्रोक्तवतः प्रभोः । निदेशादेहयित्येव तस्कुलदेश रक्षिणः ।
तीक्ष्णास्तु पिहितद्वाराः परिवार्य्य नृपात्मजं । ऊचुः सुपरुषां वाचमेवं निश्चितहत्यवः ।
अस्मात् घृणी प्रमादी च विरुद्धं वक्ष्म कारयन् । घातयित्वा दुराचारं जीवन् स्थातुमिच्छसि ।
रक्षिष्यति सुतं न त्वां न पिता रक्षितस्त्वया । ज्ञातेयं युवयोरस्मि वधमेव हताः पुनः ।
युष्मस्व मध्यगोऽस्माकं त्वां निहन्मोऽन्यथा वयं । एवं सर्व्वप्रकारं ते व्यक्तं नास्त्येव जीवितं ।
तां वार्त्तां भूपतेः श्रुत्वा व्याकुलस्यायतः स्थितः । हर्षात्मिकं दण्डकाख्यः प्रायान्निजमहत्तरः ।
तीक्ष्णैर्भञ्जतया दत्तप्रवेशः स नृपात्मजं । प्रसृत्योवाच मतिमानेत्र सर्व्वान् विमोहयन् ।
त्वय्यियापुत्र जीवित्वा कल्पान्यपूनतरानपि । कारणैरपि गन्तव्यं नियमाच्छ्रयतेर्ध्रुवं ।
तदेतस्मिन् समासन्ने मरणे व्यभिचारिणि । यदर्थं रक्ष्यते सत्वं समानः पाल्यतां त्वया ।
हतस्तुतख्यातयशा युवा सुवर्च्चिश्यो भवान् । तदाहवविलम्बेन कार्य्यं किमिव पश्यसि ।
एतेषु सुमहायेषु मयि चापिवरेऽधुना । विपक्षैर्निर्जयो वापि प्रतापिंस्तव शोभते ।
तृष्णिष्ठ तत्त्वकेशादियोजनं कारय द्रुतं । वीरपट्टं बधानापि स्वःस्त्रीपरिणयक्षमं ।
इत्युक्त्वा क्षुरकर्म्मार्थं राजपुत्रं समापितं । प्रावेशयत्पूज्यमानस्तीक्ष्णैराभ्यन्तरं गृहं ।
न्यस्ताभिधेनुर्ध्येण दत्तहस्तः क्षणात्स्वयं । पश्चात्प्रविश्य तद्वेश्म चक्रे सुनिहितार्गलं ।
ततः स राजस्यात्मीयं तमाराद्भवोचत । रक्षितो राजपुत्रोऽयं क्रियतां स्वोर्ज्जितं त्वया ।
भूतपदादिभवभोगधिभिर्व्विरोधिजातं मलैः प्रहरणप्रभवं तनुत्रैः ।
निर्व्वाप्यते प्रतिभयं पृथिवीपतीनां साध्वेषिकस्तु रभसाद्भुवि युक्तिहंत्रुः ।

तद्भक्तसुमुखं योधास्ततो राजसुतास्पदे । आरोढुमारब्धवर्म्मप्रवर्म्यादि सर्वविग्रहः ।
तोहणाद्दृढदारस्य दर्शितं तत्र नृपात्मजं । यावन्निर्गन्तुमिच्छन्ति घ्नन्तमाना युयुत्सवः ।
द्विषाः प्रसङ्गसाक्षिध्यात्ममपातं समाश्रिताः । तावद्विनिर्ययुर्व्वीरा निर्द्दोषा अभिमानिनः ।
ते निर्याताः सुय्यमतीगौरीशाश्रयिणो मठात् । यदाश्रियान्तिकं प्रापुस्तत्रो युधि विरोधिनः ।
रक्ष्यमाणोऽपि भूभर्तुर्गिरा ज्ञातेयशालिनः । राजधानिवतस्तेषु प्रथमं पद्मआभिधः ।
द्विजस्तिव्याभिधो वीरः पण्डितः शोभ्यमण्डितः । रामदेवश्च केशी च कर्णाटोऽरिभटैर्हतः ।
केचित्त्यजन्तः शस्त्राणि स्वं घ्नन्तः केऽपि च स्वयं । लेभिरे बधबन्धादि पापाः कापुरुषोचितं ।
सितपक्ष्यां सहस्रस्य चतुष्षष्टे स वत्सरे । वैरं नीतौ पितापुत्रौ विप्लवः कारितो विटैः ।
हठत्यागासक्तिः प्रियसुवर्तिसम्प्रेरणवचः खलासङ्गः पूर्व्वप्रणयपरिहारो जनयितुः ।
अमात्येन भ्राता सममपरमाचाय कलहः कुमाराणां बुद्धिं पितरि विपरीतां प्रतनुते ।
एवं स खलसङ्गत्या कुमारो लब्धलाघवः । बन्धं कारागृहे प्रापदसुखानि सुखोचितः ।
राज्ञी भुवनमत्यस्मिन् बद्धे माध्यस्थ्यसंविदि । स्नापिता मानिनी कण्ठच्छेदं कृत्वा महावसुम् ।
रक्षिणो मल्लिणामाप्रांसस्य क्लिन्नस्य भूपतिः । प्राहिणोद्धुवि तान् भोगान् सुतस्नेहाद्दिने दिने ।
चक्रिकायामशक्तोऽयमिति सङ्क्षिप्य भूभुजा । भृत्यः प्रयागनामास्य निजः पार्श्वाच वारितः ।
नोनको हर्षमुद्दिश्य सेनान्यैश्च महीभुजं । जीवितं लोचने वास्य हृर्थ्यतामित्यभाषत ।
नृपः स शीलवैकल्ये पश्यतुल्ये श्रियं त्यजन् । रिपोरिव तनूजस्य चकमे कतिचित्क्रियाः ।
तास्तु श्वशुरवाशव्यमवाप्य सुगलाभिधा । बभूव तुङ्गभूभर्त्तनप्तृभर्त्तृवधार्थिनी ।
समाक्य नोनकः सा च द्वौ सूदावन्यनामरे । रसं प्रदातुं हर्षस्य पापं प्रैरयतां ततः ।
अन्यसूदमुखाद्दातौं प्रयागस्तामवाप्तवान् । प्रभुं तद्दाप्यभीनाक्षपरिहारमकारयत् ।
तेनान्नेन परीक्षार्थं दापितेनापजीवितौ । हर्षः श्वानौ निरीक्ष्याभून्निराशो निजजीविते ।
प्रयुक्तिं गूढदण्डस्य पितुरेव स तां विदन् । ततः सर्व्वाणि भोज्यानि स्पृष्टैवोज्झोद्दिने दिने ।
प्रयागोपहृतेनाधीत्यरं वा स्वेन सर्व्वदा । भोज्येन येन केनापि कुर्व्वञ्जीवितधारणं ।
षण्मासाभोजनं श्रुत्वा राजा सूदैर्निवेदितं । ततः प्रयागमानीय तत्र पप्रच्छ कारणं ।
प्रयोजकौ च सूदौ च सोपलम्भ न्यवेदयत् । रसार्पणकथां कृत्स्नां तज्ज्ञानं च स्वयं प्रभोः ।
अथान्येष्वपि सूदेषु पित्रा दत्तेषु शङ्कितः । राजसूनुर्न बुभुजे प्रयागोपहृतं विना ।
स सर्व्वेषु विरुद्धेषु यद्यत्तत्ताद्यवाहयत् । मेने तत्तद्दिने जन्म मेवेष्वाप्यापराङ्मुखः ।
अथान्तरे समुदभूत्कलशाख्यस्य संशयकः । अदृष्टपूर्व्वो भूभर्तुः सदाचारविपर्य्ययः ।
उत्पाद्य नागसामान्याख्यं पूर्वं नामसमं रविं । स रीतिप्रतिमाः स्वैरं विहारेभ्योऽप्यपाहरत् ।
धनानि निरपत्यानामाहर्त्तुं व्यवसायिना । न्यवार्यंतार्य्यमर्य्यादा कीर्त्याकान्तेन प्रभुणा ।
ततोऽभिशापसन्तापप्रयञ्चकेन मुसाभवत् । चतिषगोगजातेन धातुवैषम्येण सोऽर्दितः ।

कुम्भप्रतिष्ठामभ्यागं चिकीर्षोर्हरमन्दिरे। तस्यापतन्महाकालकुम्भनासापुटाद्दृक्।
आकस्मिकं दुर्निमित्तं तत्प्रतीकारमन्विदा। स मगाणपणाच्छान्तिं प्रहर्षि प्रत्युतायथौ।
अनुगुप्तानुबन्धेन तेन स्थापितसौष्ठवः। शनैः शय्याप्रवर्त्तितामन्तः सम्प्रत्यपद्यत।
यत्नं मतनैव्यमग्निमान्द्याद्युपद्रवैः। कलाशेषेण शशिना सदृशः साम्यमाययौ।
राज्यं स दित्सुर्हर्षाय दृष्ट्वामात्यान् पराङ्मुखान्। ततोऽभिषेकसौन्दर्यमानिन्ये लोहराचलात्।
उच्चावचासिन सर्वं संविभक्तामसूर्पणा। परमोर्थाविधेयेन स प्रहृष्टान्तबन्धुजनः।
कृत्वा धनार्पणं कुर्यां देशादस्य प्रवासनं। इत्युक्त्वा हर्षमानेतुं तेनाप्रार्थ्यन्त मन्त्रिणः।
ते तु गोप्तृन्निवार्य्याद्याष्टकुरांश्चाहरान्स्त्रितान्। विन्यस्य रक्षिभावे तमुत्कर्षाय न्यवेदयन्।
स नाय्यमगुरुपार्श्वेन निष्कृष्टः क्षामविग्रहः। निवेशितस्ततःस्तम्भे बद्धा बान्धववर्जितः।
अथोज्झितमिषून् प्राणान्निःसामर्थ्योऽविदन्नृपः। मुमूर्षुरभवत्तीर्थप्रस्थानाय कृतत्वरः।
स आनन्देवनक्रोधं तापस्वामिविपाटनात्। इयेष मरणं कर्तुं मार्तण्डं प्राणसंक्षये।
समयश्च विजयश्चेश्वमतएवापवर्गदं। महीश्वरोऽपि प्रययौ तत्र चामवर्षदः।
अधीकारप्राप्त्या तृणमिव विदन्विश्वमखिलं निबोगो जानातिर्न्नमति महदामीरपि हृदम्।
मदस्पर्शी प्राणी सकृदुपदेशाधिगमतः करोति प्राणान्ते शिशुरिव च किं किं न विगुणं।
ताहृश्या कृपणप्रायमैव्यया क्लैव्यमन्विदा। गुरूपदेशाहङ्कारमस्य हास्यत्वमाययौ।
शुक्लायां मार्गशीर्षस्य तृतीयस्यां निशामुखे। तलादेशान्निनो युग्मं भूमन्मतुं विनिर्ययौ।
स मेरोकूर्ध्वनिर्घोषैर्जनाक्रन्दं तिरोदधत्। सामात्यान्तःपुरो नौभिः प्रतस्थे जलवर्त्मना।
वासमेषे दिनेऽन्यस्मिन् प्राप्तस्य चरणान्तिके। मार्तण्डस्य स्वजीवाप्त्यै सौवर्णीं प्रतिमां व्यधात्।
सर्वैरगणितावस्य दिदृक्षोर्ज्येष्ठमात्मजं। जैनोल्लाभदीनागतिमस्य व्यथितस्याधिकाभवत्।
भट्टिर्हर्षकृतं गीतं गायकानां स गायतां। विहृतद्वारविवरः शृणोति स्म विनिःश्वसन्।
प्राणान्तमासमन्तं परिमद्भवमन्तो स्वप्नप्रसङ्गइव धावनवर्जिताशा।
प्राचुर्य्यदा स्वल्वतो मरणोद्भवाया मर्मव्यथां प्रथयते पृथिवीपतीनां।
प्रजाज्येष्ठं तनुजस्य संविभज्य कृतार्थतः। उत्कर्षं याचयन् निद्रां बहुनिद्रोऽभवत्ततः।
अव्यक्तं वदतो हर्ष इति वाचं पुनःपुनः। निद्रातुं शोणको भावं तस्यादर्शमढौकयत्।
स तन्निवार्य विहसन्दृष्टेः कम्पयन् शिरः। जपन्निममपि सार्धोऽब्दे बहुवागभवद्दिने।
आसन्नप्राणनिर्याणः संप्रयाप्य मन्त्रिणः। ततः स्वसैरवसुद्धैर्मार्तण्डायमनायत।
अर्धानेकादशपञ्चाशद्भुक्तवान् स मितेऽहनि। मार्गस्य पञ्चषष्ठेऽब्दे षष्ठ्यां निष्ठामयासदत्।
सप्त मम्मनिकामुख्या देव्यः परिणयाहताः। बप्पहङ्काऽपि जयमत्यभिधाना तमन्वगुः।
प्रसादविस्मया तस्य पुनः कन्याभिधानया। यक्ष्याहङ्कया कृतज्ञा क्षोणीतिरपविर्बिता।
सर्वावरोधप्राधान्यप्रदानं नाकारयदि। साक्षात्श्रीमान भर्तुस्तदनुयायिजनोद्भवा।

संश्रित्य विजयक्षेत्रं क्रमाद्ग्रामनियोगिनः । भेजे सख्यक्षुद्रग्रामतो दुःखाकरोति नः ।
भूपालभोग्यं स्ववपुः सा भोगाभ्यासभासुरं । निनाय साम्भोगिनं धिक् नारीर्नीचचेतसः ।
उत्कर्षस्याभिषेकाय यथेष्वखिलमन्त्रिषु । चन्द्रेऽष्टमिकरोद्राज्ञः कृतज्ञो वामनः परं । ७३०
घोषोऽभिषेकतूर्य्याणामेकतोगीतमङ्गलः । साक्रन्दाः प्रेततूर्य्याणां नादोऽन्यत्र समुद्ययौ ।
जातः पद्मश्रियो देव्याः पुत्रः कलशभूभुजा । ततो विजयमल्लाख्यो भ्रातुर्वैमत्यमादधे ।
यद्ददाद्धर्षदेवस्य पिता प्रत्यहवेतनं । प्रतिशुश्राव तस्मै स तदेवोत्कर्षभूपतिः ।
आश्वासाय च मध्यस्थान्दद्दौ सामन्तमन्त्रिणः । कथ्यात्मजस्य पक्षे च अपराजस्य वेतनं ।
अश्निच्छन्ति हृदयएव तरसा गत्यन्तरं योषितो योगक्षेमकथाश्रिताश्रितजना एवात्मजाः कुर्वते ।
अन्येषां प्रतथोऽत्रयामममये पचौ विचार्य्येदृशौ स्तोपुत्रादिहते कुकर्मभिरहो सक्लिश्यतेऽर्थं जडाः । ७३५
प्रविवेश ततः श्रीमान्नगरं नृपतिर्नवः । ननु हर्षाद्याकाङ्क्षि हृदयं नगरौकसां ।
तद्राज्यलाभदिवसो जनस्याभोगदूषितः । सत्यपि प्रत्यभात्येव सरोगार्त्तिरिवोत्सवः ।
हर्षदेवस्तु पितरि प्रयाते मर्तुमातुरे । नवषट्चतुःसङ्ख्ये स तस्मिन्नह्नि भुक्तवान् ।
साधर्म्यदृष्टमिवाध्वन्यमन्यस्मिन्नह्नि ठक्कुराः । ते शोकमूकं सम्प्रार्थ्य कथञ्चित्तमभोजयन् ।
राज्यं दातुं निजे देशे चकुशस्य प्रतिश्रयं । राज्यहर्षं नाथसर्वस्वैकएवेति वादिनः । ७४०
एवं मिलितचित्तैस्तैर्व्विपत्तिं श्रुतवान् पितुः । कृतोपवासः सोऽन्येद्युः शुश्रावोत्कर्षमागतं ।
वार्थैः पित्रे प्रयच्छन्तं निर्व्वाय सलिलाञ्जलीन् । तं दूतैरनुजो राजा स्नातुं प्रार्थयताथ सः ।
तस्य स्नानचये राज्ञि सज्जे राज्याभिषेचने । घोषोऽभिषेकतूर्य्याणामुदभूज्जयध्वनिः ।
स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने निमित्तवित् । विद्युद्योतेन जीमूतगर्ज्जामिव नृपश्रियं ।
ततः प्रभृत्युत्सुकता सुनिमित्तैरवर्द्धत । तस्यात्यासन्नराज्यस्य भर्त्त्यैरिव दिने दिने । ७४५
स भोजनं कारयितुं दूतान् भ्रात्रा विसर्ज्जितान् । देशान्निर्व्वासयत् सां राज्यात्तस्य बन्धनात् ।
भ्रातुरप्रत्ययस्थित्या विदध्यां कोशमस्त्विदं । मियेऽन्यथा निरशनैः सन्दिश्येति व्यसर्ज्जयत् ।
स तन्मिथ्या प्रतिश्रुत्य तं दूतैः प्रहितैस्ततः । कृतकोशं सान्त्वयित्वा राजा भोज्यमभोजयत् ।
नित्यञ्च श्वो विधास्येतदर्थमान इति ब्रुवन् । कालापहारं कुर्व्वाणः शङ्कां तस्योदपादयत् ।
विश्वासाय स्वताडकपाणिकृत्वा प्रयागकं । पार्श्वं विजयमल्लस्य सोऽथ गन्तुं व्यसर्जयत् । ७५०
तदेवोक्ता तमूचे स त्वां मुने दुःस्थितोऽग्रजः । कुमारे त्वयि राज्येऽस्मिन् शुश्याभो बन्धने वयं ।
सङ्क्रान्तदुःखः सञ्चिन्त्य चिरेणापि तमब्रवीत् । कार्य्यं कुर्य्यात्कथमिदं सक्लिश नीतिमान्नृपः ।
तथाप्यस्मिन् यथाशक्ति यतिष्ये सद्विमोक्षणे । त्वया तु सावधानेन रक्षणीयं स्वजीवितं ।
तं पार्श्वं हर्षदेवस्य सन्दिश्येति व्यसर्जयत । उपायांश्चिन्तयन्नासीत्तस्य कार्य्यस्य सिद्धये ।
उत्कर्षः प्राप्तराज्यस्तु दैवतैरिव मोहितः । नादधे किञ्चिदारम्भं श्रवणायतनक्षमं । ७५५
समर्पिताधिकारोऽपि कन्दर्पादीन् स मन्त्रिणः । राज्यकृत्यं न पप्रच्छ विदधे स च न स्वयं ।

परिमातुं परीमाणं कोशस्यावनीभुजे । परं समापतेस्तस्य दिनत्रयमभाषत ।
कर्तव्या निर्व्ययेनास्य चिन्त्यमानस्य येन वा । सुदीर्घदर्शी कोऽप्यन्येन कुशलमिच्छती ।
या तस्य लुब्धताख्यातिः समुद्राकमदायिनः । भूभर्तुः पिशुनवाग्भिः खैरिणीभिः प्रवर्धिता ।
स श्रोत्रियं इवोत्कम्पो व्यवहारमिताशयः । महात्मसम्भोग्यानां प्रजानां नाभवत्प्रियः ।
ततो नियमितां वृत्तिं तस्मात्सम्प्राप्नुवान् । कुर्वन्विजयमल्लोऽभूद्धाम मन्तुं कृतोद्यमः ।
स्वं रक्षितुं स मध्यस्थानगमस्थानकृतेऽर्थिनाम् । प्रार्थयामास तेनापि सम्भावमनुवसन् ।
लवणोत्से निश्चामेकां पुराभिगम्य तत्सुतः । मध्यस्थसैन्यात्सत्येन योधाः पथमशिश्रयन् ।
सर्वं बद्धे त्वयि गते हतश्चौ भवेन्नृपः । तत्तं निष्कृष्य कारायां गमनं तव साम्प्रतं ।
इति तैः प्रेर्यमाणः स राजसूनुर्दुराधिः । विनिहत्याकरोदाचां मत्पूर्वे नगरोन्मुखः ।
श्रुत्वा चिकीर्षितं तस्य ख्यातस्य तथाविधं । सहायाः समपद्यन्त केतिचित् डामरा अपि ।
मकरोन्मधुरावर्ते हयसेनापतिः सुतं । राजसूनुर्यियासुर्यै मध्यस्थानमयाचिकं ।
नागाश्रये द्रोहदोषो राजपक्षमलञ्जयत् । केचिच्च हयारोहैः सपद्मपुरवर्त्मना ।
आगच्छन्मिलितं राज्ञो दुर्निमित्तहतत्वरः । स यावन्नगरं प्राप चिप्रकारी नृपात्मजः ।
प्रकुपितोऽग्निहितोत्साहः प्रासादोद्दीपितानिभिः । सैन्यैर्महान्दहंस्तावद्राजधानीमवेष्टयत् ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ समयाय विनिर्यातं त्यक्तोत्कर्षं महीभुजं । तत्पक्षं अथराजोऽपि राजसूनुरशिश्रयत् ।
हर्षस्थितो राजपुत्रो तस्याच्छिन्नयतां गतिं । नवौ कवी व्यवहृतिं मिह्लनाथः कवेरिव ।
हर्षदेवे परित्यक्ते यास्याम इति वादिनः । स हन्ति महिपादीनां मालाः सैन्यैरदाहयत् ।
त्यागप्रलयजीमूतो हर्षदेवाभिषिच्यतां । लुब्धः स्वर्णवणिक्प्रायो राज्यादेव निवार्यतां ।
एवं वदन्तः सन्तोऽपि सर्वमेत्य पुरोकसः । पुष्पैः प्राच्छादयन् मद्रुं तमारिविद्रावितैः ।
उत्पिञ्जे तत्र सञ्जाते भग्नसैन्यस्य भूपतेः । सम्प्रेष्य ठक्कुरान् हर्षस्पष्टं तदलं व्यधात् ।
इत्थं बद्धोऽपि तत्कालं वैरिकामविरोधिनः । सन्देहवेपमानाङ्गस्तानस्तानेवमब्रवीत् ।
वर्तेऽद्य सङ्कटे दृष्टे तस्मान्मुञ्चत बन्धनात् । न चेदाशु महीपालादनिष्टं नियमाद्भवेत् ।
इत्युच्यमानास्ते यावद्विमृशन्ति स्म तन्मुखः । पादप्रहारान्पतनं स्तावद्द्वारं स्थिरा ददिः ।
उच्चचार स किं द्रोहः प्रकाम्योऽयं दुराशयैः । रे ठक्कुरा विवृणुत द्वारमित्युच्चकैर्वचः ।
ठक्कुरेभ्यय भीतेषु धैर्यादगणयन् भयं । अकारयद्धर्षदेव एव द्वारमपावृतं ।
निःश्वमाचम्लितप्राणो ददर्श विस्मतमनः । लोहरान् प्रविष्टो हन्तुं प्राप्तान् खोजकशरिकान् ।
ते हि च्छिन्नेऽच्छिन्ने हर्षदेवे सर्वमिदं चयात् । प्राप्स्यदिह भयं मन्त्रं नोमकस्येति जल्पतः ।
उत्कर्षेणावकत्कृत्वा तं निहन्तुं विनिर्जिताः । विमृश्य चोक्ता गच्छन्तः कार्यमेवं विमुञ्चता ।
कदाचित्तेन क्षयं स्याद्वचनेनेति तन्मतं । निवार्य ठक्कुरावज्ञो हन्तव्यस्य महोर्मिकां ।
इमां दयामभिज्ञानं यदा चेयं विलक्ष्यते । तदा त्वयात्मनात्मानं हन्तुदीर्घापुत्रीयकं ।

पाणौ दर्शयता चोक्ता विलम्बालम्बनं यतः। निवार्य्य ठक्कुरास्तस्मिन् चिप्रं न प्राहरंस्ततः।
॥ कुलकं॥ स तु प्रत्येकमाहूय नामग्रहणपूर्व्वकं। अजिग्रहत्तांस्ताम्बूलमण्डपावेशितान् पुरः।
अङ्कस्ते कृतसत्कारास्ताम्बूलग्रहणक्षणे। ह्रीताः करायाङ्कस्थानि प्रजिघांसूंश्च मानसान्।
धत्ते श्रियं सृजति कीर्त्तिमघं लुनीते मित्रत्वमानयति हन्त विरोधिनोऽपि। ७९०
यात्यध्वभिः प्रतिपदं सुमनोऽनुकूलैर्गौः कामधुक्किमिव नापहरत्यनर्थं।
राजपुत्त्रः स तानूचे किं ह्रीता इव तिष्ठथ। निर्दोषाः सर्व्वथा प्रेष्याः स्वाम्यादेशानुपालने।
विलम्बयतां तथाप्यत्र द्रष्टव्यं महदद्भुतं। यथोदेयत्यवस्थानामन्यथात्वं क्षणे क्षणे।
द्विपदीपिकयाद्दूरगतुरगादिभ्रमकृतो यथास्थां भिद्यन्ते दिवि किल तरवाम्बुदलवाः।
तथा सौम्यक्रूरक्रमविकृतिभाजस्तनुभृतां क्षणानां मानात्वाज्ज्ञ हृदि विकारोर्म्मयश्रमाः।
क्षणानुवृत्तिं कुर्व्वाणास्तथ्यथाच स्थिता वयं। तथा सन्तु भवन्तोऽपि कार्य्यान्तरविदूरगाः।
अपि चैवंविधा एव विलम्बन्तो रसान्तरं। आसन्नराज्यप्राप्तीनां राज्ञां स्युः प्राणसंशयाः। ७९५
ग्रीष्मस्योष्मा व्रजति घनतां नूनमासन्नवृष्टेर्नैशं गाढीभवति तिमिरं सन्निकृष्टप्रभातं।
जन्तोरेवं प्रसभविभवस्फारसम्पत्प्रधाराग्निष्कामन्ती वियदुपचितोपद्रवोद्रेकमेति।
प्राणत्यागेण शकुनं निश्चित्येति वदन्स्ततां। आचचक्षे शुभोदर्काः स्वोदन्तसदृशीः कथाः।
कालं क्षपमुपन्यस्तशुद्धिव्यक्तीभवद्रमां। तेभ्यश्च कथयामास हरिश्चन्द्राश्रयां कथां।
तद्भञ्जने स्वरसायां वाक्यवार्त्तागवेषणे। व्यापृतत्वं गभीरस्य न तस्य समलक्ष्यत।
अत्रान्तरे तमुद्दिश्य मते जाते नवे नवे। राजश्रियश्च कान्यास्य सतयोऽभद्दूतागतं। ८००
उत्कर्षो भूमिपस्तस्य परित्यागं समन्यत। आदिदेशानुगांस्तांस्ताम्बूलिकांश्च प्रसाधने।
अभिज्ञानोर्म्मिकादानमधादेश तु नास्मरत। तेनाकिं तस्य दूतानामन्वतिष्ठन्न रक्षिणः।
स तान् वन्ध्याश्रमान्वीक्ष्य सत्वाभिज्ञानमंविदं। मत्वात्मजं राजपुत्रं शूराख्यं व्यसृजत्ततः।
अभिज्ञानं वितरतस्तत्करे तस्य सूनवः। दैवयोगात्क्षणे तस्मिन्नूर्म्मिकाव्यत्ययोऽभवत्।
यः पातार्थमुपार्ज्जितोऽन्यस्मिन्नसन्नेव सिन्धुप्रभुर्दृष्टं चैत्रधराधरः स्वस्मिन्नसः पातं वरेणाभ्भूत्।
दिव्या स्वैव गदा सुतायुधनृपं हत्वाबधीद्राहवे यत्नाणाथ विगण्यते विधिवशात्स्नेत्र नाशो भवेत्। ८०५
तथा चैकस्य विस्मृत्या व्यत्ययेन परस्य च। अभिज्ञानस्य स नृपो नाशं प्रत्युत लब्धवान्।
आभिजन्येन हर्षस्य ते क्षणादेव रक्षिणः। प्रपेदिरे छिन्नविलम्बमुत्कर्षाज्ञाविरोधिनः।
द्वारमाक्रान्तमुत्क्रोधो बधायायमुपागतः। इति निर्ध्याय ते शूरं हन्तुमैच्छन्नुदायुधाः।
उद्घाटितारिपुटा दृष्ट्वा तस्योर्म्मिकां करे। तेनैव साकं मत्यन्तो हर्षं समुपतस्थिरे।
पादन्यस्तोत्तमाङ्गैस्तैर्निर्गच्छन् प्रार्थितस्ततः। अविश्वसन्नाजसूनुः क्षणमासीत् स्थिमयन्। ८१०
तस्मिन् क्षणे हर्षदेवं हतं ज्ञात्वा रणे स्थितः। कुर्वन्निजयमसोऽभूदधिकोद्रिक्तपौरुषः।
तन्व्दग्धमुद्धतं राजधानीं जीवति तेऽनुजः। अभिधायेति ह्वद्धः कथंचित्पार्थिवानुगाः।

प्रत्ययार्थं ततस्तस्य राज्ञा हर्षवधूद्रुतं । गृहीतमर्हताङ्कस्य सुगला प्रेष्यतान्तिकं ।
तां विलोक्यैव विरते वङ्किदाघान्नृपात्मजे । राजाभयप्रतीकारं हर्षत्यागादमन्यत ।
गत्वामात्याः स्वयं नोनप्रमुखतक्ककादयः । हर्षं निर्निगडं कृत्वा कारागारात्ततोऽत्यजन् ।
मन्त्रः स तेषां शोकेन वज्रात्कृतगतागतः । मन्ध्यवणे श्वास इव प्रससार बहिश्चरन् ।
हर्षः प्रच्छाद्यमानस्तु पौराणां पुण्यदृष्टिभिः । व्ययमादश्च सामात्यो रणस्थं नृपमावदत् ।
अभिनन्द्यानुज्ञो राजा तमूचे भ्रातरं रणात् । निवार्यागम्यतां कुर्मः प्राप्तकालं ततो वयं ।
तथेति प्रस्थिते तस्मिंस्त्यक्त्वा तस्य रणाजिरं । प्राविशन्मन्त्रिभिः सार्द्धं कोशं हेमादिसंश्रयं ।
उत्तीर्णं महतः कष्टाद्धर्षदेवमुपस्थितं । दृष्ट्वा विजयमल्लोऽभूत्प्रहर्षाश्रितक्रियः क्षणं ।
ततो ववन्दे तत्पादौ स चोत्थाप्यालिलिङ्ग तं । तास्ताः कथास्तयोरासन्नुपकर्तृपकार्ययोः ।
व्यापादयैनमेवादौ हर्षोत्कर्षं ततो नृप । निष्कण्टकोऽसि भवितेत्याप्तस्तोपांशु अब्रुतः ।
ततो विजयमल्लेन मात्रेङ्गितेनाहृतं वचः । श्रुत्वेङ्गितज्ञो हर्षस्तत्तस्तु चकितः क्षणं ।
॥ युग्मं ॥ स्वदेहमात्रीभूतं स भ्रात्रोः प्रेमयोरिव । निष्पक्षपक्षप्रतिमो रहस्यार्थंगतस्वरम् ।
आगमाभ्रजलस्य दावविगमे विद्युद्वयं शालिनो मकाण्डाद्गुलतस्य मज्जनमयी सद्यो भवेद्वारिधौ ।
भोक्तव्यस्य विधिः शुभस्य रभसात्स्वादुत्वनिष्पत्तये अन्तः सम्भृते निराकृतभियो भीत्यमरोत्पादनं ।
तं वयभ्रमणव्याजाद्रक्षितुं निजजीवितं । स्वाम्यार्तान्मिताः केचित्पलाय्य पर्य्यवारयन् ।
सार्कं विजयमल्लेन ततः संमन्त्र्य स क्षणात् । चचाल विप्लवापायमाख्यातुं तं महीभुजे ।
अयं तद्देशकः प्राप्तं विनिर्यान्तं नृपात्मजात् । ततो विजयसिंहस्तं सम्प्रवेशाद्व्यवारयत् ।
ऊचे च मरणात्तीर्णो मर्तुं विशसि किं पुनः । निषध्य गत्वोपविश त्यक्तशङ्कं नृपासने ।
इत्यमुक्तवतस्तस्य भृत्यैः कोशादुपागते । सिंहासने हर्षदेवस्तत्क्षणमुपाविशत् ।
वैजात्यच्छादितात्मन्यप्रातिकूल्यात्तदन्तिके । उपाविशच्च सुगला महादेवीत्वसिद्धये ।
तस्याभिषेकशब्देन समभवन्त सर्वतः । रचितेनाम्बुवाहस्य चातका इव मन्त्रिणः ।
तद्वार्ताश्रवणेनात्मनुत्कर्षं मन्दिरान्ततः । भूर्णो विजयसिंहोऽपि कष्टान्यमनयद्गृहं ।
आस्थानस्थस्य भूभर्तुरग्रेण समितानुगः । मल्लश्रीरंकुशो गच्छन् स्थिराः कस्य विभूतयः ।
तस्य वंशप्रतिष्ठस्य बहिर्भिन्नस्य रक्षिणः । राज्ञो विजयसिंहस्तादृतं कार्यं न्यवेदयत् ।
कारायां संस्तुतांस्तांस्तज्जपार्श्वमानीय ठक्कुरान् । तत्सैन्येऽपे स्थितेऽत्याचीद्यूथं विजयमल्लतः ।
सोऽप्यपजं प्राप्तराज्यं श्रुत्वा तत्सविधं व्रजन् । भिन्नो सम्भान्य तद्दूतैः स्वामेव वर्तितं क्षणात् ।
तत्सैन्यं स्वान्तिकं प्राप्तमथ वीक्ष्य क्षमापतिः । चानिनाय तमभ्यर्थं क्षणमात्रेण नीतिवित् ।
मह्यं प्रायास राज्यस्य त्वया दत्तमिति ब्रुवन् । स प्राञ्जलिस्तमकरोत् कोषाध्यक्षाधिपं ।
तस्य दैवानुकूल्येन नीत्यैव सुप्रयुक्तया । तत्कालमेव सद्राज्यलक्ष्म्यां समुपाविशत् ।
कारास्थानस्थः पंचीत्यान्येव वासांसि धारयन् । सिंहासनेन शुशुभे मोक्षाश्रितश्रवो नृपः ।

तादृक्प्राक्तनसंरम्भपरिश्रान्तो दिनात्यये । तल्पारोहोऽथ सन्ध्यायां त्यक्तभार इवापतत् ।
पश्यन्निवसतामेव सर्व्वतो विवराहृतां । न स निद्रासुखं तत्र मीलिताक्षोऽपि लब्धवान् ।
उत्कर्षो युधि बद्धस्तु मन्त्रं पृच्छन् समन्त्रिणः । चाविषयान्तरचो हन्त नोनकेनेत्यकथ्यत ।
प्रातः प्रोक्तोऽसि यन्मन्त्रं तत्राकार्षीन्निरूप्यते । पतितामनवाद्याद्भाविनीं शृणु संविदं ।
अध्यासिपि वन्यमक्षं त्वं तमुच्छिष्टभोजिनां । स: समांशार्पिणां वधे स तु त्वामर्पयिष्यति ।
शरणं मरणादन्यत्तस्मादस्मिन् क्षणेऽस्ति किं । त्यक्तात्मनामस्माकं तदप्राप्यतां गतं ।
अविश्वासदफलास्वादकालेऽत्यन्तमरुन्तुदं । यदोपालम्भपाण्डित्यं न विपक्षेषु शोभते ।
त्वयापायमनालोच्य य उपायः प्रवर्त्तितः । सर्व्वमेकपदे तेन मुहूर्त्तेनैव हारितं ।
संस्थाप्यमानो दुर्नीत्या सूच्येव जरठः पटः । प्रत्युतोपद्रवोऽस्योऽपि शतद्वारः प्रजायते ।
एवं श्रुत्वा स तन्मध्याद्विनिर्गत्याभ्यन्तरं गृहं । अवरुद्धिकया सार्द्धं विवेश सहजाख्यया ।
तत्र सन्ध्यासमाधिस्थस्तिष्ठामीत्यभिधाय तां । क्षणं तिरस्करिण्यन्तरेकाकीवाकरोत्स्थितिं ।
निःशब्देन गले छिन्ना पटच्छेदनकर्तरी । नाड्यः प्राणहरास्तेन छिन्नाः खिन्नात्मना ततः ।
क्वणत्कारेण कर्त्तर्या च्युता या भुवि शब्दिता । अपश्यत्सहजा रक्तं च्योतत्तत्तनिकान्तरात् ।
सोऽथ सम्यक्शिरोनिर्यत्सार्द्रासृग्दृष्टे तया । वज्राबभस्त्रकुल्यान्तःस्रोतस्त्रातुरिवाचलः ।
तस्यास्तदानीमौचित्यं निर्व्यूढं येन योषितां । भर्तृप्रसादमाशानामत्याप्युच्चैस्तरां शिरः ।
व्रजति रजनी त्यक्ता क्वापि क्षये क्षणदाकरस्पदमुपगतस्यास्तं सन्ध्या रवेरनुगच्छति ।
इति परिणतौ प्रेमस्युत्रावधे परिचिह्निते क्वचन नियमाच्छिन्ना वन्द्या नवा सुधियां स्त्रियः ।
कुलाचारपतिप्रेमसादृश्येऽप्यभवत्तदा । कस्याश्चरजयोर्यस्याश्छिन्ना वन्द्या च पद्धतिः ।
॥ युग्मं ॥ सापि हि युवरो वेश्म नर्तकी नाट्यमण्डपे । दृष्ट्वा तेनावरुद्धात्मं भिन्ने राजवधूः पुरा ।
कान्ताङ्गैरिकास्यन्दकृतसान्द्राङ्गरागया । प्रेमोऽस्य हर्षोऽस्त्वन्तं प्रविष्यामि तयार्पितं ।
हर्षदेवस्यापि पूर्व्वं वेश्यात्वे साभवत्प्रिया । यतस्तेनार्थ्यमानापि मरणान्न न्यवर्तत ।
चतुर्व्विंशाब्ददेशीयो दिनद्वाविंशतो नृपः । स्मृतसितचित्राभेकां प्रातः सोऽक्रियताश्रिमात् ।
तस्यावरोधनेलाख्या सोदराद्रिक्षिताप्यपि । कामानुवर्तना कापि पत्यपदवीं द्रुतमभ्ययुः ।
शस्त्रं सन्नाह्यमानेषु तस्मिन्नपि नृपानुगैः । मुमूर्षुर्नोनकः शस्त्रं न तत्याज क्षणं तदा ।
विनाशमागमन्नदोराज्ञः कोऽन्यः स्वामिद्रोहिनरसो । मोक्षयत्संस्ततः प्राणान्नापेक्षितोविचारयन् ।
स्वयूथ्य एवेति वचः प्रशस्तकलशो वदन् । तदा सन्नाजयामास स्वयं तत्र समर्पितं ।
॥ तिलकं ॥ मोनविकारभट्टारप्रशस्तकलशादयः । बद्धाय हर्षदेवेन कारागारं प्रवेशिताः ।
इत्येवमेकेनैवाह्ना मादृशार्थविपर्ययः । क्षमस्व हर्षदेवेन देवेनेव महाद्भुतः ।
यथाकर्णयितुमुत्क्रान्ता वत्स: पृथिवीपते: । प्रतीतिविषमो मार्ग: कष्टमापतितोऽधुना ।
सर्वांशाप्रदक्षेव सर्व्वानुशास्तृनिका । सर्व्वत्ववचनाक्रमणी सर्व्वनीतिरपीवत ।

उद्रिक्तशासनस्फूर्तिरुद्रिक्ताज्ञावयर्षितिः । उद्रिक्तत्यागसम्पत्तिरुद्रिक्तवरचर्यया ।
कारुण्यैकसुभगा हिंसैकभयहरी । सत्कर्मैककलिता पापैकककलङ्किता ।
स्पृहणीया च वर्ण्या च वन्द्या निन्द्या च सर्वतः । निन्द्या चापवाच्या च काम्या श्लाघ्या च धीमतां ।
श्लाघ्या चापकीर्त्या च श्लाघ्या त्याज्या च मानवात् । हर्षराजाश्रया चर्चाकथा व्यावर्ण्यते ।
॥ कुलकं ॥ नूनं स तेजसैव सृष्टो परमाणुभिः । कुतोऽन्यथाभूत्सर्वे दुःप्रेक्ष्यो महतामपि ।
न मर्त्येषु न देवेषु तद्वेषो दृश्यते कश्चित् । दानवेन्द्रेषु स प्रायः परमुत्प्रेक्ष्यते यदि ।
प्रतिमार्कप्रतिमाणज्वलत्कुण्डलमण्डितः । उत्तुङ्गमुकुटासङ्गविकटोष्णीषमण्डलः ।
प्रसन्नसिंहविप्रेक्षी नीचश्मश्रुच्छटाञ्चितः । वृषस्कन्धो महाबाहुः श्यामलोहितविग्रहः ।
व्यूढवक्षाः क्षाममध्यो मेघघोषगभीरवाक् । सोऽमानुषाणामपि यत्प्रतिभाभङ्गकार्य्यभूत् ।
॥ तिलकं ॥ सिंहद्वारे महाघण्टाश्चतुर्दिक्षमबन्धयत् । ज्ञातुं विज्ञप्तिकामान् स प्राप्तांस्तद्रावसंज्ञया ।
आर्त्तीश्च वाचमाकर्ण्य तेषां तृष्णानिवारणं । प्रावृषेण्यः पयोवाहश्चातकानामिवाकरोत् ।
अर्थिवत्सलो निर्वेसभूषणोऽल्पपरिच्छदः । ददृशे विगतोत्तापे न कश्चिद्राजमन्दिरे ।
सिंहद्वारे नरपतेर्नानाजनसमाश्रिते । सर्वदेशश्रियोऽऽस्मिन्नाश्रयाश्रयीकृताद्व ।
अपेतसंख्याः सौवर्णपट्टाङ्कलाकटकाञ्चिताः । भ्रेमुर्मन्त्रिप्रतीहारमुख्याः क्ष्मापतिमन्दिरे ।
एवं स्फूर्जन्स नृपतिर्भवसासाज्यसुन्दरः । अभूद्विजयमल्लस्य गुणैरिव गतो स्थितः ।
आदीयमानवचनः कृतज्ञेन महीभुजा । तस्याभूत्पार्थिवस्येव सेवकैः सङ्कटा सभा ।
स्वसेवकाननाहृत्य रक्षन् संख्याव्यतिक्रमं । पित्र्येभ्य एव मन्त्रिभ्यः सोऽधिकारान् समार्पयत् ।
द्वारे चकार कन्दर्पं मदनं चापि कम्पने । अन्यान्निजयसिंहादीन् कर्तव्ये च निजे निजे ।
तेन प्रशस्तकलशप्रमुखाः शान्तमन्युना । अन्यायस्यग्य कार्येषु निजेष्वेव नियोजिताः ।
कृत्वापकारान् स बहुमात्यो सेनकः परं । धार्त्रेयेण समं भ्राता कोपाकूले विपादितः ।
काले काले तु कार्येषु सङ्कटेषु महामतिं । संस्मरन् स्वामिभक्तं तं पश्चात्तापेन पस्पृशे ।
योग्यः कृतापकारोऽपि कदाचिदुपयुज्यते । विहितागारदाहोऽग्निः शरणं भोज्यसिद्धये ।
सन्दर्शाय स्वभार्याया कर्णनासावकर्तनं । विज्ञाभट्टो राजभृत्यैः शूलेनैव विपादितः ।
उदये मंत्रिभेज स मृत्यान् कारानिर्गतान् । सधो प्रकृतः शास्त्रीव मङ्गाम्भूर्विरोत्थितान् ।
राज्ञः सेमस्य यः पौत्रो वङ्गशः स महीभुजा । सर्वामात्यप्रधानत्वं निन्ये सुजः सहानुज ।
राज्ञो यावद्दिवसमये प्रेक्षकाणां पदे पदे । एक एवाभवत्सम्यो महीपालश्चमप्रदः ।
सर्वप्रतीहारघटामूर्धानमधिरोपितः । यावराजोऽनुजस्तस्य जीवितादधिकोऽभवत् ।
जाह्नवीयाचया भ्रातोरानृशंस्यादिवाचकः । धम्मटः सोऽपि ताम्बूलैर्बहुपुष्पैः सहायथौ ।
संमान्य तं नरपतिः स्वकृते चारितायजं । सम्बाहपुत्रमद्राक्षीत्सर्वाविशेषेण सर्वदा ।
विभज्य भुञ्जानो राज्यं तथैवं प्रेरितः खलैः । क्रमाद्विजयमल्लोऽथ दुर्बुद्धिमकाले दधे ।

राज्यं प्रादाः किमन्यस्मै जितेत्युक्तः स दुर्जनैः। तस्मिन्पुत्रेऽभ्यधात्तस्य वधं प्रथमजन्मनः।
विजने मन्दिरे हन्यामिति सम्मन्त्र्य भूपतिः। यागं विधाय व्याजेन तेनागन्तुं निमन्त्रितः।
मन्त्रे श्रुतिप्लुते राज्ञः सोऽथास्कन्दविशङ्कितः। आदिदेश स्वसैन्यानां द्रुतं सन्नहनोद्यतं।
सन्नद्धे राजसैन्येऽथ द्रुतं निर्गत्य भूपतेः। द्वारा विजयमल्लेन मन्दुरास्थास्तुरङ्गमाः।
संहरंस्तुरगान्वीक्ष्य प्रहरन्नृपतेर्बलं। कुर्व्वन्नाहवे वीरो निर्गन्तुं तत्परे पुरात्। ८०५
आश्लिष्य पृष्ठं तिष्ठन्त्या जायया सहितो व्रजन्। स चकार तुरङ्गस्थः सङ्ग्राममतिमानुषं।
धारासारैः क्षणे तस्मिन्नकालजलदोज्झितैः। विपर्यस्तेव पृथिवी सर्व्वतः समलक्ष्यत।
आह्वानमारुतारब्धभूरिभेरीरवे रणे। आसारेण शरैश्चासीच्छाद्यमानो नृपात्मजः।
तं चीयमाणपृतनं यान्तं हन्तुं समुद्यताः। कर्म्माणि प्राकृतानीव न चण्डकसुता अङ्गः।
भग्नसेतुं पयोवेगैर्व्वितस्तासिन्धुसङ्गमं। सन्नाभिरन्ध्रोर्म्भामवतीर्य्य स वाजिनः। ८१०
सत्त्ववानकरोत्पत्न्या सज्जनं रिपुसङ्कटे। सिन्धुं प्रहृष्टामुत्तीर्य्य तुरङ्गोऽपि तमन्वगात्।
द्विषां दृग्गोचरायातः स तमारुह्य वाजिनं। दरद्देशोन्मुखो वीरः प्रायाच्छूरवर्त्मना।
कन्दर्पद्वारपतिना सर्व्वतो रुद्धपद्धतिः। गिरीनुल्लङ्घ्य चाविशद्गिरिगुप्तां दरत्पुरीं।
दरदाभ्यर्चितं तत्र श्रीविद्याधरदेहिना। केचित्स्वजाः परिजनाः शनकैस्तं प्रपेदिरे।
श्रुत्वा स्वीकार्य्यमाणञ्च संरब्धं डामरादिभिः। प्रांशुं हर्षक्ष्माभृदुपायांश्चकितोऽन्वहं। ८१५
तेषु बन्धेषु शीतन्तु सोऽतिवाह्य दरत्पुरे। डामरैः प्रहितालापार्थैवं धामामदाम्मदात्।
उत्तीर्य्य सङ्कटांस्तिष्ठन्मार्गान्तःपटमण्डपे। अकस्मादभवन्मानी हिमानीहतजीवितः।
यद्ग्रामाय संरम्भो धीरैर्व्विस्तार्य्यते महान्। कार्य्यं हिनस्ति तद्दैवमत्यल्पेनैव वस्तुना।

उन्मीलनं तिग्मरुचिः प्रयत्नाद्येषां सहस्रेण करैः करोति।
उन्मूलयत्येककरेण तानि पद्मानि धाता कुपितो द्विपेन।

द्वैराज्यशङ्कया कञ्चित्कालं सङ्कुचितस्ततः। भूयः प्रभवतो लग्नं राज्यं हर्षमहीभुजः। ८२०
राजशब्दस्तदा सेहे न कुत्राप्यधिरोपणं। अत्युदग्रतया तस्मिन्लघुत्वेनान्यराजसु।
स शोभादायिनीर्भङ्गीः प्रावर्तयत मण्डले। निर्म्मत्सरो नरपतिः पुष्पर्तुरिव कानने।
मुक्तकेशाननुष्णीषा निष्कलाभरणाः पुरा। सन्यस्यैकं महीपालमभवन्निह देहिनः।
धम्मिल्लग्रथनाद्यत्र मदनः कम्पनापतिः। जयानन्दोऽप्यमात्याग्र्यश्चिह्नाधीरकधारणात्।
अन्यभूत्पार्थिवक्रोधमविशेषेण मण्डले। तेन राज्ञोचितो वेषस्तत्र राज्ञा प्रवर्तितः। ८२५
॥ युग्मं ॥ स केषाञ्चिदमात्यानामाकल्पोल्लासशोभिनां। निर्मत्सरः स्वदासीभिरारचिकमकारयत्।
दाक्षिणात्याभवद्भङ्गिः प्रिया तस्य विलासिनः। कर्णाटानुगुणष्टङ्कस्ततस्तेन प्रवर्तितः।
लम्बालीदलाः स्थूलचन्दनन्याससुन्दराः। रेजुर्जनास्तदास्थाने श्यामदीर्घाविधिनवः।
स्वर्णकेतकपत्राङ्कजूटसंवर्जितस्रजः। चटुलाविलकाशिष्टविलोलतिलकाङ्कुराः।

अपाङ्गभागयोर्बद्धसन्धयोऽञ्जनरेखया । निर्यन्निष्कलेखाभवद्धेमोपवीतकाः ।
अधराम्बरपुच्छाग्रैर्लम्बैश्चुम्बितभूतलाः । प्रच्छादितार्धदोर्मूलकञ्चुकाच्छपयोधराः ।
कर्पूरोद्धूलनस्मेरा भ्रमन्त्यन्तरकञ्चुकाः । वधूराश्रितपुंवेषा व्यधात्कुन्तलदन्तुराः ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ अन्योपजीव्यतां प्रापुश्चार्थिनो मार्गणाः । विश्वाप्यायकतां मेघाः प्रययेनेव वारिधेः ।
प्रसादे त्यागिनस्तस्य राज्ञः कनकवर्षिणः । समस्ता गायकगणाः पार्थिवस्पर्धितां ययुः ।
विदग्धानामनिर्भृत्यपिण्डमात्रममण्डितान् । चकार युग्यतुरगच्छत्रादिप्रक्रियाभृतः ।
कर्णाटेभ्यो विनिर्यान्तं राज्ये कलशभूपतेः । विद्यापतिं यं कर्णाटचक्रे पर्माडिभूपतिः ।
प्रसर्पतः करटिभिः कर्णाटकटकान्तरे । राज्ञोऽपि ददृशे तुङ्गं यस्यैवातपवारणं ।
त्यागिनं हर्षदेवं स श्रुत्वा सुगतविद्यान्वितं । बिल्हणो वञ्चनां मेने विभूतिं तावतीमपि ।
सौवर्णासनमालाढ्या राजधान्यो धरापतेः । सुवर्णाट्टाभ्रंलिहस्तम्भा भेजिरे भुवनाद्भुताः ।
तदीये नन्दनवने द्रुमेभ्यो न बुधः स्थितिं । त्यागिना निर्जितास्तेन केवलं कल्पपादपाः ।
विविधाभिरगुल्मन्यासैर्विहङ्गमगजादिभिः । तेन व्याप्तदिगाभोगं चक्रे पद्माभिधं सरः ।
सोऽज्ञासीद्यावतीर्विद्यास्तासां नामापि लिखितं । वक्तुं नास्त्येव सामर्थ्यं व्यक्तं वाचस्पतेरपि ।
गीतमाकर्ण्यतेऽद्यापि तस्य वाग्गेयकारिणः । विपश्चिरपि पद्माक्षकुठाराद्याद्विस्तुभिः ।
स्वपतो दिनयामौ द्वौ सर्वकालं विलासिनः । हन्तस्थानस्य तस्यासीद्यामिनीषु प्रजागरः ।
तस्य दीपसहस्राङ्के स्थितस्यास्थानमण्डपे । विदग्धगोष्ठीगीतनृत्यप्रस्तावेन क्षपा ययुः ।
कथान्ते शुश्रुवे तत्र न पर्णचर्वजः परं । कान्ताधम्मिल्लशेफालीत्रुटिजन्मा च मर्मरः ।
वितानैः सपर्यादेव साभ्रिवन्नेव दीपकैः । रत्नदण्डैः समर्पेव सधूमेवाभिमण्डलैः ।
साप्सरा इव कान्ताभिः सनक्षत्रेव सत्रिभिः । सर्पिचक्रैश्च विबुधैः सगन्धर्वेव गायनैः ।
नित्यवहितवन्नतिधनदस्य यमस्य च । एकं विहरणारण्यं दानस्य च भयस्य च ।
सभास्थानं स्थितिस्तस्य राज्ञः शक्राधिकश्रियः । कस्य वाचस्पतेर्भाषा वक्तुं कार्त्स्न्येन शक्यते ।
॥ चतुर्भिः कुलकं ॥ रोकैव राजतैस्तासीद्व्यवहारस्तदा घनः । मण्डले त्रिगर्तोऽमुष्मिन्दीनारैस्ताम्रजैः पुनः ।
दण्डनायकतां प्राप्य सुस्सः सर्वोन्नतिं भजन् । तस्मिन् काले लब्धशोभास्त्रीवो मुखिपचः परं ।
निजाजयवने स्थ्यां मूलके विजयेश्वरे । ख्यातान्ति यस्य सुस्सलं निर्व्ययस्थितयो मठाः ।
क्षुधितव्याधितानाथदीनार्तातिनिवारणं । सुस्पष्टं प्राप पद्मस्य राज्यलक्ष्मीः कृतार्थतां ।
नन्दिक्षेत्रे व्ययीकृत्य प्रत्यब्दं सप्त वासरान् । चम्पकः सफलां चक्रे सर्वकालार्जितां श्रियं ।
कृष्णाजिनोभयमुखी मुख्यैर्दानैः समाभुजा । वरद्रीकृता विप्रा निःशेषार्तिं विच्छिदार्थिनां ।
राज्ञो वसन्तलेखाख्या शाश्वितं प्रियाकरोत् । मठाग्रहारान्नगरे पूर्वे च त्रिपुरेश्वरे ।
माहेश्वर्यमयौ कारयित्वा ज्वालेव सोमयो । उदारव्यवहारस्तु न तद्राज्ये प्रवर्तते ।
अथ मट्टद्विं समाप्तः प्रसकेनैवमस्त्रिणः । पूर्वामात्यविशेरोषान्मितनिमोहं प्रवर्तके ।

कुण्ठातोऽङ्घ्रियुगः शिखी षट्पदं स्पृशति धावन्नपि भानुः पादसहस्रभाक् प्रतिपदं सख्यावनेऽनूरुणा ।
वध्यन्ते बलिनोऽपि यल्लघुबलैः सामर्थ्यहीनैश्च यद्भ्राम्यन्ते परिपूर्णपौरुषमिदं दैवस्य लीलायितं ।
स सर्व्वशास्त्राधिगमप्रौढः परिदृढो श्रियां । यशोऽर्जितमतिश्चक्रे वैधेयैरपि मन्त्रिभिः ।
विपन्नस्य पितुर्वैरप्रतिकारविधित्सया । स राजधानीनामाङ्कमठादिभिरलोठयत् ।
त्यागी तत्कोशसम्भारं व्ययीकुर्व्वन्नितस्ततः । लुब्धस्य चाभिधानस्य पाप्मेन हृतिं व्यधात् ।
शृङ्गान्ते शृङ्गशोभानां ठेकितं मूढचेतसा । स्वर्णं चक्राधिकं दासा स्त्रीणां तेन शतत्रयं ।
याद्गौरस्याद्गौरस्य नाडीर्व्विन्यस्यतानिशं । मात्रशालं परं ज्ञात्वा जनंगमकुलाङ्गनाः ।
अत्रान्तरे पूर्य्यमाणां गूढं कोटपदातिभिः । पुनर्भुमराजोऽभूद्दरराज्यलुब्धधीः ।
मदार्पितपुरं प्राप्तः कन्दर्पद्वारनायकं । श्रुत्वा योद्धुं विनिर्यान्तं ययौ भूयोऽप्यदृश्यतां ।
तस्मिन्प्रसङ्गेऽपि नृपो लुण्ठराजपुरीपतिः । सङ्ग्रामपालः केनापि हेतुना विक्रियां ययौ ।
कन्दर्पे कोटभृत्यानां भिन्नानां सङ्गृहीयते । लुण्ठराजपुरीं राजा व्यसृजद्दण्डनायकं ।
स महद्भिः समं सैन्यैर्गच्छन्नाहरवर्त्मना । अधीरः कोटकच्छेषु सार्द्धं मासं व्यलम्बत ।
प्रत्यासन्नाच्छुचेर्मासात्प्रतापाच्च विरोधिनां । स्फुरतस्तस्य यात्रायां न सङ्कल्पोऽप्यराजत ।
अविश्वस्तभावेन भर्तुस्तिष्ठन्निरुद्यमः । ततो जगाम कन्दर्प एवोपालम्भमात्रतां ।
कृतप्रतिज्ञोऽनाहारतया राजपुरीजये । उपालम्भार्दितः सोऽथ निःसामग्र्योऽप्यथाचलत् ।
निराहारस्य वसतः कन्दर्पस्याद्रिगह्वरे । षष्ठेऽह्न्यभूद्राजपुरीयोजनेऽभ्यधिके स्थिता ।
अव्याहतः सोऽरिबलाद्विपक्षस्त्राणि पातयन् । कदलीपत्रवत्कृन्तन्वनं सिंह इवाविशत् ।
दण्डनायकसैन्येभ्यः परमेकस्तमन्वगात् । सेनानीः कुलराजाख्यो बुद्धराजकुलोद्भवः ।
तं वाल्यान्यां राजपुर्य्याहतः संस्थापितं द्विषः । निहत्य शूरकच्छत्राद्यं कन्दर्पं मेनिरे हतं ।
मध्याह्ने स तु कन्दर्पः स्वयं सम्प्राविशद्बली । राजधानीं राजपुर्य्याविंशविंशैः समं भटैः ।
द्विषां विंशतिसहस्राणि योधानामनिवर्त्तिनां । रुरोध राजपुर्य्येव तत्पदातिशतत्रयं ।
काश्मीरकाणां निहतं रणे तत्र शतद्वयं । चत्वारि तु शतान्युर्व्यां खशानामप्यशेरत ।
भग्ने रिपुबले दूरमसंख्येयैस्त्रिनाग्निभिः । संस्कुर्व्वद्भिर्हतान्नामीयशोऽस्त्योर्महासनः ।
तेनैवं स्वाम्युपालम्भवितालो रभसार्पितः । रणश्मशाने वीरेण शमितो मांसशोणितैः ।
यामसात्रावशेषेऽह्नि पुनरेत्याथ संहताः । द्विषः परिभवोत्तप्ताः कन्दर्पं योद्धुमाययुः ।
ततस्तानथ नाराचान्निचिक्षेप स संयुगे । लिप्तानौषधिलेपैर्यैः विद्धा यैः प्राक्समुन्दिशः ।
आग्नेयं वेद्यमावश्यमिति मूढा विशङ्किताः । ते दूरं प्रययुर्भीता निन्दन्तः पुनरागमं ।
प्रगल्भभावः प्रतिभानमोजः प्रयोगचातुर्य्यमसम्भ्रमश्च । महाभयानामतिसङ्कटेषु धैर्योपसङ्गान्न धियं जहाति ।
राजधानीं प्रविष्टस्य मानार्हस्याभिलाषिणि । भूयोऽप्युपश्यस्य व्रज्यां वाच्यालीं वल्गैर्बलैः ।
योद्धुं यियासुः शुश्राव प्राप्तं तं दण्डनायकं । घोरां रणाटवीं दृष्ट्वा भयात्स्वगतसैनिकं ।

स्वीयैर्दृष्टैः शनैः कैश्चिद्दृष्यन्त्यधिकमाहवे । परकीयैस्तु बध्यन्ते कोऽन्तरं वेत्ति देहिनां ॥ ९९०
आसीनोऽथ विनिर्गत्य तेनैव समये व्रजन् । स्पर्द्धमानो यथाम्भोधौ मज्जन् हंसेन वायसः ॥
रक्तप्रजव्यीतसैन्यमभिन्नं बकुकोऽभवत् । परराष्ट्रं विभेदैवं स्वशौर्येणैव कोऽपरः ।
प्रणतात्करमादाय ततो राजपुरीपतेः । मासमात्रेण कन्दर्पः पुनः स भुवमाययौ ।
प्रत्युद्गमादिसत्कारैः कृतपूजो महीभुजा । स दण्डनायकादीनां शिरःशूलायितोऽभवत् ।
परिहासपुरे पारिपाट्यं कुर्वन् कठोरधीः । वातगण्डाख्यया ख्यातिं निन्ये यस्तत्र पर्षदा ॥ ९९५
प्रभूतोत्कोचसम्प्रीतसचिवप्रेरणस्पृशा । अपास्य वासनं राज्ञा पादाग्रादौ नियोजितः ।
आनन्दः स क्षणे तस्मिन्नक्षद्वाराधिकारितां । कन्दर्पद्वेषिणामाशीर्मन्त्रिणामनिमन्त्रितः ।
तत्प्रेरितस्ततः पातुं लहरं विभुताश्रितं । मण्डलेश्वरतां दत्त्वा कन्दर्पं प्राहिणोन्नृपः ।
सत्त्वविक्रमसम्पन्नः कुभृत्यैः स्वोदरम्भरिभिः । युक्त्या तथा राजपार्श्वात् समीपात्सोऽतिवाहितः ।
दृत्याशेषमिति प्रहाय निकटाद्देशान्तरं वाग्मिनं सूरिं बन्धुवियोगकृत्तमतयोऽमुञ्चेति सम्यज्य च ।
शूरं राज्यमसौ हरेदिति तथा हित्वा विचारेऽक्षितो धूर्त्तप्रेरणया बुधो नृपपशुर्यायाति नाशश्चिरात् । १०००
अदर्शनात्तु सद्यापि कन्दर्पप्रीतिराश्रयात् । राज्ञो जगाम कालेन सा मुष्टेरिव वालुका ।
उत्कर्षपुष्पावादाय चिकीर्षुर्लोहरेश्वरतां । कन्दर्पो वर्तते इति क्षितिपं मन्त्रिणोऽवदन् ।
तथेति नृपतिर्यक्तेन मन्युं हन्तुमथाशु तं । ससैन्य व्यसृजत्पट्टं टक्कं चासिधराभिधं ।
तयोः सम्प्राप्तयोर्ज्ञात्वा तां लेख्यव्यत्ययाद्भिदम् । विमुखशङ्कितात्मा च कन्दर्पोऽभूद्यथा मुहुः ।
कलियूतक्षणे हस्तं स्पृष्टसेवकवत्पुरः । आसीदसिधरस्तस्य बन्धुमभ्युद्यतस्तदा । १००५
ततः पाणिं विनिष्कृत्य सोऽङ्गुष्ठाग्रेण तत्करं । असृद्दारेण निस्ताड्य क्षिप्तः पत्रीव सोऽगमत् ।
अनन्तराजो भूभृच्च नैनात्मा च नृपाश्रितः । विगणय्य स खिन्नेन पट्टं स्वैरमकथ्यत ।
मैयाश्रयो नरपतिः कुटुम्बं प्रहिणोतु मे । अर्पयित्वा ततः कोटं प्रयास्यामि दिगन्तरं ।
आनीय दत्तांस्तोत्रीनादाय द्रोहवर्जितः । स विमुक्ताधिकारोऽथ मनस्वी वाराणसीं ययौ ।
कृत्वा गयायां मासमन्नमेकमन्यं निवेश्य च । काश्मीरकाणां चक्रे स शाकुण्डान्निवारणं । १०१०
स हत्वा चौरसेनान्यं ससैन्ये दुर्गमेऽध्वनि । पूर्वाशामध्वनीनां स व्यधान्निर्धूतकण्टकं ।
स्थायं निवसतोऽयमन्यं वाराणस्यां निरस्यता । पूर्वा दिक् भूषिता तेन मठैः सुकृतकर्मठैः ।
ते तत्रिर्व्यासनादेव मध्यमध्याः कुमन्त्रिणः । अन्योन्यासूयया जघुरण्यकार्याणि भूभुजः ।
वैराचारोदितगुरुमदाः शूद्रकण्डूनिशान्ते दुर्व्यारेर्ष्याकलुषमतयो यत्र दुर्मन्त्रिमुख्याः ।
अन्योन्यं भवति गणितैर्ध्यासरैरेव कश्चिन्मध्यमस्थाणोरिव नरपतेस्तत्र सर्वाङ्गभङ्गः ।
अतिक्रामति कालेऽथ पार्थिवं हन्तुमुद्यमं । दुद्रुवुर्जातराज्येच्छसान्निध्यर्ष्णभटोऽभजत् । १०१५
द्रोहापवादभागेव भवेद्राज्यमिदं पुनः । मामेव वेश्यापुत्रत्वाद्नरेऽस्मिन्नुपेष्यति ।
इति सम्मन्त्र्य सुचिरं निरन्तुं पृथिवीभुजं । प्रेरितो जयराजोऽभूत्तेनाधरलचेतसा ।

॥ युग्मं ॥ विलावयामचान् भिक्षां तीक्ष्णं द्रोहाय भूपतेः। सावरोधवधूर्देवा विदधे मध्यपातिनीः।
क्रमाच्छिशुमुखे तस्मिन् कार्ये राजपुरीं नृपः। दूत्याय व्यसृजज्जातु वज्रमानेन धम्मटं।
सहसमङ्गलस्यष्टे सुदिनापेक्षया स्थितिं। तं सिद्धिभङ्गचकितो जयराजः समाययौ।
तमर्थं मण्डपे गूढं तयोर्मन्त्रायमाणयोः। प्रयागानुचरः कश्चिद्भित्तिव्यवहितोऽशृणोत्।
तदावेदिततद्वार्तात्प्रयागात्तत्कथां ततः। बुद्ध्वा निवर्त्तयामास धम्मटं गमनान्नृपः।
कुलक्षयभयान्निष्ठं तत्प्रतीकारमत्वरः। स्वमेव केवलं रक्षायोत्स चकितोऽन्वहं।
असिद्धिं जयराजस्तु दृष्ट्वा दूतैः स्वसम्मुखौ। श्मालडामरौ वीरौ नागपालाभिधौ व्यधात्।
स्वभृत्यैर्मदनिर्यातैर्धियामुक्तं निवेदितं। श्रुत्वा चपायं चिन्तिस्यद्दिक्षु चिक्षेप रक्षिणः।
व्याजाद्याश्वां वदन् यक्षः प्रातस्तान्यहिरेव तं। चतुष्कं पूजने धूर्तौ जयराजमुपानयत्।
राजोद्यानागले धाम्नि स्थितस्य स्नानमण्डपं। समासौ भ्रातृपुत्त्रेण धम्मटेन ततोऽविशत्।
रक्षिणोऽथ बहिर्न्यस्य प्रयागः पार्थिवाज्ञया। जयराजं बधानेति तीक्ष्णं धम्मटमभ्यधात्।
धम्मटे विस्मसन् शस्त्रं जयराजस्यजेद्भुवं। निर्देशेनामुना वेत्ति स्वमज्ञातश्च धम्मटः।
द्वयोरेकस्य वा युद्धे तयोर्मृत्यौ हितश्च नः। व्यक्तीकृतैक्ययोर्व्वापि बधो लोकेऽप्यगर्हितः।
इति निर्ध्यायतः शश्वद्विरोधेन वेधसः। प्रज्ञास्य प्रत्यभात्प्राज्ञो मन्त्रो युक्ततमस्तथा।
॥ तिलकं ॥ नाबुद्ध मां ध्रुवं राजा तान्वक्ष्यतीति विस्मयन्। जयराजमुपागत्य ततोधार्ष्ट्याद्वचोऽब्रवीत्।
अप्रसन्नस्त्वपि नृपो यच्चन्द्रोहोऽसि निश्चयात्। तत्त्वयाद्य विशुद्ध्यर्थमसिधेनुः समर्प्यतां।
दैवेन वा मोहितः स तद्विश्वासेन वाक्यजन्। आक्षिप्यमाणः शस्त्रास्त्रकोविदः शस्त्रमन्यत्रत्।
वैक्लव्यदर्शनात्सर्व्यस्ततः स परुषां गिरं। तत्कृपोत्सृष्टशास्यस्तं जगाद्भाक्तकात्मजः।
न त्वं निःसत्त्वकथ्याया जातः कलशभूभुजा। स्वामीजनयिता नूनं क्लीबो यः कश्चिदेव ते।
निष्ठायां धैर्य्यचर्याणां परिणाममजानता। तेनेत्युक्तः स शीतामुषिकस्तम्भोऽभवत्।
॥ युगलकं ॥ द्रोहोद्यन्तं प्रचक्रमानोधीरस्तन्मध्यपातिनं। यानमाक्रोशितोऽप्यूचे स्वमेव मतु धम्मटं।
विषण्णमस्त्रवीर्य्येण मोघीकृतविषाशनः। रज्ज्वा निपीड्य ग्रीवायं ततो निशि विपादितः।
जयकेन प्रतीहर्त्रा शिरश्छित्त्वोज्झितं ययौ। भट्टारमठ्ठलातोये तदपुंसत्वमोज्यतां।
तमेकसप्तते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः। बधं गभीरहृदयो धम्मटस्याप्यचिन्तयत्।
आदिदेशाथ तस्मिन्नै रहः शस्त्रभृतां वरं। शूरं कलशराजाख्यं ठक्कुरं लोठराश्रयं।
प्रहिणोति यदा दूतं प्रयागस्ते तदा त्वया। सम्पाद्यमेतदित्यूचे तं चापचितसत्क्रियं।
असिद्धिभीत्या स्वं दूतं स प्रहिण्वन् प्रयागकः। समक्ष क्रियतामेतदित्यूचे कुपितो नृपं।
रात्रिं मन्त्रीयमाणेऽथ पश्चात्तीधाप्यमन्त्रिणः। वामनः सार्धं दारे त्यक्तदेहोऽब्रवीद्वचः।
मन्नश्च मन्त्रिणश्चैते न यावन्निःसृता बहिः। तावत्क्रियेत चेदेतत्त्व भद्राणि दरिद्रति।
राजाज्ञया प्रयागेण ततो दूते विसर्ज्जिते। तीक्ष्णः कलशराजाख्यस्तनयाभ्यां सहाययौ।

तस्मिन् प्रसङ्गे ताम्बुलिः ठक्कुरस्य ददद्दातपं। राजधान्यन्तरेवासीद्धिवैरनुचरैः समं।
पुरः कलशराजं तं दृष्ट्वा पश्चाच्च तत्सुतौ। यावत्सम्भ्रममाचख्यौ तावद्भृत्यैर्निजैर्जहे।
शक्कोऽपि धम्मटः क्रुद्धं कृपाणीमिति वादिनं। हन्तुं कलशराजन्तु यावच्छक्ते व्यधात्करं।
तावत्तेनाग्रतः पश्चात्सुताभ्यां कृताहतिः। आसनादुच्चलन्नेव क्षिप्रं प्राणैरमुच्यत।
मुमूर्षुणा हतस्तेन ज्यायान् कलशराजजः। विषमायुधवैगुण्यान्नाभीत्तृणमणितोऽभवत्।
तस्य सभाग्ययोगेन तेष्वेवाहःसु शस्त्रिणः। निशा कृपाणी तुमोट तेनाभद्रायुधोऽभवत्।
निहत्य पातितः पृष्ठात्स तैर्द्वावेरिवाणकजः। शूनां ग्रामाय सम्यकः श्वपाकैः पार्थिवाज्ञया।
राज्ञा तच्छ्रुतमपारौ स्वयं रिङ्कणमङ्कणौ। आगत्य प्राङ्गणे त्यक्तशस्त्राणी परिरक्षितौ।
दप्तास्कन्दास्तु टुक्काद्याः संरम्भेण युयुत्सवः। मायया दयसिंहेन दाक्षिणेनैव वञ्चिताः।
यूयं पुत्रा ममेत्युक्तवतस्ते धार्मिकस्य यत्। प्रत्ययात्तस्य शस्त्राणि तत्यजुर्गीर्वितिच्छवः।
राज्ञो विशुद्धिः क्रियतां पार्श्वमेत्येति तद्वचः। तैः समागत्य जग्रहे मार्गो राजगृहान् प्रति।
तच्छ्रुजग्रहेऽपिच्छेद्धैर्यात्स एव विवर्धितः। टुक्कस्ततो त्रिहस्तैव खड्गनयाहकोऽवदत्।
तच्छ्रुतमपर्यन्तपूर्वं जयराजसभापथाः। न त्वं निःसत्त्वकथ्याया इति तदिग्भूतं तव।
स ते तादृशरत्नायं वर्तते मल्लटस्तुणः। किं धैर्यावसरे मूढ वैकृत्यमवलम्बसे।
तस्मात्क्रान्तोऽसि नियतं मत्पितैवाच्छिदमुष्टिना। अहन्तु तेन वीरेण त्यक्त्वा कीर्तिभागिना।
इत्युक्त्वा मरणे टक्कम् खड्गधारावलम्बनं। पपात जन्ममालिन्यं मानी प्रक्षालयन्निव।
नृपान्तिकं प्रयास्याम इति निश्चयतस्ततः। टुक्कादीन्राजपुरुषाः कारागारे न्यचिक्षिपुः।
ते यौवनभरोन्मत्ता द्रुमा वासन्तिका इव। प्रत्यभासन्त कारुण्याद्रक्षणीयाः क्षमाभुजः।
टक्कस्तु विम्बियोनाम पापः सम्प्रेक्ष्य भूभुजं। न्यजिघन्सान् यौवास्तु निशि पाशान्निवेशयन्।
गुङ्गो विजयराजश्च वङ्गागुलश्च तेऽलुठन्। तत्कूपीचाग्यलाङ्गो हता वध्यमहीतले।
हतानामपि सौन्दर्यं तेषामद्यापि वर्ण्यते। कथान्तरे वयोवृद्धैरश्रुस्यन्ददुर्दिनैः।
सततारब्धस्तनाम्बुलैः स्तनैस्तदृशताङ्कुरैः। कौलगेणाद्यमालेव सुचिरं वध्यभूरभूत्।
हृङ्गिमानीतथा राज्ञः पुत्रशापत्ययोस्तयोः। ज्यायान् प्रविश्य डोम्बाख्यो गूढदण्डैः कुलच्छिदा।
स्फुलिङ्गमिव सम्भाव्य तेजोविस्फूर्जितं शिशुं। जघान जयमल्लश्च तदहि जयमल्लजं।
राभृत् स्वगोत्रजान् हत्वा भोक्तुमेकस्य कस्यचित्। कुर्वन्ति दैवोपहता राज्यं निष्कण्टकं नृपाः।
संरुद्धं मधुरोलमुख विटपध्युहावलीगह्वरे मूढः कर्तुमकण्टकं हार्यमभितः कस्यापि भव्यात्मनः।
दैवप्रेरणया प्रकम्पविवशः पक्षप्रहारैर्दृढं तद्गात्रं मधुपानिहत्य भ्रमयत्यग्रत्य पृष्ठोरहः।
ज्ञातिद्रोहमहापापसमृद्धोरस्य पार्थिवः। डिम्बानामप्यसञ्चाव्यामभजद्दिटभीष्यतां।
वामनस्यात्मजः क्षेमसाघ्नानम् जनकद्विषं। प्रैरयत्कलशेभस्य च्छन्नरोमनिवर्हणे।
तामिच्छामच्छिन्नतस्य भक्तो युक्त्या प्रयागकः। धावतां स्वभ्रपातच्छां धोरोयं ते वदन्ति नः।

अनियतस्पष्टचेष्टानां भवानामिव भूभुजां । अन्तःप्रवेशकुशलो यो वेताल इवाभवत् ।
नप्ता हलधरस्याथ विटो लोष्टधराभिधः । जगाद निर्जने जातु राजानं रञ्जनेच्छया ।
॥ युग्मं ॥ ह्रियतां यामवेमादि कलेशश्वरसंश्रयं । तत्प्रसादाच्छुभिः सेतुं वितस्तायां करोमि ते ।
आलेख्यं गगने लिखामि विसिनीं सूत्रैर्ग्रथाम्यम्बरं स्वप्नालोकितमानयामि कनकं बध्नामि वर्म त्विषैः ।
इत्याद्युक्तमपि स्फुटं जडमतिर्जानाति सत्यं नृपो धूर्त्तादृक् त्रपया न वक्ति सगतप्रौढिः परस्वग्रहे । १०८०
निषिषेध चिकीर्षान्तु प्रयागस्तामपि प्रभोः । सदुपस्थायिकोऽपथ्याभ्यर्थनामिव रोगिणः ।
अथ लोष्टधरो हास्यावसरे जातु भूपतिं । बद्धस्य मोक्षो देवस्य क्रियतामित्यभाषत ।
स्मित्वा किमेतदित्युक्तवन्तं तं स व्यजिज्ञपत् । तद्भुण्डपुरे भीमशाहिरण्यमभूत्पुरा ।
विरोधात्परिपत्यानां तत्कृते भीमकेशवः । राज्ये कलशदेवस्य बद्धद्वारोऽभवच्चिरं ।
तैः शाक्तरैर्विदधे यदाथ विहतारारिः । चौरापहृततद्द्रव्यकवचो ददृशे तदा । १०८५
भूयोऽपि चक्रे तद्भीत्या कोशमामयभागिति । ततः प्रभृत्यथ यावदद्बद्धद्वारारिः स्फुटं ।
आदीयतां तदीयस्तत्कोशश्चौरभयावहः । सोऽपि बन्धादिमुक्तोऽस्तु पुष्पदीपादिभोगभाक् ।
इति सम्प्रेरितस्तेन तथा चक्रे स भूपतिः । कोशस्तदा प्रपेदे च मणिस्वर्णादिनिर्भरं ।
अचिन्तयच्च यद्येदृग्वस्तु शून्यसुरास्पदे । कीदृक् तदापरेषु स्यादाढ्येषु सुरवेश्मसु ।
कृतप्रायः स तत्त्यैः पारिषद्यैस्ततो नृपः । निष्क्रयं कलभारोढिवारणेन प्रदापितः । १०९०
क्रमेण सेनानानाङ्ग्यव्ययव्यसनशालिनः । सुराकुहरणे कुढा धीःसम्भावनया तथा ।
पूर्व्वराजार्पितान् कोशांस्ततः स भुवनाद्भुतान् । सर्व्वगीर्व्वाणवेश्मभ्यो लुब्धबुद्धिरपाहरत् ।
हृतेषु कोशेष्वथेतु देवानां प्रतिमा अपि । चकारोदयराजाख्यं देवोत्पाटननायकं ।
वदनेषु सतस्राढैः शीर्णघ्राणाङ्घ्रिपाणिभिः । मूर्तिनाशाय देवानां शकृन्मूत्राण्यपातयत् ।
स्वर्णरूप्यादिघटिता गीर्व्वाणाकृतयोऽलुठन् । अश्वखिन्नमगण्डाश्च इव सावस्करेष्वपि । १०९५
विबुधप्रतिमाश्चकुराकृष्टा गुल्फदामभिः । थूत्कारकुसुमच्छन्ना रथ्याशृङ्गाटकादयः ।
ग्रामे पुरेऽथ नगरे प्रासादो न च कश्चन । हर्षराजतुरुष्केन न योनिष्प्रतिमीकृतः ।
तस्य देवावमृष्यौ द्वौ परमास्तां प्रभाविणौ । नगरे श्रीरणस्वामी मार्त्तण्डापत्तनेस्विव ।
द्वौ सत्ता प्रतिमामध्याद्बुद्धविम्बावरक्षतां । दानप्रसङ्गे तं जातु याचित्वा त्यागिनं नृपं ।
परिहासपुरे जन्म मेदिन्यां कनकाभिधः । गायनः कुशलश्रीश्च श्रमणो नगराश्रयः । ११००
अधिगतवतां लोके विद्याद्भुतामपि सम्पदं न खलु विरतिर्दुष्कर्मभ्यो धनार्जनकाङ्क्षिणां ।
किमपि कमलावाप्त्यै पद्माकरोद्धृतिपातकं भजति कमला लीलावासा भवन्नपि हि द्विपः ।
पैतामहेन पित्र्येण तथा राज्यचिकीर्षया । लोहरादाचनार्थस्य कोशेनोत्कर्षभूपतिः ।
युक्तोऽपि पूर्व्वराजार्थं दिवौकोभ्यो जहार यः । रेचकद्दूमार्जनं हा धिक् सोऽपि वास्तव्यपीडया ।
॥ युग्मं ॥ तदाज्ञामाचमादाय वचिवेरय पापिभिः । ते ते नवनवायासनामाङ्का नायकाः कृताः । ११०५

कालानुवृत्तिपरतां धिग्विद्याजीवोपजीविनां । यच मन्त्री वयस्यः सन्महाचार्योऽपि गौरकः ।
सर्व्वदेवाटवयामसर्व्वस्वापचतिव्रतं । स्वीचकाराज्ञया भर्तुरर्थनायकतामपि ।
॥ युग्मं ॥ पार्षदः समरस्वामिदेवागारे च हेलकः । प्राप्तो विजयमल्लस्य यो राज्ञो देवतां ययौ ।
द्विगुणोत्पत्तिदानेन सोऽर्थनायकतां गतः । लब्धावकाशो राजाये क्रमेणासीन्महत्तमः ।
किमन्यच्चरता तेन सर्व्वार्थान् सर्व्वनायकैः । व्यधीयत धनावाप्त्यै पुरोधस्यापि नायकः । १११०
श्रीगर्भपदपर्य्यायचक्रजाग्रप्रभावतः । तदार्जितस्य कोशस्य सोऽनुरूपव्ययोऽभवत् ।

मृगीदृशां दुर्लभतां स्त्रियाणां स्वामान्विटानां कुवचःसहत्वं ।
वैतालिकानाञ्च विकत्थनत्वं कर्तुं क्षितीशाः क्षपयन्ति लक्ष्मीं ।
कोपप्रसादैर्दयिताजनस्य द्यूतादिवृत्त्यान्नगवेषणेन ।
भृत्यानुवृत्त्या मृगयाकथाभोगाद्यैर्विमूढानामिव याति कालः ।
विलासहासासनपानदानयानाद्यमाद्या स्वमतीः सतीर्व्वा ।
छायेव चेष्टाः क्षितिपालवर्गः परानुकारेण करोति सर्व्वाः ।
समानुवृत्तं पुरुषाधिराजा विटस्तवैः स्वस्य विचिन्त्य सत्यं ।
तृतीयमत्यभ्यधिकं भुजं वा मर्मेति मत्वा न विदन्ति मृत्युं । १११५
निजास्तु येषां प्रभवन्ति दारादिभिस्त्वमात्या नियताधिकाराः ।
भ्रमो भ्रमः स्वस्य यदत्र तेऽपि विदन्ति भूपाः प्रभविष्णुभावं ।
स्वादूषितं स्वादनयैव भुंक्ते यूत्कृत्य मुञ्चत्यपि यूत्कृतानि ।
विश्वामितस्नानमुपेत्यकस्मात्कुभूभृच्च वालस्य समानभावः ।

आद्यमित्यादि यत्किञ्चित्क्षितिपानां कटाक्षितं । ततश्च हर्षदेवस्य जाड्येन लघुतां ययौ ।
तुष्टः पटहवाद्येन च्यालाताखविदे ददौ । भीमनायकनाम्ने स करिणं करिणीसखं ।
त्यागिन्यत्वेन तस्यासीद्धायनः कनकोऽप्य सः । चम्पकावरजः खेदाद्धोनाभ्यासकृतोद्यमः । ११२०
प्रसादीकृतमस्मै च खेदच्छेदनमिच्छता । तेन कास्मनदीक्षारलक्षमवनचेतसा ।
कर्णाटभर्तुः पर्माण्डेः सुन्दरीं चन्द्रलाभिधां । आलेख्यलिखितां वीक्ष्य सोऽभूत्पुष्पायुधवशः ।
कुत्सजयन्ति मार्गे च हासे अकुमतोत्थिताः । सारमेयानिवासक्तं श्रोत्राग्र प्राकृताशयाः ।
सविटो द्वेषिणो वीतत्रपस्तस्मै सभान्तरे । प्रतिज्ञां चन्द्रलावाप्त्यै पर्माण्डेश्च विलोडने ।
कृता पश्चिमकर्पूरपरित्यागं प्रतिज्ञया । तस्य स्तुतिमिषादेवं अहसुः कविचारणाः । ११२५
भावावेषविशेषतः परिगतस्त्वन्दाक्षिणात्योऽध्वगो गन्धादप्यवधारितं यदुत ते कर्पूरकोलाहरे ।
पश्चाद्विदिशस्य हर्षनृपतेस्तत्कम्पणोपायसं नोचेत्तिष्ठतु नारिकेलकुहरं सम्प्राप्यमुक्तिश्रितः ।
चाकर्णाटवसुन्धराधवबधादाचन्द्रलालिङ्गनादाकल्याणपुरप्रवेशनविधेरापिष्टलादर्शनात् ।

आराजाश्रयकाननाख्यवसुधापारङ्गिकोद्धलाद्वेन प्रतिपित्सुमिद्धमदना पोतामसद्युवर्णं।
विटः प्रसादनृपतिर्मदनः कम्पनापतिः। मदनस्तरत्नं जयाद्‌ तस्याखिलार्पिताङ्गनेः।
वस्त्रालङ्कारनिर्वाहहृते ऽमुष्यास्य वेतनम्। नित्यमादत्त भूपालादायमीर्ष्याक्रमाय च।
विटत्वे निस्त्रपत्वे च मदनस्य कथाक्रमः। भौजङ्गे पारिप्लवत्वे च नृपस्य निकषोऽभवत्।
मातेयं विद्धि कम्पाकाम्तवामीतेति वादिभिः। सन्दृश्य जरतीं नारीं मुषितः सोऽपरैर्विटैः।
दासीश्च देवता एता इत्युक्तान्यैः प्रवेशिताः। उपनिष्य प्रियं चौऽन्तःप्रणमन् जवसे जनैः।
दास्यो मदनसंलापसन्धायुलेखकारिभिः। अध्यापिता विटैस्तस्य मतिमोहं प्रचक्रिरे।
ताभ्यः काभिरपि स्नात्वसुरतं समयोचितं। वाञ्छन्तीभिः कृतः स्वाङ्गस्पर्शोद्धाराद्याश्रयोऽज्झितः।
आयुष्कामाय भूयांसं कालं जीवितकाङ्क्षिणे। आयुर्वर्षशतान्यस्मै ता मूढमतये ददुः।
डोम्बेन पिण्डसिद्ध्यर्थी केनाप्येतद्रसायनं। पिण्डसिद्धिकृदित्युक्त्वा पेयं किमपि पायितः।
किं तस्य कथितैरन्यैर्नानाव्यैर्यो याचितो विटैः। विधनानादिव धनादायुषोऽपि व्ययं व्यधात्।
बलरूपेक्षुरपरानुपायान् याचमेवत। कथयेत्कः सदाचारस्तामतोऽपि चपावहान्।
स एवमन्धतामिस्रे निक्षिप्तः प्रायशीः समाः। मुग्धबुद्धिः खजन्येन दुर्जातश्च कुमन्त्रिभिः।
मेघवाहनमुख्यानां कृत्ये लोकोत्तरे यथा। सत्यस्वाप्यधियः केचिन्मन्देहान्दोलिताशयाः।
तथास्मिन्नपि दुष्कृत्ये वर्ण्यमानेऽद्भुतावहे। भविष्यतीव कालेन नूनमप्रत्ययो जनः।
राज्ये बङ्कच्छले तादृक् दुर्नीत्योपहतोऽप्यभूत्। आयुःक्षेण न वंशे स रक्षान्वेषिणां द्विषां।
नर्तकीः शिक्षयन्नाचवृत्याययाभिनयं स्वयं। निष्कन्दोपेक्ष्यते धाम्नि दूरात्कनापि प्रभुणा।
चिरेष्वपि नाभूर्याक्षिहतो जनितोऽथ वा। फलं तस्यायुःश्लेषस्य प्रजानां कुशलस्य वा।
कश्चिदेवाय शुद्धान्ते पानदूतो महीपतेः। सर्वशुद्धिनिधेः प्राभूज्जारोचारिचविभ्रमः।
ते युवानो मदोन्मत्तास्ताः स्त्रियो यौवनोन्मदाः। साशाय सर्वदेवस्य तस्मिन्नेवाभवन् स्नो।
निग्रहीतात्मेन येषाम राजा काञ्चन स्त्रियः। काश्चित्काश्च शुद्धान्ताज्जारैर्नीता दिगन्तरम्।
खेन दौःशील्यदोषेण सर्वैरेव विशङ्किताः। भृत्यास्तस्याशुभान्वेषकत्वयतन्त च प्राप्तये।
तस्यापि शीलकैवल्यं तावत्सर्वत्र पप्रथे। यावत्कलशभूपालात्मजातस्योपपद्यते।
शैशवे वर्धितो याभिरङ्गमारुह्य मातृभिः। सोऽङ्कमारोप्य तास्त्व चुम्बनसंभुञ्जेऽनिशम्।
सम्भोगमागिनीवर्गं कुर्वता दूवेषो वृथा। निग्रहीता च भुक्ता च नागा पुत्री पितृष्वसुः।
स तुष्क्कजताधीशाननिशं पोषयन् धनैः। निधनावधि दुर्बुद्धिर्बुभुजे पाम्पशूकरान्।
अथ सेवाभिसारेण कदापि कुपितो नृपः। स मन्दबुद्धिर्गास्कन्दमदाद्राजपुरीं प्रति।
विलोक्य सैन्यसामिष्टीनमन्वयदुर्गीं पथि। चैत्रोक्त्याकान्तिसामर्थ्यं पार्थिवैस्तस्य शङ्कितं।
स तु पृथ्वीं गिरिं दुर्गं दृष्ट्वा सङ्कटपोद्यतः। अप्रविष्टो राजपुरीं तन्मूले समुपाविशत्।
मासमभ्यधिकं तेन तत्क्षुधा परिपीडिताः। प्रक्षीणान्नादिसंभारा बभूवुर्दुर्गरक्षिणः।

यातुं सङ्ग्रामपालस्यानुरोधाच्च धरापतिः। क्रियन्तं न कालं क्षीणः क्रियतोऽर्थ संविदः।
उपोढदर्शे नृपतौ स तदप्रतिपद्यति। कुम्भकुम्भोपदानेन क्षीयते दण्डनायकम्।
प्रसच्यमाने नृपतौ व्याहर्तुं प्रेरिता रहः। प्रवासवेतनं भूरि मार्गितुं तेन भ्रक्षिपः।
तैः प्राये प्राकृतप्रायैः कृते योद्धुप्रभाषितैः। राज्ञो दूरस्थकोशस्य कटकः क्षोभमाययौ। ११६०
स तत्समर्थनां यावच्चक्रे तावद्विभीषिकाम्। तुरुष्कान्नक्रमायान्तां प्रददौ दण्डनायकः।
अथाल्पधैर्यो नृपतिस्त्यक्त्वा कटकं ययौ। हतद्रव्याश्च कोशस्थानियाँ तत्याजाध्वसु साध्वसात्।
अपरीक्ष्याद्भुतोत्पत्यः क्षामितामात्यसङ्कटे। करोति व्यसनापातमज्ञात्वाऽपि विरिवाधवे।
तेन स्वयमयोग्येन योग्यानन्यानभिच्छता। कलङ्किता नरेन्द्रश्रीः सुहृन्नोनेव मन्थुरा।
ततः प्रभृति निर्व्याजप्रतापस्य महीपतेः। प्रतापचक्रवर्त्याख्या सर्वतोऽभिनिमाययौ। ११६५
स्वानामनेन पतितुं स्वेन स्वतेजसा खिलैः। तत्कार्यं कृतवान् स कन्दर्पं वक्रमन्वत।
सानिनीषाय तं तस्य अवस्थाकृत भूपतेः। दण्डनायक एवच्छाक्षेदं पैशुनकर्मणा।
जातद्रोहोऽथ नृपतिरवभाद्दण्डनायकम्। प्रातिपथ्यानुरोधेन न क्रुधा न्यग्रहीत्पुनः।
दुग्धे मंदिग्धजीवोऽपि निवसन् सञ्चिकाय सः। लक्ष्मीस्ताम्बूलवस्त्रादि प्रहितं भृत्यबान्धवैः।
आत्मनः सर्वनाशाय सञ्जातं दैवमोहितः। वधार्हं प्रत्युत पुनर्निन्ये तं स्वपदं नृपः। ११७०
तं विटाश्चाटुभिर्भूयो राजानमुदतेजयन्। घोषयाचाजितं लोकैः कर्णाद्या इव कौरवम्।
वादी वादपराजितः प्रतिभटग्लानीभिरत्याक्षिपन् योषिज्जृम्भतोन्नता कुकलत्रेदेजयन्ती पतिम्।
क्व यस्य स्वतालिकार्थमहिमा कष्टे नृपं पातयन् स्वस्यापत्परांभवस्य कुरुते भूयः समुत्सादनम्।
भुक्तरैश्वधनोविभ्यन्सं सचेतसमत्सम्मः। दुर्गपतिं दुर्व्यसने प्रेरयन् स्वार्थपण्डितः।
बन्धुमण्डिष्य दरदां लवन्येश्चलादरैः। दुर्गघाताभिधं दुर्गं ग्रहीतुं तमचूचुदत्।
तद्धि लक्ष्मणचन्द्राख्ये पुरा गोप्तरि डामरे। जनकद्वारपतिना हृतेऽनन्तनृपाज्ञया।
प्रायोपविष्टया द्वारे तत्पत्न्यापि समर्पितम्। कलत्रस्याभुजाक्षेपैवं प्राप दरन्नृपः। ११७५
तद्वलाद्वारदैः क्ष्मातनिपातमेऽत्र मण्डले। राजा च मन्त्रिणा चाप बभूव क्षोभितोद्यमः।
निश्चारे तत्र गोप्तृणां दुष्कये स भृतं हितम्। चतुष्पथेन तत्रास्मिन् क्षणे निःशवतां ययौ।
चारैरा शमालक्ष्य तद्रक्षाय मतन्तमः। चम्पोद्भवं प्रैरयत् चापं स च तत्रोद्यमं व्यधात्।
बालगाङ्गस्याद्योगे प्रतिहासुं नृपाज्ञया। चम्पको द्वारकार्यक्षमभिमन्यात्तु सैन्यम्।
द्वारं निर्वाह्य भूपेन प्रापितो मण्डलेशताम्। सर्वैः सहाभजद्द्वारं स हि द्वाराधिकारिभिः। ११८०
विलम्बिता च कटके तेन द्वारपतिस्ततः। तीर्त्वा मधुमतीं सिन्धुं सैन्यैर्दुर्गमवेष्टयत्।
समस्तानपि सामन्तान् प्रहिण्वन् सर्वतः स्वयं। एकः प्रयाणान्तरितः कोटेऽपि न्यवसन्नृपः।
त्यजद्भिर्गपङ्क्तेलादिदुर्गमंभयदुर्गधैः। काश्मीरकाः सह दरदैर्निकैः समरं व्यधुः।
विद्धो प्राजिमठिका गाथाघातपदे वसन्। सपुत्रो गङ्गो नाम स्वमानतिदुःसहाम्।

तत्पुत्रौ देवविप्रोक्तौ राज्यप्राप्तौ तदिच्छया । मानं व्यर्धयतां तौ वीरावुच्छलसुस्सलौ । ११८५
अत्युद्दामतयोर्ज्यायान् दिवसानपि नृपात्मजं । वार्षीड्राव्यर्थमाहात्म्याद्वाराद्वाराच्च निर्गतः ।
अवधत्वे भूपालप्रतापेन च शोषिताः । यथाकथञ्चित्सङ्गे रणदुर्दान्ता भटाः ।
अथाक्षेव विधेर्दर्पप्रतापपरिपन्थिनी । पपात सहसा दृष्टिरकौशलजलश्लथा ।
दुर्गध्वजं छिन्नैः हस्तं दुर्भेदैः पर्य्यवार्यत । अनुकूलेन विधिना यथाचैर्निश्चितैरिव ।
उत्थाने पातयन् कांश्चित्पतने कांश्चिदुत्क्षिपन् । वेधाः कन्दुकवत्येव कन्दुकक्रीडितभ्रमं । ११९०
ततः स्थला व्यहान् वृष्टिदुःस्थाश्च दुष्टमन्त्रिणः । चक्रिरे पूर्ववद्भाग्नः स्कन्धावारे विसञ्चये ।
ऊर्ध्वस्रोतोनुसारीव तिमिः प्रैक्षहतानन्ः । ततोऽपि चक्रे व्याहर्तिं राजा जयपराङ्मुखः ।
मुक्तापणः शीर्णकोशः त्यक्तश्रीकश्चुनायुधः । कटकः सर्व्व एवाभूत्पलायनपरायणः ।
धावतः पथिभिस्तैस्तैस्त्राक्रन्दावाजधेनिकाम् । पृष्ठव्यरिपून्दोर्भ्यां मार्गेऽप्यविघ्नतापगा ।
दोर्भिः ससंसमालेव साजपण्डेव खेटकैः । सशैवलेव खङ्गौघैः सग्रिलेव तुरङ्गमैः । ११९५
सौवर्णैः सरयाञ्चैव राजतैर्भाजनैरपि । सफेनेव जनत्यक्तैरासीन्मधुमती सरित् ।
भीतानाञ्च हतानाञ्च दस्युभिः प्रसृतोदये । अभून्नदी हतानाञ्च सङ्ख्या काचिच्च देहिनां ।
अनाथवत्तथा भूतं सैन्यं त्रातुं क्षमोत्तमः । एकस्तु सानुजो मानी नाचलन्माखिलबलः ।
दरदलाम्बुधिर्धावन् स विश्वाक्रमणोद्यतः । ताभ्यां वेलागिरिभ्रातृभ्यामिव संस्थितोऽखिलः ।
तौ रचित्वा बलं प्राप्तौ प्रसिद्धिमतुलां गतौ । पतिम्वरेव राजश्रीर्भेजे सदैव तेजसा । १२००
ततः प्रभृति लोकस्य सर्व्वस्यासीदसौ मतिः । राज्यार्हौ मानिनावेतौ क्लीबोऽयं सतु भूपतिः ।
तथा कृत्वापि यद्राज्ञो दर्शनं परिजह्रतुः । तौ प्रीतिदायविमुखौ बबन्धाशां ततो जनः ।
अथ भ्रान्तरिपुत्रासोन्नगरं प्राविशन्नृपः । प्रतापस्तु द्विषः प्राचात्सुतराजतनूजयोः ।
तौ रामलक्ष्मणावेताविति सर्व्वस्तदाब्रवीत् । रावणप्रतिमे राज्ञि भाव्यर्थानुगुणं वचः ।
राजा तु गतलज्जश्च नित्यकृत्योपमं जडः । कर्तुं प्रारभताखिलः पुनर्मेखलपीडनं । १२०५
अप्यपकारमपि पार्श्वगतं निहन्ति भीरो न दूरमवमानमपास्यराति ।
या निर्दयत्युपलमग्निकमापतन्तं तत्त्यागिनं नतु निदूरगमुपदोषः ।
ततः प्रविष्टः सम्प्रीतः सेवया दत्तकम्पनं । मंदर्भ सोऽप्यगोत्वेर प्रेयसं तत्पराभवं ।
तद्रोषेण जिघांसुस्तमागोजयाद्य सोऽपरं । तस्य देवी विदग्धाज्ञा लेखोपाहनलक्षणं ।
प्राप्ता मद्रराज्यात्स्व व्याभुजा दत्तदैवतः । भीतो लक्ष्मीधरस्यागान्मन्दिरं सकलमन्त्रिणः ।
राजा प्रयाचमानोऽपि तस्कतोऽन्येन मन्त्रिणा । अर्चितं वोचितं सैन्यैस्तं च पुत्रमथानयत् । १२१०
कोपश्रितं नरपतेरकालकुसुमं तरोः । वेतालस्याट्टहसितं नैवमेव प्रशाम्यति ।
ये हम्प्रकृतविपुलप्रणयाभिमाना निःशङ्कमीश्वरनिषेवणमाचरन्ति ।
सन्धानुपञ्जरभयाद्भुजगेन्द्रवक्त्रं प्रख्यापयन्तः इव ते प्रलयं प्रयान्ति ।

कर्णिजपकुले तावन्मदनप्रलयावधिः । प्रापः सूर्य्यमती देव्याः प्रसारितभुजोऽभवत् ।
विक्रमालोकनोत्कण्ठी निचिक्षेप क्षमापतिः । बद्धा कलशराजं तं लक्ष्मीधरनिवेशने ।
विहर्तुं तस्य बद्धस्य शिखापेक्षामिवाश्रयः । तेजोवधाय क्षविधमुद्याख्यं व्यसर्जयत् । १२२५
स तृष्या आक्रम्यमानं तं वीक्ष्य प्रज्वलितः क्रुधा । लब्धासिधेनुः कस्माचिन्मनस्वी सहसावधीत् ।
तद्भृत्यैरधमं कुड्यैर्निपत्य स विपादितः । दुर्बुद्धेस्तस्य भूभर्तुरेवं मत्या विपेदिरे ।
मण्डले राजदण्डेन हतेनेव परिक्षते । चारपातोपमान्यापि प्राक्रदुःखपरम्परा ।
अहारि काष्ठमस्याली यैः पार्थिवगृहादपि । असत्यहस्तेन अनुलस्कराखादृशा विशः ।
प्रवर्त्तमाने मर्त्ये क्रन्दितध्वनिनिर्भरः । निर्घोषः प्रेतवाद्यानां स व्यरंसीद्दिवानिशम् । १२३०
उदीयर्कार्त्तिमग्रामे वत्सरे पञ्चसप्तते । अकाण्डं सर्व्वभाण्डानां दुर्भिक्षमुदजृम्भत ।
दीनारणां धान्यखारिः प्राप्याभूत् सुभिक्षतः । दीनारेणाभवल्लभ्यं माहिकस्य पलद्वयं ।
ऊर्णापलस्य दीनारैः क्रयः षड्भिरजायत । लवणोपणहिंग्वादेरभिधाप्यास्त दुर्लभा ।
सर्वेष्वोऽभवन्नश्यमेकेकाक्कुलविपदैः । कम्पेनाथा गिरिप्रस्थैस्क्वचिदारुवनैरिव ।
रत्नप्रज्वलता राजधानी दूरात्म दृश्यते । ज्वालेति सर्वतोराजा द्रुमाणां छेदमादिशत् । १२३५
सप्रसूनफला वृक्षा भटहस्ता इव पातिताः । कुटुम्बैरिव लोकैस्तु रोचक पदे पदे ।
प्राणापहं महादण्डं तथास्मेऽपि जने नृपः । हलवक्ये ह्रद्रावे गण्डशैलमिवाक्षिपत् ।
निपीड्य लोकं कायस्थैर्महादण्डग्रहव्यथा । पुरग्रामादिषु क्वापि नाभून्मृदवशेषिता ।
अथोत्क्षणतां सम्प्रःप्राप्तिहस्तुं सर्व्वडामरान् । स दण्डस्टदिव कृष्यन्नादिचन्मण्डलेश्वरम् ।
पूर्व्वं मडवराज्याध्यां लोहराब्धः स डामरान् । दत्तस्कन्दोऽवधीत्तांस्तान् कुलाये विहगानिव । १२४०
सता लवन्यानुखद्रूकृतमोचिकटाकृतिं । जीवन्मडवराज्यान्मोम विप्रोऽपि नोज्झितः ।
लावन्यबुद्ध्या प्रूनानि पार्थिरपाप रोपितैः । भीमरूपाभवद्भूमिर्भैरवस्य महाश्मसः ।
शूले लवन्यस्यैकस्य क्रूराम्निन्यस्तोऽवभूम् । ययुः सर्व्वे दिशो भीता लवन्यामण्डलेश्वरात् ।
केचिदभुञ्जिरे तेषां योमांसं श्वेकभूमिषु । खरघट्टखरद्वारादिहृष्टः केचिदवादयन् ।
प्राप्तिशात्प्राप्तं भूरि भैरवाय महीभुजे । लवन्यमुण्डमालालोरखण्डामण्डलेश्वरः । १२४५
तोरणावलयोराजद्वारेऽहृश्यन्त सर्व्वतः । डामराणां करोटीभिर्घटीभिरिव निर्भराः ।
द्वारि कङ्कणवस्त्रादि लभमानं नृपोक्तयः । नेता डामरमुण्डस्य यः कोऽपि स किलावदत् ।
भोक्तुं डामरमुण्डानि व्याप्ता विशीर्णतोरणाः । विदधुर्ध्वंक्षुकङ्काद्या राजद्वारोपसेवनं ।
यत्र यत्रासभूपालास्तत्र तत्र व्यधुर्जनाः । लवन्यमुण्डैर्खण्डैर्भिस्तोर्णासारकखजः ।
गन्धेनाप्रपुषिता घ्राणं कर्णौ भीमैः शिवारुतैः । चक्षिवन प्रवाकीर्णे मन्नामदव मण्डले । १२५०
कलेरकप्रपाप्राप्ततालोकपुण्यावधि व्यधात् । एकमेतौ मण्डलेशो डामरैः शूलकीलितैः ।
एवं मडवराज्यं स हत्वा निर्म्मृष्टडामरम् । अथावक्रमराज्यार्वी कर्त्तुं तामेव पद्धतिम् ।

अवश्यं न भविष्याम इति निश्चित्य डामराः । चक्रिरे क्रमराज्यस्था लोलाहे सैन्यविग्रहं ।
तैः संवर्द्धितसङ्ग्रामैः कुर्वद्भिः कदनं महत् । आस्ते स्म तत्र सुचिरं निरुद्धो मण्डलेश्वरः ।
किमन्यद्राक्षसः कश्चित्पुण्यतीर्थविपूजितं । निहन्तुं मण्डलमिदं सर्वथाजादवातरत् ।
उल्लासो रात्रिषु दिने स्वापः क्रोधमुदग्रता । अवाङ्मुखत्वं कर्णेषु दर्शिते शोणिते रतिः ।
इत्यादयस्तस्य केचिद्धर्मा नक्तञ्चरोचिताः । तथापि तत्कालभवैः प्रियाः प्राज्ञैः प्रकीर्तिताः ।
अत्रान्तरे मल्लसूनुः कनीयान् यौवनोन्मदः । लक्ष्मीधरस्य गेहिन्याश्चक्षुराह्लादकोऽभवत् ।
सा हि राजसुते तस्मिन्संसक्ता प्रातिवेश्मिके । नारज्यत निजे पत्यौ वानरप्रतिमाकृतौ ।
ज्ञातीनगण्यान्हत्वान्यानस्माद्राज्यार्हलक्षणौ । नावधीदुच्चलावेतौ राजसूनू ससुस्सलौ ।
इति लक्ष्मीधरेणेर्ष्यारोषादुक्तोऽपि भूपतिः । न च क्रोधानुतापार्तिं पूर्वज्ञातिवधाद्गतः ।
स्वयमन्यमुखेनापि स तेनोक्तस्ततोऽसकृत् । तेषां घाते तदौचित्यं ध्यात्वा साध्वसमादधे ।
ज्ञातिप्रीत्यनुवृत्त्यादि तेन विस्मरता ततः । मन्त्रयित्वा मन्त्रिभिः सार्धं दध्रे तद्वधनिश्चयः ।
आसन्नवारवनिता चक्रमाख्या तु तं व्यधात् । भूभर्तुर्दुरभिप्रायं तयोः कर्णपथातिथिं ।
सख्या दर्शनपालेन तत्रार्थे कृतसंश्रयौ । निरगातां निशीथिन्यां द्विवेलावसुगैः समं ।
षट्सप्ततेऽब्दे नगरान्मार्गशीर्षेऽथ निर्गतौ । तत्रामवसतेः प्राप्तौ डामरस्योपवेशनं ।
प्रशस्तराजो दृग्भुक्तः सिंहराजं निजानुजं । सोऽभिसन्धाय तौ निन्ये लवन्यो मण्डलान्तरं ।
ततो राजपुरीं ज्यायान् प्रायात्कलशस्य भूपतेः । कनीयान् प्रययौ पार्श्वं कलिञ्जरधरेशितुः ।
तयोर्निर्गतयो राज्यं न कश्चिच्छ्रद्दधीयत । निमित्तज्ञेन राज्ञैव दुर्निमित्तैरबुद्ध्यत ।
लक्ष्मीधरमुखैः प्रार्थनां हन्तुमुच्चलं । चक्रे सङ्ग्रामपालस्य सोऽङ्गीकृत्य धनं ततः ।
स त्वन्तिकागतस्यैवमसंलक्षितः कृतादरः । तथा विमृश्य यत्नात्वेदधिकगौरवः ।
आसन्नाभ्युदयं मन्ये दैवेनैव विधिचोदितः । शङ्काविष्करणाशोके नयोत्साहावसाभुवं ।
राजपुर्याः प्रकृत्यैव काश्मीरार्थकाङ्क्षिताः । प्रभविष्णौ रिपौ प्राप्ते चक्रिकायां किमुच्यतां ।
कांश्चिन्निकृतिकप्रायान् पार्श्वयातानथोच्चलः । गमागमान् कृतोद्योगो डामराणामकारयत् ।
डामरास्तु महोत्साहास्तमामन्त्र्य व्यसर्जयन् । राज्ञा विप्रकृता दूतान्वितीर्णोपायनान्वहन् ।
ते सूर्यवर्मचन्द्रस्य तनयो जनकाभिधः । चकारोपचितोत्साहं मन्त्र्यादृतैर्विमर्शितैः ।
वीक्ष्य डामरदूतांस्तान् अहता राज्यताभयं । व्यक्तं सङ्ग्रामपालेन निन्ये साहाय्यमुच्चलः ।
स कार्यगौरवात्प्रज्ञो मूर्ध्नि कर्पूरचूर्णकं । कृत्वा तमविनाशाय यावद्विन्यष्टुमैहत ।
तावत्कलशराजाख्यस्तद्देशे मुख्यठक्कुरः । हर्षदेवार्पितोत्कोचस्तमेत्य विजनेऽब्रवीत् ।
राज्ञः प्रसादनं त्यक्त्वा तवोच्चल हितैषिणः । कामधेनुं विनिर्धूय ज्ञागकण्डूयते खरः ।
कोऽयं काश्मीरभूपानां कार्ये प्रतिपक्षिणः । आराधनेन तद्राज्ञो विधेहि स्वमसाध्वसं ।
अयं राजगिरौ दुर्गे स्थापितो पार्थिवस्ततः । अव्यभीषितवर्धाव आशाप्रिततया सर्वदा ।

तेनेति प्रभुणाख्यातः खशानां शमिताशयः । तद्गीतः स्वार्थलुब्धश्च तथेति प्रत्यपद्यत ।
तमभ्यधाच्च सो वध्यं शक्तोऽहमनुमुच्यतं । त्वयैव वध्यतामेष मिषतः प्रेषितोऽन्तिकं ।
इत्युक्त्वा तं खवर्मानं विसृज्यावदद्दूतकं । प्रातः कलशराजस्य त्वया गन्तव्यमन्तिकं ।
इह प्रधानामात्योऽसौ तेन ते ख्यातमत्ययः । ततो विपक्षोच्छित्त्यै त्वां प्रतिमोक्ष्यामि सानुगं । १२८५
अथ तद्वसतिं गन्तुं चलितोऽन्येद्युरुत्पलः । प्राक् दुर्निमित्तैस्तत्कालमातैरथ विबोधितः ।
मन्त्रे भिन्ने निहन्तुं तं श्रुत्वा खशनृपान्तिकं । कुप्यन् कलशराजोऽथ सन्नसैन्यैः समाययौ ।
तमास्कन्दाय सम्प्राप्तं जानन् शस्त्रभृताम्बरः । ऐच्छद्रणाय निर्गन्तुं निजभृत्यैस्सहोत्पलः ।
क्षोभे सम्प्रस्तुते तं स सान्त्वयित्वा खशाधिपः । तिष्ठन् कलशराजेन सहानिन्य निशां सभां ।
निषेधाधायिनो भृत्यांस्स विधूयोजसां निधिः । सन्नं खशसमाजं तं कोपकम्प्राधरोऽविशत् । १२९०
दृष्ट्वा तत्रात्मकल्कयित्नस्यात्मस्थितिमिवोल्बणं । क्रुद्धं कलशराजोऽत्र राजा वा तेजसां निधिं ।
स विविक्तीकृतो धाम्नि खशाधीशं समन्वितं । ससैन्यमन्तं महातेजाः कोपकम्पाधरोऽभीत् ।
पूर्वं दार्वाभिसारेऽभ्रङ्काराख्यो नरो नृपः । नरवाहननामास्य सूनुः फुल्लमजीजनत् ।
स साथवाहनं तस्माच्चन्द्रोऽभूत्सुतासुतौ । गोपालसिंहराजाख्यौ चन्द्रराजोऽप्यवाप्तवान् ।
बङ्कात्मजः सिंहराजो दिद्दाख्यो तनयान्तरे । क्षमाभुजे क्षेमगुप्ताय सा वीरा भ्रातृनन्दनं । १२९५
राज्ये सङ्ग्रामराजाख्यं व्यधाद्दयराजजं । भ्रातापि कान्तिराजोऽस्या जस्सराजमजीजनत् ।
पितामहस्य सङ्ग्रामो जस्सस्तन्वङ्गगुण्डयोः । मातुलः कलशस्याभूदुत्पलोऽप्यजायत ।
कलशाङ्कुषदेवाख्या जाता सज्ञास्तथा वयं । कोऽयमित्यादि तद्वाक्यैः क्रमेऽस्मिन् कथ्यते कथं ।
पृथिव्यां वीरभोज्यायां क्रमो वा कोपजायते । वीरस्य च सहायोऽस्तु कः स्वबाहुद्वयात्परः ।
दिष्ट्या तदनुकम्पानां मूर्ध्नि दत्तमिवाम्बुजम् । काश्मीरकाणां भूपानां नाभूवं कुलपांसनः । १३००
तस्मादुत्पथ मे शक्तिमित्युक्त्वा निर्गतस्ततः । विजयाय स पत्नीनां शतेनानुगतोऽचलत् ।
निवृत्तं ग्राममादाय तस्यापि कश्चिदाययौ । स तेन सुनिर्भिन्नेन प्राप्तां मेने रिपुश्रियं ।
अरघट्टघरट्टादि काष्ठमुत्सृज्य निर्गतः । डामराद्बद्देवाख्यात् ग्राममुपतस्थिरे ।
कटकस्यास्य संग्रामपालस्यायातमन्तिकात् । तद्वेश्या राजपुत्रस्तः क्षिप्तं निम्नः प्रसक्ततां ।
भुक्त्वा तद्वसतेर्गच्छन् स्वावासं स दिनात्यये । सैन्यैः कलशराजस्य हन्तास्कन्दोऽभवद्बहिः । १३०५
राज्ञीभिर्निर्गमात्तस्मिन्द्वारं सम्यक् वारितं । तदीयाः सैनिका युद्धे लोष्टावड्डादयो हताः ।
मध्यं प्रविश्य शमिते प्रधानैस्तत्र संयुगे । सोऽल्पसैन्योऽपि सम्पूर्ण सुतरामल्पसैनिकः ।
चैत्रस्य पौर्णमास्यन्तः सकम्पमनुभूतवान् । वैशाखासितपञ्चम्यां यावामबद्धधीर्व्यधात् ।
विसृज्य बहुदेवादीन्विश्रवाय स्ववर्त्मभिः । चालयन् प्रवेशेच्छां कमराज्याध्वना स्वयं । १३१०
यं राजोदयपीठाख्ये कपिलं क्षेमजात्मजं । वधायपक्षोच्चरोधैः स विश्रब्धं मुमोच तं ।
स्वयमपि यमयात्रां सद्य पर्वधरोऽव्रजन् । पलायने पूर्वभियात्यर्थेऽपि तद्भटान् व्यधात् ।

बद्ध्वा निःसङ्गमासीनं द्वारेशं सुज्जकाभिधं । कश्मीराणामिवाकाङ्क्षी क्षिप्रं क्षेमेण न्यवापतत् ।
तं डामराश्च कतिचित् स्वामिकार्य्याद्विसंश्रयाः । राजद्विषः प्राप्तमार्गं सर्व्वतः पर्य्यवारयन् ।
तमाकाशादिव स्रस्तं भुवोगर्भादिवोत्थितं । निरस्यातर्कितं प्राप्तं चकम्पे हर्षभूपतिः । १११५
माभूद्वैधो बहुमूलः क्रमराज्यान्तरस्थितिं । मावधीन्मण्डलेशश्च ध्यायन्नित्याकुलोऽथ सः ।
विलम्बमाने सन्नद्धसैनिके दण्डनायके । त्वरितं प्राहिणोत् पट्टं वितीर्णाखण्डनायकं ।
दैवोपहतवीर्य्यो वा कान्तो वा द्रोहचिन्तया । अभ्यमित्रीणतां त्यक्त्वा स तु मार्गे व्यलम्बत ।
अन्यांश्च यान्यांस्तिलकराजादीन् व्यसृजन्नृपः । ते ते पट्टं समासाद्य नाकुर्व्वन्नपनिर्गमं ।
दण्डनायकमुख्येऽपि लोके राज्ञा विसर्ज्जिते । याते विमूढतां प्राप बहुमूलस्समुच्चलः । ११२०
वराहमूलं प्रविश्यागतां द्विषताम्बलात् । अश्वां सुलक्षणोपेतां राजलक्ष्मीमिवासदत् ।
महावराहमौलिस्थकस्य मूर्ध्नि पपात च । तदंसस्थितया पुष्पस्रा वरणार्थमिवार्पिता ।
काकाद्यैर्वैश्यकुलजैर्योधैस्संरुद्धपद्धतिः । स हुष्कपुरमुत्सृज्य क्रमराज्योन्मुखो ययौ ।
अथान्तरे तमायान्तमाकर्ण्याभिक्रमागतैः । विद्रवोन्मुखतां निन्ये डामरैर्मण्डलेश्वरः ।
तैर्हि प्रागेव भङ्गं स नीतो हत्वा महाभटान् । यशोराजमुखाञ्छूरान् ययौ मन्दप्रतापतां । ११२५
शनैरपसरन् सोऽथ तारमूलकमासदत् । उच्चलाधिष्ठितास्तेऽपि विद्विषस्तमन्वयुः ।
समेता ननु सैन्येन तेन तत्र चिरं धृतः । उच्चलप्रलयाभ्रस्य पौरस्त्यानिलविभ्रमः ।
सैन्ययोरुभयोस्तत्र जयश्रीकरिणीकृते । बभूव तुमुलः सङ्घर्षस्सय्योरिव दन्तिनोः ।
आनन्दनामाप्युत्पिज्ञात्याममुच्चलमातुलः । चक्रे मडवराज्येऽथ निविडोत्कृतडामरः ।
तद्विप्लवे डामरौघा दिग्देशेभ्यः सहस्रशः । उन्नमन्नुर्हिमापाये रन्ध्रेभ्य इव पन्नगाः । ११३०
तत्क्षणं क्षीणभाग्यस्य यथा दारपतिस्तथा । कार्य्येषु कम्पने राज्ञः सहेलोऽभून्महत्तमः ।
आनन्देन कृतास्कन्दो सज्जो विजिताहवः । प्रोज्झीत् मडवराज्यं स नयनदक्षभृत्तदा ।
अथाद्भुतप्रतापेन वेष्टयित्वा महाचमूं । उच्चलेनाहवे बद्धस्ससैन्यो मण्डलेश्वरः ।
न विद्मः किं तदा दृष्टं योधानां यत्किलाविदन् । ते सखड्गाः समन्ताद्दा बद्धावयमिति स्फुटं ।
तथा बद्धोऽपि निर्द्दध्यौ न भव्यः प्रभवे हितम् । स्वामिभक्तिर्विपर्य्येति पर्य्यन्तेऽपि न मानिनां । ११३५
तूर्णं पुरप्रवेशाय सोऽथ प्रैरयदुच्चलं । विश्वास्य नेदृगन्योऽस्ति क्षण इत्यसकृद्ब्रुवन् ।
विश्रान्तस्तस्य चानेकैः पुरग्रामानलुण्ठयत् । कर्म्मणानेन कोशोऽस्यास्त्विति विचिन्तयन् ।
परिहासपुरे तेन सततः सम्प्रवेशितः । श्वभ्राम्बुविषमाद्यस्माच्छ्वभ्रगर्भोऽत्यन्तदुर्गमः ।
तत्रोच्चलं चतुःशाले सद्म दग्धुमचूचुदत् । निजान् स निशि ते तत्तु न चक्रुस्तद्धितैषिणः । ११४०
यथा चित्तं तथास्य स्यात्कायचेष्टाप्यसंयमः । तदात्मनिरपेक्षस्य किं न सिद्ध्येत्समीहितं ।
क्रीडन्नुच्चलवपुस्तथा सह वसत्यश्चेतसा कश्चनो निर्भयो रणकर्म्मसाहसमहोत्साहस्य सिंहः सदा ।
धिक् प्रादुष्कृतपक्षपातरभसो नीचेषु मुग्धोविधिर्व्वीराणां कुरुते शरीरमभितो वैकल्यसम्भारकं ।

सन्दिदेशाथ स क्ष्मापमालक्ष्यार्थं समागतः । शृगाल इव ते छिद्रः क्षिप्रं निर्गत्य बध्यतां ।
ततः समस्तसामन्तसैन्यसन्ततिसंयुतः । श्वो मृत्युर्जयो वेति निश्चित्य निरगान्नृपः ।
स प्राणसंशये सर्वायासप्रशममादिशत् । पटहोद्घोषणेनामोत्सवैरनुगतोऽखिलैः ।
प्राप्तं भरतसेत्वग्रं प्रस्तः सैन्यं विरोधिनं । आजानेयराजभृत्याः क्षणान्मार्गमलङ्घयन् ।
दुर्भिनेऽथाविवायाते राजसैन्ये द्विषद्बलं । मण्डलेश्वरएयान्तः प्रविष्टो निरनाशयत् ।
अथोत्सलबले भग्ने विदुद्रुः केऽपि आह्निकाः । आन्ता राजविहारस्य प्राविशन् केऽपि डामराः ।
त्रिलोमेनाभिधं दृष्ट्वा प्रविष्टं डामरं परे । उत्पलोऽसाविति भ्रान्त्या विहारं तमदाहयन् ।
सोमपालाभिधेनारिहयारोहान्तरे चिरं । कुर्वन्दर्शनपालस्य पितृव्येन सहाहवं ।
यशोरक्षनकचन्द्राद्यैर्मानी व्यावर्तितो रणात् । परिहासपुरप्रायान्मृत्युवक्त्रादिवोत्पलः ।
त्रिसन्ध्यां गौरिकावालधामात्तीर्णो हयान्वितः । स डामरैः सह पुनः प्रययौ तारमूलकं ।
जयेन तावन्मात्रेण कितवोऽल्पदवोत्कटः । राजा प्रशमल्लानन्दं राजधानीं न्यवर्तत ।
जीवन्तमप्यरिं श्रुत्वा स पश्चादलगन्न यत् । आमनुच्छलितास्तेन भङ्गभाजोऽपि डामराः ।
यातान् पलाय्य तान् ज्येष्ठामूलीये मासि सर्वतः । भूयोऽपि सङ्घटयितुं स्थिरधीरेकदुत्पलः ।
खेदार्थाश्वसहायस्य परायत्तस्य मानिनः । दुर्भिक्षान्नर्महायोगः स तस्य विषमोऽभवत् ।
तन्मध्येऽतिदरिद्रोऽपि सम्प्राप्तं स रत्न यत् । तमुत्पाट्यामयद्राजा श्रीवरोहासहोत्रं ।
तस्मिन्निर्घटिते पांसुः कपोतच्छदधूसरः । रोदसीच्छादनं हर्षोर्ध्वच्छेदावधि व्यधात् ।
प्रागन्धकारदेशेऽस्मिन्दिवसेऽपि व्यजृम्भत । रूपिकादिवसालोक इति यत्प्रथते जने ।
निर्वापिते परीहासकेशवे प्रशशाम तत् । तस्मिन्नुन्मूलिते भूयः सार्धं मासमजृम्भत ।
किञ्चिदुच्छलिते राज्ञि मन्दोद्रेकतया रिपोः । दिशा शूरपुरस्याथ सुस्सलः प्रत्यदृश्यत ।
अवनाहे सहि वसन्तपालस्य परैः पितुः । सन्दूर्णः संयतोऽज्येष्ठसौदासीन्यादपावनः ।
दस्यान् कम्पनिनीशेन काश्चिदादाय वाजिनः । चिरेण राजदाक्षिण्यसौजन्येन व्यलम्भत ।
आरम्भादुदयात्तस्य तिष्ठन्वैरेऽपि निष्ठुरे । साम प्रयुयुजे मोहावहमायानिधी रिपोः ।
जित्वा माणिक्यनामानं तेन सेनापतिं रणे । प्रापि शूरपुराद्ग्रामाज्जयश्रीः श्रीश्च भूयसी ।
तस्याभ्युदयपाकस्य तथा सम्प्राप्तया श्रिया । आरम्भिसमयः कृत्स्नः स विभूत्यद्भुतोऽभवत् ।
मण्डलेश्वरपट्टादीनविविच्छ्योल्लम्भतः । साहिणो नृपतिर्योद्धुं सुस्सलं क्षिप्रकारिणं ।
तेन शूरपुरे भग्नास्त्योधाः शौर्यशालिना । भूयांसः प्रलयम्प्रापुर्मग्ना वैतरणीजले ।
तत्र दर्शनपालस्य स्वामिद्रोहहतो वपुः । विक्रामतीव संस्पृष्टं खिन्नेव जयश्रिया ।
राजसैन्यं तदन्येद्युर्हतशेषं पलायितं । लोकपुण्ये निवसतः सहेलस्यान्तिकं ययौ ।
सुस्सलापातकल्पान्तं विशंक्यापि सहेलकः । तैस्तैर्भग्नैर्बलैः सार्धं नगरं प्राविशत्ततः ।
एवमभ्यागते नृपतौ । सुस्सलेन विलम्बिते । अवाप तारमूलस्थः प्रतिष्ठां पुनरुत्पलः ।